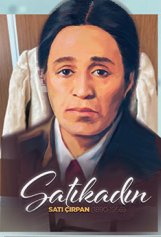

BİR GELİŞME ÖYKÜSÜ

MEMLEKETİM KAHRAMANKAZAN

**PROF. DR.
FATMA ACUN**

BİR GELİŞME ÖYKÜSÜ

MEMLEKETİM
KAHRAMANKAZAN

Prof. Dr. Fatma Acun

**Kahramankazan Belediyesi
Kültür Yayınları- 2022**

Grafik Tasarım:
Baki AYTEN

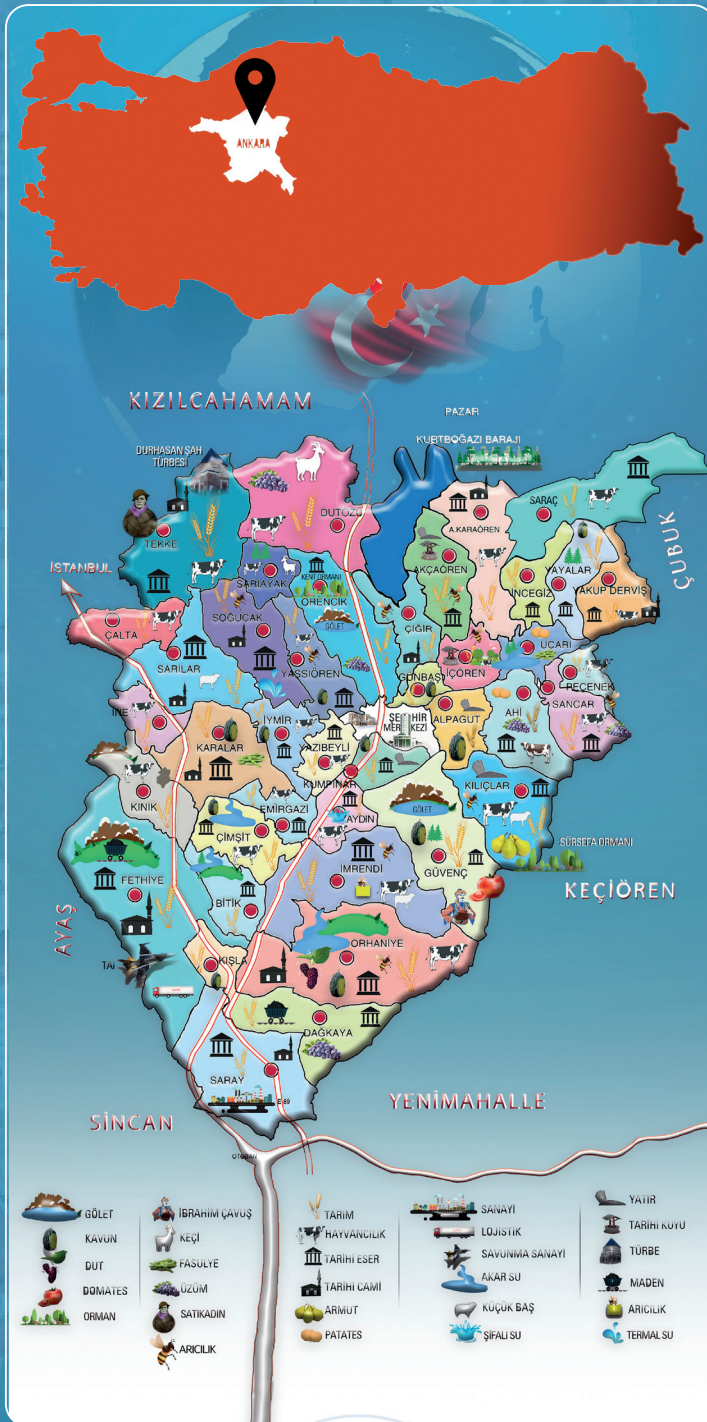
Baskı Adedi: 3000

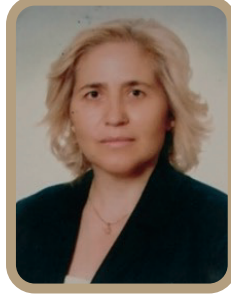
Basım Yeri: **Anıl Matbaası**
Dikmen Caddesi No : 244 / P 13 - 14
Dikmen - ANKARA

ISBN:
978-605-68383-3-0

Baskı Yılı: **2022**

**BU KİTABIN BASIM VE YAYIN
HAKLARI KAHRAMANKAZAN
BELEDİYESİ'NE AİTTİR.**

Prof. Dr. Fatma Acun

Rahramankazan'ın Aydın köyünde doğdu. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden tarih lisans (1982), Gazi Üniversitesi'nden yüksek lisans (1985) diplomasını aldı. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yurt dışı doktora bursunu kazanarak, İngiltere Birmingham Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. Yurda dönüşte, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde, öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı (1994). 2004 yılında doçent ve 2009 yılında profesör oldu. Aynı Enstitüde müdürlük ve Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde dekanlık yaptı. Yurtdışındaki çeşitli üniversitelerde (University of Stanford, ABD, 2019; University of Illinois ABD, 2013; University of London Visual Arts Center, İngiltere 2007), ziyaretçi araştırmacı ve ziyaretçi profesör olarak projelere katıldı, konferanslar verdi. TÜBİTAK ve Hacettepe Üniversitesi'nde bilimsel araştırma projeleri yürütücülüğü yaptı. Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi, Cumhuriyet tarihi, grup biyografisi ve tarih metodolojisi alanlarında kitapları, tercümeleri ve çok sayıda makaleleri; radyo konuşmaları ve televizyon programları bulunmaktadır. Çok iyi derecede İngilizce bilmektedir. Evlidir ve üç kızı bulunmaktadır.

Web sayfası: <https://yunus.hacettepe.edu.tr/~facun/>

İthaf

*Türkmen Yurdunun bilge anası, babaannem Hediye Üstek'in aziz hatırasına
saygıyla.*

*Dizinin dibinde büyüdüüm, senden çok şey öğrendim: “**Hak deyince,
akan sular durur**” sözünü, “**İşin kadını erkeği mi olur, namuslu
olduğun sürece yürü git**” öğüdünü hiç unutmadım. Öyle de yaptım.
Ruhun şad, mekânın cennet olsun.*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ:	10
GİRİŞ:	16
1- BÖLÜM: BİR GELİŞME ÖYKÜSÜ:	20
A. ANKARA ÖLÇEĞİNDE KAHRAMANKAZAN:.....	21
2-BÖLÜM: TABİAT VE İNSAN:	26
A-COĞRAFYA:.....	27
B-DOĞAL VE İNSAN YAPISI AFETLER :.....	30
C-YERLEŞİM:.....	47
3-BÖLÜM: SİYASİ OLAYLAR VE YÖNETİM:	52
A-SİYASİ OLAYLAR:.....	53
B-YÖNETİM:.....	66
4-BÖLÜM: NÜFUS:	76
A. BÖLGE NÜFUSU VE NÜFUS HAREKETLERİ:.....	77

5-BÖLÜM: TOPLUM:	86
A-TOPLUMSAL KATMANLAR:	87
6. BÖLÜM: EKONOMİ:	91
A-KAHRAMANKAZAN'IN YÜKSELİŞİNİN EKONOMİK TEMELLERİ :	92
B-EKONOMİK FAALİYETLER: TARIM VE HAYVANCILIK :	93
C-TİCARET VE SANAYİ FAALİYETLERİ:	96
7- BÖLÜM: MİMARİ:	102
A-SİVİL MİMARİ:	104
B-DİNİ MİMARİ:	110
8- BÖLÜM: SAĞLIK VE YEMEK:	112
A-SAĞLIK:	113
B-YEMEK:	123
9. BÖLÜM: GİYİM-KUŞAM:	137
A. KIYAFET KÜLTÜRÜ:	138
10.BÖLÜM: MERASİMLER VE EĞLENCER:	147
A-HALK KÜLTÜRÜNDE MERASİMLER VE EĞLENCER:	148
11. BÖLÜM: EDEBİYAT, KÜLTÜR VE SANAT:	157
A.EDEBİYAT:	158
B.KÜLTÜR VE SANAT:	160
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:	166
KAYNAKÇA:	168

Sunuş

Etrafı dağlarla çevrili Mürted Ovası üzerinde kurulmuştur Kahramankazan. Bu geniş ve mümbit ovada güneşin doğuşu da batışı da bir şeyler söyler insana: Sabahın erken denecek vaktinde, güneşin parlak ışıkları yüzüne vurur; “Hadi kalk, bir an önce karnını doyur, işine koyul; yapacağın pek çok iş var” der gibidir. İnsanın içini yaşam enerjisiyle doldurur. Akşam olup da batma vakti geldiğinde, tarlada bahçede gün boyu çalışan ova insanının yorgunluğunu aksettirir gibidir. Yavaş yavaş, süzülerek ışıklarını geri çeker. “Bugün çok yoruldun, artık dinlenme zamanı” der gibidir. Hayatın döngüsü, yılın büyük bir kısmında bu şekilde devam eder. Ta ki, kış gelip, zemheri soğukları insanı eve hapsedinceye kadar. Baharın gelmesiyle, yeni bir döngü başlar: yazın çalışma, güzün hasat toplama derken, kış yine gelir. Tarım toplumlarında hayatın döngüsü de böyle değil midir zaten? Bu döngü Anadolu’da, bilinen en eski dönemlerden bu yana, aynı biçimde, biteviye tekrar eder durur. Ova insanı da bu döngüden uzak kalmamıştır; Ta ki, yakın zamana kadar.

Bu kitapta, yüzlerce yıldır süregelen hayat döngüsünü ve son yüzyılda, yakın zamanlarda meydana gelen değişimi anlatmaya çalışacağız. Köklü ve zengin bir tarihe sahip olan bölge coğrafyası üzerinde, yakın zamanda meydana gelen ve adeta geçmiş yüzyılların durağanlığını telafi etmek istercesine acele eden bu hızlı değişimi, önce anlamaya, sonra da anlamlandırmaya çalışacağız. Bunu yaparken, akademik çizgiden ayrılmayacağımızı, diğer bir ifadeyle, belge ve bilgiye dayalı olarak bölgeyi inceleyeceğimizi, gelişme teorileri çerçevesinde, bölgenin şartları ve Başkent Ankara ile bağlantılı biçimde değerlendireceğimizi söylemeliyiz. Yine, bunu yaparken, yarı akademik-yarı popüler bir üslup benimsediğimizi söylemeliyiz. Kitabın yazarının, daha önce bölge çalışması yapmış tecrübeli bir akademisyen olması, üstelik bölgenin bir köyünde (Aydın Köyü) doğup büyümüş olması, bu tür bir çalışmayı destekler ve yapılabilir kılmaktadır. Öyle ki, yazar, bölgedeki, geri dönülemez biçimde seyreden değişimin son dönemine şahit olmuş, sonuçlarını da bizzat yaşamıştır. Bu sebeple, sırf akademik sunum yerine, akademik-popüler sunumu yapacak kabiliyettedir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, bölgenin eski çağlardan günümüze olan tarihi, Ankara üzerinden okunmakta, Ankara hakkındaki bilgilerimiz, Kahramankazan için de geçerli sayılmaktadır. Genelde doğru bir yaklaşım olmakla birlikte, bu durum detayda bazı farklılıkların gözden kaçmasına, bölge tarihinin Ankara tarihi içinde, eriyip gitmesine sebep olmaktadır. Bu durumun üstesinden gelmek üzere, bölge Ankara'dan bağımsız fakat bağlantılı biçimde değerlendirilmekte, mevcut bilgilerimiz ölçüsünde farklı noktalara değinilmektedir. Diğer bir ifadeyle, burada Ankara tarihi anlatılmayacak, yalnızca gerektiği ölçüde Ankara'nın tarihine atıfta bulunulacak, Kahramankazan merkeze alınarak bir tarih okuması yapılacaktır. Akademik zemin üzerine kurulu bu popüler tarih çalışmasının, bölge insanına hitap etmesi, anlaşılır ve kullanılabilir olması en büyük dileğimizdir. Bu dileğimizin gerçekleşmiş olması temennisiyle, kitabımızı bilgini-ze ve takdirlerinize sunarım.

**Prof. Dr. Fatma Acun
Çayyolu, Haziran 2022**

Anadolu'nun kapılarının 1071 Malazgirt zaferiyle Türklere açılmasıyla, Orta Asya'dan Anadolu'ya yoğun göçlerin olduğu ve bu göçlerin 12. ve 14. yüzyıllar arasında iki büyük dalga halinde gerçekleştiği bilinmektedir. Bahsedilen bu iki yoğun göç dalgası neticesinde Anadolu'nun tamamı Oğuz boyları tarafından iskan yurt haline getirilmiştir. Bunlardan biri de Kahramankazan bölgesidir. Öyle ki, bölgede Oğuz boylarının adını ve Türkçe adları taşıyan çok sayıda köylere rastlanması, bu yerleşimin en güzel delilidir. Anadolu'daki bin yıllık Türk varlığıyla birlikte, Kahramankazan bölgesi de varlığını korumuştur. Bölgede sadece iki gayrimüslim köye rastlanması ve kayıtlara geçen 15. yüzyılın son çeyreğinden (1463) itibaren yüzyıllar boyunca köy sayısının yaklaşık aynı kalması, bir yandan istikrarlı hayata işaret ederken, diğer yandan da, asırdan asıra nesilden nesile intikal eden Türkmen geleneğine ve yaşam tarzına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle bölgede, 1980'lerden itibaren gerçekleşen ve son kırk yıldır süregelen hızlı değişim dönemi hariç tutulursa, yüzyıllar boyunca çok az değişime uğramış olan, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan yaşam tarzı, dünya tasavvuru ve hayat algısının sürdüğünü söylemek yanlış olmaz sanırız. Bu geleneklere kitap içerisinde yeri geldiğinde işaret edilmiştir. Burada önemli gördüğümüz bir noktaya değinmek gerekirse, Oğuz Türklerinin devlet geleneği zikredilebilir. Milletin devlet ile var olduğu, devlet olmayınca milletin var olamayacağı inancına dayanan devlet geleneği, Türklerin Orta Asya'dan çıkarken taşıdıkları, farklı coğrafya ve kültürlerde hızla teşkilatlanarak var olmalarını sağlayan en önemli unsur olagelmıştır. Bu devlet geleneğidir ki, devletin devamını sağlarken, milletin de devam ederek farklı topraklarda yeniden yeşermesini sağlamıştır. Türklerde **“devlet”** kavramı ve varlığı o derece kutsanmıştır ki, Osmanlı döneminde, “devletin devamı” için dua eden duaguy isimli bir grup insan türemiştir. Duaguy sınıfının diğer görevlerinin yanı sıra en önemli vazifesi, devletin devamı için günlük ve merasimlerde dua etmektir. Yine, devletin kutsanması ve devamı için dua edilmesi, günde üç vakit yemek sonrasında edilen dualara da yansiyarak halk katında yerini almıştır. Öyle ki, yazarın çocukluğunda babaannesinden öğrendiği sofrâ duasında **“devamı devlet”** ibaresinin geçmesi, halkın devletin devamı için dua etmesi geleneğinin 1970'li yıllara kadar devam ettiğini, dahası günümüze kadar ulaştığını göstermektedir.

İşte bu Oğuz-Türkmen devlet geleneğidir ki, devlet sıkıntıya düştüğü zamanlarda kendiliğinden ortaya çıkarak sivil örgütlenmeyi sağlamış, devletini ve milletini sıkıntıdan kurtararak, Anadolu'daki Türk varlığının devamını sağlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşunu ve Millî Mücadelenin başlangıcını simgeleyen, Atatürk'ün Ankara'ya geldiği günün "Kızılca Gün" ilan edilerek destek verilmesi ve 15 Temmuz 2016 darbe girişiminde sivil halkın darbecilere karşı direnişi, Oğuz-Türkmen devlet geleneğinin, Ankaralıları ve Kahramankazanlıların hafızalarında halen canlı olduğunu, devletin tehlikeye düştüğü zamanlarda kendiliğinden, derhal ortaya çıktığını göstermektedir. Bu devlet geleneği ve devleti koruma refleksidir ki, binlerce yıl hafızalarda tutulmuş, son dönemlerde yaşanan hızlı değişime rağmen bölge insanının hafızasında muhafaza edilmiştir. Harekete geçmesi için de bir haber, bir çağrı yetmiştir.

Bir haber; Atatürk'ün Millî Mücadeleyi yürütmek üzere Ankara'ya geleceği haberidir. Ankaralıları bu haberi alır almaz, Kızılca Gün ilan etmişlerdir. Kızılca Gün, çok eski bir Oğuz töresidir. Devletin ve milletin buhran yaşadığı zamanlarda tertip edilerek devleti kuracak, milleti kurtaracak yeni bir lider seçilir. Anadolu Selçuklularının kurucusu Selçuk Bey ve Osmanlı devletinin kurucusu Osman Bey boylarının başına geçtiğinde Kızılca Gün ilan edilmiş, Seymen Alayı kurulmuş ve beyliklerinin lideri seçilmişlerdir. Seymen Alayı son olarak da Osmanlı Devleti'nin çöküşünün ardından işgal edilen Anadolu'yu düşmandan kurtarmak ve yeni bir devlet kurmak üzere Millî Mücadeleyi başlatmak için Atatürk'ün Ankara'ya gelişinde kurulmuştur. Atatürk'ün Ankara'ya gelişi olan 27 Aralık 1919 Cumartesi günü Kızılca Gün ilan edilir ve Seymen Alayı düzülür. 700 yaya ve 3.000 Atlı Seymen, esnaf (ahiler), dervişler, yörükler, gönüllü askerler ve civar il ve ilçelerden gelen kalabalık halk kitlesi ve tabii ki Ankaralıları, Seymen Alayına katılarak Atatürk'ü karşılar. Bu öylesine büyük bir karşılamadır ki, 25.000 bin nüfuslu Ankara'da 35.000 kişi toplanmıştır. Üç grup seymen alayı kurulmuştur. İlkinin başında Kahramankazanlı, Güvenç köyünden İbrahim Çavuş bulunuyordu. İbrahim Çavuş bir elinde kılıcı, bir elinde bayrağı, boynunda Kur'an ile Seymen Alayının başını çekiyordu.

Seymen Alayının başında Kahramankazanlı bir şahsın bulunması, bölge halkının, yeni devletin kurucusu Atatürk'e ve Millî Mücadele'ye verdiği desteği göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir ve günümüzde gururla yad edilmektedir.

Binlerce yıllık Oğuz geleneğinin diğer bir ritüeli, yine bir Orta Asya geleneği olan, sinsin adı verilen ateşin yakılmasıdır. Ankara Hıdırlıktepe'de büyük bir sinsin ateşi yakılır. Ulucanlar'daki Efeler Kahvesi'ne Seymen Sancağı dikilir. Davul çalınır, koç kesilir. Ulucanlar'dan kalkan Seymen Alayı Hacıbayram Cami'sinin önüne gelerek burada toplanılır, dualar edilir ve kurban kesilir. Kızılca Gün'de yapılan bu ritüeller Ankara halkının, Atatürk'ün şahsında, devletine ve milletine gösterdiği bağlılığın, fedakarlığın ve zor günlerde dayanışmasının göstergesidir. Benzer şekilde, İbrahim Çavuş şahsında, Kahramankazan halkının devletine verdiği desteğin en güzel örneğidir.

Bir çağrı; 15 Temmuz 2016 gecesi, Cumhurbaşkanının yaptığı çağrıdır. Kahramankazan halkı, 15 Temmuz 2016 günü yapılan darbe girişimine karşı Cumhurbaşkanının çağrısıyla harekete geçerek devletin yanında yer almıştır. Darbe günü, darbenin yönetim merkezi olan ve Kahramankazan'ın sınırları dahilinde yer alan Akıncı Üssü'ndeki 4. Ana Jet Üssü Komutanlığı'ndan kalkan F16 uçakları TBMM, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığını hedef almıştı. Akıncı Üssü'ne gelen Kahramankazan halkı, savaş uçaklarının önüne geçerek kalkmasını engellemeye, darbecilere engel olmaya çalıştılar. Üssün nizamîyesinde toplanan Kahramankazan halkının üzerine açılan ateş sonucunda 9 kişi şehit olurken, 92 kişi de yaralanarak gazi oldu. Tarlalarındaki ekinleri ve araba lastiklerini uçak pistinin önünde yakarak, çıkan dumanla görüş mesafesini azaltmaya ve uçakların kalkmasını engellemeye çalıştılar. Büyük ölçüde de başarılı oldular. Oğuz Türkmenlerinin yerleştiği bölge olan Kahramankazan'ın halkının, devletin tehlikede olduğuna ilişkin bir çağrıyla harekete geçmeleri ve kahramanca karşı koymaları, yüzyıllardır süregelen ve zor zamanlarda bir işaretle harekete geçen devleti koruma refleksiyle ilgilidir. Oğuz Türkmenlerinde olduğu gibi, Kahramankazan halkı da bilmektedir ki, devletleri var olursa, onlar da var olacak; devletleri yok olursa onlar da yok olacaktır. Devlet-millet birlikteliği olduğu sürece, varlığı daim olacaktır.

Eski Oğuz devlet geleneği ve töresinin harekete geçmesini simgeleyen 15 Temmuz direniş neticesinde, Kazan ilçesine “**Kahraman**” unvanı verilmiş, 29 Ekim 2016 tarihinden itibaren Kahramankazan adıyla anılmaya başlanmıştır.

Türk tarihinde ve bölge tarihinde iki önemli dönüm noktasına işaret eden, Oğuz-Türkmen geleneğini yansıtan devlet anlayışı ve devleti koruma refleksi, Kahramankazan halkının kimliğinin önemli ve baskın bir unsurudur. Modernleşmenin türlü meydan okumalarına ve zorlamalarına rağmen varlığını devam ettiren bu geleneğin yeni nesillerle birlikte devam edeceğine dair şüphemiz yoktur.

Giris

Bu çalışma, Kahramankazan ve civarının kültürel değerlerinin tespiti ve tanıtımıyla ilgilidir. Bahsedilen kültürel değerler, maddi ve maddi olmayan kültür mirasıyla birlikte, bölgenin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, coğrafyası ve tarihini kapsayacak biçimde, en geniş anlamıyla ele alınmıştır. Bu haliyle kültürün en geniş ve kapsamlı tanımından hareket edilmekte ve bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir.

Çalışma esas olarak, bölgenin bilinen eski tarihinden günümüze kadar olan dönemdeki gelişimini tespit etmeye ve izlemeye yöneliktir. Statik değil, dinamik bir yaklaşım benimsenmiştir. Uzun dönem boyunca yapılan tespitlerde, bölgeyi ilerleten ve ona dinamizm kazandıran unsurlar üzerinde özellikle durulmuştur. Bu kapsamda ilk değinilecek konu, bölgenin coğrafyasıdır. Tarihte hiçbir olay ve olgunun boşlukta cereyan etmediği, her olay ve olgunun coğrafi bir zemin üzerinde cereyan ettiği düşüncesinden hareketle, bölgenin coğrafi yapısı, bitki örtüsü, flora ve faunası incelenmiş, coğrafyanın bölge insanına sunduğu avantajlar ve dezavantajlar tespit edilmiştir. Konu ele alınırken, 14. yüzyıl İslam felsefesi İbni Haldun (1332-1406)'un

“Coğrafya Kaderdir” sözü burada

hatırdan tutulmuştur. Ancak, bu söz tarım toplumları için doğru olmakla birlikte, modern dönemdeki sanayileşmiş toplumların pek de kaderine razı olmadığı, değiştirmek için bilim dahil türlü yolları denediği de hakikattir. Bu kapsamda, bölge coğrafyasının sunduğu avantaj ve dezavantajlar, bunları kullanıma ve değiştirme biçimleri tarihi düzlemde incelenmiştir. Yakın zamana kadar tarım için kullanılan verimli ova topraklarının son dönemde ağırlıklı olarak sanayi amaçlı kullanılması üzerinde özellikle durulmuştur.

Zira, sanayi unsurları her tür toprakta kurulabilir, fakat tarım yalnızca verimli alanlarda yapılabilir. Çelişkili görünen bu durum, son dönemde, tarımdan sanayiye hızlı bir geçişin gerçekleştiği bölge için değerlendirilmiştir. Bölge tarihinin, Anadolu uygarlıklarının geliştiği bilinen en eski dönemlere, bölgede rastlanan fosillerden ise, daha da öncesine uzandığı bilinmektedir. Mevcut arkeolojik buluntular ve mimari vb. eserlerin ışığında, bilinen en eski geçmişinden günümüze uzanan süreçte bölge tarihi incelenmiş ve bölgede kurulan, medeniyetler ve devletler üzerinden bir tarih anlatısı kurgulanmıştır.

Bu süreçte takip edilen çizgi “ilerleme” kavramı olmuştur. Bölge, Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde oldukça statik ve istikrarlı olmakla birlikte, günümüze doğru giderek artan ivmeyle hızlı bir değişime uğramıştır. Bu değişimin henüz tamamlanmadığı ve bir süre daha devam edeceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, bölgenin maddi/görünen çehresi hızla değişirken, aldığı göçlerle sosyal ve demografik yapısı da hızla değişmektedir. Bu haliyle Kahramankazan, Ankara ilinin en hızlı gelişen ilçesi görünümündedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında “küçük bir köy” iken, günümüzde “metropol ilçe” konumuna yükselmesi, dikkate değer ve incelenmesi gerektiren bir “ilerleme” dir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, bütün bu gelişmeler “ilerleme” kavramıyla ele alınacak ve açıklanacaktır.

İdari taksimattaki bu değişim, diğer bir ifadeyle köyden metropol ilçeye yükselme, kendi başına meydana gelemeyip, bölgede belli şartların gelişmesi neticesinde varılan bir durumdur. İşte bu durum, akademik verilerle desteklenerek ortaya konulmaya çalışılacaktır. İlçe demografisi, yani nüfusun artışı ve civar il ve ilçelerden göç alması, bu gelişmede büyük rol oynamaktadır. Neden bir başka ilçe, örneğin Ayaş ilçesi, göç almaz iken, Kahramankazan göç almaktadır?

“bir tarih anlatısı kurgulanmıştır.”

Bu süreçte takip edilen çizgi “ilerleme” kavramı olmuştur. Bölge, Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk dönemlerinde oldukça

statik ve istikrarlı olmakla birlikte, günümüze doğru giderek artan ivmeyle hızlı bir değişime uğramıştır. Bu değişimin henüz tamamlanmadığı ve bir süre daha devam edeceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, bölgenin maddi/görünen çehresi hızla değişirken, aldığı göçlerle sosyal ve demografik yapısı da hızla değişmektedir.

En fazla göçü Türkiye’nin hangi il, ilçe ve bölgelerinden almaktadır? Bunun sebepleri nelerdir vb. konular üzerinde durulacaktır. Nihai haliyle değerlendirildiğinde, Kahramankazan’ın çok farklı il ve ilçelerden göç aldığı ve bu haliyle adeta, günümüz Türkiye’sini küçük ölçekte temsil ettiği görülmektedir. Bu çalışmayla, konu derinlemesine tahlil edilecektir.

Ekonomi, tarihte toplumları değiştiren, gelişmeyi tetikleyen en başat faktör olagelmıştır. Günümüzde de durum böyledir. Bu sebeple, bölgenin ekonomik dönüşündeki değişim, bölgenin gelişmesini tetikleyen ve onu ileri aşamaya götüren bir faktör olarak ele alınacak ve incelenecektir. Görülmektedir ki, uzak olmayan bir geçmişte, tarım ve hayvancılığa dayanan bölge ekonomisi hızlı bir değişime uğramış buna, sanayi ve ticaret eklenmiştir. Askeri havaalanının ve savunma sanayisinin bulunması da bölgeye ilave bir değer ve önem katmıştır. Yine, bölgede çıkarılan soda, kireçtaşı ve kum bölge ekonomisine katma değer sağlamıştır. Tarım ve hayvancılık da halen devam etmektedir.

Ki, bölge önemli bir et ve bal üretim yeridir. Bütün bunlar, bölge insanının geçim kaynağı olmakla birlikte, ekonominin çarklarını döndüren ve daha ileri düzeyde gelişmesi için bölgeye dinamizm kazandıran alanlar arasında değerlendirilmiştir.

Hızla gelişen ve değişen bölgede, önceki dönemlere ait örf ve adetler, gelenek ve uygulamalar da haliyle hızlı bir değişime uğramıştır. Doğum, ölüm, düğün, askere gönderme vb. adetlerdeki değişim, sosyal yaşamdaki dönüşümü gösteren en iyi örneklerdir. Gerçekte, bu tür gelenekler, yaşam tarzının belirlediği uygulamalardır. Yaşam tarzı değişince, onlar da değişime uğrar. Bu kapsamda, bölgenin sosyal hayatı ve ritüelleri incelenmiş, bunlardaki değişimin sebebi ve yenileri değerlendirilmiştir. Bazı ritüellerin şeklen değişmesine rağmen, anlamı ve ruhunu yaşatmak üzere önerilerde de bulunulmuştur.

Çalışmanın amacı, Kahramankazan ilçesini coğrafi, idari, sosyo-ekonomik vb. bütün yönleriyle, veriye dayalı olarak incelemek ve durum tespiti yapmaktır. Yapılan bu tespitler bölgeyi tanımak ve tanıtmak, bölge insanını yaşadıkları coğrafya hakkında bilinçlendirmek, çevreye duyarlı hale getirmek ve daha ileri düzeyde gelişmeyi sağlamak üzere kullanılabilir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, bölge son dönemde çok miktarda göç almıştır ve adeta Türkiye'nin küçük bir modelini temsil etmektedir. Böyle bir durum henüz çok yeni olduğundan,

bölge insanının mahalli kimlik geliştirme ihtiyacı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kahramankazanlı olmak, bölgede yaşamak ne anlama gelmektedir? Kahramankazanlı kimliği gelişmiş midir? Böyle bir kimliği geliştirmek üzere neler yapılabilir, hangi dinamikler harekete geçirilebilir? Bunlar çalışmanın, içe dönük amaçlarındandır. Dışa dönük amaç olarak, bölgenin ve değerlerinin, bölge dışına tanıtımı sayılabilir. Çalışmanın nihai amacı bölge hakkında doğru, özet ve kullanılabilir bilgi sunulmasıdır. Bu bilgi, bölgeyi tanımak ve tanıtmak üzere kullanılacağı gibi, geliştirmek üzere yapılacak yatırımlarda da güvenle kullanılabilir. Bu tür bilginin henüz yeterince mevcut olmadığı, yatırımların ise, uygun görüldüğü şekilde yapıldığı bilinmektedir. Halbuki akademik yöntemle elde edilen güvenilir bilgi, bölgenin kalkınma planlarında kullanılabilir.

Çalışmanın neticesinde, Kahramankazan bölgesine dair, detaylı ve kullanılabilir bilginin ortaya konulduğu ümit edilmektedir. Bu, bölge hakkındaki mevcut bilgimizi daha derinleştirerek artıracak, bu suretle mahalli bilgiye katma değer kazandıracaktır. Unutulmamalıdır ki, bilgi çağını yaşadığımız günümüzde “bilgi güçtür” ve en önemli değerdir. Alınıp satıla bilinen, eskiyip yenilenebilen, kısaca kullanılabilen bir değerdir. Bu çalışmanın geniş bir kitle ile buluşmasıyla, bu türden yaygın etkinin oluşması ümit edilmektedir.

1.BÖLÜM

BİR GELİŞME ÖYKÜSÜ

A- ANKARA ÖLÇEĞİNDE
KAHRAMANKAZAN

Başkent Ankara'nın kuzey batısında, Mürted Ovası üzerinde kurulmuş, İstanbul yolu güzergahında yer alan bir ilçedir Kahramankazan. Eskiçağlardan günümüze varlığını devam ettiren bölge, son yıllarda kaydettiği gelişme ve aldığı göçlerle, adeta Türkiye'nin küçük ölçekli bir modelini teşkil etmektedir.

Ankara ilinin en geniş ovalarından biri olan Mürted Ovası üzerine konumlanmış olması, Ankara'ya 47 km (38 dakika) mesafede bulunması ve İstanbul ile olan karayolu bağlantısı (TEM otoyolu ve E-89 karayolu) stratejik önem kazandırırken, gelişmesini tetikleyen coğrafi faktörler arasında ön plana çıkmaktadır. Öyle ki, Askeri Havaalanı (4. Ana Jet Üssü Komutanlığı) ve TUSAŞ (Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş.)'ın yer alması ve son dönemlerde sanayinin yönlendirilmesi, bütünüyle coğrafi konumu dolayısıyladır. Bu anlamda, İbni Haldun (1332-1406)'un "Coğrafya Kaderdir" sözü bölge için doğrulanmakta ve coğrafyanın bölgeye ve bölge insanına sunduğu avantajlar ve gelişmesini tetikleyen unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu konulara aşağıda ilgili bölümde detaylı biçimde değinilecektir.

Günümüzde Ankara'nın 25 ilçesinden biri olan Kahramankazan'ın kurulduğu bölge, bir yerleşim alanı olarak eski çağlardan günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Ankara'ya olan mesafesi (47 km) dolayısıyla idari yapılanmada, çevre ilçeler arasında yer almaktadır. Coğrafyanın sağladığı bir dizi avantajlara rağmen, Ankara'ya olan görece uzaklığı Kahramankazan'ı hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde "çevre" statüsüne koymuş, bu konumlandırma da onun idari olduğu kadar kültürel, ekonomik vb. alanlardaki duruşunu biçimlendirmiştir. "Çevre" nin "merkez" i tabiatıyla Ankara'dır.

Ankara ise, sıradan bir Anadolu şehri olmasının ötesinde ülkemizin başkentidir. Başkent niteliğinde bir şehir olması, merkez Ankara'ya farklı nitelikler kazandırdığı gibi, merkezin çevreden beklentilerini de belirlemiştir.

Osmanlı döneminde İstanbul merkez, Anadolu tamamıyla çevre kapsamında yer alırken; Cumhuriyet döneminde Ankara merkez, Anadolu'nun geri kalanı ise çevre konumuna geçmiştir; Kahramankazan ise bu tasniflemede, “yakın çevre” konumuna yerleşmiştir. Yakın çevrenin, “uzak çevre” den farklı olarak söylene- bilinecek en önemli özelliği, merkezdeki gelişmelerden çabuk etkilenmesi veya merkezdeki gelişmelerin yakın çevreye daha kısa sürede yansımalarıdır. Bu bakış açısıyla, yani Merkez-çevre teorisi (Schills, 2002, s. 86-96) kapsamında değerlendirildiğimizde, Ankara-Kahramankazan ilişkisini, bölgenin gelişmesini sadece etkileyen değil, belirleyen ve ona yön veren en başat faktör olarak ele almak uygun görünmektedir. Öncelikle belirtilmelidir ki, teorik manada ve özellikle de Osmanlı dönemi söz konusu olduğunda, merkez-çevre ilişkisi simgesel bir ayrışmayı ifade etmektedir: Şehir-köy, yöneten-yönetilen ayrışması gibi. Diğer bir ifadeyle, merkez ve çevrenin nitelikleri, rolleri ve üstlendiği fonksiyonlar birbirinden tamamıyla farklıdır. Merkez, devleti bir arada tutan bürokrasiyi ve devletin işlemlerini mümkün kılan özü ifade ederken, çevre merkezin dışında kalan coğrafi ve toplumsal alanı ve kurumları temsil etmektedir (Mardin, 2003, s. 37-77). Merkez ile çevre arasındaki bu “ayrışma ilişkisi” Osmanlı son döneminde modernleşme hareketleriyle birlikte değişime uğrar, Cumhuriyet’in ilanının ardından ise daha da farklı bir görünüme bürünür. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte mevcut olan değerler sistemi yerine, yeni bir merkezi

değerler sistemi ikame edilmeye çalışılmış, bunun sonucu olarak da bu değerler sistemini benimseyen fakat “çevre” de yer alan bazı toplum kesimleri, “merkezin uzantıları” halini almıştır. Bu kapsamda, daha Cumhuriyetin ilk yıllarında, Atatürk döneminde, bölgeden merkeze bir milletvekilinin gitmesi (1935), üstelik de bunun bir kadın, Satıkadın (1890-1956), olması bölgeyi merkezin uzantısı konumuna koymaktadır. Yine, Ankara’ya gelişinde Atatürk’ü karşılamak üzere (27 Aralık 1919), Güvenç köyünden İbrahim Çavuş’un bölgeyi temsilen gönderilmesi, onun da seymen birliklerinin başındaki dört kişiden biri olması, ileride kurulacak olan merkez-çevre/Ankara-Kahramankazan ilişkilerinin olumlu zemine oturmasını sağlayan bir girişim olarak değerlendirilebilir.

Kahramankazan sakinleri, özellikle de köylerde yaşamakta olanlar, 1980’li yıllara kadar Ankara’ya “şehir” adıyla atıfta bulunmakta, “şehire gidiyorum” demekle Ankara’ya gitmeyi kastetmekteydiler.

Bu, köy-şehir ayrımında, bölge toplumunun köylü, Ankara’nın ise şehir olduğuna doğrudan bir atıftı. Şimdilerde ise, şehir yerine “Ankara” adı kullanılıyor ve “Ankara’ya gidiyorum” deniyor. Yoruma açık olmakla birlikte bu durum, köy-şehir ayrımının artık kalktığının, bölgenin “merkezin uzantısı” haline geldiğinin, daha da ötesine geçerek onunla bütünleştiğinin bir delili olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifadeyle, “şehir” ve “Ankara” isimlerinin kullanılması, başlangıçtaki “ayrışma” ilişkisi yerine, günümüzde, “bütünleşik”

ilişkiye geçildiğini bize göstermektedir. Merkez-çevre teorisi açısından bakıldığında, gelişmeyle birlikte merkez ile çevre arasında bütünleşmiş bir ekonomik sistem kurulması, şehirleşmenin ve eğitimin imkânlarından çevrenin faydalanması, toplumun farklı kesimlerinin birbirleriyle daha fazla temasa geçmesi durumu gerçekleşmiş olmalıdır. Bölgeye baktığımızda, gelişen sanayi sayesinde merkezle bütünleştiği, şehirleşmenin yarattığı fırsatlardan ve eğitim imkanlarından faydalandığı, civar bölgelerden göç alarak, toplumun farklı kesimleriyle temasa geçtiği, neticede çevre Kahramankazan'ın merkez Ankara ile bütünleştiği, merkezin bir uzantısı haline geldiği görülmektedir. Elbette ki bu, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde başlayıp, 1980'li yıllardan itibaren ivme kazanan ve günümüze kadar uzanan gelişme sürecinin neticesidir.

Yine, merkez-çevre teorisine göre, (Shils, 2002, s. 91-92), merkezi değer sisteminin en büyük taşıyıcısı “devlet” tir. Devlet, sahip olduğu otoriteyi yayma

eğilimi içindedir. Böylece, merkezin değerleri toplumun diğer kesimlerine, devlet tarafından yayılmaya çalışılmaktadır. Devlet de kendilerine itaat edenleri ödüllendirme, karşı gelenleri ise cezalandırma eğilimindedir. İncelediğimiz bölge açısından düşünüldüğünde, bucak merkezinin Yazıbeyli (Halkavun) köyünden Kahramankazan'a taşınması (1961), ödüllendirme kapsamında değerlendirilebilir. Öyle ki, bu statü değişimi Kahramankazan'ın merkezle bütünleşmesinde, merkezin bir uzantısı haline gelmesinde önemli bir aşamayı teşkil etmiştir. İlerleyen dönemlerde, daha ileri düzeyde gelişmesinin önünü açan tetikleyici faktör olmuştur. Merkez ile olan iyi ilişkileri sayesinde, 1971'de belediye teşkilatı kurulurken, 1987'de ilçe, 2004'de metropol ilçe olmuştur. 2016'da ise, 15 Temmuz darbe girişiminde bölge halkının gösterdiği kahramanlık sayesinde “Kahraman” unvanı ilave edilerek, Kahramankazan adını almıştır.

Genelde bakıldığında, bölgenin merkezle ilişkilerini iyi tuttuğu, siyasi çekişmelerin ötesine giderek devlete her daim destek verdiği söylenebilir. Devletin yanında yer alma ve devleti koruma refleksinin Oğuz Türkmenlerinin geleneğinde var olduğu, Oğuz boylarının bölgeye yerleştiği dönemlerden itibaren her türlü tehlikeye kahramanca karşı gelindiği, tarihi gelenekte görülmektedir. Öyle ki, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılması ve Moğol istilasının ardından, Anadolu'nun her tarafında beylikler kurulurken, yalnızca Ankara'da ahi geleneği etrafında bir

teşkilatlanma görülür. Kökleri Orta Asya'ya uzanan ve bir Oğuz Türkmen geleneği olan ahilik (yiğitlik ve kardeşliğe dayalı esnaf teşkilatı) geleneğine sahip olan Ankara'yı, Ahi liderleri 1292-1362 yılları arasında, kendi gelenek ve nizamlarına uyararak yönetmiştir. Ahi yönetimine, Ahi Cumhuriyeti /Ahi Beyliği adıyla atıfta bulunulmakta, gerçek manada bir "şehir cumhuriyeti" olup olmadığı tartışılmaktadır (Metin, 2002, s. 473-485). Fakat, bizi burada ilgilendiren adlandırmadan ziya-

de, zor zamanlarda, sıkıntılı dönemlerde, Ankara şehrinin kendi kendini yönetme kabiliyetine sahip olmasıdır. Bu kabiliyeti sayesinde ki, önce Millî Mücadele'nin idare edildiği karargâh, sonra da kurulan yeni ülkenin yönetildiği başkent olmuştur.

Ankara ve çevresinin bu kabiliyetini gören ve işgalci Yunan kuvvetlerine karşı yapılan Millî Mücadele'yi Ankara'dan yöneten Atatürk, Ankara'yı başkent yapmasıyla ilgili görüşlerini şöyle dile getirmektedir.

"Ben Ankara'yı coğrafya kitabından ziyade tarihten öğrendim ve cumhuriyet merkezi olarak öğrendim. Hakkaten, Selçuki idaresinin bölünmesi (inkisarı) üzerine Anadolu'da teşekkül eden küçük hükümetlerin isimlerini okurken bir 'Ankara Cumhuriyeti'ni görmüştüm. Tarih sayfelerinin bana bir cumhuriyet merkezi olarak tanıttığı Ankara'ya ilk defa geldiğim o gün de gördüm ki, aradan geçen asırlara rağmen Ankara'da hala o cumhuriyet kabiliyeti devam ediyor... Beni, Türkiye'nin en münasip merkez Ankara olabileceğini düşünmeye sevk eden ilk vesile çok eskidir ve bilimseldir (fenidir)." (Özarslan, 2015).

Bu sözleriyle Atatürk, Ankara ve civar halkının, tarihin derinliklerinden gelen dayanışma ve direnme ruhuna ve kendi kendini yönetme kabiliyetine işaret etmektedir. Bu ruh ve kabiliyetin, Oğuz Türkmenlerinin yerleştiği Kahramankazan'da halen yaşamakta olduğu, bölge halkının Atatürk'ün Ankara'ya gelişinde yapılan Kızılca Gün törenine katılarak Millî Mücadele'ye destek vermelerinde

ve 15 Temmuz darbe girişimine karşı yaptıkları kahramanca direnişte açıkça görülmektedir.

Başkent olmasının ardından Ankara'nın yeni bir şehir ideali etrafında biçimlenmesi, merkez-çevre ilişkileri bakımından onu "tüketen merkez", etrafını da "üreten çevre" konumuna yerleştirmiştir. Kahramankazan da bu kapsamda, üreten çevrede yer alarak, başkent Ankara'yı destekleme rolünü üstlenmiştir. Başkent olması dolayısıyla bürokratik elitlerin-memurların burada yaşaması ve sürekli artan nüfusu, Ankara'yı beslenmesi gereken devasa bir şehir haline getirmiştir. Gıda ihtiyacı başlangıçta yakın çevreden tedarik edilirken, ilerleyen zamanda uzak çevreden, sağlanır hale gelmiştir. Benzer şekilde, bürokrasi tüm

kurumlarıyla yerleşir ve gelişirken, gereken yetişmiş-diplomalı insan ihtiyacı da başlangıçta uzak, sonraları da yakın çevreden karşılanmıştır. Kalifiye olmayan insan ihtiyacı ise, tersi biçimde, önce yakın sonra uzak çevreden karşılanmıştır. Bu kapsamda, Kahramankazan bölgesinin Ankara'yı öncelikle gıda bakımından desteklediği; yetişmiş insan potansiyeli bakımından desteklemesinin ancak son dönemlerde gerçekleştiği söylenebilir.

Bu konulara ilgili bölümlere detaylı biçimde değinilecektir. Burada şunu söylemekle yetinelim ki Kahramankazan bölgesi, başkent Ankara'yı, tarihten gelen geleneğiyle ve maddi olduğu kadar manevi yönleriyle de her daim desteklemiştir.

2.BÖLÜM

TABİAT VE İNSAN

A-COĞRAFYA

B-YERLEŞİM

C-DOĞAL VE İNSAN YAPISI

AFETLER

İnsanın tabiatla mücadelesi yeryüzünde var oluşuyla başlamış, aralıksız devam ederek günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde, modern hayatın getirdikleriyle tabiatın giderek uzaklaşsa da, insanoğlu yeryüzünde var olduğu sürece tabiatla mücadelesi devam edecek görünmektedir. Bu mücadele medeniyetlerin doğması için gereken maddi şartları hazırlarken, çökmesinde etkili olan faktörleri de biçimlendirmiştir. Öyle ki, insanlığın tarihi, insanın tabiatla karşı verdiği mücadelenin tarihi olarak da görülebilir. Bu mücadeleyi akıldla tutarak, aşağıda bölgenin coğrafyası, bunu sağladığı olumlu-olumsuz şartlar ve bunlara karşı bölge insanının geliş-tirdiği yaşam biçimleri ele alınacaktır.

A- COĞRAFYA

Kahramankazan'ın üzerinde kurulduğu Mürted Ovası, dağlar ve platolarla çevrilidir. Kuzeyde Çorba Dağı, doğu ve güneydoğuda Karyağdı ve Mire dağı ve batıda Balaban/Ayaş Dağları ovayı çevrelerken güney kısmı açıktır. Kahramankazan merkezi, bu geniş alanın kuzeyinde yer almaktadır. Dağların üzerinde alçak ve yüksek düzlükler/platolar yer alır. Dağların arasındaki vadiler ve ovayı boydan boya geçen Ova Çayı vadisi, bölgenin yerleşime en uygun yerleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bahsedilen Ova Çayı vadisinin içinden akan Ova Çayı, bölgenin en büyük akarsuyudur. Başta Güvenç Çayı olmak üzere irili ufaklı dereler, Ova Çayı'na katılır. Kuş bakışı bakıldığında bölge, etrafı yüksek dağlarla çevrili, ortasından büyük bir akarsuyun geçtiği geniş bir ova görünümündedir. Dağlar ovaya doğru alçalırken vadiler oluşur-

makta, vadilerin arasından da akarsular geçmektedir. Bu haliyle bölge, insan yerleşimine en müsait şartlara sahip bir alan özelliği taşımaktadır. O sebeptendir ki, eski çağlardan beri yerleşim yeri olagelmıştır. Geniş ova alanı ve vadilerdeki dar alanlar, içlerinden geçen akarsularla birlikte değerlendirildiğinde, tarıma en uygun arazileri ve tarım toplumları için en gözde ekim alanlarını oluşturmaktadır.

Dağların arasındaki vadiler de tehlikelerden uzak, korunmuş alanlar yaratarak, yerleşime müsait alanları oluşturmaktadır. Neticede, bölge coğrafyasının tarıma ve iskana uygun bir alanı insana sunduğu, bu imkânın ise en eski dönemlerden günümüze, farklı biçimlerde kullanıldığı görülmektedir.

Bölgenin yazları sıcak ve kurak, kışları sert ve soğuk, baharları yağmurlu geçen karasal iklimi, bozkır türü bitki örtüsü için gerekli iklim ortamını sunmakta; baharda yeşeren yazın kuruyan türden mevsimlik bitkiler bölge coğrafyasına hâkim olmaktadır. Bölgenin Batı-Karadeniz kuşağına yakın olması dolayısıyla, başlıca bodur meşe ağaçları ve çamlardan oluşan koruluk ve ormanlık alanlar, yalnızca bölgenin Kuzey ve Kuzey-doğu kesiminde yer almaktadır. Bu haliyle bölge, tek tük ağaçların araziye serpiştirildiği, yeşil alanların Ova Çayı ve vadiler boyunca yer aldığı bir görünüm arz etmektedir. Bölgede, buğday başta olmak üzere, sulama istemeyen hububat türleri ve kavun yetiştirilmekte; sulama gerektiren bahçe tarımı ise küçük ölçekte ve genelde ev tüketimi için yapılmaktadır.

Son dönemde, ticari amaçlı bahçe tarımının bölgeye dışarıdan gelen kişilerce tarla kiralamak suretiyle yapıldığı; çiftlikler kurularak kümes hayvancılığı yoluyla yumurta ve tavuk eti üretildiği görülmektedir. Bozkır bitki örtüsünden istifade edilerek, küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Arıcılık da, bölgenin bitki örtüsüne uygun, bölgede yapılan faaliyetlerdendir.

Yer altı zenginlikleri bakımından, Babalan/Ayaş Dağlarının eteklerindeki soda madeninde çok büyük rezerv bulunmaktadır. Yine, Karyağdı Dağlarının batı, Babalan Dağlarının doğu yamaçlarında kireçtaşı yatakları bulunmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 49-50). Milyonlarca yıl önce ve jeolojik devirlerde meydana gelmiş olan soda ve kireçtaşı yatakları, tabiatın bölge insanına sunduğu imkanlar arasında sayılabilir. Ağırlıklı olarak Ova Çayı boyunca yer alan kum ocakları da bu imkanlara dahildir. Devlet ve şahıslara ait araziler üzerinde bulunan ve özel şirketler tarafından işletilen maden yatakları ve kum ocakları, bölge ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Coğrafyanın sunduğu harika konumu, iklime bağlı olarak gelişen bozkır bitki örtüsü ve tarım hayatının tarih boyunca nasıl değerlendirildiğine bir bakalım: Kahramankazan'ın üzerinde kurulduğu

alan, 47000 hektar/470 km kare geniş bir araziye tekabül etmektedir. Bilinen en eski zamanlardan, Paleolitik Çağlardan yakın zamanlara kadar bu arazi, tarım ve hayvancılık için kullanılmıştır. İnsanlığın avcılık ve toplayıcılıktan tarım toplumuna; göçebelikten yerleşik hayata geçmesi 10-12 bin yıl öncesine kadar götürülmektedir. Bölge için düşünüldüğünde, tarım dönemine dair ilk deliller Hititler dönemine uzanmaktadır. Bitik köyündeki, Bitik höyüğünde yapılan kazılardan çıkarılan vazoun Hitit dönemine ait olduğu (Arık, 1942, s. 343-346), Hititlerin ise MÖ 1650-1200 tarihleri arasında hüküm sürdüğü bilgisinden hareketle, bölgede yaklaşık 3.600 yıldır tarım yapıldığı söylenebilir.

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş Avrupa'da 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşirken, bölgede ancak, iki yüz yıllık gecikmeyle, 20. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmiştir. İngiltere'de buhar makinasının icadıyla (1763) başlayarak dünyaya yayılan Sanayi İnkılabının bölgeye ancak 1970'li yıllardan itibaren intikal ettiği görülür. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi simgeleyen insanlık tarihinin bu önemli dönüşümü hem Anadolu'nun genelinde hem de bölgede oldukça geç gerçekleşen bir süreç olagelmıştır.

Etkileri de tabiatıyla, gecikmeli olarak yaşanmıştır. Ticarileşme, şehirleşme, nüfus artışı ve eğitimin yaygınlaşmasıyla kendini gösteren sanayi inkılabıyla, insan gücünden makine gücüne, kol gücüyle yapılan sınırlı üretimden fabrika tarzı seri üretime geçilmiştir. Yine sanayi inkılabı, tarım toplumlarını baştan aşağıya değiştiren, bütünüyle yeni bir toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkiler düze-

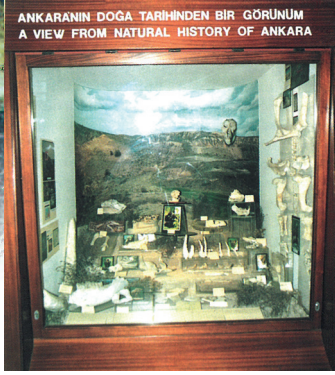
nine geçişi simgelemiştir. Bunun bölgeye yansımaları ise, öncelikle tarımın makinelere, ardından fabrikaların kurulması ile yaşanmıştır. Traktörün ve diğer tarım araçlarının kullanımıyla tarım daha kolay yapılır hale gelirken, daha önce ekilmeyen alanlar da tarım arazisine dahil edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, tarım daha etkin biçimde yapılmaya başlanmıştır. Sanayileşme ise, 1960'lı yıllardan itibaren Ankara-Kahramankazan yolu üzerinde, Susuz ve Saray mahallelerinde fabrikaların kurulmasıyla başlamış, bu güzergâh üzerinde ilerleyerek günümüzde Kahramankazan merkeze kadar ulaşmıştır. Öyle ki, günümüzde Ankara-Kahramankazan yolu, yo-

ğunluğu Saray mahallesinde olmak üzere, sanayi bölgesi haline dönüşmüştür. Bununla da kalmayarak, TEM otoyolunun geçtiği Mürted Ovası, fabrikalar ve depolarla dolmuştur. Tarım alanlarının aleyhine gelişen bu durum, verimli tarım arazilerinin, sanayi için kullanılması anlamına gelmektedir. Hafif sanayinin bölgeye kaydırılmasının neticesinde tarım arazilerinin azalması durumunun olumsuz etkilerinin

henüz tam anlamıyla hissedilmediği; sanayileşmenin sağladığı refahın uzun verimli olmadığı, çevre açısından zararlarının görülmeye başlandığı söylenebilir. Gelecekte insanlığın en büyük sorununu yiyecek olacağına dair bilim insanları tarafından uyarılar yapılmakta, daha etkin, çevre-dostu tarım metodları geliştirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bölgedeki verimli arazilerin sanayi alanına çevrilmesi, pek de rasyonel bir kullanım uygulaması olarak görünmemektedir. Halbuki, sanayi alanları her türlü toprakta kurulabilir.

Benzer şekilde, konutlar da her türlü toprak üzerinde kurulabilir. Bu sebeple, modern şehir planlamalarında verimsiz alanlar konut ve sanayiye ayrılmakta, verimli alanlar ise tarım için kullanılmaktadır. Bölgede ise mevcut haliyle, tam aksine bir durumun söz konusu olduğu, coğrafyanın sunduğu avantajlı toprak yapısının bölgenin stratejik konumuna tercih edildiği, ekilebilir verimli alanların tarımın aleyhine azaldığı görülmektedir.

Bu durumun telafi edilmesi için tarım alanlarının genişletilmesi ve bölge halkının etkin tarımsal üretime geçmesi için gereken önlemlerin alınmasıyla, mevcut durumun belli ölçüde telafi edileceği muhakkaktır.

B- YERLEŞİM

Bölgedeki canlı hayatının, jeolojik devirlere kadar uzandığı, bölgede rastlanan bitki ve hayvan fosillerinden anlaşılmaktadır. Yine, bölgede rastlanan arkeolojik kalıntılardan, insan yerleşiminin Eski Taş devrine kadar uzandığı görülür. Bu haliyle bölgenin, dünyanın en eski jeolojik devirlerinden günümüze binlerce yıldır insan yerleşimine, bitki ve hayvan habitatına müsait bir alan olduğu söylenebilir. Bilindiği üzere, insan toplumları tarih boyunca dört evreden geçmiştir: 1-Avcı ve toplayıcı toplumlar, 2-Tarım toplumu,

3-Sanayi toplumu, 4- Bilgi toplumu. Bu evrelerden ilkinin dair, bölge hakkında sınırlı bilgimiz mevcuttur. İnsan toplumlarının avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını sürdürdüğü tarihin bilinen ilk evresi, tarih öncesi dönem denilen Paleolitik çağdır. Yontma Taş Devri veya Eski Taş Devri olarak da bilinen bu ilk evre, iki milyon yıl kadar uzun süren en uzun evredir. Kahramankazan bölgesinde, insanlığın ilk ortaya çıktığı bu döneme dair kalıntılar bulunmuştur. Mürted Ovasını çevreleyen dağların ovaya doğru alçalarak inerken oluşturduğu sekilerde fosillere ve taş aletlere rastlanmıştır.

Yassören-Soğulcak-Sarılar civarında yer alan İnönü kesiminde yapılan kazılarda kesici aletlere ve mağaralara rastlanmıştır (Aydın, 2005, s. 36-40). Bu kalıntılar ve eski insanların yaşam alanı olan mağaralar, Kahramankazan bölgesinde tarih öncesi devirlerde insan yerleşiminin olduğunu göstermekte ve bölgeyi, ilk insanların yaşam sürmesine müsait nadir alanlardan biri olarak ön plana çıkarmaktadır. Cilalı Taş ve Maden devirlerinden Bakır devrine ilişkin bölgede kalıntıya rastlanmazken, devamı olan Tunç devrine ilişkin kalıntılara rastlanmıştır: Yazıbeyli köyü yakınındaki Halkavun höyüğü, Güvenç Çayı yakınındaki Belkaya höyüğü, Sancar köyündeki Döğmekale höyüğü ve Fethiye köyündeki Halkavağı höyüğü (Schachner, 1993, s. 73-79). Anılan bu höyükler, bölgede Tunç devrinde insan yerleşmesinin olduğunu gösteren arkeolojik delillerdir.

Bölgedeki insan yerleşiminin Hititler döneminde devam ettiğine dair arkeolojik kalıntıların bulunduğu yukarıda bahsedilmişti. Bitik köyündeki Bitik Höyüğü'nde yapılan kazıdan çıkarılan ve Hititlere ait olduğu tespit edilen vazo, bölgedeki Hitit yerleşiminin en güzel delilidir. Hititler, MÖ 1650-1200 yılları arasında hüküm sürmüştür. Kazıda bulunan vazo tarihlendirilemediğinden, Hititlerin hangi yılında bölgede yerleştiklerine dair bir tahminde bulunulamamıştır. Bu sebeple, genel bir ifadeyle, bölgedeki insan yerleşimi, en somut haliyle, Anadolu'da yerleşen en eski uygarlık olan Hititlere kadar götürülebilir. Hititlerden sonra Orta Anado-

lu'ya hâkim olan Friglere ait yerleşmelere de bölgede rastlanmaktadır. Bitik höyüğüyle birlikte, Halkavun Höyüğü (Yazıbeyli), Belkaya Höyüğü (Güvenç), Döğmekale Höyüğü (Sancar), Asarkale Höyüğü (Karalar)'nde yapılan kazılar ve yüzey araştırmaları neticesinde, anılan yerlerde Friglerin (MÖ 1200 - MÖ 550) yerleştiğine dair arkeolojik deliller bulunmuştur (Arık, 1943, s. 102-167). Orta Anadolu'da kurulan ve başkenti Polatlı yakınlarındaki Gordiyon olan Friglerin, Kahramankazan bölgesinde yerleşmiş olmaları tabiidir. MÖ. 550 yılında Frig hakimiyetinin sona ermesinin ardından, bölge bir süre Medlerin eline geçer. Büyük İskender'in Gordiyon'u ele geçirmesiyle, uzun süre Helenlerin elinde kalır (MÖ 330-30). Büyük İskender'in ölümünün ardından kurduğu imparatorluk yıkılınca, bölgede çeşitli krallıklar hakim olur. Karalar köyü civarında yapılan kazılardan, bu civarda yoğun olarak Helenistik döneme dair yerleşmenin olduğu görülmüştür.

FETHİYE KÖYÜNDEKİ HALKAVAĞI HÖYÜĞÜ

Yine; Karalar köyünün güney yama-
cındaki İkiztepe Höyükleri ve Karalar-A-
sardere düzlüğündeki höyük ve Asar-
dere'de bulunan Asarkale, Galatlara ait
yerleşimin izlerini taşıyan mekanlardır.
Karalar köyünde yapılan kazılarda çıkar-
tılan mezar kitabesinde Galat kralı ve
kraliçesinin (Diotaros ve Berenicere) ad-
larının geçmesi, başka bir Galat kralının
(Kral Deiotarus'un) yattığının yazılı ol-
ması, bölgedeki Galat yerleşmesinin en
somut delilleridir. Galatların Roma kralı
Konsül Manilus tarafından yenilmesi üze-
rine Ankara ve civarı Roma topraklarına
katılır (MÖ 189), bölge de Roma hakim-
yetine girer. Roma döneminde, özellikle
de MS 2. yüzyılda Ankara en ileri dönemi-
ni yaşar. Bölgenin bu dönemde gelişmiş
olduğu tahmin edilebilir. MS. 4. yüzyılda
Hristiyanlığın yayılmasıyla Ankara önem-
li bir dini merkez haline gelir. İmparator
Julianus'un şehri ziyareti ve anısına bir
sütun (Ankara, Ulus'daki Jülien sütu-

nu) dikilmesi ve merkezde Roma tarzı
bir şehir yapılanmasına gidilmesi, Anka-
ra'nın önemine işaret etmektedir. Öyle
ki, Ankara'ya "metropolis" adıyla hitap
edilmektedir. Anadolu'nun tamamını ele
geçirerek Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya
yayılan Romalıların yaptığı en büyük gi-
rişim, geniş alanlara yayılan imparatorlu-
ğu yol ağıyla örme olmuştur. İstanbul'da
başlayarak Ankara üzerinden Adana-İs-
kenderun'a, oradan da Kudüs'e uzanan
Hac Yolu (Via Tauri) ve buna katılan ara
yollar, Roma döneminde inşa edilmiştir.
Günümüzde Anadolu'da kullanılan pek
çok yolun Roma döneminde açıldığı söy-
lenebilir. Buradan hareketle, Mürted Ova-
sında yolların açıldığı ve Ovanın yamaç-
larının ve tabanının iskân edildiği Karalar,
Fethiye, Çimşit, Bitik, Orhaniye, Güvenç,
Ahi, Sancar, Soğulcak, Yazıbeyli ve İymir
köylerindeki kalıntılardan takip edilmek-
tedir (Erdoğan, 2009, s. 61). Roma İmpa-
ratorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla (MS 395),

Anadolu Doğu Roma'ya, yani Bi-
zans İmparatorluğu'na dahil olur.
Bu suretle, Romalıların devamı
olan Bizanslılar bölgede hâkim
hale gelir. Bölgedeki Roma dö-
nemi yerleşmeleri olan köyler,
Bizans döneminde de devam
eder. Bu köylerin yerleşim yerleri
ve adları, Cumhuriyet dönemi-
ne kadar aynen kalmıştır: Mira-
nus-Orhaniye, Girendus-Fethiye,
Manegordus-Karalar, Erandrer-
ra-İmrendi.

Bizans İmparatorluğu'nun
11. yüzyılı, Anadolu'ya Türkmen
akınlarının başladığı dönem ol-
muştur.

KARALAR MAHALLESİ
ASAR KAYA

Bu akınların miladı ise, bilindiği üzere 1071 Malazgirt Zaferidir. Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla, bu tarihten itibaren yoğun bir göç hareketi başlar. Orta Asya'dan gelen kalabalık Oğuz kitleleri, boylar halinde, Anadolu coğrafyasının uygun buldukları kesimlerine yerleşirler. Bu yerleşimde, coğrafyanın Oğuz boylarının yaşam tarzlarına uygunluğu kadar terkedilmiş, atıl kalmış geniş alanların bulunması da etken olmuştur. Diğer bir ifadeyle, yeni gelen Türkmen boylarının yerleşik veya göçebe olmaları, geçim kaynakları ve çok miktarda eski fakat artık iskân edilmeyen yerlerin bulunması, yeni gelen Oğuz boylarının yer seçiminde etkili olmuştur. 11. yüzyılın sonlarından itibaren, Bizans çökmeye ve küçülmeye başladığından, Türklerin akınlarına ve yerleşimine dayanması güçleşmiştir. Neticede, 11. yüzyılın sonlarından itibaren başlayıp 14. yüzyıla kadar devam eden iki yüzyılı aşkın süreçte, Anadolu Oğuz Türkmenlerinin yurdu haline gelmiştir. Bölge söz konusu olduğunda, Mürted Ovası bütünüyle Oğuz boylarının yerleştiği bir Türkmen yurdu haline gelmiştir. Öyle ki, daha henüz 1072 yılında Sultan Alparslan'ın komutanı Artuk Bey Ankara, Kayseri ve Sivas havalisini ele geçirmiştir. Diğer bir ifadeyle Ankara, dolayısıyla da Kahramankazan bölgesi, oldukça erken bir dönemde Türk hakimiyetine geçmiş ve Türkleşmiştir.

Malazgirt Zaferi'nin hemen ardından 1075 yılında kurulan Anadolu Selçuklu devleti, 1243 yılında Moğollarla yapılan Köseadağ Savaşı'yla İlhanlılara bağlı hale gelerek yıkılır. Anadolu Selçukluları önce-

sinde Anadolu uzun süre Arap ve Sasani/İran akınlarına maruz kalmıştır. Ancak, bu akınlar geçici istilalar şeklinde tezahür etmiş, iskân ile neticelenmemiştir. O sebeple, Anadolu'da Arap veya Sasani/İran nüfusu veya yerleşmesi görülmez. Bizans ise çökmekte olduğundan, Anadolu'daki nüfusu oldukça azalmıştır. Dolayısıyla, Türkler Anadolu'ya geldiklerinde, çoğunluğu şehirlerde toplanmış, kırsal nüfusun seyrek olduğu, oldukça boş bir coğrafya

ile karşılaşmışlardır. Sistemli ve planlı iskân politikalarıyla bu topraklarda kök salarak, Anadolu'nun yerli halkı haline gelmişlerdir.

Belirtildiği üzere, Anadolu Selçukluları dönemindeki Oğuz Türklerinin yerleşmesi, yalnızca bir iskân hareketi olmayıp, Anadolu'yu bir yurt, bir vatan haline getirme sürecidir.

Bu süreç, devlet tarafından belli politikalar çizgisinde yönlendirilmiştir. Örneğin, bir bölgeye aynı boyu yerleştirmek yerine, farklı boylara mensup kol ve cemaatler yerleştirilmiş, böylece kitleler karıştırılarak kaynaşmalarını sağlamıştır. Türkmen boyları, hayat tarzlarına ve fitratlarına uygun coğrafyalara yerleştirilmişleridir. Boyların büyük kısmı, göçebe hayat tarzı sürmektedir. Konargöçer olarak adlandırılan bu kitleler yaylak ve kışlak arasında gidip gelmektedir. Orta Asya'da yerleşik olup da 13. yüzyılda Moğolların önünden kaçarak gelenlerin çoğunluğu ise yerleşik Türkmenlerdir. Anadolu'ya geldiklerinde ise, hemen yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu kapsamda, Anadolu'daki Moğol-İlhanlı hakimiyeti sırasında, 1330'lu yıllarda, Çavdar aşiretine mensup otuz bin kadar asker ailesinin, Ankara ve Eskişehir civarına yerleştirildiği bilinmektedir. Bunlar aslında Türk aşiretidir (Köprülü, 2003, s. 73-74).

Kahramankazan bölgesine yerleşen boylar, yerleşik hayat süren Türkmenler, Ankara coğrafyasına ve tabiatına kolaylıkla uyum sağlamışlardır. Balkanların Türkleşmesinde ve iskanında kolonizatör Türk dervişlerin önemine vurgu yapılır (Barkan, 1942: 279-304). Benzer şekilde Anadolu'nun yurt haline getirilmesinde, bu kolonizatör dervişlerin önemi büyüktür. Dervişlerle birlikte, gazi, baba, şeyh, bacı dede, ahi, bey, alp unvanla-

rıyla anılan, bir cemaatin önde gelen liderleri konumunda olan şahıslar da, iskanı sağlayan liderler olarak ön plana çıkmaktadır. Onlar, kurdukları tekke ve zaviyelerle yol güvenliğini temin ederek iskanı kolaylaştırmış, kitlelere çeşitli zanaatlar öğretmek meslek kazandırmış, dini konularda eğiterek hayat görüşü aşlamış kimselerdir. Kahramankazan bölgesi söz konusu olduğunda ahi, şeyh ve baba unvanlı şahıslar bölgenin iskân ve şenlenmesinde öncülük yapan, toplumsal liderler olarak ön plana çıkmaktadır: Ahi İsmail, Ahi Tura, Ahi Şerafeddin, Ahi Mahmud, Şeyh Oruç, Şeyh Aziz, Şeyh Yağmur Baba, Hacı Baba, Seydi Ali ve Emir Yakub. Bu şahıslar, bölgedeki Türkmenleri eğiterek, tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarına ve yerleşik hayata geçmelerine yardımcı olmuşlardır (Erdoğan, 2009, s. 87).

Kahramankazan bölgesindeki yerleşim ve mekânsal gelişmeler, merkez ve bağlı köyleri olarak iki kısımda incelenebilir. Bölgenin merkezi olan Kahramankazan'ın, Osmanlı dönemine ait ilk kaydına, 1463 tarihli Tapu Tahrir Defteri'nde, Nahiye-i Mürtedova tabi-i Ankara (MAD, sayfa 74a) şeklinde rastlanmaktadır.

İkinci en eski kayda ise, yine 1530 tarihli Tapu Tahrir defterinde rastlanmaktadır. Bu tarihte bölge, "Nefs-i Murtazaabad" adı ile kaydedilmiştir (s. 278a).

Kazan ise, 21 hanenin yer aldığı 108 kişilik nüfusa sahip, köy statüsünde bir yerleşim birimidir (Göktaş, 2003: 46). İmparatorluk genelinde nüfus sayımının yapıldığı 1835 yılında, Murtazaabad bölgesinin nüfus kayıtları arasında “Kazan” isimli bir köye rastlanmaması ilginç bir durum arz etmektedir (Birinci, 2013, s.25). 1895 tarihli Ankara Vilayet Salnamesi’nde, “Kazgan/Kazan” adıyla karşımıza çıkmaktadır. (Erdoğan, 2009, s. 233). Bu da göstermektedir ki, 16. yüzyıl Osmanlı döneminde varlığını tespit ettiğimiz Kazan, dönem boyunca varlığın devam ettirmiş ve bir köy olarak Cumhuriyete intikal etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sadece 8-9 hanelik bir köy olduğu bilinmektedir. Bir hanede ortalama beş kişinin yaşadığı esas alınırsa, bu tarihlerdeki nüfusunun 40-45 kişi olduğu söylenebilir. Aradan geçen yaklaşık yüz yıl içerisinde, günümüzde 57.913’e ulaşan nüfusuyla, yerleşimin hızla arttığı, mekânsal gelişimin de sürekli bir genişleme kaydettiği görülür. Konumu itibarıyla, Mürted Ovası’nın kuzey kesiminde, işlenmesi kolay düzlük bir arazide yer alması, büyümesi için gereken alanı sağlayarak, mekânsal gelişimin önünü açmıştır. TEM otoyolunun açıldığı 1990’lı yılların başına kadar uzun süre kullanılan Ankara-İstanbul yolu (E-89) bağlantısı, ilçe merkezinin mekânsal gelişimini tetikleyen önemli bir faktör olmuştur. Sanayinin yönlendirilmesiyle işlek bir hale gelen merkez, aldığı göçlerle de giderek

büyümektedir. 1961’de bucak merkezi olmasıyla gelişmesinin önü açılan Kahramankazan merkezi, 1971’de belediye teşkilatının kurulmasıyla ivme kazanarak büyümüş, 1987’de ilçe büyüklüğüne ulaşmıştır. 2004’de ise metropol/merkez ilçe haline dönüşerek, gelişimindeki nihai aşamaya ulaşmıştır. Bu hızlı bir büyüme süreci, elbette ki, farklı bir mekânsal yapıyı ortaya çıkarmıştır.

Gelişimine 1961’de başlamış olsa da asıl büyümesi ve geniş alanlara yayılması, 1987’de ilçe olmasından sonraki zamana rastlar. Merkeze olan göçler ve buna bağlı nüfus artışı, merkezin mekânsal gelişiminin temel unsurlarından birini teşkil etmiştir. İdari yönden kaydettiği gelişme ölçüsünde, Kahramankazan merkezinin mekânsal alanı da hızla genişlemiştir.

Kahramankazan henüz köy halinde iken kapladığı alanın da köy ölçeğinde olduğu tahmin edilebilir. Ova Çayı üzerine bir köprü yapılmasıyla, civar köylerin Kahramankazan'a ulaşması kolaylaşır. Öyle ki, Kahramankazan bu dönemlerde "Köprübaşı" adıyla anılır. 1958 yılında Salı Pazarı'nın burada kurulması,

Kahramankazan'ın bölgenin ticaret merkezi haline gelmesinde önemli bir adım olur (Göktaş, 2003, s. 86). Yakından geçen Ankara-İstanbul yolu üzeri-

lerine rastlar. Nüfusu, günümüze doğru ikiye katlanarak artarken, mekânsal alan daha yüksek bir artış kaydetmiştir: 2004 yılında 307.700 m² olan Kahramankazan merkezin alanı, metropol ilçeye dönüşmesinin ardından 5.583.600 m² ve günümüzde 6.061.900 m² ye ulaşmıştır. (Bkz. Tablo 1). Mekânsal alandaki bu olağanüstü artış, bölgeye yapılan yatırımlarla ve onun doğurduğu göçlerle doğrudan alakalıdır. Kahramankazan merkezinin yapılanması da bu ölçüde gelişme kaydet-

miştir: 1987 yılında dört mahalle (Atatürk, Kayı, Satıkadın ve Fatih) halinde iken, 1999 yılında üç mahalle (Yavuz Sultan Selim, Yıldırım Beyazıt ve Kanuni Sultan Süleyman) daha eklenerek toplamda yedi mahallelik bir alana sahip olmuştur.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, merkezin genişlemeye müsait

bir coğrafi alanda kurulması, bölgeye yapılan sanayi yatırımları ve buna bağlı olarak gerçekleşen nüfus artışı, mekânsal alanın hızla genişlemesinde etkili olmuştur. Netice itibarıyla, yerleşime müsait alanların bulunması, ulaşım güzergahı üzerinde yer alması, sanayinin yönlendirilmesi, toplu konut uygulamaları, idari yapıdaki değişimler ve nüfus artışı Kahramankazan merkezinin mekânsal alanının hızlı gelişmesinde belirleyici faktörler olmuştur. Aynı faktörler, Kahramankazan çevresinin aleyhine bir durum arz ederek, çoğu köylerin küçülmesine ve fonksiyonlarını yitirmesine yol açmıştır.

rinde trafiğin artması, yol boyunca akaryakıt istasyonlarının kurulması da Kahramankazan'ın mekânsal alanının genişlemesini sağlar. 1961 yılında bucak merkezi haline gelmesiyle nahiye müdürü, jandarma karakolunun buraya taşınması, genişlemeye katkıda bulunur. Asıl kritik değişim, Kahramankazan köyünün bucak olmasıyla yaşanır. 1961'deki nüfusu 193 kişi iken, belediye teşkilatının kurulduğu olduğu 1971 yılında ani bir sıçrama ile 2.773'e ulaşır. Elbette ki bu durum, mekânsal alanın artışı da beraberinde getirir. Diğer sıçramalar ise ilçe olduğu 1987 ve metropol ilçe olduğu 2004 yıl-

TABLO 1- Kahramankazan İlçesi Merkez Alanı

Yıl	Alan (metrekare olarak)
2004	307.700
2012	5.583600
2020	6.061900

Çevre kapsamında inceleyeceğimiz Mürted Ovası'nda yer alan köylerin mekânsal gelişiminin oldukça durağan bir model aksettirdiğini söylemeliyiz. Diğer bir ifadeyle, eski çağlar hakkında çok az bilginiz olmasına karşın, 12-

14. yüzyıllardaki Oğuz Türkmenlerinin ilk yerleşmesinde kurulan yerleşim birimlerinin, büyük ölçüde Osmanlı döneminde devam ettiği ve Cumhuriyet dönemine aktarıldığı görülmektedir. İdari bakımdan, bağlı olduğu birimlerde değişiklikler olmasına rağmen, köylerin sayılarında ve konumlarında değişiklik neredeyse yaşanmamıştır.

Kahramankazan'ın kurulduğu ova-ya adını veren Mürted, kelime itibarıyla Müslüman iken dinden çıkan, kafir olan anlamındadır ve İslam dininden dönen kişileri ifade etmek için kullanılmıştır.

Osmanlı döneminde vatana ihanet, İslam dininden çıkma ile bir tutulmuş ve vatana yapılan her türlü ihaneti ifade etmek için kullanılmıştır. Mürted Ovası'na bu adın verilmesi de aynı sebeptendir. Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt (1360-1403) ve Timur İmparatorluğu'nun kurucusu Timur (1336-1405) arasında, 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı esnasında, birtakım askerlerin Osmanlıdan ayrı-

larak, zaten sayıca fazla ve daha güçlü olan Timur tarafına geçmeleri dolayısıyladır.

Taraf değiştirme olayı şöyle cereyan etmiştir: Timur Ankara'yı istila etmeden önce Yıldırım Beyazıt'tan, Anadolu beylerinden aldığı yerleri kendilerine geri vermesini istemiştir. Başka isteklerde de bulunmuştur. Yıldırım Beyazıt bu istekleri kabul etmemiştir. Aslında Timur bu teklifleriyle, savaşın sorumluluğunu Yıldırım Beyazıt'a yüklemek istemektedir. Bunun üzerine Timur benzeri teklifi Anadolu beylerine yaparak, kendi tarafında yer alırlarsa eski topraklarının Osmanlılardan alınarak kendilerine iade edece-

ği sözünü vermiştir. Savaşı başlatmak üzere Timur, 10 Mayıs 1402 tarihinde Ankara'yı kuşatmıştır. Yıldırım Beyazıt da Ankara yakınlarında konuşlanmıştır. Savaş, doğuda Çubuk Çayı vadisi (Ankara Esenboğa Çubuk Hacılar köyü); batıda, Kuşcu Dağı, Mire Dağı, Ova Çayı (Kahramankazan'ın içinden geçen çay), Kışlacık deresi; Kuzeyde Cankurtaran ve güneyde Karacaviran, Kuşcu Dağı arasında

bir mevkiye cereyan etmiştir. Timur'un ordusu sayıca Osmanlı ordusundan üstündür. Savaş esnasında, Osmanlı ordusundaki Anadolu beyliklerinin askerleri ve Kara Tatarların Timur'un tarafına geçmesiyle üstünlük daha da artmış ve savaş Osmanlıların yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Timur'un Yıldırım Beyazıt'ı esir alması, Osmanlı Devleti'ni büyük bir krize sokarak, takip eden ve on bir yıl gibi uzun süre devam eden

Fetret Devri'nde (1402-1413) devleti yıkılma, Anadolu birliğini de çözülme tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır (Aka, 2012, s. Halaçoğlu, 1991). Kahramankazan bölgesinin de dahil olduğu Ankara Savaşı'nda, Osmanlı ordusundaki bir kısım askerlerin Timur tarafına geçmeleri, bu sebeple yenilgiye yol açmalarına atıf yapmak, bu olayı hafızada canlı tutmak amacıyla, "taraf değiştiren, ihanet eden" anlamıyla, Mürted adı bölgeye verilmiştir.

Şurası hatırlatılmalıdır ki, Önce Osmanlı tarafında yer alıp sonra Timur tarafına geçenler, bölgenin yerli halkı veya askerleri değildir.

Osmanlıya kaybettikleri toprakları geri almak isteyen Anadolu beylikleri (Menteşeoğulları, Germiyanogulları ve Saruhanoğulları) ve Moğol istilasıyla birlikte Anadolu'ya gelen Kara Tatarlardır. Anadolu beyleri topraklarını geri alma düşüncesiyle taraf değiştirmişlerdir. Kara Tatarlar ise, 13. yüzyıldaki Moğol İstilasası ile Anadolu'ya gelerek yerleşen bir Türk kavmidir. Orta Asya'dan yeni geldiklerinden, yine kendileri gibi Orta Asya'dan istilaya gelen Timur'a kendilerini daha yakın hissetmiş olsalar gerektir.

Bu taraf değiştirmenin yol açtığı yenilginin unutulmaması ve bir daha tekrarlanmamak üzere toplum ve devlet hafızasında canlı tutulması için Mürted ismi, Kahramankazan Ovası'na ad olarak verilmiştir. Mürted adının uzunca bir süre iskân birimi olarak, bölgeyi ifade etmek üzere kullanıldığı bilinmektedir. Ankara'nın günümüze kalan, 1463 tarihli ilk Tahrir Defterinde bölge "Mürted Ova" adıyla kaydedilmiştir.

Tarihte yaşanan böylesine olumsuz bir olayı çağrıştırması sebebiyle, Mürted adı 1995 yılında değiştirilerek, yerine, "Akıncı" adı verilmiştir. 1968 yılında, bölgedeki 4. Ana Jet Üssü'nden kalkan uçağın düşmesi sonucu şehit olan Hava

Pilot Kurmay Albay Erol Akıncı'nın soyadına izafeten verilen Akıncı ismi, 2016 yılına kadar devam etmiştir. 15 Temmuz 2016 Darbesini yapanların harekât üssü olması ve eskiye dönük bir ihaneti hatırlatması dolayısıyla, Mürted adına dönül-

müştür. (2 Eylül 2016).

Mürted adında olduğu gibi, Kahramankazan bölgesindeki köylerin hemen tamamının kurulduğu zamandaki adlarını ve konumlarını muhafaza ederek günümüze ulaştığı gözlemlenmektedir. Ancak, çok az bir kısmının adı değiştirilmiştir. Tablo 2'de görüldüğü üzere, 1530'lu yıllara uzanan 42 köyden sadece 7'sinin ismi değişmiştir: Girendus- Fethiye, Yılbant- Günbaşı, Mehdi- Kumpınar, Miranus- Orhaniye, Halka havlı- Yazıbeyli, Teşrek- Dağyaka ve Murtaza Hisarı-Saray. Tekke köyünün adı Cumhuriyetin ilk yıllarında değiştirilerek Verimli adı verilmiştir. 1998 yılında, tekrar değiştirilerek eski ad kullanılmaya başlanmıştır. Manegordus'un Karalar, Erandrerra'nın İmrendi haline dönüşmesi Türk yerleşmesi esnasında gerçekleşmiştir. Bu sebeple, adı değişen köyler arasına dahil edilmemiştir. Bölgedeki köylerin adlarıyla ilgili belirtilmesi gereken en önemli husus, hemen tamamının adının Türkçe olması sebebiyle aynı kalması, uzun dönemler

boyunca değişime uğramamasıdır. Anadolu'daki yer adlarının değiştirilmesi girişimleri Osmanlı son yıllarına uzanmaktadır. 1916 yılında, I. Dünya Savaşı (1914-1918)'in en şiddetli dönemi yaşanırken, İttihatçıların Türkçü politikalarının neticesinde, Anadolu'daki yer adlarının Türkçeleştirilmesi, azınlıkların adlarını taşıyan veya çağrıştıran adların yerine Türkçe adlar konulması girişiminde bulunulmuştur. Bu politika çizgisinde, Enver Paşa tarafından, "Osmanlı ülkesindeki Ermenice, Rumca ve Bulgarca, hasılı İslam olmayan milletler lisanıyla yad edilen vilayet, sancak, kasaba, köy, dağ, nehir ilah. Bircümle isimlerin Türkçeye tahvili mukarrerdir" (Enver Paşa, Talimatname) şeklinde, 5 Ocak 1916 tarihli bir talimatname yürürlüğe konulmuştur. O dönemde, Müslüman azınlıkların dillerinden olan Arapça, Farsça yer adları değiştirilmemiştir. Türkçülük hareketinin bir uzantısı olarak değerlendirebileceğimiz, gayri Türkçe yer adlarının değiştirilmesi, Anadolu'ya sahip çıkma isteğinin pratiğe dönük bir uygulaması olarak değerlendirilebilir. İttihatçıların başlattığı, ad değiştirerek Anadolu'ya sahip çıkma poli-

tikası Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. İlk olarak 1925, ardından 1940 yılında köy ve tabiat isimlerinin değiştirilmesi için girişimlerde bulunulmuştur. İçişleri Bakanlığı'nın 1940 yılında bir genelge ile, "yabancı dil ve köklerden gelen ve kullanılmasında büyük karışıklığa yol açan yerleşme yerleri ile tabii yer adlarının Türkçe adlarla değiştirilmesi" girişimi başlatılmıştır. Kahramankazan bölgesindeki 7 köydeki isim değişikliğinin bu dönemde yapıldığı bilinmektedir. 1957 yılı sonrasında devam eden ad değişikliği girişimleri 1980'li yıllara kadar sistematik olarak devam etmiştir. Sonraki yıllarda ise, tek tük değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda, Kahramankazan'a bağlı "Verimli" adını taşıyan köyün adı, 1998 yılında, köy halkının talebiyle, "Tekke" ye çevrilmiş, eski adına dönmüştür. Adından da anlaşılacağı üzere, Tekke Arapça bir kelimedir ve tarikat ehlinin barındığı yer anlamına gelmektedir. Cumhuriyetin Türkçülük ve ulusçuluk politikası gereği, Anadolu'daki Türkçe olmayan yer adları ayıklanarak yerlerine Türkçe isimler konulmuştur.

Osmanlıdan farklı ve o dönemin aşırı Türkçü politikaları gereği, Arapça isimler de bu ad değiştirme girişimine dahil edilmiştir. İncelediğimiz Kahramankazan bölgesindeki Mehdi köyünün adının değiştirilerek, köy yakınında çıkarılan kum ocaklarına atfen Kumpınar yapılması; yine Arapça şahıs adını taşıyan Murtaza-Hisarî'nin Saray'a dönüştürülmesi bu kapsamda değerlendirilebilir. "Saray" adı Farsça olmakla birlikte, Türkçeleşmiş yabancı kelimelerden olduğundan, verilmesinde bir sorun görülmemiştir. Benzer şekilde, Arapça olan Halka-havli köyünün adı da değiştirilerek, Türkçe olan Yazıbeyli adı verilmiştir. Yılbant köyünün adının, "Yund-band" olarak Türk dilinin en eski sözlüğü olan Divan-ı Lügati't-Türk'de geçmesine rağmen (Erdoğan 2009: 368), kökeninin Türkçe olmadığına dair görüşlerin olması tereddüt yarattığından değiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Köyün yeni adı Günbaşı olmuştur. Arapça "teşrik" den geldiği düşünülen Teşrek köyünün adı, 1961 yılında Dağyaka olarak değiştirilmiştir. Girendus ve Miranus isimlerinin bölgedeki Roma-Bizans dönemine ait olması sebebiyle, Türkçeleşmiş Fethiye ve Türkçe Orhaniye adlarıyla değiştirilmiştir. Netice itibarıyla, Kahramankazan bölgesine Türkmenlerin yerleştiği ilk dönemlerde 12. yüzyılda koyulan Türkçe adların bütünüyle muhafaza edildiği, Türkçe olmayan az bir kısım köy adının ise 1940'lı yıllarda Türkçeleşmesiyle değiştirildiği görülmektedir. Değiştirilen köy adlarının az miktarda olması, bölgenin en erken zamanlarda Türk yurdu haline geldiğinin delilidir. Nüfus kısmında, detaylı biçimde değinileceği üzere, adı Türkçe olmayan köylerde de Türk-Müslüman nüfusu yaşamaktadır. Bu durum, bölgenin tamamıyla Türk yurdu olduğunun göstergesidir.

SARAC MAHALLESİ

Belirttiğimiz üzere, bölge Türk yerleşmesinden sonra, uzun dönemler boyunca istikrarlı bir yerleşim planına sahip olmuştur. Aşağıdaki Tablo 2'de görüldüğü üzere, köy adlarının tamamına yakını buraya yerleşen Oğuz Türkmenlerinin izlerini taşımaktadır: Alpagut, Aydın, İymir, Kayı, Kınık, Sarılar ve Peçenek Oğuz boy adlarıdır. Emirgazi, Sancar, Mehdi Şeyh, Yakup Derviş, Cemşid ve İncegiz Türkmen ve İslam geleneğindeki şahıs adlarıdır ve kurdukları köylere adları verilmiştir. Bir şahıs tarafından kurulan veya şenlendirilen yerlere o şahsın adının verilmesi eski bir Türk geleneğidir. Anadolu'nun Türkleşmesi esnasında sıklıkla uygulanmıştır. Akçaören, Aşağı Karaören, Örencik, İçören ve Yassıören isimleri Türk yerleşiminden önce buraların terk edilmiş, viran halde olduklarını, sonradan yerleşildiğini göstermektedir. Diğer köy adları köyün statüsü (Kışla, Akıncı), köyde yapılan zanaat (Saraç, kılıçlar, Yılbant), köyün coğrafi özelliği (Çehrilik, Dutözü, Halka-havli, Yayalar) ve renk (Karalar, Sarı-ayak) ile ilgilidir. Bölgede sadece iki köy, Roma-Bizans döneminden kalma adları taşımaktadır: Miranus ve Girendus (yeni adları Orhaniye ve Fethiye). Bölgeye hâkim

olan Galat kralının iki oğluna ait olduğu bilinen bu adlar, bölgedeki gayrimüslim yerleşmesine işaret etmektedir. Anılan köyler arasında sadece Miranus, günümüzdeki Orhaniye köyünde, müslim gayrimüslim karışık halde yaşamakta olup, sadece 17 kişilik bir gayrimüslim nüfus bulunmaktadır (1530 tarihli Tahrir Defteri, s. 277). Diğer köy olan Girendus, günümüzdeki Fethiye’de ise, anılan tarihte gayrimüslim nüfusa rastlanmamıştır. Bu haliyle, bölgedeki gayrimüslim nüfusunun ihmal edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Bu durum, bölgede gayrimüslim yerleşiminin eser miktarda olduğu, çoğu

gelmiştir (Sümer,1972, s. 423-460).

Netice itibarıyla, bölgede Eskiçağ uygarlıkları olan Hititler, Frigler, Galatlar ve Roma dönemlerinde çoğunluğu köylerden oluşan, birkaç küçük veya orta ölçekli şehrin veya şehir benzeri yerleşim yerlerinin bulunduğu ağırlıklı kırsal yapı mevcuttur. Karalar köyünde Galatlar dönemine ait kral mezarına rastlanması, bölgede en az bir adet şehir yerleşmesi olduğunu göstermektedir. Türk yerleşmesiyle birlikte, bu yapı kırsal niteliğini korumuş, şehir niteliğindeki birimlerin yerini ise, köy büyüklüğündeki yapılar almıştır. Günümüzde ise, bir kaza merkezi ve etrafındaki köyler, bölgenin yerleşim modelini oluşturmuştur.

Bölgede, Ortaçağ ve Yeniçağlarda şehri niteliğinde bir yerleşim biriminden söz etmek mümkün değildir. 16. yüzyılda Anadolu genelinde, yükselen refahla birlikte nüfusun artması, ticaret ve imalat faaliyetlerinin gelişmesi neticesinde geniş çaplı bir şehirleşmenin gerçekleştiği, çok sayıda küçük, orta ve büyük ölçekli şehirlerin ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, bölge nüfusunun artmasına karşın diğer faaliyetlerle birlikte, küçük ölçekli şehir oluşturacak düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Bunun sebebi, büyük ölçekli bir şehir olan Ankara’ya yakın olması, Ankara’nın gölgesinde kalarak gelişme fırsatı bulamamasıdır. Diğer bir sebep de küçük ölçekli de olsa, bir şehri besleyecek büyüklükte bir havzanın olmamasıdır. Bölgenin içinde yer aldığı Mürted Ovası’nda en kalabalık dönemde, 1530 yılında, 65 adet köyün bulunması ve coğrafi bakımdan da etrafı dağlarla çevrili bir ucu açık bir alanı teşkil etmesi, havzanın potansiyelinin sınırlı olduğunu, bir şehri besleyecek nüfus ve diğer türlü kaynaklara sahip olmadığına işaret etmektedir.

viran-ören adıyla anılan yerlerde ise gayrimüslim nüfusun bulunmadığı anlamına gelmektedir. Köy adlarından çıkarılan en önemli netice ise, Kahramankazan bölgesinin konumlandığı Mürted Ovası’nın tamamıyla Oğuz boylarının yerleştiği bir Türkmen yurdu olduğudur. 12. ve 13. yüzyıllarda iki büyük göç dalgasıyla Anadolu’ya gelen Oğuzların yerleşim alanlarını inceleyen, büyük tarihçi Faruk Sümer’in de tespit ettiği üzere, Mürted Ovası, Oğuz Türkmenlerin yurdu haline

Bahsettiğimiz kırsal yapı Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri boyunca devam ederek günümüze ulaşmıştır. Günümüzde bölge, merkez Kahramankazan'ın küçük

ölçekli bir şehir görünümünde olduğu, çevresindeki köylerin/mahallelerin ise yarı kırsal yapıya sahip olduğu bir yerleşim modeline sahiptir.

TABLO 2- Kahramankazan'a Bağlı Köyler: Yeni ve Eski Adları ve Anlamları

Yeni Adı	Eski Adı	Anlamı
Ahi	Ahi	Ahi, fütüvvet ehli. Eli açık, cömert.
Akçaören	Ağca viran, Ağaç viran	Viran yer. Ören, harabe, metruk yer.
Akıncı	Akıncı	Ak fiilinden, akın eden, akın yapan Akın yapan asker
Alpagut	Alpagut	Oğuz boyunun adı. Tek başına düşmana saldıran, hiçbir şekilde yakalanamayan yiğit.
Aşağı Karaören	Kara viran- Aşağı Kara Viran	Viran yer
Aydın	Aydın	Oğuz boyu, Aydınlu/Aydıncık. Ay ışığı, ışık, nur olarak Eski Türkçede geçmektedir.
Bitik	Bitik	Ferman, mektup, yazılı kağıt
Cığır	Çeğir	Cehirlik, su kıyısında geniş çayırılık alan. Tarlada bir yere toplanmış taş yığını.
Çalta	Çalta	Çaltı = diken, çalı, çalılık
Çimşit	Çimşit	Oğuz Han'ın oğlu Kayı/Cemşid'in adı
Dağyaka	Teşrek	Teşrik = birini ortak etme
Dutözü	Tuti Özü, Tutözü	Dut yetişen yer
Emirgazi	Emirgazi	Oğuz-Türkmen şahıs adı. Emirgazi veya Emrullah Gazi adıyla anılan ve Anadolu'nun fethinde yararlılık göstermiş bir Selçuklu kumandanı
Fethiye	Girendus, Girindos	Bölgedeki eski bir kralın oğlunun adı.
Günbaşı	Yılbant	At ustası, at harası. Kısarak sürüsü
Güvenç	Güvenc	Güvenme, itimad etme
İçören	İçören	Viran yer
İmrendi	İmrendi	İmrenme (Roma döneminde Erandrerra). Osmanlı yer adlarına İmrenli, İmrenler, İmranlı biçiminde sıkça geçer.
İnceğiz	İncügez	İnce bey, köyde yaşayan bir bey. Huzurlu, sakin yer. Mağara kökünden mağara gibi, mağaraya benzer.
İne	İne kün, İyne, İnecik	Yorgunluk veren yer.

İymir	Eymir, Eymür	24 Oğuz boyundan birinin adı. İyi ve zengin
Karalar	Karalar	Cesaret ve kahramanlık. Osmanlı yer adlarına İmrenli, İmrenler, İmranlı biçiminde sıkça geçer. (Roma döneminde Manegordus).
Kayı	Kayı	24 Oğuz boyundan birinin adı. Kayık anlamına gelmektedir.
Kılıçlar	Kılıçlar	Çelençler- kılıçlar
Kınık	Kınık	24 Oğuz boyundan birinin adı. Yüce, yüksek anlamındadır
Kışla	Kışla	Asker barınağı. Kışın geçirildiği yer
Kumpınar	Mehdi	Köyü iskân eden Mehdi Şeyh in adı.
Orhaniye	Miranos, Miranus	Bölgedeki eski bir kralın oğlunun adı
Örencik	Virancık	Ören, viran yer. Küçük ören yeri.
Peçenek	Peçenek	Oğuzlarda boy adı.
Sancar	Sancar	Sanç fiilinden türemiştir. Bıçak vb. şeyleri saplamak, dürtmek, vurmak. Oğuz-Türkmen şahıs adı. Sancar: Vuran, yaralayan
Saraç	Saraç	Deri işçiliği, koşum, eğer yapımı
Saray	Murtazaabad, Murtaza hisarı.	Murtaza adlı kişinin iskân ettiği yer
Sarıayak	Saru Ayaklu- Sayarak	Sarı renkli ayak. Sarı sözü Türkmenlerde kabile, oymak adından hareketle yerleşim yerleri için de kullanılmıştır. Sarıkeçili, Sarılar vb.
Sarılar	Sarılar	Oğuz boyu
Soğulcak	Sovucak	Suyu çekilmiş, pınarı kurumuş yer
Tekke	Beyköy, Zaviye, Verimli	Tekke bulunan yer.
Uçarı	Uçarı	Hareketli, ele avuca sığmayan kişi. Eşsiz, benzersiz
Yakupderviş	Yoğun-Durmuş, Yoğunduruş	Yörük taifesinden bir şahsın adı
Yassıören	Yassıviran	Viran yer, yassı ve viran yer
Yayalar	Yayalar	Yayla çalma geleneği
Yazıbeyli	Halka-Havli, Halkavun	Boğazın etrafı

Tahrir defterleri (TT 867, 1463 tarihli; TT 438 1530 tarihli) ve nüfus sayımlarından (1835 Nüfus Sayımı) takip edildiği kadarıyla, yerleşim alanlarında geniş çaplı bir değişim, yani eski köylerin kaybolması, yeni köylerin ortaya çıkması durumu söz konusu değildir. İlk Türk yerleşmesinden günümüze, bölgenin oldukça istikrarlı bir iskân modeline sahip olduğu görülmektedir. Tablo 3'de görüldüğü üzere, Kahramankazan bölgesindeki köy sayılarında aşırı yükselme veya azalma mevcut değildir. Bölgenin ilk ve en eski kaydı olan 1463 tarihli Tapu Tahrir Defterine göre (MAD, sayfa 74-102), o dönemdeki adıyla Mürted Ova kazasında 38 adet köy yer almaktadır (bkz. Tablo 3). Bu ilk defterin, özellikle de Mürted Ova kısmının kayıp olması dolayısıyla köylerin tamamına dair bilgi mevcut değildir (Göktaş, 2003, s. 45). Bu sebeple, köy sayısı düşük görülmektedir. 1530

tarihinde, bölge Murtazaabad adını alır ve köy sayısı 65'e yükselir (Göktaş, 2003, s. 46). Diğer yandan, aynı döneme ait 1530 tarihli, 438 No'lu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defterine göre, Ankara sancağına bağlı beş kazadan biri olan Murtazaabad kazasına bağlı 140 adet köy ve 23 adet mezra görülmektedir. (Turan, 1999, s. 50; Göktaş, 2003, s. 52). Aynı tarihe ait iki farklı kayıta yer alan köy sayısının birbirini tutmaması (65 ve 140 köy) üstelik ikinci kayıttaki sayının

ilkinin iki buçuk katına yakın olması ilginç bir durum arz etmektedir. Bölge üzerine çalışma yapmış olanların sayılardaki bu aşırı farklılığa dikkati çekmemeleri ve açıklamaya çalışmaları da ayrıca ilginçtir. 1530 tarihli Tapu Tahrir defteri, bölgeye bir heyetin gitmesi ve köy köy dolaşarak, erkek nüfusun ve vergilendirilecek her türlü gelirin yazılmasıyla oluşturulan kayıtlardır. Diğer bir ifadeyle, adı geçen defter, yerinde tutulmuştur. İkinci defter ise, İstanbul merkezde bulunan ve Anadolu'daki sancaklara ait defterlerin özetlenmesiyle oluşturulan bir hesap defteridir. Diğer yandan, 1463'de 38

olan köy sayısının, 67 yıl sonra, 1530 tarihinde, nasıl olup da 140'a çıktığını açıklamak da oldukça güç olmaktadır. Bu durumun düzenlenen defterin bir muhasebe defteri olması dolayısıyla, daha geniş alanı kapsayan hesaplama

yapılmasıyla ilgili olduğu tahmin edilmektedir. İlk resmi nüfus sayımının yapıldığı 1830 tarihinde Murtazaabad kazasının köy sayısı 49'dur (Göktaş, 2003, s. 47). Günümüzde, 2021 yılında ise, bölgedeki köy sayısı 43'dür. Bu durumda, Muhasebe Defterindeki 140 köy kaydını esas aldığımızda, bölgedeki köy sayısındaki aşırı yükselme ve düşüşü açıklamak güç olmaktadır.

Halbuki, Tahrir Defterindeki 65 köy sayısını esas aldığımızda, artış ve azalma olmakla birlikte, bunun makul sınırlar dahilinde olduğu görülmekte ve bölgede meydana gelen göç, kıtlık vb. olaylarla açıklanabilmektedir.

TABLO 3. Kahramankazan Bölgesindeki Köy Sayıları.

Yıl	Köy Sayısı
1463 (Tapu Tahrir Defterine göre)	38
1530 (Tapu Tahrir Defterine göre)	65
1530 (Muhasebe Defterine göre)	140
1830 (Nüfus Sayımına göre)	49
1845 (Temettuat Defterine göre)	50
2021 (Belediye verilerine göre)	43

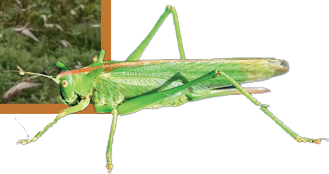
Tablo 3'e bakıldığında, bölgedeki en yoğun yerleşimin 16. yüzyılda olduğu söylenebilir. Bilindiği üzere, 16. yüzyılda Osmanlı Devleti en yüksek dönemini, Anadolu ise en refah dönemini yaşamıştır. Tarım ürünlerindeki artış ve ticaretin gelişmesiyle iyileşen hayat şartları refah düzeyinin yükselmesini sağlarken, nüfusun artması için de gereken olumlu şartları hazırlamıştır. Kahramankazan bölgesindeki köy sayısının bu dönemde yüksek miktarda olması, Anadolu'nun genelinde görülen nüfus ve refah artışıyla

da alakalıdır. 1830'dan günümüze köy sayısının hemen aynı kalması, bölgedeki yerleşimde bir istikrar olduğunu bize göstermektedir. Aslında, Tablo 3'ün geneline bakıldığında, 1530 Tarihli Muhasebe Defteri kaydı hariç tutulduğunda, bölgenin ilk Türk yerleşmesinden günümüze oldukça istikrarlı bir çizgi takip ettiği, aşırı nüfus artışı ve azalmalarına maruz kalmadığı, eski yerleşim birimlerinin kaybolması ve yenilerinin ortaya çıkmasına sahne olmadığı gözlemlenmektedir. Bölgenin coğrafi yapısı, tabiatı ve ikliminin bunda etkili olduğu, ancak belli miktardaki nüfusu besleyebileceği, bu miktarın da ilk dönemlerdeki yerleşimle belirlendiği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, 12. ve 13. yüzyılda bölgeye gelen Türkmen boyları, yerleşilebilecek alanlara yerleşerek bölgenin tüm coğrafi potansiyelini değerlendirmiştir. Yerleşim birimlerinin, köy ve mezraların sayılarındaki artış ve azalmalar, bölgedeki refahla olduğu kadar göç, savaş, kıtlık vb. felaketlerin ardından gerçekleşen durumlardır. Osmanlı döneminde Anadolu'nun genelinde sağlanan barış ve birliğin (pax-Ottomana) bölgeye de istikrar sağladığı, bu sebeple bölge yerleşiminde aşırı savrulmaların olmadığı; nüfustaki artış ve azalmaların, mevcut yerleşim birimleri üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

C-DOĞAL VE İNSAN YAPISI AFETLER

Bölgedeki iklim şartlarının, mevsim normallerinin dışında seyretmesi neticesinde, toprak ve bitki örtüsü zarar görmüş, tabii

kaynakların yetersizliği bölge insanını dönem dönem kuraklık ve kıtlıkla karşı karşıya bırakmıştır. Bu durumu çoğu zaman, salgın hastalıklar ve toplu ölümler izlemiştir. Depremler ise bir toplumun başına gelebilecek en büyük felaketlerdendir.

Bu doğal afetler arasında, Ankara ve civarını, dolayısıyla Kahramankazan bölgesini etkileyen kuraklık ve çekirge istilasından sıklıkla bahsedilmektedir. Yaşanılan, kuraklık ve çekirge istilası sebebiyle hem Ankara'da hem de civar köylerde çok miktarda insan kaybı ve göçler yaşanmıştır. İlki 1845'de Anadolu genelinde görülen kuraklık, Ankara ve civarını da etkisi altına alır. Yağmur ve karın az yağmasıyla, akarsular beslenemez, tarım ürünlerinden verim alınamaz hale gelir. Bu durumda halk, yetersiz beslenme ve hastalık yüzünden ölmeye başlar. Civar illerden yiyecek yardımı gelse de, 1845 kuraklığı Anadolu'nun çoğu kesimini etkilediğinden, yeterli olmaz. Açlık ve sefalet yüzünden asayişsizlik olayları artar: Hükümet binalarına saldırılar, buğday tüccarlarının ambarlarını yağmalama, eşkıyalık, yol kesme, hırsızlık ve cinayet vakaları artar. Denetimin yetersiz olduğu asayişsizlik ortamında, yolsuzluk ve suistimaller de artar. Neticede, çok miktarda can kayıpları ve göçler olur. 1845 kuraklığıyla ilgili yazılan bir raporda, Ankara eyaleti genelinde 6.000 kişinin öl-

düğü bildirilmiştir (Erdoğan vd. 2007, s. 286-287). Bunun ne kadarının Kahramankazan bölgesinden olduğunu bilemiyoruz. Ancak, bölgede de kıtlığa bağlı ölümlerin yaşandığı kesin olarak söylenebilir.

Kuraklığın ardından, çok geçmeden 1881 yılının yaz aylarında çekirge istilası görülür. Çekirge sürüleri, Ankara merkezden ziyade köylerine zarar vererek köylerdeki tarım ürünlerini ve yiyecekleri siler süpürür. Bir çekirge dört aylık ömrü boyunca toprağa 200 adet yumurta bıraktığından, bir mevsimde sayıları binleri hatta milyonları bulmakta, insanların mücadelesi de o ölçüde güçleşmektedir. Öyle ki, kayıtlarda milyonlarca çekirge sürüsünün Ankara semalarını kapladığı, sokaklarda yürürken insanların yüzüne gözüne çarptığı, kapıdan bacadan evlerin içine girdiği anlatılır (Erdoğan vd. 2007, s. 287). Çekirge istilasıyla oluşan kıtlıktan Ankara köylerindeki nüfusun 1/4'ünün öldüğü, önemli bir kısmının da göç ettiği bildirilmiştir. Zamanın Ankara valisinin İstanbul'a çektiği 1887 tarihli telgrafta, Ankara'nın civarındaki kasaba ve köylerde ölen insan sayısının günde 1.500-2.000'e ulaştığı, açlık ve sefaletin yaygınlaştığı, sokaklarda düşüp ölenlerin olduğu bildirilmektedir. Görüldüğü üzere, 1881'de başlayan çekirge istilasının etkileri 1887'lere kadar sürmüştür. İstilanın yol açtığı kıtlık ve salgın hastalıkların ise 1909'a kadar devam ettiği, yine belgelerde görülmektedir. Bu çapta bir salgın ve kıtlığın Kahramankazan bölgesinde hissedilmesi mümkün değildir.

Öyle ki, bölgede 1930'lu yıllarda bir çekirge istilasının daha olduğu, bulut halinde topluca gökyüzünden uçarak gelen çekirge sürülerinin tarlaları talan ederek ürünleri tahrip ettiği, evlerin ambarlarına kadar girerek buğdayları yediği, birkaç yıl sürecek kıtlığa yol açtığı, yazarın babaan-nesi Hediye Üstek tarafından anlatılmıştır. Aydın köyünde görülen bu çekirge istila-sının tüm Kahramankazan bölgesini etkisi altına aldığı ve ciddi hasar bıraktığı mu-hakkaktır.

Bir başka doğal afet olan sel hakkın-da bölgeye ilişkin bir kayda rastlamıyoruz.

Bu konuda tek bildi-ğimiz, Aydın köyünün içinden geçen Gü-venç Çayı'nın taşması sonucunda oluşan sel felaketinin, köyü su-lar altında bırakması-dır. (Erdoğan, 2009, s. 326). 1947 yılında meydana gelen bu sel felaketi, köyün ta-mamını sular altında bırakarak, mal ve can kaybına yol açmıştır. Köy halkının uğradığı bu zarar devlet tara-

fından karşılanarak, beş yüz metre ileri-de, yamaç alan üzerine, bugünkü yerinde, yeni köy kurulmuştur.

Bölgede sıklıkla tekrar eden, günü-müzde de karşılaşılan kuraklığın yol açtığı kıtlık da doğal afetler arasındadır. Kuraklı-ğın getirdiği başlıca sıkıntı, içme suyunun azalmasıyla birlikte, tarım için ihtiyaç du-yulan suyun yetersizliği dolayısıyla o yıl ürünün az ve yetersiz olmasıdır. Kuraklığa karşı baş vurulan yegâne tedbir, yağmur

duasına çıkmak olmuştur. Kökeni eski kül-türlere uzanan bu ritüelin, İslam dünyasın-da Hz. Muhammed ile başladığı bilinmek-tedir. Sünnet kabul edilen yağmur duası, imam önderliğinde, kalabalığın yüksek bir tepeye çıkmasıyla yapılmaktadır. Geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de Kahramankazan bölgesinde, yağmurun az yağdığı dönemlerde yağmur duasına çıkıldığı bilinmektedir. Kuraklık baş gös-terdiğinde, köyün imamı ve ihtiyarları yağ-mur duasına çıkmaya niyet ederler. Ku-raklığın sebebinin Allah'ın emirlerine itaat etmeme ve günahların çoğalması olduğu-

na inanılır. Bu sebep-le, köyde-ki herkes tövbe eder, helalleşir, küsler ba-rışır ve üç gün oruç tutulur. Ar-dından no-hut büyük-l ü ğ ü n d e taşlar top-lanır. Kö-yün hocası,

taşların birine Şura suresinin 28. Ayetini okur. Taşlar bir çuvala konularak, duanın yapılacağı, yüksek ve su bulunan yere gö-türülür. Hoca duasını yapar, cemaat Âmin der. Okunmuş taşlar suya dökülür ve kur-ban kesilerek kanı taşların üzerine akıtılır. Yağmur duasının bir takım teferruatı var-dır, fakat günümüze doğru geldikçe daha sade biçimde uygulandığı görülür (Bay-kurt, 2013, s. 105-119).

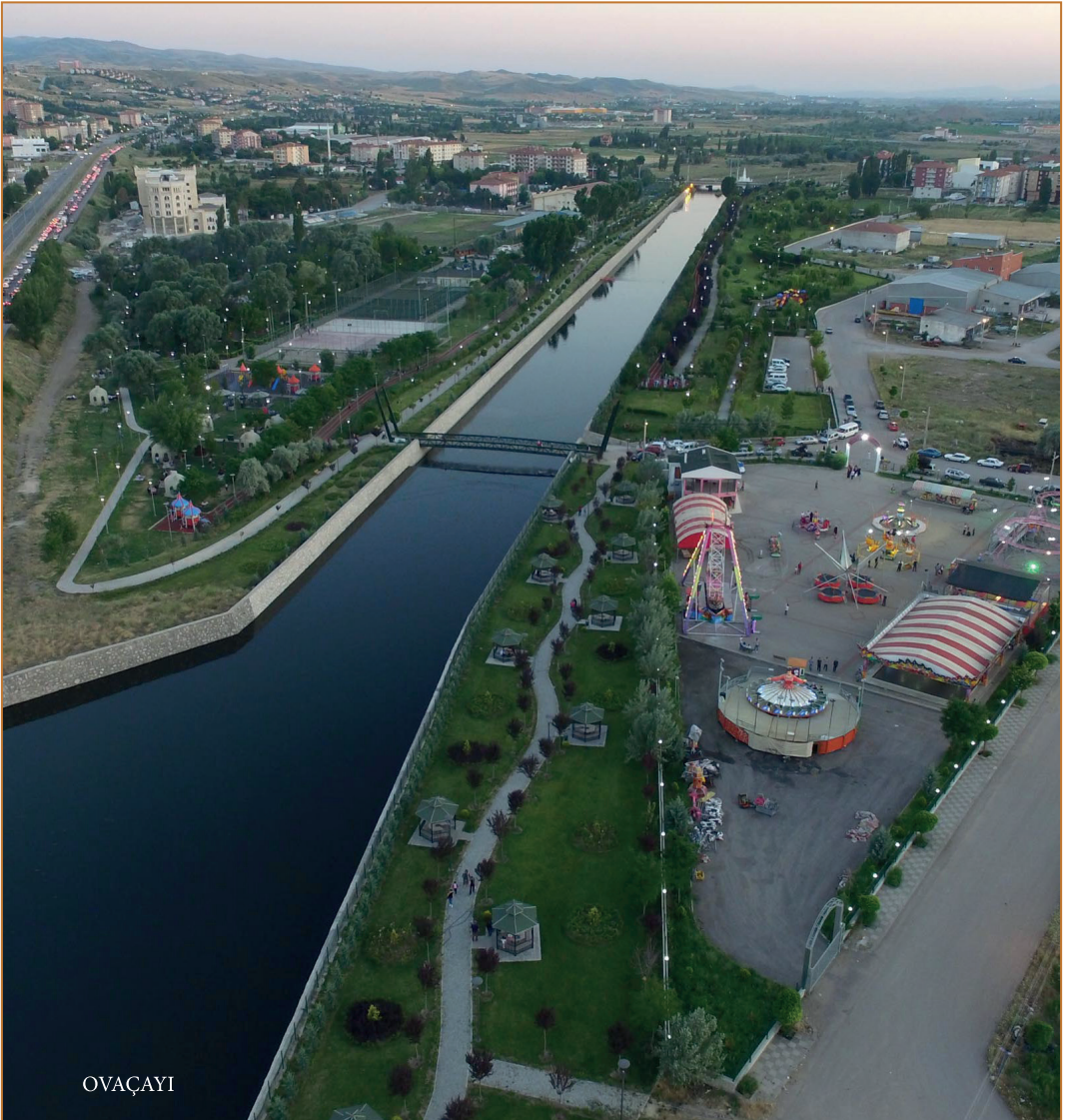
Mürted Ovası'nı boydan boy geçerek ve hayat veren Ova Çayı ve Güvenç Çaylarının günümüzde kurumuş halde olması, bölge ölçeğinde, insan yapısı doğal afet olarak değerlendirilebilir. Bilindiği üzere, Eski çağlardan beri, insan toplulukları su kenarlarına yerleşmiş, medeniyetler de büyük ırmakların kenarlarında kurulmuştur; İnsanlığın en eski ve yüksek uygarlıklarının, Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan Mezopotamya adı verilen verimli topraklarda; Eski Mısır medeniyetinin de Nil deltasında kurulması gibi. Aşağıda yerleşim kısmında detaylı biçimde değineceğimiz üzere, bölgedeki akarsuların benzeri fonksiyonları yerine getirdiği, insan yerleşimine en uygun alanları oluşturduğu görülmektedir. Ova Çayı'na yakın bir mahalde yer alan Bitik köyündeki, Bitik höyüğünde yapılan arkeolojik kazılarda Hititler dönemine ait kalıntıların bulunması bölgede, su kenarındaki yerleşimin Hititler dönemine uzandığının en büyük delilidir. Yine, köylerin dağılım modeline bakıldığında, büyük bir kısmının, bölgenin en büyük akarsuyu olan Ova Çayı ve Güvenç Çayları etrafında kümelenildiği, kalanların ise, dağlardan ovaya inerken oluşan tepelerin arasındaki vadilerde yer aldığı görülür. Coğrafyaya uygun olan bu yerleşim modelinin günümüzde aynı biçimde devam etmediği, neredeyse bir çevre felaketiyle karşılaşılabilineceği gözlemlenmektedir. Modern şehirler verimsiz araziler üzerinde kurulur, konut alanları tarım yapılmayan verimsiz topraklara doğru kaydırılırken böl-

gede ise, tam aksine, verimli toprakların konut ve sanayi alanına dönüştürüldüğü görülmektedir. Ova Çayı'nın yatağında bulunan kum ocaklarının çevreye verdiği tahribatı da insan yapısı çevre felaketleri arasında saymak gerekir. Ova Çayı'ndan sürekli kum alınmasıyla büyük çukurlar oluşmuş, buralara suyun dolmasıyla akıntısız küçük gölcükler meydana gelmiştir. Alınan kumların yığılmasıyla da büyük kum tepeleri oluşmuştur. Aşırı ve bilinçsiz kullanma sonunda oluşan bu büyük çukurlar ve kum tepeleri, Ova Çayı'nın suyunun azalarak tahrip olmasıyla sonuçlanmıştır. Ova Çayı'na bağlı olarak gelişen hayvan ve bitki habitatı da büyük zarar görerek yok olma noktasına gelmiştir.

Bölgedeki irili ufaklı akarsuların Kurtboğazı Barajı'na yönlendirilmesi ve en büyük akarsu olan Ova Çayı'nın suyunun azalmasıyla birlikte eski fonksiyonunu yitirmesi, büyük çaplı çevre değişimine yol açmıştır. Öyle ki, mevcut akarsuların kuruması, suyla birlikte ona bağlı olarak gelişen ekolojinin ve habitatın büyük ölçüde tahrip olması anlamına gelmektedir. Daha da ileri gidersek, bölge halkının temel geçim kaynağının tahribata uğraması anlamına gelmektedir. Öyle ki, yazarın hatırladığı 1970'lerde ve 80'lerin başında, Aydın köyündeki sebze ve meyve bahçeleri, Ova ve Güvenç Çaylarının suları ile sulanır, ev tüketimi için gereken sebze ve meyve yetiştirilirdi. Çayların kurumasıyla bahçe tarımı sona erdi. Köylümüz de kendi yiyeceğini üretirken, başkasının ürettiğini tüketir hale geldi.

Bu durum, büyük ölçüde, buğday vb. ürünlerin ekimi için de benzeri şekilde gerçekleşti. Neticede bölgede binlerce yıldır süregelen tarım hayatı döngüsü, son kırk yılda hızla kayboldu: Üreticiler tüketiciye; köyler mahalleye, buğday tarlaları fabrika ve konut alanına dönüştü. Toprağa ve tabiata hayat veren, bölgenin adeta can damarı olan Ova ve Güvenç Çaylarının çevrede ve insan hayatında yarattığı bu

değişim geniş çaplı olmasına rağmen, etkilerinin henüz tam anlamıyla hissedilmediği söylenebilir Bir Kızılderili atasözündeki gibi, “Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde beyaz adam paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacak”. Henüz son ırmak kurumadı, son ağaç kesilmedi, son balık da ölmedi. Ancak, çevreye duyarlılık geliştirmek için zamanımız azaldı!

T.C.
KAHRAMANKAZAN
BELEDİYESİ

3.BÖLÜM

SİYASİ OLAYLAR VE YÖNETİM

A- SİYASİ OLAYLAR
B- YÖNETİM

A- SİYASİ OLAYLAR

Kahramankazan bölgesinin siyasi tarihine ilişkin olayları takip etmek oldukça güç olmakta, bu sebeple Ankara'nın tarihiyle birlikte değerlendirilmektedir. Pek çok tarihi olay Ankara'yı etkilemesine rağmen civarını, incelediğimiz Kahramankazan bölgesini daha az oranda etkilemiş veya hiç etkilememiş de olabilir. Ankara eski çağlardan beri şehridir. Kahramankazan ise köylerden müteşekkildir. Bu durum bile, tarihi olayların farklı düzeylerde yaşanması için bir sebeptir. Dolayısıyla, burada Ankara tarihi anlatılmayacak; yalnızca, bölgeyi ilgilendiren, bölgede yaşanan tarihi olaylara değinilecektir. Ancak gerektiği durumlarda, Ankara ve çevresinin tarihine atıfta bulunulacaktır. Kahramankazan bölgesinin, kaynaklarda geçtiği adıyla Murtazaabad kazasının tarihi Anadolu'nun bilinen en eski uygarlığı olan Hititler dönemine kadar uzanmaktadır. Takiben bölgede, Frigler, Galatlar, son olarak da Romalılar hâ-

kim olmuştur. Bölgenin çeşitli yerlerinde (Bitik, Saray, Orhaniye, Güvenç, İmrendi, Örencik, Yassıören, Yukarıören, Akçaören, Yazıbeyli, Çimşit, İymir, Fethiye) bahsedilen devletlere ait arkeolojik eserlere rastlanması, bu medeniyetlerin bölgedeki varlığını teyid etmektedir. Bölgede Türklerin yerleşmesinden önceki dönem olan Roma ardından Bizans dönemi, eski çağlardan günümüze en fazla arkeolojik kalıntının ulaştığı dönemdir. Bu döneme ilişkin bilinen en somut veriler Karalar köyündeki İkiztepeler Tümülüsleri, Karalar-Asardere Tümülüsü ve Asardere içinde bulunan Asarkale yerleşimidir. Karalar köyündeki Tümülüslerin birinde yapılan kazıyla bir mezar kitabesi çıkarılmıştır. Kitabede, Galat kralı Diotaros ve kraliçesi Berenicere'nin adları geçmekte, Galat kralı Deiotarus'un oğlu Kral Deiotarus'un yattığı yazmaktadır (Arık, 1942, s. 343-346). Baba Deiotarus, meşhur Romalı devlet adamı ve felsefeci Çiçero (MÖ 106-MÖ 43)'nun arkadaşı ve Romalıların müttefikidir.

Oğul Deiotarus bir Ermeni prensesiyle evlenmiş ve henüz babası hayatta iken vefat etmiştir (MÖ 43 veya 41). Çicero'nun ve Roma döneminde yaşamış Yunan filozof ve Anadolu'nun antik dönemi hakkında ilk coğrafya kitabını yazan Strabon (MÖ 64-MÖ 24)'un anlattıklarına göre, Karalar köyünün, Blukium Kalesi'nin yeri olması muhtemeldir (Erdoğan, 2009, s. 58). Roma döneminde Ankara şehrinin çok geliştiği, meydan-agora, amfi tiyatro, gymnasium, hamam, yollar vs. ile mimari bakımından tipik bir Roma şehri haline dönüştüğü bilinmektedir. Ankara civarı ise kırsal çevreyi oluşturmaktadır. Romalılar, şehrin bazı yapılarını kırsal

çevreye taşımışlar ve yol ağı kurmuşlardır. Roma İmparatorluğu MS 395 yılında ikiye ayrılınca Anadolu, dolayısıyla da Ankara, Doğu Roma'nın yani, Bizans'ın topraklarına dahil olmuştur.

Bizans döneminde Anadolu'ya ve Ankara'ya Sasaniler (İranlılar) akınlar yapar. Anadolu'yu talan ederek İstanbul'a kadar ulaşırlar. Ankara 622 yılında Sasaniler tarafından işgal edilir. Bu işgalin civar köylere yansıdığı, bu esnada Kahramankazan bölgesinin de işgal edildiği tahmin edilebilir. Bir süre sonra da Anadolu'ya Arap akınları başlar. Bu akınlardan kendini korumak isteyen Bizans,

BİZANSLILAR

Ankara'da bir kumandanlık merkezi kurar. Diğer yandan, Ankara, Anadolu'daki vergilerin toplandığı merkez haline getirilir. Askerî ve sivil özellikleri Ankara'yı Bizans'ın Anadolu'daki önemli bir merkezi haline getirir. Dolayısıyla, Ankara civarının, bu arada Kahramankazan bölgesinin ön plana geçtiği söylenebilir.

Bizans döneminde Anadolu'ya yönelen Arap akınlarının asıl hedefi İstanbul'u fethetmektir. Bu sebeple, İslamiyet'in ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren, Anadolu İslam ordularının hedefi haline gelir. İstanbul'un fethinin başarısız olmasına rağmen, Anadolu içlerine yoğun ve uzun süren akınlar yapılır. Bunlardan biri olan, 664 yılında Abdurrahman Halid bin Velid tarafından yapılan akın esnasında, Ankara kısa bir süreliğine işgal edilir. Emevi Devleti'nin 750 yılında yıkılmasıyla, Anadolu'ya yapılan Arap akınlarına bir süre ara verilir. Türklerin 751 Talas

Savaşıyla İslamiyeti kabul etmeye başlamaları yeni bir dönemin başlangıcı olur: İslam ordularının Anadolu'ya yönelen fetihlerini, bu tarihten itibaren Türkler üstlenir.

Emeviler'den sonra İslam devletinin başına geçen Abbasiler de Anadolu'ya akınlar düzenler. Bu akınlara Türk komutanlar da katılır. Abbasi Halifesi Mehdi'nin 776 yılında gönderdiği ordu Ankara'ya kadar gelir. Yine, 797 yılında meşhur Abbasi Halifesi Harun Reşid Ankara üzerine bir ordu gönderir. Ankara Bizans'ın önemli bir askerî-sivil merkezi olduğundan, hedef haline gelmiştir. 838 yılında Halife Mutasım

komutanlığındaki orduya Türk komutan Afşin de katılır. Ankara üzerine iki kol-dan yapılan harekatta Afşin, Bizans kralı Teophilos'u yenerek Ankara Kalesi'ni teslim alır. Ordu burada bir hafta kadar kalır. 862 yılında Abbasiler Anadolu'ya yeni bir akın düzenler ve Ankara yakınlarına kadar gelirler. Neticede, İslam ordularının ve İslamiyet'e yeni girmiş Türklerin akınlarıyla, Anadolu'daki ve Ankara ve civarındaki Bizans yerleşmeleri büyük ölçüde tahribata uğrar. 1032 yılında meydana gelen kıtlık ve salgın hastalık dolayısıyla

halk batıya doğru göç etmeye başlar. İlki 664 yılında başlayan ve Türklerin de katılımıyla 1071'e kadar son dört yüz yıldır aralıklı süren İslam akınları, Bizans'ı iyice zayıflatarak Anadolu'ya yapılan Türk akınlarına açık hale getirmiştir. Bizans döneminde Ankara ve civarının önemli bir askeri üs olduğu, İslam ordularının İstanbul'a yaptığı akınlarda ileri bir karakol haline geldiği söylenebilir. Bilindiği üzere, 1071 Malazgirt Zaferiyle, Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış, Türkmen boylarının yoğun göçü ile Anadolu Türk yurdu haline gelmiştir.

Öyle ki, Türk orduları Anadolu'nun doğu ucunda kazanılan Malazgirt Zafiri'nden sadece üç yıl sonra batı ucuna ulaşarak 1074 yılında İznik'i fethetmişlerdir. Fethin hemen ardından, Süleyman Şah tarafından Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuşlardır (1077-1308). Türk ordularının Anadolu'daki bu hızlı ilerleyişine ve ardından gelen yoğun Türkmen kitlelerinin yerleşmesine, taht kavgaları ve iç savaşlar sebebiyle Bizans fazla mukavemet gösterememiştir. Anadolu Selçuklularının ilk döneminde hangi Türkmen beyinin Ankara ve civarında hakimiyet sağladığı bilinmemektedir (Erdoğan, 2009, s. 90). Ankara, Anadolu Selçukluları döneminde, 1101 yılında, 1. Haçlı Seferi sırasında Haçlılar tarafından işgal edilir ve Kalesinde bulunan iki yüz kişilik bir Türk birliği, Haçlılar tarafından şehit edilir. Bu dönemde, şehrin merkezinde ve civarında gayrimüslimler oturmaktadır. Önce civara, sonra da Ankara şehrine Oğuz Türkmenlerin yerleşmesiyle, Ankara ve civarı Anadolu Selçuklularının erken döneminde Türkmen yurdu haline gelir. Öyle ki, 1173 yılında Ankara metropoliti (piskopos), şehirde çok az Hristiyan kaldığını söylemektedir. (Turan, 2002, s. 231). Anadolu Selçukluları döneminde Ankara ve civarı, bazen istikrarlı bazen de kargaşalı dönemler yaşar; Sultanların ve beylerin aralarındaki çekişmelere sahne olur. 1243 yılında Köseadağ Savaşı'nda Moğollara yenilmesiyle, Anadolu Selçukluları Devleti Moğol hakimiyetine girer ve tüm Anadolu'nun kargaşa

içinde olduğu dönem başlar. Moğollara yenilen Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) Ankara Kalesi'ne kapanır ve vergi veren bey-vasal haline gelir. Takip eden Selçuklu sultanlarının sonuncusu olan II. Gıyaseddin Mesud (1282-1308)'un vefatıyla, Anadolu Selçuklu Devleti 1308 yılında tarihe karışır. Köseadağ Savaşı'nın ardından Anadolu'da Moğol tahakkümünün başlamasıyla, Anadolu'da yer yer beylikler ortaya çıkarak bağımsızlıklarını ilan eder. Moğollar Anadolu'nun tamamını ele geçirerek beylikler üzerinde bir üst yönetim kurar ve gönderdikleri valiler vasıtasıyla Anadolu'yu yönetmeye başlar. Ankara ve civarını yönetmek üzere, Moğol-İlhanlı valisi Devletşah gönderilir. Devlet Şah Ankara'da, 1336 yılında bağımsız bir yönetim kurar. Fakat, ölümünün ardından yerine geçen oğlu Bahtiyar Melik Nasır ve etrafındaki Moğol askerleri, şehir hayatını sevmez.

ANADOLUYA MOGOL AKINLARI

AHİLİK GELENEĞİ

Ankara civarındaki yaylak ve kışlaklara, muhtemelen de Kahramankazan civarına, yerleşir. Bu suretle şehir merkezinde bir yönetim boşluğu oluşur. Bu boşluğu da Ahiler doldurur.

Esasında bir esnaf teşkilatı olan Ahilik kardeşlik, yiğitlik ve cömertliğe dayalı, İslam tasavvuf düşüncesini benimseyen bir örgütlenmedir. Ahi Evran adıyla anılan Şeyh Nasreddin Mahmud (ölümü 1262) tarafından Anadolu'da kurulan Ahilik özellikle Ankara'da sosyo-ekonomik bir düzen haline gelmiştir. Günümüzdeki esnaf ve ticaret odalarına benzetebileceğimiz Ahilik, teşkilatlı bir yapı olması dolayısıyla, merkezi devlet otoritesinin zayıfladığı veya yok olduğu zamanlarda yönetimi ele alarak otorite boşluğunu doldurmuştur. Anadolu'nun Moğol istilasıyla kasıp kavrulduğu, merkezi otoritenin kalmadığı 13. yüzyılda,

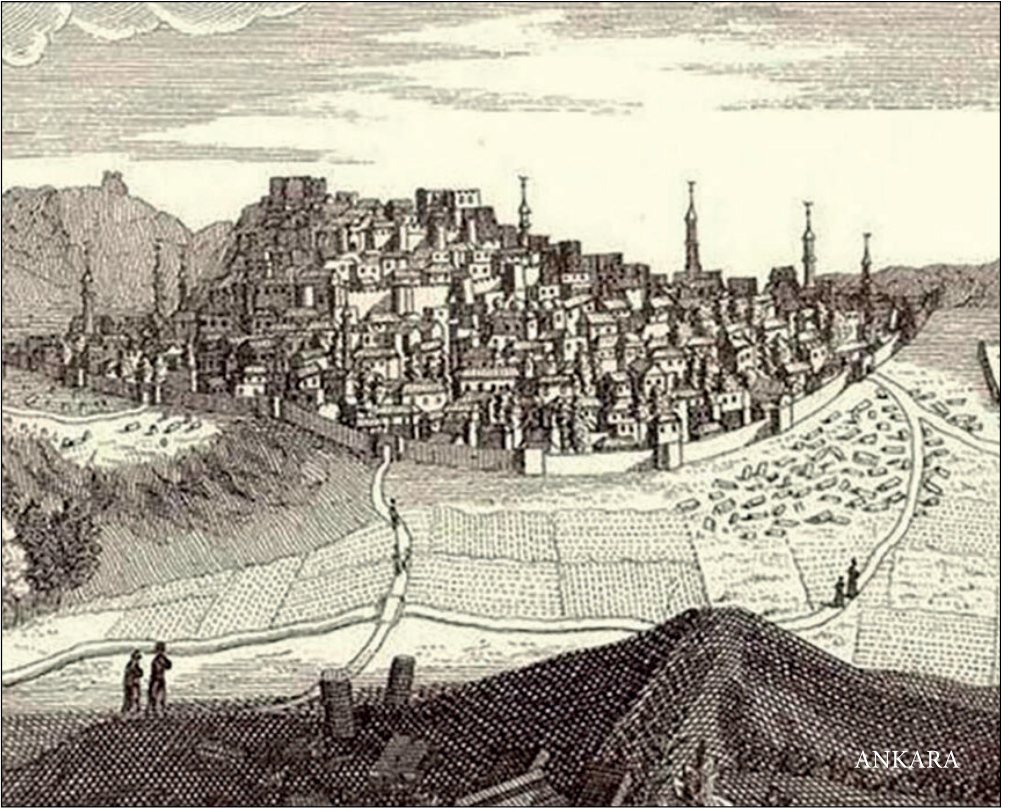
Ankara ve civarına Ahi teşkilatı hâkim olarak bölgeyi yönetmiştir. Öyle ki, Ahi teşkilatının en fazla geliştiği yer olan Ankara, Ahiler şehri olarak anılmaktadır. Meslekî, askeri ve dinî eğitimin verildiği Ahi teşkilatında, sosyal dayanışma da öğretilmektedir. İşte bu dayanışma ruhuyladır ki, zor zamanlarda Ahiler bir araya gelerek, Ankara'yı dışarıdan gelen tehlikelere karşı korumuşlardır. İşte bu sebeptendir ki, Anadolu'nun her yerinde beylikler hâkim iken, Ankara'da Ahiler hâkim olmuş, şehir Ahiler tarafından yönetilmiştir. Osmanlı topraklarına dahil oluncaya kadar Ankara ve civarı, etraftaki beyliklerin (Germiyan Oğulları, Karaman Oğulları vb.) saldırılarına uğrar. Ankara 1354 yılında Orhan Bey döneminde, oğlu Süleyman Gazi tarafından, Ahilerin elinden alınarak, Osmanlı topraklarına katılır.

Ankara, tarihi Kral Yolu ve İpek Yolu'nun üzerinde yer alması, Sakarya ve Kızılırmak arasında kurulması dolayısıyla, ticari öneme sahiptir. Türkmen boylarının Ankara civarındaki kırsal alanlara yerleşerek buraları Türkleştirmiş olması ve şehir merkezinde müstahkem bir mevkiye kalenin bulunması, Ankara'yı stratejik öneme sahip ve Osmanlılar için fethedilmesi gerekli bir yer haline getirmiştir. Osmanlılar Ankara'yı aldıklarında bir vali tayin ederler. Bu ilk dönemlerde vali merkezi temsil etmekte, şehri halen Ahiler yönetmektedir.

Kahramankazan bölgesi ise tımar sahibi Ahi beyleri ve Türkmen beyleri tarafından tasarruf edilmektedir. Bu ilk dönemde Osmanlı yönetimi henüz tam manasıyla yerleşmiş değildir. Ankara'nın kuzey kesimini, bir ara Candaroğulları ele geçirir. Candaroğullarının beyi Kötürüm Beyazıt, Osmanlı Sultanı I. Murad (1326-1389) ile mücadeleye girer ve Ankara'ya saldırarak Kahramankazan bölgesini, Murtazaabad ovasını ele geçirir. Zir Deresi'nde bulunan İstanos, günümüzdeki Yenikent'de bir cami yaptırır.

ANKARA SAVAŞI

Yine, Ankara bir ara Karamanoğulları'nın saldırısına uğrar. Bunun üzerine Sultan I. Murad Ankara üzerine yürür. Şehirdeki Ahiler ve halk, Sultan Murad'ı törenle karşılar ve hediyelerini takdim eder. Bu suretle şehir yeniden Osmanlı hakimiyetine geçer (Erdoğan, 2007, s. 18-19). Ankara ve civarı Osmanlılara geçince, istikrarlı bir yönetim ve güven hâkim olur. Ta ki, Ankara Savaşı'na kadar. Bilindiği üzere Ankara Savaşı (1402), Osmanlıları yıkılmanın eşiğine getirir. Anadolu'daki Türk birliğini bozarken, Ankara'yı da büyük ölçüde tahribata uğratır. Orta Asya'da büyük bir imparatorluk kurmuş olan Timur, Anadolu'ya yönelerek, burayı da topraklarına dahil etmek ister. Osmanlılar da Anadolu'da hak iddia etmektedir. Üstelik,

Anadolu'nun önemli bir bölümünü ele geçirmişlerdir. Timur, Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt'a bir mektup göndererek isteklerini sıralar.

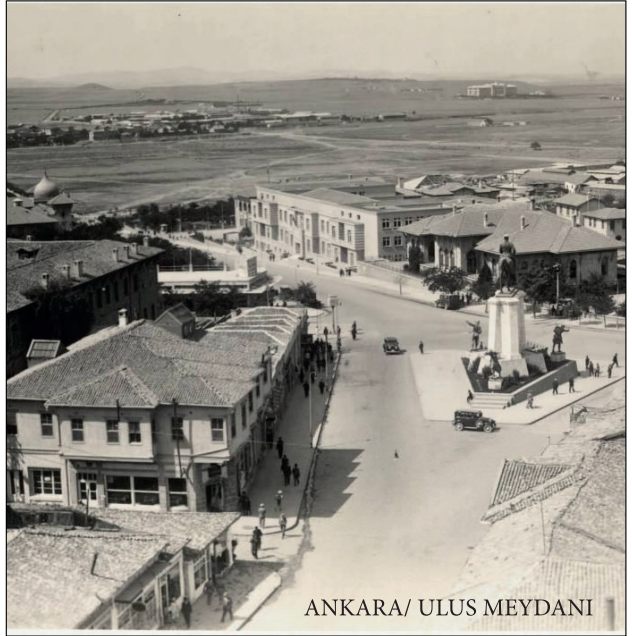
Beyazıt bunları kabul etmeyince, ordusuyla Anadolu üzerine yürür ve Ankara yakınlarına gelerek konuşlanır. Yıldırım Beyazıt da Ankara'ya gelir. İki ordu, 28 Temmuz 1402 tarihinde Çubuk Ovası'nda karşılaşır. Timur'un ordusunun süvarilerden oluşması, fillerin bulunması ve Yıldırım'ın ordusunun iki katı askere sahip olması, savaşı kazanmasını sağlar. Neticede, sadece Ankara değil, tüm Anadolu Timur'un yönetimine geçer. O zamana kadar güçlükle sağlanan Anadolu Türk birliği bozulur, Osmanlı ve diğer beyliklerde taht mücadeleleri başlar.

Savaş sonunda, Ankara ve civarı büyük ölçüde tahrip olur: Bağ ve bahçeler talan edilir, Çubuk çayının yatağı değiştirilir, içme suları zehirlenir. Özetle, Ankara şehri ve civarında düzensizlik hâkim olur. Osmanlılarda Fetret Devri (1402-1413) denilen bir dağılma dönemi yaşanır. Yıldırım Beyazıt'ın 1403'de ölümü üzerine altı oğlu arasındaki mücadele, Çelebi Mehmet (1386-1421)'in tahta geçmesiyle son bulur. Hem Anadolu'da hem de Ankara'da istikrarlı bir dönem başlar.

Osmanlı döneminde Ankara sancak merkezi veya eyalet merkezi konumlarındadır. Fatih Sultan Mehmed döneminde (1451-1481) Ankara ve civarı, Anadolu'da en fazla Müslüman barındıran ikinci şehir olarak bilinmektedir. Bu dönemde tam bir Osmanlı şehri haline gelmiştir.

Şehirde ticaretin gelişmesi için hanlar, kervansaraylar, bedestenler ve çarşılar yapılır. Bu dönemde kayda değer bir olay, Fatih'in ölümünden sonra oğulları II. Bayezid ve Cem'in taht mücadelesine girişmesi, bu esnada Şehzade Cem'in Ankara'ya geleerek Kalesini kuşatmasıdır. Ancak, II. Bayezid'in geldiğini duyunca, Şehzade Cem kuşatmayı kaldırır ve Rodos'a kaçır. Kayda değer bir diğer olay ise, Safevi Şah İsmail'in adamlarından Şah Kulu'nun Şiileri etrafına toplayarak isyan çıkarması ve Kütahya'yı işgal etmesidir. Bunun üzerine, Şehzade Ahmet Amasya'dan gelerek Ankara'da konuşlanır ve isyanı bastırır. Yavuz Sultan Selim döneminde (1512-1520) Ankara istikrarlı bir dönem yaşar. Kanuni Sultan Süleyman

dönemi (1520-1566) Osmanlı İmparatorluğu'nun genelinde olduğu gibi, Ankara'nın da en parlak dönemidir: Yeniden eyalet merkezi olur. Anadolu Beylerbeyi Cenabî Ahmet Paşa Ankara'da ikamet eder ve şehri ve civarını inşa eder. Bu dönemde Kahramankazan bölgesi Mürted Ova nahiyesi iken, Murtazaabad adını alır ve kaza olur. Artan refaha oranla, Murtazaabad kazasında nüfus da artar. Bu dönemde, kazaya dahil olan sadece iki köyde (İstanos-Yenikent ve Miranus-Orhaniye) gayrimüslüm nüfus bulunmaktadır. 16. yüzyılın sonu, Anadolu için olduğu kadar Ankara için de bir kargaşa dönemidir. 1595 yılından başlayarak 1610 yılına kadar süren Celâlî İsyanları adı verilen olaylar sırasında, Ankara ve civarında, şehir merkezinde ve köylerinde halk hareketi meydana gelir. Çevre köylerden, muhtemelen de Kahramankazan bölgesinden, Ankara'ya göçler yaşanır ve şehir nüfusu artar.

ANKARA/ ULUS MEYDANI

Kahramankazan bölgesindeki köylerden olan Yassıvıran/Yassıören köyünden Kalenderoğlu Mehmed Paşa Celalî isyanının başını çeker. Bir diğer Celalî, Deli Hasan, Ankara'yı kuşatır. Şehrin talan edilmemesi karşılığında, Ankara halkı fidye parası toplayarak Deli Hasan'a verir. Böylece, şehirdeki ticarethaneler, sof dokuma tezgâhları vs. korunur (Erdoğan, 2009, s. 173). Devletin etkisiz kaldığı bu gibi durumlarda, Ankara halkı kendi arasında teşkilatlanarak sıkıntıların üstesinden gelmiştir. Bunda Ahi teşkilatının önemi büyüktür. Kalesinin müstahkem bir mevkiye olması dolayısıyla Ankara tarihinde isyancı paşaların, şehzadelerin ve İstanbul'a saldırmak isteyenlerin ele geçirmek istediği bir yer olmuştur. Şehir civarındaki yerleşim yerlerinin bu tür vakalara maruz kaldığı ve etkilendiği muhakkaktır.

Ankara'nın yakın tarihindeki en önemli olay, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı (1914-1918)'nden mağlup çıkmasıyla imzalanan Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918)'ne dayanarak İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edilmesidir. Bu kapsam-

da, 1918 yılı Aralık ayında, önce iki bölük İngiliz askeri, ardından ufak bir Fransız birliği, trenle İstanbul'dan Ankara'ya gelir ve şehir merkezine yerleşir. Bir bölüğün en az 100 askerden oluştuğu düşünülürse, yaklaşık 250 İngiliz-Fransız askerinin Ankara'da konuşlandığı söylenebilir. Bu işgale ve 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'e asker çıkararak işgal etmele-

rine, Ankara halkının tepkisi çok büyük olur; yaşlısıyla, genciyle sokaklara dökülerek mitingler yapar. Şehir merkezinden ve kazalarından İstanbul'a, işgalleri lanetleyen protesto telgrafları çekilir. Ankaralıların bu tepkisi üzerine, İngiliz-Fransız askeri birliği çareyi Ankara'yı terk etmede bulur (22 Mayıs 1919). Protesto mitingleri, o sıralar Havza'da Bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine devam eder. 5. Kolordu Ankara'da konuşlanmaktadır.

Konya'da bulunan 20. Kolordu Ankara'ya nakledilerek askeri bakımdan kuvvetlendirilir. Bu esnada, Ankara halkı, inisiyatifi kendi eline alarak, çeşitli gizli örgütler kurarak düşmanla mücadeleye girişir.

İtilaf devletlerinin işgaline tepki göstererek yönetimi eline alan Ankara halkı, Millî Mücadele'nin başını çekmeye adaydır. Daha henüz Atatürk ve Heyet-i Temsiliye Ankara'ya gelmeden, 5 Ekim 1919 Cuma günü, ilk cihad hutbesi okunur. Bugünkü Etnografya Müzesi'nin bulunduğu Namazgah Tepe'ye sancak dikilir.

Ankara halkına Sancak etrafında toplanması çağrısı yapılır ve Cuma namazının Namazgah Tepede kılınacağı duyurulur. Şehir halkıyla birlikte, civar kaza ve köylerden gelen pek çok kişi Namazgah Tepe’de toplanır. Cuma namazının kılınmasının ardından Cuma hutbesi, Beynamlı (Ankara’nın Bala ilçesine bağlı Beynam köyünden) Hacı Mustafa Efendi tarafından okunur. Mustafa efendi hutbede, “Kurtuluşun tek yolunun birlik olduğunu; vatanın, dinin ve milletin ancak ele ele verilerek kurtarılacağını, bunun için silaha sarılmak gerektiğini” söyleyerek halkı cihadı davet eder. Bunun üzerine cemaat, düşmandan kurtulma ve bağımsızlık uğruna canlarını ve mallarını feda etmekten çekinmeyeceklerine dair topluca yemin eder. Ankara ve civar halkının katılımıyla topluca kılınan Cuma namazı, okunan hutbe ve yapılan yemin çok önemli olup, zor zamanlarda, merkezden yardım beklemeden, kendi kendini koruma refleksinin harekete geçtiğini göstermektedir.

Bu da eski bir oğuz geleneği olan ahilik ve seymen kültürüyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Oğuz Türkmenlerinin bölgeye 12. yüzyıldan itibaren geldiği ve yerleştiği düşünülürse, bu geleneğin yüzyıllar boyunca taze tutulduğu görülmektedir. Cuma günü kılınan toplu namaz ve topluca edilen yeminin ardından, Milli Alay kurulmaya başlanır. Ankara müftüsü Rıfat Börekçi, ilk er olarak Milli Alay’a kaydını yaptırır. Alayın komutanlığını Hacı Rıfat Efendi üstlenir. Ankara eşrafı ve ileri gelenlerinin

katılımıyla, Milli Alay kısa sürede teşkilatlanır ve büyür. Ankara’nın kazalarında da benzeri alaylar kurulur (Erdoğan, 2009, s. 188-189). O dönemde Murtazaabad kazası olan Kahramankazan bölgesinde bu tür bir alayın kurulup kurulmadığına dair kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak, Ankara merkezdeki Milli Alay’a destek verdiği bilinmektedir. Yine Ankara’da, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulur ve başına Müftü Rıfat Börekçi Efendi getirilir. Geniş katılım sağlanan bu cemiyet, civar kazalar ve vilayetlerde (Çorum, Yozgat, Kırşehir) teşkilatlanır. Anadolu’nun diğer vilayetlerindeki milli teşkilatlar ve faaliyetlerle de irtibat halinde olunur. Dahası Ankaralılar, Milli Mücadele’yi destekleyen ve halk arasında çok sevilen Defterdar Yahya Galip Bey’i vali olarak atamıştır. Ankara halkının, merkezden yardım ve destek bekleme-sizin yaptığı tüm bu faaliyet ve girişimler, şehrin bağımsız hareket etme kabiliyetini göstermesi bakımından önemlidir.

Öyle ki, Atatürk ve Heyet-i Temsiliye Ankara'ya gelmeden, Ankara halkı bütün teşkilatlanmasını tamamlamış, Atasını karşılamaya hazır halde beklemektedir. Ankara'da, milletçe mücadele etmek için hazırlıklar yapılırken, Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla başladığı Anadolu yolculuğun sonunda, 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelmesi, şehrin makus talihini değiştiren önemli bir dönüm noktası olur. Ankara artık Millî Mücadele'nin sevk ve idare edileceği karargâhtır.

27 Aralık 1919, Ankara tarihinde Kızılca Gün olarak bilinir. Eski bir Oğuz geleneği olan ve Orta Asya Türk töresine kadar uzanan Kızılca Gün, devletin buhran yaşadığı dönemlerde, devleti ve milleti bu buhrandan kurtaracak liderin seçiminin yapılacağı gün anlamına gelmektedir. Atatürk'ün Ankara'ya gelmesi ve Millî Mücadele'nin lideri seçilmesi, bu tanıma tam uymaktadır. Osmanlı devleti yıkılmıştır; devlet ve millet buhran içerisinde.

Devleti ve milleti kurtaracak yeni bir lider gereklidir. Ankara'ya gelişinde Kızılca Gün töresiyle karşılanan Atatürk, devletin ve milletin yeni lideri seçilir. Bu anlamda Kızılca Gün, yeni Türk devleti-

nin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını da simgelemektedir.

Türklerin yalnızca Oğuz boylarında görülen ve bin yıldır unutulmayan Kızılca Gün geleneğine göre, seymen alayı düzülür. Bu alay yeni bir devlet kurar veya lider seçer. Ankara ve civarı, özellikle de incelediğimiz Kahramankazan bölgesi Oğuz Türkmenlerinin yurdu olması itibarıyla, bu geleneği hafızasında muhafaza etmiş ve zamanı geldiğinde uygulamaya koymuştur. Seymen efe, yiğit ve atlı er anlamına gelmekte, seymen alayı kurulacağı zaman, Efeler Kahvesi'nin önüne bir sancak dikilmekteydi. Geleneğe uyularak, Ankara'da Ulucanlar'daki Sarı Ahmed'in kahvesi, Efeler Kahvesi olarak belirlenir ve önüne sancak dikilir. Savaşın dikildiğini duyan Ankara ve civar köylerindeki yiğitler, seymenler Ankara'ya gelerek seymen alayına katılır. Atatürk'ü karşılamak üzere kurulan bu seymen alayı üç kola ayrılır. İlkinin başında, Kahramankazan'ın Güvenç köyünden, iri cüsseli İbrahim Çavuş, yer alarak bayrağı taşır. Yedi yüz yaya ve üç bin atlı seymen, çeşitli tarikatlara mensup dervişler, esnaf loncaları (keçeciler, demirciler, bakırcılar) sıraya dizilir.

GÜVENÇLİ İBRAHİM ÇAVUŞ

Bu şekilde dizilen seymen alayını kasaplar, saraçlar, kunduracılar vs. ve mektep talebeleri sırasıyla takip eder. Dikmen sırtlarından Ankara'ya giren Atatürk ve Heyet-i Temsiliye, seymen alayı ve Ankara halkı tarafından büyük bir coşkuyla karşılanır. İstasyon meydanına vardığında, yeni bir seymen alayına rast geliriz. Güvençli İbrahim Çavuş, sağ elinde bayrak, sol elinde altın işlemeli bir pala/kılıç ve göğsünde asılı Kur'an-ı Kerim ile, tunçtan heykel duruşuyla Atatürk'ü karşılar. Sağında ve solundaki efeler ve sıraya dizilmiş seymenlerle, Ankaralıların dik ve onurlu duruşunu, yiğitliğini temsil eder. Atatürk bu seymen alayını da selamlar. Birinci Meclis'e doğru yoluna devam eder ve maiyetiyle birlikte, hükümet konağına varır. Ankara ve civar halkının bu

coşkulu karşılaması, Kızılca Gün'de Atatürk'ün milletin lideri, yeni devletin önderi seçilmesi anlamına gelmektedir. Ankara bu şekilde, yeni devletin karar alınan yeri olur. (Kartal, 2013, s. 75-88). Bilindiği üzere, Millî Mücadele Ankara'dan yürütülür. Sona erdiğinde ise, 13 Ekim 1923'de başkent ilan edilir. Yeni kurulan devletin başkenti seçilmesinde,

Ankara ve civarındaki halkın Atatürk'e ve Millî Mücadele'ye olan inancı ve maddi-manevi desteğinin rolü büyüktür. Tarih derinliklerinden gelen, zor zamanlarda kendiliğinden harekete geçen örgütlenme kabiliyeti ve vatani kurtarma ruhunun bunda etkili olduğu muhakkaktır. Öyle ki, devletin ve milletin tehlikeyle karşı karşıya olduğunda kendiliğinden canlanan bu ruhun en son örneği, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminde sergilenmiştir. 15-16 Temmuz gecesi yaşanan başarısız darbe teşebbüsü esnasında,

Kahramankazan ilçesi sınırlarında yer alan ve darbenin yönetim merkezi olan Akıncı Hava Üssü'nden savaş uçaklarının kalkması, yakındaki köylülerin tarladaki samanlarını ve mahsullerini yakmasıyla, Kahramankazan merkez ve köylerindeki binlerce kişinin

akın akın havaalanına gelerek, kendilerini kahramanca siper etmesiyle önlenmiştir. 9 şehit verilerek, 92 gazi ve bölge halkının binlercesinin katılımıyla yapılan kahramanca direnişin ardından, Kazan ilçesine, TBMM tarafından "Kahraman" unvanı verilmiştir (29 Ekim 2016). Türkmen yurdu Kahramankazan böylece, tarihinde bir kez daha, devletini ve milletini buhrandan kurtarmıştır.

T.C. Resmî Gazete

29 Ekim 2016 CUMARTESİ

Sayı : 29872

KANUN

ANKARA İLİ KAZAN İLÇESİNİN ADININ KAHRAMANKAZAN OLARAK DEĞİŞTİRİLMESİNE VE
ULUSAL BAYRAM VE GENEL TATİLLER HAKKINDA KANUNDA DEĞİŞİKLİK
YAPILMASINA DAİR KANUN

Kanun No. 6752

Kabul Tarihi: 25/10/2016

MADDE 1- (1) Ankara iline bağlı Kazan ilçesinin adı "Kahramankazan" olarak değiştirilmiştir.

MADDE 2- 17/3/1981 tarihli ve 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "ve 1 Mayıs günü" ibareleri ", 1 Mayıs günü ve 15 Temmuz günü" olarak ve birinci fıkranın (C) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"C) 1 Ocak günü yılbaşı tatili, 1 Mayıs günü Emek ve Dayanışma Günü ve 15 Temmuz günü Demokrasi ve Milli Birlik Günü tatilidir."

MADDE 3- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

28/10/2016

B- YÖNETİM

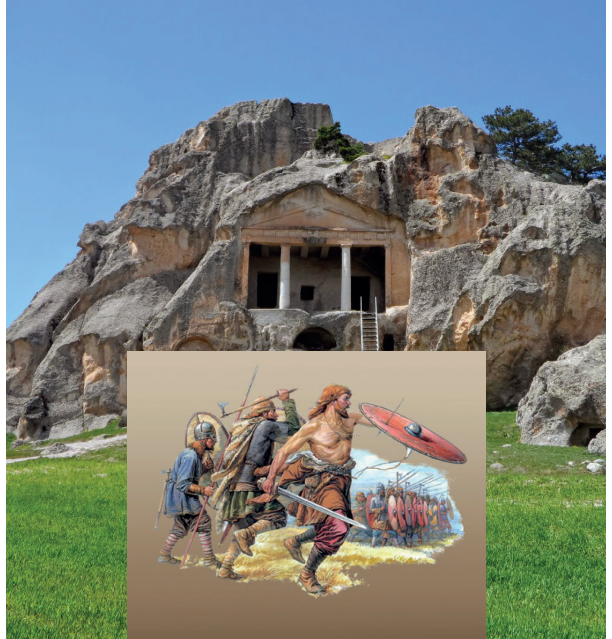
Kahramankazan bölgesinin en eski yönetiminin Hititlere ait olduğu bilinmektedir. Anadolu'nun en eski şehir devleti uygarlığı olan Hititler, MÖ 1650 yılında Çorum, Boğazköy'de kurulmuş, kısa sürede Orta Anadolu bölgesine, bu esnada Ankara civarına hâkim olmuşlardır. Şehir devletleri, genellikle merkezde yer alan bir şehir ve etrafındaki çok sayıda kasaba ve köylerden meydana gelen, siyasi ve ekonomik bakımlardan bağımsız bir kral tarafından yönetilen birimlerdir.

Eskiçağ insan topluluklarının küçük ve bağımsız merkezler halinde örgütlendiği şehir devletleri, medeniyetin gelişmesine çok büyük katkıda bulunmuştur. Öyle ki, partikülarist, yani yöreci/mahalli özelliğe sahip olan bu şehir devletlerinden biri, Anadolu'daki diğer partikülarist şehir devletleri üzerinde egemenlik kurarak, merkezi devlet oluşturma sürecini başlatmıştır. Bunun en güzel örneğini Hititler teşkil etmiştir. Orta Anadolu'da belli bir coğrafi bölgeye sahip olan, sonraları gelişerek diğer şehir devletlerini bünyesine katan Hititler, Anadolu'da merkezi devlet oluşturma sürecini gerçekleştirmiştir.

Anadolu gibi, yer yer dağlık ve birbirinden kopuk alanlardan oluşan bir coğrafyada, merkezi bir devletin kurulması, yönetim bakımından olduğu kadar devletin devamı bakımından da önemlidir. Kurulan bu merkezi devletler, başka merkezi devletler üzerinde otorite tesis ederek, zaman içinde imparatorluklara dönüştüler. Diğer bir ifadeyle, başlangıçta partikülarist yapıya yani iç bütünlüğe sahip, belli bir coğrafi yörede kurulan, belli yöresel kültürün hakim olduğu insan topluluğunun sıkı sıkıya birbirine bağlandığı şehir devleti, aynı özelliğe sahip bir başka yapı ile birleştiğinde, coğrafi ve kültürel bakımdan birbirinden ayrı bölgesel birimlerin bir arada bulunduğu, daha uzun ömürlü ve daha büyük birimlerin ortaya çıkmasını sağladı. Bu birim küçük ölçekte olunca merkezi devleti, büyük ölçekte olunca ise imparatorlukları oluşturdu. Şehir devleti olarak kurulup merkezi devlete dönüşen Hititleri takiben, sırasıyla, Frig ve Galat merkezi devletleri, ardından da Roma İmparatorluğu Kahramankazan bölgesine hakim oldular. Bölge, eski çağlarda bu uygarlıklar tarafından yönetildi ve geliştirildi. Medeniyetlerin beşiği olarak bilinen ve dünyadaki en eski uygarlıkların geliştiği yer olan Anadolu'nun orta kesiminde yer alan, önemli bir merkez olan Ankara'nın yakın çevresinde yer alması dolayısıyla, Kahramankazan bölgesi de uygarlıkların gelişme sürecine dahil oldu. Diğer bir ifadeyle, nispeten küçük ölçekli bir ova olmasına rağmen, bulunduğu coğrafi konumu ve tabiat şartları dolayısıyla, Eskiçağ uygarlıklarının yerleşimine müsait alan sunarak gelişmelerine katkı sağladı. O dönem-

lerde bölgede kurulan toprak, ekonomi ve toplum yönetim sistemini, elimizdeki veriler ölçüsünde inceleyerek, özelde bölgede, genelde ise Anadolu'daki medeniyetlerin gelişimine dair ipuçları bulabilmekteyiz. Aşağıda sırasıyla bu konulara değinilecektir.

Şehir devletlerinde, devlet sınırları dahilindeki topraklarda tam kontrol sahibidir ve bir şehir ile etrafındaki kasaba ve köylerden oluşan yapılar bulunur. Yönetim de bu yapılar üzerinden sağlanmaktadır. Şehir devletin merkezinde yer alan şehir siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın merkezi olma rolünü üstlenmiştir. Kasaba ve köyler ise şehri ekonomik yönden, yiyecek tedariki, vergiler vs. ile destekleyen, çevre kesiminde yer alır. Hitit şehir devleti düşünüldüğünde merkez şehir Boğazköy, etrafındaki alanlar-Ankara ve dahil olmak üzere, köyler ve onlardan biraz büyük kasabalar-çevreyi teşkil etmektedir.

Dolayısıyla, Kahramankazan bölgesinin, merkez-çevre, şehir-kırsal kesim modelinde, çevrede yer alan kasaba ve köyler kesimine dahil olduğunu, bu modele uygun biçimde yönetildiği söylenebilir. Yukarıda, birinci kısımda, Bir gelişme öyküsü başlığı altında incelediğimiz üzere, merkez-çevre modelinde Kahramankazan'ın çevrede yer alması durumu, yakın zamanlara kadar devam etmiş, ancak son dönemde, metropol ilçe olmasıyla (2004) merkezin uzantısı haline gelmiştir. Binlerce yıldır bölgenin aynı statüde kaldığını gösteren bu durum, bölgenin coğrafi şartları, konumu ve ekonomisinin tarıma dayalı olmasıyla açıklanabilir.

Şehir devletleri başlangıçta, dini bakımdan kutsal kabul edilen tek bir şehir etrafında kurulurken, merkezi devletlerde bürokratik ve askeri şehirler de yer alıyordu. Kahramankazan bölgesindeki Bitik köyünde Hititlere ait bir vazo bulunması ve Friglere ait yerleşmelere rastlanması, bölgede sıradan köylerden daha büyük, kasaba ve belki de şehir birimlerinin yer aldığı şeklinde yorumlanabilir. Yine, Karalar köyünde yapılan kazılarda çıkarılan mezar kitabesinde Galat kralı ve kraliçesinin (Diotaros ve Berenicere) adlarının geçmesi ve Kral Deiotarus/Deotoros isim-

li bir başka Galat kralının mezarda yattığının yazılı olması, Karalar köyünün Galatlar döneminde bir şehir yerleşmesi olduğunun delili olarak kabul edilebilir (Göktaş, 2003, s. 36-37). Galatların Romalılar tarafından yenilmesi üzerine Ankara ve civarının Roma topraklarına katılmasıyla bölge Roma hakimiyetine girmiştir. MS. 4. yüzyılda Hristiyanlığın yayılmasıyla Ankara önemli bir dini merkez/şehir haline gelir. Öyle ki, Ankara'ya "metropolis" adıyla hitap edilmektedir. Bu veriler, Hititlerden başlayarak Frigler, Galatlar ve Romalılar döneminde, Kahramankazan bölgesinin önemli bir yerleşim birimi olduğu, sıradan köy ve kasabaların varlığının yanı sıra, küçük ölçekli şehirlerin de bölgede yer aldığı şeklinde değerlendirilebilir. Roma döneminde Ankara eyalet olarak gelişmiş, dini özelliğinin ön plana çıkması sebebiyle dini binalar inşa edilmiş, pazar yerleri, yollar ve su yolları yapılmıştır.

Ankara civarının, bu arada Kahramankazan bölgesin, bu gelişmeden istifade ettiği düşünülebilir. Bütün bu gelişmeler, bölgenin ilgili dönemlerde sırasıyla şehir devleti-merkezi devlet-imparatorluk çatıları altında, şehir ve köy birimleri üzerinden yönetildiğini bize göstermektedir.

Şehirler idareciler, din adamları ve askerlerle halkın birlikte yaşadığı yerler değildir. Halk, tarımla uğraşması sebebiyle, idari ve dini merkezler dışındaki yerleşim birimlerinde, şehir duvarlarının dışında, daha ziyade köylerde veya daha küçük birimlerde yaşamaktadır (Sevinç, 2008, s. 14-15). Bu yerleşim birimlerinin, görüntü olarak şimdiki Anadolu köylerinden pek fazla farklı olmadığı düşünülebilir. Bölgede, şehir türü yerleşim biriminin azınlıkta, köy veya daha küçük yerleşim birimlerinin çoğunlukta olduğu düşünülürse, bu olguya paralel biçimde, sıradan halkın köylerde; yönetici, din adamı, asker vb. kişilerin ise şehirde yaşadığı söylenebilir.

İdari teşkilat bakımından, merkezde kral ve taşrada ona bağlı vali ya da belediye başkanı niteliğinde görevlilerden oluşan bir örgütlenme bulunmaktadır. Hitit Devleti'nin saldırıya açık sınır bölgelerinde görevli idareciler, doğal olarak merkezi otorite tarafından çok daha sıkı kontrol edilmişlerdir. Ankara ve civarı bir dönem uç kesimde yer aldığından, buranın askeri bakımdan kontrol altında tutulması gereken önemli bir yer olduğu söylenebilir. Öyle ki, Ankara Kalesi'nin Galatlar döneminde var olduğunun kesin olarak bilinmesi, önceki hakimleri olan Frig veya Hititler dönemimde inşa edildiğini göstermektedir. Bizim açımızdan ise, Ankara'nın ve civarının askeri bakımdan önemli bir mevkide olduğunu doğrulamakta ve bölgeye önem atfetmektedir.

Üretimin toprağa bağlı olarak gerçekleştirildiği Hitit döneminde, merkezi otorite toprak üzerinden elde edilen gelirin önemli bir bölümünü vergi olarak ken-

disine tahsis etmiştir. Toprağın yönetimi bakımından, geliri yüksek olan araziler sarayın, tapınakların ve asillerin işletimine bırakılmıştır. İncelediğimiz Kahramankazan bölgesinin taşra kapsamında yönetildiği, toprak tasarrufunun da bu kapsamda yapıldığı tahmin edilebilir. Toprak idaresine dair bilğimiz kesin olmamakla birlikte, taşra kapsamında yer alan bölgede tarım ürünlerinin üretildiği ve gelir fazlasının merkeze vergi olarak ödendiği söylenebilir.

Hititler, ekonomik ve sosyal sistemlerini, merkezi yönetimin gereklerini yerine getirecek biçimde kurmuşlardır. İncelediğimiz Hitit-Frig-Galat-Roma dönemlerinde, toplumun iki katmanlı biçimde yönetildiği görülmektedir: Hürler ve kölelerden oluşan toplumun üyeleri devlete, dolayısıyla krallığa/imparatorluğa mutlak biçimde bağlı kılınmıştır. Genellikle kırsal kesimde yaşayan hür insanlar, mülkiyet haklarının olmadığı toprağı işlemek ve geliriyle kralın her yıl belirli dönemlerde gerçekleştirdiği askeri seferlere kaynak yaratmak, hatta bizzat katılmak zorundaydılar. Bu insanlar, kraliyet yasalarıyla belirlendiği üzere, kamu işlerinde de çalışmışlardır. Köleler ise, hakları hürlere göre oldukça sınırlı olan insanlardı. Toprağı işlemek üzere kraliyet tarafından tarım arazilerinde görevlendirilen kölelerin büyük çoğunluğu fethedilen topraklardan getirilmişlerdi. Yaptıkları üretimin karşılığında ise hür insanlarla karşılaştırıldığında önemli bir kazanç elde etmiyorlardı. Kraliyetin bekası için, üretim faaliyetlerinin sekteye uğramaması şarttı.

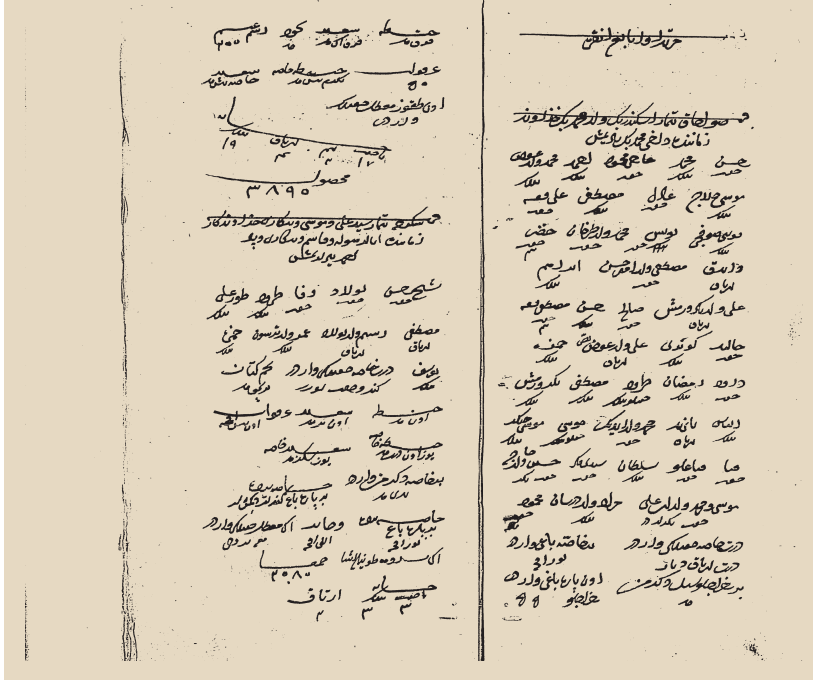
Herhangi bir duraklamaya meydan vermek istemeyen Hitit kralları, koydukları yasalarla toplumun her alanında en küçük ayrıntılara kadar düzenlemeler yapmışlar ve gerektiğinde, ekonomik sistemi köle iş gücüyle beslemişlerdir (Sevinç, 2008, s. 31). Kahramankazan bölgesinde Hitit hakimiyetinin uzun dönemler boyunca (MÖ 1650-1200) sürdüğü düşünülürse, sosyal ve ekonomik hayata ve toprak idaresine dair söylediklerimizin, bölge için de geçerli olduğu söylenebilir. Aynı statünün, kısmî değişikliklerle, Roma dönemi boyunca aynı kaldığı; Anadolu genelinde ve bölge özelinde 12. yüzyıldan itibaren gerçekleşen Türk yerleşmesine kadar devam ettiği söylenebilir. Bölgenin tarihindeki en büyük kırılma, Türklerin gelişi ve yerleşmesiyle gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, özelde bölge genelde ise Anadolu, tarım toplumu çizgisinde, toprağın kullanımı, ekonomik düzen, toplumsal örgütlenme

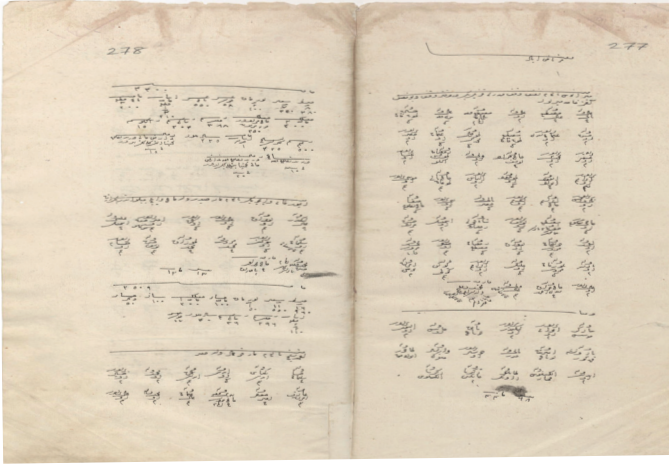
ve yönetim bakımlarından köklü bir değişime uğramıştır.

Ankara ve civarı MS 334 yılında Roma İmparatorluğu'nun yönetimine geçmiştir. 395 yılında, Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmasıyla, Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu'nun yönetimine geçmiştir. VII. yüzyıldaki Sasani akınları başarılı olamamış, bölgede yönetim kurulamamıştır. Arap akınlarıyla şehir kısa bir süreliğine Arapların eline geçmiş fakat yönetim bakımından bir iz bırakmamıştır. Uzun süren Bizans hakimiyeti, Türk akınlarıyla zayıflarken Anadolu'nun yönetimi kademeli olarak Türklerin eline geçmiştir.

Bilindiği üzere, Bizans ordularının 1071'de Malazgirt Meydan Savaşı'nda yenilgiye uğramasıyla, Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış ve hemen ardından, çok erken bir dönemde, 1073 yılında, Ankara Türklerin eline geçmiştir.

1463 Tarihli Tahrir Defteri, sayfa 74. "Kaza-ı Mürted Ova tabi-i Ankara".

Müstahkem bir mevkide kalesinin bulunması, Ege Bölgesini Mezopotamya ve doğuya bağlayan ticaret yolları üzerinde konumlanması ve tabii kaynaklarının bolluğu, Ankara ve civarını stratejik öneme sahip, hâkim olunması gereken yer olarak hedefe koymaktadır. Nitekim öyle olmuş ve Anadolu'ya gelişleriyle birlikte, kısa sürede Türklerin eline geçmiştir. 1073'den günümüze, yaklaşık bin yıldır Kahramankazan bölgesi Türklerin yönetimindedir. Bu yönetimin ilk safhalarına dair bilgilerimiz yeterli olmamakla birlikte, Ankara ve Anadolu genelinde görülenin bir benzeri olduğu tahmin edilmektedir. Bu kapsamda, bölgenin ovalık bir alanda olması ve halihazırda köylerin bulunması sebebiyle, ilk yerleşmenin, köyler ve mezralar üzerinde gerçekleştiği; yönetiminin de köy ve mezralar üzerinden gerçekleştirdiği söylenebilir.

Bölgenin ova yapısının yerleşik hayata müsait olması sebebiyle, ilk gelenlerin göçebe, yarı-göçebe, yerleşik hayat tarzı süren karışık kitleler olmalarına rağmen, kısa sürede yerleşik hayata geçtiği, yine coğrafi yapısı

dolayısıyla yaylak-kışlak arasında mevsimlik göç gelişlere müsait olmadığı tahmin edilebilir. Göçebe kitleler, sürdükleri hayat tarzı ile yerleşiklerden farklıdır ve yönetilmesi zor kitlelerdir. Bölgeye yerleşen Oğuz boylarının ilk dönemden itibaren yerleşik hayata geçmeleri, bölgenin kontrolü ve yönetimini de kolaylaştırmaktadır. İlk dönemlerde köy ve mez-

ra birimleri üzerinden sağlanan yönetimin, zaman içinde merkezi devletin kurulmasıyla, köyden büyük, nahiye diyebileceğimiz bir merkeze bağlı olarak yönetildiği düşünülebilir. Kahramankazan bölgesi, etrafı dağlarla çevrili, bütün bir ünite oluşturan bir coğrafyaya sahip olduğundan, bölgenin tamamı ilerleyen zamanlarda, idari bakımdan kaza olarak örgütlenmiş olabilir. Öyle ki, bu anlattığımız yapıyı, bölgenin Osmanlıların eline geçtiği ilk dönemlerde yapılan kayıt işlemlerinde görmekteyiz. Bölgenin ilk kaydının yapıldığı 1463 tarihli Tapu Tahriri Defterinde bölge, Mürted Ova Kazası adıyla geçmektedir. Bu defterde bölgenin önceki tahririne atıfta bulunulması, yani daha eski tarihli bir Tapu Tahrir Defterinin varlığı, anılan kaza sistemin önceki dönemlerdeki varlığına işaret etmektedir. 1530 tarihli Tapu Tahriri Defteri'nde Kaza-ı Murtazaabad adıyla kaydedilmesi, bölgenin kaza statüsünün devam ettiğini bize göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, Osmanlılar bölgeye ilk hâkim olduklarında, idari bakımdan kaza-köy-mezraa birimlerini kurmuşlar ve bölgeyi bu birimler üzerinden yönetmişlerdir.

Mürted Ova Kazası, kazaya bağlı köyler ve köylere ait az sayıda mezar, bölgedeki yönetim birimlerini oluşturmaktadır. Klasik dönem dediğimiz 16. yüzyılda ise, bölge yine kaza sistemine dahil olmuş ve kaza- köy-mezraa birimleri halinde yönetilmiştir. Her iki durumda da en üst birim Ankara'dır.

Toprak yönetimine gelince, fethe edilen toprakların, fatihler arasında pay edilmesi geleneği gereği, bölge fethe katılan beyler ve askerler arasında pay edilmiştir. En küçük pay biriminin tımar olduğu bu uygulamada, zeamet ve has daha büyük toprak tasarruf birimleri olmaktadır. Bu kapsamda bölge tımar ve haslara ayrılmış, gelirleri tımar sahiplerine ve üst rütbeli askerlere tahsis edilmiştir. Bir kısım köylerin gelirleri ise vakıflara yönlendirilmiştir. Örneğin, 1463 tarihli Tapu Tahrir defteri sayfa 74a'da, şu kayıt geçmektedir: "Kaza-i Murtad Ova tabi-i Ankara, Karye-i Sovulcak timarı-ı İskender Bey veled-i Mehmed Bey Hüdavendigâr zamanında dahi Mehmed beyin yeri imiş". Defter, benzeri köy ve tımar kayıtlarıyla devam etmekte ve bölgenin bahsettiğimiz şekilde ve yukarıdan aşağı doğru hiyerarşik biçimde, Ankara Sancağı-Murtad Ova kazası- X köyü şeklinde yönetildiğini göstermektedir. Bölgedeki her bir köy bir kişinin tımarına veya hassına ait olarak kaydedilmiştir. Örneğin, 1530 tarihli Tapu Tahrir Defteri, sayfa 278 a'da şu kayıt geçmektedir: "Kazay-ı Murtazaabad, Karye-i Miranos tabi-i m. Nısfı vakf-ı medrese-i Kızıl Bey ve nısfı aheri hashay-ı Mirlivay-ı Anka-

ra". Günümüzde Orhaniye olan Miranos köyünün gelirinin yarısı Kızılbey Medresesi'ne, diğer yarısı ise Ankara mirlivasının hassına tahsis edilmiştir. Zeamet birimleri mevcut değildir. Görüldüğü üzere, bu tarihte, bölge Murtazaabad adıyla anılmaktadır ve geliri yüksek olan köyler has olarak Ankara sancakbeyine ve vakıf olarak Ankara'daki Kızılbey medresesine tahsis edilmiştir. Toprak yönetimi açısından önemli olan, bölgede daha önceki dönemde, üst dereceli askerlere tahsis edilen hassın görülmesidir. Has birimine 1463 tarihli defterde rastlanmaktadır. Belirtilen bu veriler, bölgede toprak yönetiminde, geliri yüksek olan köylerin vakıflara ve üst düzey yöneticilere, orta ve daha düşük gelire sahip köylerin ise tımarlı sipahilere tahsis edildiğini göstermektedir. 1530 tarihinde bölgede bulunan 69 köyden 13'ünün has statüsünde olması ve gelirlerinin tamamının Ankara sancakbeyine (mirliva) tahsis edilmesi (Göktaş, 2003, s. 50), bölgede oldukça yüksek miktarda geliri olan köylerin varlığına ve merkez

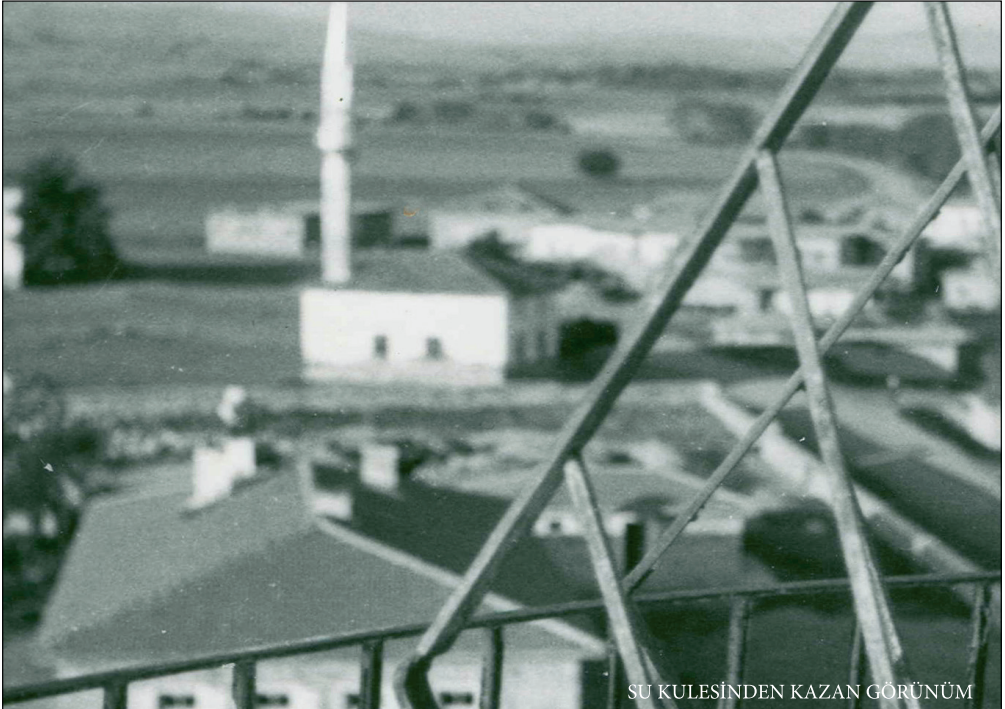
Ankara'nın bölgedeki gelirlerin bir kısmını kendine ayırarak bölgeyi daha sıkı kontrol ettiğine işaret etmektedir. Yine, bölgedeki bazı köylerin gelirleri vakıflara tahsis edilmiştir. Bu vakıfların bir kısmı Ankara merkezdeki Karacabey İmareti, Kızılbey medresesi, Melike Hatun medresesi vb. kurumlardır (Göktaş, 2003, s. 58). Sultan II. Beyazıt'ın Amasya'da inşa ettirdiği külliyyeye, Murtazaabad kazasından 11 köyün gelirleri vakfedilmiştir.

Öyle ki, vakfedilen 11 köyün geliri, Murtazaabad kazasında vakıflara tahsis edilen gelirlerinin %51'ini teşkil ediyordu (Göktaş, 2003, s. 57). Bölgede toprağın yönetimi değerlendirildiğinde, en yüksek gelire sahip köylerin sırasıyla has olarak Ankara sancakbeyine, vakıf olarak bölgede ve Ankara merkezde yer alan hayır kurumlarına, kalanların ise tımar olarak çeşitli kişilere tahsis edildiği görülmektedir

Ankara Osmanlı döneminde sancak merkezi konumundadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) Anadolu'da eyalet örgütlenmesi kurulmuş, merkezi de Ankara yapılmıştır. Ankara Sancağı, sancak beyi ve kadı tarafından yönetilmektedir. Sancakbeyi idari, askerî ve asayiş işlerine bakmakta, kadı ise adlî işleri yürütmektedir. Ankara sancakbeyi Anadolu beylerbeyine bağlı olmakta ve savaş zamanında, kendine

tabi tımarlı sipahilerle birlikte, beylerbeyinin kumandasında sefere gitmektedir (Erdoğan, 2009, s. 122). 17. yüzyılda görülen Celâlî İsyanları esnasında bölgedeki yönetim aynı kalmakla birlikte, zayıfladığı ve şehirdeki ahilerin yönetimi ele alarak şehri koruduğu bilinmektedir. Merkezi otoritenin kontrolünün azaldığı bu noktada, sof üretimine zarar gelmemesi için ahiler ön plana geçerek şehri korumuşlardır.

İmparatorluk çapında mülkî düzenlemelerin yapıldığı 1864 yılında, Ankara'da da yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda, Ankara vilayet haline gelirken (1869-1923), Murtazaabad kaza statüsünde devam etmiştir (Göktaş, 2003, s. 47; Sezen, 2017, s. 41). İlerleyen dönemde Murtazaabad Kazası kaldırılmış, kapladığı alanın sınırları genişletilerek yerine Zir Nahiyesi ihdas edilmiştir.

Yeni haliyle bölge, Zir Nahiyesi adıyla, Ankara merkezine bağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, o döneme kadar, Murtad Ova ve Murtazaabd adlarıyla bağımsız bir kaza olup Ankara'ya bağlanan bölge, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ankara merkez kazasına bağlı bir nahiye haline getirilmiştir.

1907 tarihinde Ankara vilayeti merkez kazası, merkezindeki mahalleler ve Zir ve Çubukabad nahiyelerinden oluşmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 132). Bu durum aynen Cumhuriyete intikal etmiş ve Zir nahiyesi, Ankara merkez kazaya bağlı nahiye/kaza olagelmıştır.

1835 tarihli nüfus sayımında bölge, yine Murtazaabad Kazası olarak geçerken, 1895 yılına ait Ankara Vilayet Salnamesi'nde Zir kazası olarak geçmekte ve bölgedeki köyler Zir kazasına bağlı görünmektedir (Erdoğan, 2009, s. 233). Diğer bir ifadeyle, Murtazaabad kazası kaldırılarak, köyleri Zir Kazasına dahil edilmiştir. 1892 yılında Zir Kazasına bağlı köy sayısı 96, 1898'de 92, 1903'de ise 99'dur (Olgun, 2003, s. 50). 1907 tarihli Ankara Vilayet Salnamesi'nde ise, Zir Kazası yine Ankara merkez bağlıdır. Zir Kazası bir ara, Ankara merkeze bağlı nahiyeye dönüştürülmüştür. Fakat, 21 Ekim 1920 yılında TBMM'nin kararıyla, yeniden kaza haline getirilerek Ankara merkeze bağlanmıştır (Çınar-Gümüşçü, 2002, s.148-161). Cumhuriyet dönemine, merkeze bağlı bir nahiye olarak devredilmesi, adeta bölgenin kaderini belirlemiş, gelişmesini hızlandıran bir etki

yaratmıştır. İlerleyen dönemlerde, 1957'de merkez ilçe haline getirilen Yenimahalle'ye nahiye olarak bağlanması, sonrasında ise belediye teşkilatının kurulması, bölgenin Ankara merkezin bir uzantısı olarak yönetildiğini bize göstermektedir. Yine, 1926'da Zir Kazasına dahil olan Murtad Ovası'nda, askerî amaçlı bir top atış poligonunun kurulması (Erdoğan, 2009, s. 235), bölgenin Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Ankara merkezin kontrolünde olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Zir Nahiyesi/Kazası adını alan bölgenin merkezi ise sırasıyla 1928-1933 arasında Karalar; 1934-1961 arasında Yazıbeyli (Halkavun), 1961'de itibaren de Kahramankazan olmuştur. 1971'de, Yenimahalle ilçesine bağlı belediye olan Kahramankazan, 1987'de bağımsız ilçe haline dönüşmüştür (Göktaş, 2003, s. 66). 2004'de metropol ilçe olmasıyla, idari bakımdan evrimini tamamlamıştır. Öyle görülmektedir ki, 1961, 1971 ve 1987'de yaklaşık onar yıllık arayla idari bakımdan gösterdiği hızlı gelişmenin, 27 Mayıs 1960 hükümet darbesi, 12 Mart 1971 Muhtırası ve 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonraya rastlaması tesadüf olmasa gerektir.

Darbeler sonrasında Türkiye genelinde pek çok alanda değişim yaşanırken, Kahramankazan statü atlayarak ve her seferinde idari hiyerarşide bir üst aşamaya tırmanarak, gelişmelerden olumlu yönde istifade etmiştir.

4.BÖLÜM

NÜFUS

A-BÖLGE NÜFUSU VE NÜFUS HAREKETLERİ

A-BÖLGE NÜFUSU VE NÜFUS HAREKETLERİ

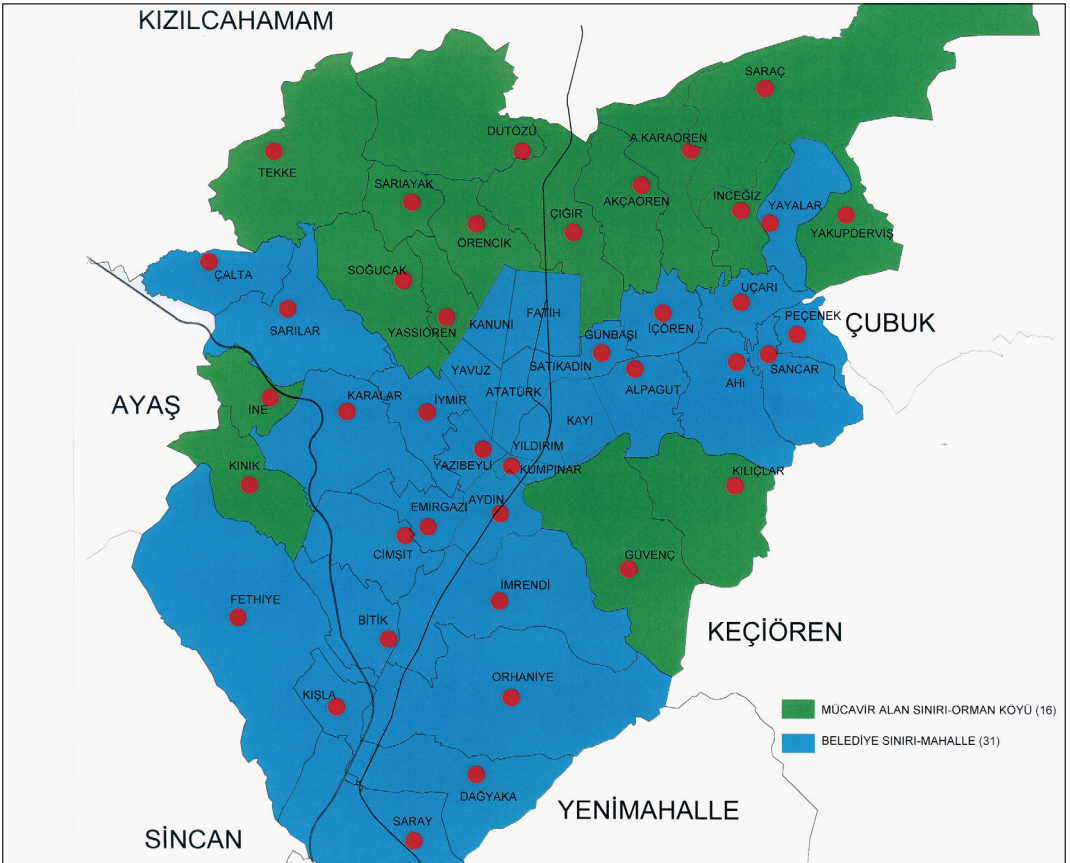
Nüfus bilim anlamına gelen demografi, bir ülkenin nüfus yapısını, nüfusundaki azalma ve artışları, göçleri inceleyen bilim dalıdır. Bu kapsamda, Kahramankazan bölgesinin nüfusunun yapısı, nüfusundaki azalma ve artışlarla birlikte, bölgeye ve bölge dışına yapılan göçler incelenecektir. Öncelikle söylemeliyiz ki, bölgenin geçmiş dönemlere ait nüfus kayıtları sınırlı ölçüde bulunduğundan, nüfusa dair bilgileri ancak 19. yüzyıldan itibaren günümüze doğru, daha detaylı biçimde bulabilmekteyiz. Toplumsal yapıyla birlikte, ekonomi, siyaset ve kültürün de belirleyicisi olan nüfus hareketleri, bir ülkenin gelişiminde en başat rol oynayan faktörlerden biridir diyebiliriz. Toplumsal hareketliliği artıran, doğum ve ölüm oranlarını değiştiren, şehirleşmeyi sağlayan, sosyal değişimlere yol açan hep nüfus hareketleri olmuştur. Öyle ki, bütün bu saydıklarımız ve ülke toprakları ancak nüfusla hayat bulmakta, nüfusun olmadığı yer çoğu zaman atıl kalmaktadır. Bu sebeple, nüfus çalışmaları özel bir öneme sahip olmaktadır. Nüfus bilimi eski çağlara kadar uzanmakla birlikte, Anadolu'nun eski çağlarına, bu esnada Kahramankazan bölgesine dair nüfus kayıtları veya kaynaklarda detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bu döneme ilişkin, sadece belli milletlerin yaşadığını bilmekteyiz. Nüfus yoğunluğuna, nüfusun kompozisyonuna, artış ve azalışlara dair

bilgimiz mevcut değildir. Bu durum, bölgenin Bizans, Anadolu Selçukluları ve Osmanlıların ilk dönemleri için de aynıdır. Bildiğimiz, Bizans döneminde nüfusun azaldığı ve Türk yerleşmesiyle birlikte ciddi bir nüfus artışı kaydettiğidir. Ancak, bu azalma ve artışların miktarı ve oranına dair bilgiye sahip değiliz. Bahsedilen dönemlerde hem Kahramankazan bölgesinin hem de Anadolu genelinin nüfusunun fazla olmadığı tahmin edilebilir. Çünkü, Türk yerleşmesinin başladığı 11. yüzyıldan başlayarak, Osmanlıların Anadolu birliğini sağladığı 15. yüzyıla kadar, Anadolu çok hareketli bir alan olmuş, dönen dönem karşılaşılan istilalar, savaşlar ve göçler nüfusta düşüşlere sebep olmuştur. 12. yüzyıldaki Haçlı seferlerinin, Anadolu'nun özellikle Ege ve İç kesimlerinde yol açtığı yağma ve kargaşanın da nüfusun göçüne ve azalmasına yol açtığı tahmin edilebilir.

Bu dönemde artışı sağlayan en önemli faktörün, doğal nüfus artışından ziyade, göç olduğu tahmin edilebilir. Göçün ve yerleşik hayata geçmenin toplumların dönüşümünde büyük rol oynadığı bilinmektedir. Özellikle de 12. ve 13. yüzyıllarda iki büyük göç dalgasıyla, Anadolu'ya gelen Oğuz Türklerinin, Anadolu'da nüfus baskısı yarattığı ve nüfus hakimiyeti kurarak Anadolu'nun nüfus yapısını değiştirdiği bilinmektedir. Göç süreci sonunda değişen yalnızca nüfus yapısı olmakla kalmamış kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasi yapıda ve olaylarda büyük değişimler yaşanmıştır. Görüldüğü üzere, buradaki kritik nokta, nüfus hakimiyetinin yani, nüfusun ço-

ğunluğunun kazanılmasıdır. İki yüz yıllık bir süreyi alan göç sonunda Anadolu Türkleşebilmiştir. Bahsettiğimiz üzere, bu döneme ilişkin sayısal kayıtlara veya göç hareketinin detaylarına, Kahramankazan bölgesinde nasıl cereyan ettiğine dair bilgiye sahip değiliz. Bu konudaki en önemli bilğimiz, Kahramankazan bölgesinin yoğun bir Türkmen göçüne uğradığı ve bölge nüfusunun hemen tamamını teşkil ettiğidir. Öyle ki, ileride de bahsedeceğimiz üzere, bölgeye ait ilk kayıtlarda, sadece bir köyde, Miranus köyünde, gayrimüslim nüfusa rastlanmaktadır. Bu da bize, bölgede bahsettiğimiz türden yoğun göç ve yerleşmenin vuku bulunduğunu göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin nüfusunu incelemek üzere kullandığımız kayıtların, aslında nüfusu tespit etmek üzere derlenmediğini söylemeliyiz. Osmanlıda bir bölgenin idaresini sağlamak, askeri ve ekonomik potansiyelini tespit etmek üzere birtakım kayıtlar tutulurdu. Tahrir defterleridir dediğimiz bu kayıtlar, bölgenin fethinden hemen sonra yapılır ve vergi potansiyeli tespit edilirdi. Öyle ki, tahriri/sayımı yapılmadan, o bölge Osmanlı ülkesi haline gelmiş sayılmazdı. Bu sayımların amacı bölgenin insan dahil, yer altı ve yer üstü zenginliklerini, üretimi vb. her türlü potansiyelini tespit etmek ve bunları idareciler arasından dağıtmak olduğundan, halihazırdaki ve gelecekteki vergi nüfusu kaydediliyordu. Diğer bir ifadeyle, insan dahil, vergilendirme potansiyeli olmayan kaynakların kaydı yapılmıyordu. Bu demektir ki, toplumun kadın, çocuk, özlü ve ihtiyar kesimi sayılmıyordu. Sayılan sadece, hane reisi ve ileride asker ve vergi mükellefi olacak erkeklerdi. Bu sebeple, günümüzde yapılan nüfus hesaplamaları, bir haneyi ortalama beş kişi kabul ederek yapılmakta ve nüfusun tamamının sayısına ulaşılmaktadır. Ulaşılan sayı, elbette ki tahmini olmaktadır. Ancak, başka verinin olmadığı dönemler için, bu işlem bize yaklaşık bir sayı vermekte ve bir bölgenin nüfus azalması, artışı vb. hesaplamaları bunun üzerinden, yine yaklaşık olarak yapılmaktadır. Bu sebeple, ilk dönemlerden 16. yüzyıla kadar nüfus hakkında Tahrir Defterlerine, 17 ve 18. yüzyıllar için ise benzeri kayıtlar olan Temettuat Defterlerine müracaat edilmektedir. 19. yüzyılın başında 1830 tarihinde, ilk modern nüfus

sayımının yapılmasıyla, daha teferruatlı, fakat yine kadınların sayılmadığı kayıtlarla karşılaşırız. Bu sebeple, Kahraman-kazan bölgesine ilişkin nüfus bilgilerini, Tahrir ve Temettuat Defterleri ve aşağıda bahsedeceğimiz nüfus sayımlarından elde ettiğimizi söylemeliyiz.

Osmanlılarda, 19. yüzyılda başlayan merkezileşmeyle birlikte, devlet yeni idari ve askeri görevler üstlenmiş, bu yeni görevleri başarabilmek için de imparatorluğun insan potansiyeline, ekonomik kaynaklarına ilişkin daha detaylı bilgilere ihtiyaç duymuştur. Bu kapsamda, modern orduya asker alınması, ordunun modern biçimde düzenlenmesi için erkek nüfusun yaşı ve sayısı hakkında bilgiye ihtiyaç duyuldu. Osmanlı askeriyesi de, nüfusun daha düzenli ve detaylı kaydının yapılmasına ihtiyaç duyan ilk kurum oldu. Bu suretle, takip eden dönemlerde, detaylı nüfus sayımları yapıldı. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımı 1927 yılına aittir. Umumî Nüfus Tahriri adıyla yapılan bu ilk nüfus sayımında 63 vilâyet, 328 kaza ve 39.901 köy sayılmış ve Türkiye'nin o günkü nüfusu 13.649.945 kişi olarak belirlenmiştir. Nüfus sayımları 1927'den itibaren düzenli aralıklarla ve modern yöntemlerle günümüze dek yapılagelmiştir.

Nüfus konusuna şu nokta ilave edilmelidir ki, Anadolu'nun ortasında yer alan Ankara ve civarı, coğrafi bakımdan oldukça istikrarlı bir bölgede yer aldığından, İmparatorluk çapında cereyan eden aşırı çalkantılı olaylara asgari düzeyde maruz kalmıştır. Doğal afet gibi bölgesel olaylardan ise daha fazla etkilenmiştir.

Bunu, Kahramankazan bölgesindeki yegâne yerleşim birimi olan köylerin sayısının ve nüfuslarının istikrarlı bir artış kaydetmesinden görmekteyiz.

Kahramankazan bölgesinin Osmanlı dönemi ilk nüfus kaydına 1463 tarihli Tahrir Defterinde rastlıyoruz. Bu tarihte Mürted Ova adıyla kaydedilen bölgenin tamamının kaydı günümüze ulaşmadığından, kayıt eksik olduğundan, nüfusuna dair yeterli bilgiye sahip bulunmamaktayız (Göktaş, 2003, s. 45). 1463 tarihli defterin mevcut olan kısımlarından edindiğimiz bilgiye göre, Ankara'nın kuzey ve kuzeybatı bölgelerinde nüfus yoğunluğu daha fazladır. Buradan hareketle, Ankara'nın kuzeybatı kesiminde yer alan Kahramankazan bölgesinin ilk dönemlerden itibaren yoğunluklu olarak yerleşildiği sonucuna varılabilir. 1463 tarihli Tahrir defterinde, önceki defterden bahsedilmektedir. Daha eski tarihli bir defterin bulunduğuna işaret etmekle birlikte, bu defter günümüze

ulaşmamıştır. Ankara ve civarı 1356 yılında Osmanlılara geçtiğinden, aslında bir değil, daha fazla sayıda defterin bulunması gerekmektedir. Ankara'nın, günümüze kadar ulaşan diğer defteri 1530 tarihli Tahrir defteridir. Defterdeki veriler tam olduğundan, bu tarihe Kahramankazan bölgesinin nüfusuna ilişkin yeterli bilgiye sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Deftere göre, Kahramankazan bölgesi, Murtazaabad adıyla anılmaktadır.

Bu isim Mürted Ova adının başka bir söylenişi olduğu kadar, Ankara Sancakbeyi'nin sağ kol beyi olan Murtaza beyin adından gelmiş olabilir (Erdoğan, 2009, s. 14). Anılan defterde, Kahramankazan bölgesinde 65 adet köy de toplam 1.983 hane ve 832 bekar erkek nüfusuna kayıtlı olmak üzere toplam 10.747 kişi bulunmaktadır (Göktaş, 2003, s. 46). Bu sayı, bir hanenin 5 kişi sayıldığı hesaplamada, bölge nüfusunun tamamını aksettirmektedir ($1983 \text{ hane} \times 5 = 9915 + 832 \text{ bekar erkek} = 10.747$).

Köyler arasında sadece Miranus, günümüzdeki Orhaniye köyünde 17 kişilik bir gayrimüslim nüfus grubu bulunmaktadır (1530 tarihli Tahrir Defteri, s. 278a). Bu haliyle bölgedeki gayrimüslim nüfusunun ihmal edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir.

Anadolu'nun genelinde nüfus artışının kaydedildiği, nüfus yoğunluğunun arttığı ve şehirleşmenin yaşandığı 16 yüzyıla ait olan bu nüfus bilgisi, bize bölgenin en refah dönemine dair nüfusunu vermektedir. 17. yüzyılın başında isyan eden Celalilerden olan Kalenderoğlu'nun Yassören köyünden olması, isyanın bölgede cereyan ettiğini ve muhtemelen nüfusun hareketlenmesine, belki de göçüne yol açtığını göstermektedir. Bu dönemde Ankara'daki Ahilerin, isyancılara istedikleri fidyeyi vererek şehri talan etmelerinden koruduğu bilinmektedir. Ankara'da isyan çıkaran Kalenderoğlu'nun daha sonraları Ege taraflarına gitmesi, bölgenin kısmen de olsa rahatlamasına yol açarak, tahribatın ve göç hareketinin sınırlı ölçüde meydana geldiği şeklinde yorumlanabilir.

Ankara civarının ilk resmi ve modern nüfus sayımı, 1830 yılında İmparatorluk genelinde yapılan sayıma rast gelmektedir. Bu yılda, 49 köye sahip olan Murtazaabad kazasının nüfusu 1.860 Müslüman ve 979 gayrimüslim olmak üzere toplamda 2.839 erkek kişidir (Göktaş, 2003, s. 47; Aşağıda Tablo 4'de ki veriler 1835 tarihli Müslüman nüfusun kaydedildiği defterden alınmıştır. Gayrimüslimler dahil olmadığından bu veriler hesap-

lamada kullanılmamıştır (Birinci, 2013, s. 26-27). Bölgedeki gayrimüslimlerin sayısında artış görülmesi ilginç bir durumu arz etmektedir. 1830 tarihli ilk nüfus sayımında yalnızca erkekler sayıldığı için 2.839 sayısı yalnızca erkek nüfusunu göstermektedir. Genel nüfus hesaplamalarında yapılan, nüfusun yaş ve cinsiyet piramidine göre, erkek sayısı kadar kadın sayısının olduğu düşünülürse, $2.839 \times 2 = 5.678$ rakamı toplam nüfusu vermektedir. Tahmini olmakta birlikte, 5.678 rakamı, 1530 yılındaki 10.747 rakamının yaklaşık yarısına tekabül etmektedir. Aradan geçen üç yüz yılın ardından, nüfus yarıya düşmüş görünmektedir. Odukça düşük olan bu miktarı açıklamak zor olmakla birlikte, 1845 bölgede meydana gelen kuraklık ve kıtlığın mevcut nüfusu daha da düşürdüğü tahmin edilebilir. Kuraklık ve onun getirdiği açlık, işsizlik vb. sebeplerle şehre göç yaşandığı kayıtlarda geçmektedir, fakat miktarına ilişkin bilgimiz mevcut değildir. Bu kapsamda, Ankara'ya yakın mesafede bulunan Kahramankazan bölgesinden şehre göçün yaşandığı da tahmin edilebilir. Osmanlı Devleti'nde, özellikle de klasik dönem diye adlandırılan 16. yüzyılda, üretimin zarar görmemesi için iç göç ancak devletin planladığı ve izin verdiği ölçüde gerçekleşmekteydi. Bununla birlikte, hemen her dönemde, özellikle de olağanüstü şartlarda meydana gelen iç göçten bahsetmek mümkündür. Daha ziyade, bireysel ve grup halinde meydana gelen iç göçler, kitlesel de olabiliyordu.

Kahramankazan bölgesindeki nüfus azalmasını, olağanüstü şartların neticesinde meydana gelen iç göçlere bağlamak mümkün görünse de, bunu fazla ileri götürmemek gerektiği düşünülmektedir. Zira, nüfusun azalması yalnızca göçlerle oluşan bir durum olmayıp, salgın hastalık, sel, yangın vs. gibi durumlar da etkili olmaktadır.

Bunlardan hangisinin bölge nüfusunu azalmasına yol açtığını bilmemekle birlikte, olağanüstü şartlara yormak doğru görünmektedir. Bir diğer sebep de, bölgedeki idari taksimatta değişiklik olmasıdır. Yani, önceki dönemde, 1530 tarihinde 49 olan köy sayısı, 1845 tarihli Temettuat Defterinde 50 olarak görülmektedir.

Bölgedeki köy sayısının yaklaşık aynı kaldığı bu durumda, nüfustaki aşırı düşüş, ancak olağanüstü durumla açıklanabilmektedir. 1530 tarihli Tahrir Defteri'nde Kahramankazan, "Karye-i Kazan" olarak geçmekte ve 21 hane, 3 bekar erkek nüfusu ($21 \times 5 = 105 + 3 = 108$) ile toplamda 108 kişilik bir köy olarak geçmektedir (Erdoğan, 2013, s. 15). Kazan köyünün takip eden dönemlerine ilişkin nüfus verisi mevcut değildir.

TABLO 4- Murtazaabad'a Bağlı Köyler ve Nüfusları, 1835 Yılı (Ankara'ya tabi Murtazaabad kazası Zûkur-ı İslamiyan Defteri verilerinden alınmıştır. Birinci, 2013, s. 26-27'deki tablo).

Köyler	Hane	Toplam Nüfus
Fethiye - Gerendos	51	157
Çemşid	13	34
Emirgazi	28	87
Karalar	9	25
İne	6	21
Sarılar	18	48
Soğucak	33	64
Eymür	9	27
Halkahavli-Yazıbeyli	16	46
Tektemit	3	11
Dönge	5	18
Kayı	7	20
Günbaşı-Yılbant	8	20
Alpagut-Alpavit	12	43
İnceğiz	3	13
Yayalar	9	28
Yakupderviş	23	78
Peçenek	5	14
Sancar	11	28
Ahi	20	78
Kılıçlar	11	37
Güvenç	9	28
İmrendi-Mirendi	24	82
Orhaniye-Miranos	12	57
Bitik	16	35
Çomu Çiftliği	5	13
Kışla	4	14
Saray	6	22
Aydın	11	30
Ahur	5	12
Örencik-Virancık	72	255
Yassıören-Yassıviran	28	69
TOPLAM	492	1.514

Cumhuriyet döneminin 1927'de yapılan ilk nüfus sayımında Kahramankazan bölgesinin nüfusu, bağlı bulunduğu Zir Kazası içinde sayıldığından bilinmemektedir. 1935'de yapılan ikinci nüfus sayımında, Kahramankazan köyünün nüfusu 56 kişidir (bkz. Tablo 5).

Bu tarihte köy statüsündeki Kahramankazan'da on-on beş hane bulunduğu tahmin edilmektedir. Aynı tarihte, 1935 yılında Kahramankazan merkez ve köylerinin toplam nüfusu 8.856'dır. 2000 yılına gelindiğinde, metropol ilçe olmasının öncesinde, Kahramankazan merkezinin nüfusu 15.871 iken köylerinin nüfusu 29.773'e ulaşmıştır (Göktaş, 2003, s.

71). Diğer bir ifadeyle, köylerdeki nüfus ancak 3,3 katı artarken, merkezin nüfusu 283 katı artış kaydetmiştir. Altmış beş yıllık sürede görülen bu olağanüstü artış, Kahramankazan'ın gösterdiği gelişmeyi nüfus bakımından ifade etmektedir. Uzun dönemdeki bu artışın detayına inildiğinde, şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır: Satıkadın'ın milletvekili olduğu yıllarda (1935-1940) Kahramankazan köyünün nüfusu 56'dan 225'e yükselmiştir. Sonrasında, 1945 yılında 82'ye inerek, ciddi bir düşüş kaydetmiştir. 1961'de nahiye merkezi olmasıyla nüfusu yeniden bir artış eğilimine girmiştir.

1971’de belediye, 1987’de ilçe olmasıyla kademeli bir artış kaydetmiştir. Tablo 5’de görüldüğü üzere, asıl büyük artış eğilimi 1987’de ilçe olmasıyla başlamış (5.186), 2004’de metropol ilçe olmasıyla tırmanışa geçerek (34.568), günümüze kadar devam etmiştir (57.913). Kahramankazan merkezinde görülen olağanüstü artışın aynı şekilde köylerinde gerçekleşmediği; köylerin çoğunda daha istikrarlı artış kaydedilirken, bir kısmında ise azalma kaydedildiği gözlemlenmektedir. Göç olgusunun köyden şehre doğru gerçekleştiği düşünüldüğünde, bu normal bir gelişme olarak görülmelidir. Nüfusta kaydedilen gelişmeyle, Kahramankazan’a yakın köylerin, örneğin Kayı ve Örencik, merkezle birleştiği görülmektedir. Merkezdeki mahalle sayısının 7’ye yükselmesi de nüfus artışıyla ilgilidir. İdari statüsündeki gelişmeyle paralel seyreden nüfus artışı neticesinde Kahramankazan günümüzde ulaştığı nüfusuyla, kalabalık bir insan potansiyelini teşkil etmektedir. Başkent Ankara’ya yakın olması, nüfus artışını olumlu yönde etkilemiş görünmek-

tedir. Kahramankazan nüfusunun artışı iki şekilde gerçekleşmektedir: İlkinde, 1960’larada köylerden şehre, Ankara’ya olan göçün 1990’lı yıllardan itibaren tersine dönmesi, yani şehre gidenlerin köylerine geri dönmesidir. Bu göçün miktarı sınırlı ölçüdedir. Sanayi bölgesi haline dönüşen Kahramankazan ilçesine yaklaşık 40.000 civarında insanın iş için her gün gidip geldiği ettiği bilinmektedir. Yerleşik olmaması dolayısıyla nüfus artışına yol açmayan bu durum “hareketli göç” olarak nitelendirilebilir. İkinci tür nüfus artışı, civar il ve ilçelerden olduğu kadar, uzak illerden, örneğin Samsun, Maraş ve Artvin’den de göç alması dolayısıyladır. Başlangıçta yeni açılan iş sahalarında istihdam edilen bu insan potansiyeli, daha fazla iş gücünün bölgeye gelmesini sağlayarak yeni iş kollarının gelişmesini sağlamıştır. Netice itibarıyla, kartopu misali yuvarlanarak büyüyen bir nüfus kitlesi oluşmuştur. Günümüzdeki nüfus yapısıyla Kahramankazan adeta Türkiye’nin küçük ölçekli bir örneğini temsil etmektedir.

İÇÖREN MAHALLESİ KUŞ BAKIŞI ÇEKİMİ

**TABLO 5- Kahramankazan İlçesi
Merkez Nüfusu, TÜİK'den alınmıştır.**

Yıl	Nüfus
1927	-
1935	56
1940	225
1945	82
1950	118
1960 (1961'de nahiye merkezi)	193
1965	460
1970 (1971'de belediye)	2.773
1975	2.009
1980	3.022
1985 (1987'de ilçe)	5.186
1990	6.510
1997	12.302
2000	15.871
2007 (2004'de metropol ilçe)	34.568
2008	36.741
2009	37.006
2010	37.718
2011	40.343
2012	41.442
2013	45.879
2014	47.224
2015	51.764
2016	50.746
2017	52.079
2018	53.522
2019	54.806
2021	57.913

5.BÖLÜM

TOPLUM

A-TOPLUMSAL KATMANLAR

A-TOPLUMSAL KATMANLAR

İncelemekte olduğumuz Kahramankazan bölgesindeki toplumu yapısı ve sosyal tabakalara dair elimizde oldukça az miktarda veri bulunmaktadır. Özellikle de Eskiçağ ve Orta- çağ dönemleri söz konusu olduğunda verilerimiz yok denecek kadar azdır. Toplumu oluşturan bireyler genellikle meslek esasına göre belli bir tabakaya mensup olmakta ve belli fonksiyonları yerine getirerek, toplumun uyumlu biçimde işlemesini sağlamaktadır. Günümüz toplumları olduğu kadar geçmiş toplumlar için de geçerli olan bu durumda, fark şu noktada belirmektedir; Modern toplumlar hareketli toplumlar olup, bireyler sosyal tabakalar arasında yer değiştirebilmekte, üst tabakalara doğru hareket edebilmektedir. Eski ve Ortaçağ toplumları, sosyal hareketliliğe izin verilmediği veya çok nadir durumlarla gerçekleştiği, ailenin geldiği toplumsal

katmanın miras şeklinde gelecek nesillere devredildiği durağan/katı toplumlardır.

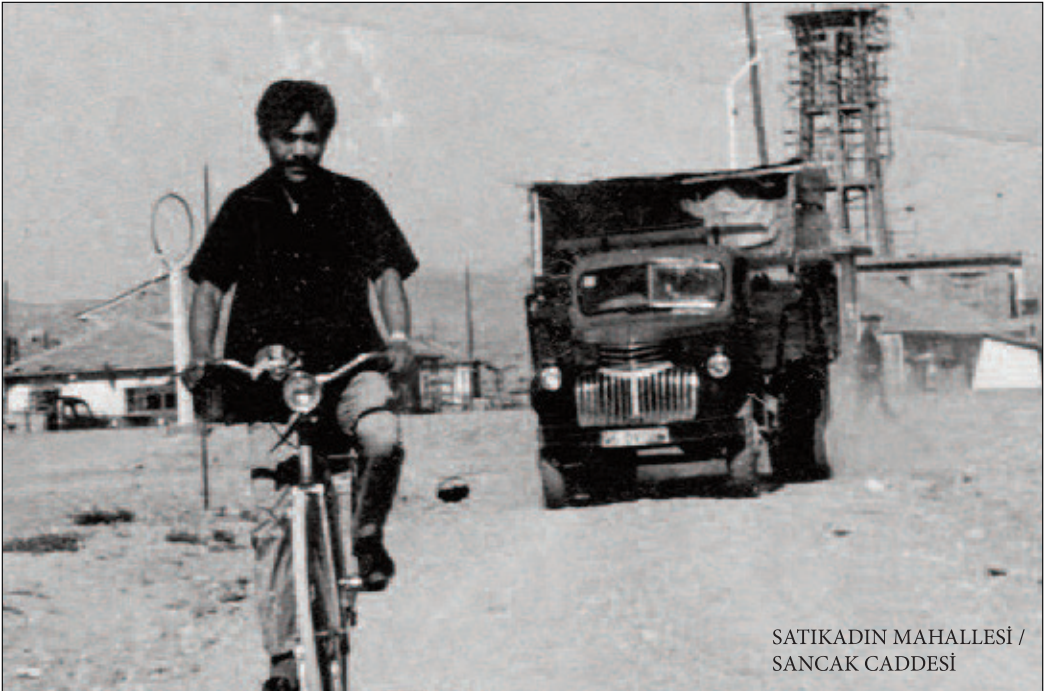
Diğer bir ifadeyle, kişinin ailesi hangi toplumsal katmanda yer alıyorsa, kendisi ve gelecek nesli de o katmanda yer almaktadır. Bu durum ancak savaş, üstün başarı ve evlilik gibi durumlarla değişebilmekte, bunlara da pek sık rastlanmamaktadır. Yine, Eski ve Ortaçağ toplumlarında her bir kişi belli bir toplumsal katmana dahil edilmektedir; tasnif dışı kalmış, hiçbir kategoriye dahil edilmeyenler ancak, çingeneler gibi, sürekli yer değiştiren kitlelerdir. Yaylak ve kışlak arasında gidip gelen göçebelilerin hareket sahası belli olduğundan, göçebe grubuna dahil edilmişlerdir. Bu kapsamda Kahramankazan bölgesine baktığımızda, Eskiçağlarda iki katmanlı toplumun varlığını görmekteyiz. Roma ve Bizans dönemine doğru gidildikçe, iki katmanlı sosyal tabakalaşma daha da netleşmektedir.

Soylular ve köleler şeklindeki iki sınıflı toplumun Eskiçağ döneminde Kahramankazan bölgesi için de geçerli olduğu düşünülebilir. Bölgenin Karalar-Asartepe kesiminde yapılan arkeolojik kazılarda kral mezarlarına rastlanması, bu kesimin bölgenin idare merkezi olduğu ve asillerin burada yaşadığının bir işareti olarak alınabilir. Kral ve ailesi, yüksek rütbeli memurlar ve mahalli aristokrasi üst tabakaya dahil kişilerdir. Toprakta çalışan ve hizmet işini gören köleler ve yoksullar ise alt tabakaya dahil olan kişilerdir. Roma döneminde vatandaşlık üst tabakaya ait bir ayrıcalık olmaktadır. Yani, vatandaş olanlar bir dizi haklara sahip olmakta ve oy kullanabilmektedir. Hakları olmayan ve oy kullanamayanlar ise kölelerdir. Vatandaş tabakasında zaman içerisinde çeşitlenmeler meydana gelmiş, belli meslek grupları da dahil olmuştur. Roma döneminin bu tabaka-

laşma sistemini, Kahramankazan bölgesinde incelememiz için elimizde veri bulunmamakla birlikte, bu genel durumun bölge özelinde geçerli olduğu düşünülebilir.

İki katmanlı biçimde bölgede var olduğunu düşündüğümüz toplumsal yapının, Türkmen göçleriyle değişime uğradığı tahmin edilebilir. Öncelikle, bölge yalnızca Hristiyanlarla meskûn iken, Müslümanlar ile nüfuslanmaya başlamıştır. Bu durum yalnızca Kahramankazan bölgesi için değil, bütün Anadolu için de geçerlidir ve toplumun genel anlamda, Müslüm ve gayrimüslim olarak iki gruba ayrılmasını gerekli kılmıştır. Dine dayalı ve daha önce rastlanmayan bu durum, Anadolu toplumunun sosyal tabakalaşmasında belirleyici bir faktör olagelmıştır. Ta ki, Cumhuriyet kuruluncaya kadar.

SATIKADIN MAHALLESİ /
SANCAK CADDESİ

Kahramankazan bölgesi söz konusu olduğunda, 11. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlayan ve 14. yüzyıla kadar, yaklaşık iki yüz elli yıl devam eden süreçte, Türkmen boylarının göçüyle Anadolu'nun yerleşme süreci tamamlanmıştır. Süreç bölgemizde, aynı şekilde gerçekleşmiştir. Bu süreçte, gayrimüslimler genellikle şehirlere çekilmiş veya tamamıyla kendi dindaşlarından oluşan köylerde yaşamışlardır. Müslüm-gayrimüslim karışık köylerin sayısı oldukça azdır. Kahramankazan bölgesinin toplumsal yapısını incelediğimizde, Müslümanların ağırlık teşkil ettiği, sadece bir adet Müslüman-gayrimüslim karışık köyün bulunduğu görülmektedir: Miranos, günümüzdeki Orhaniye köyü nüfusu, 52 kişi Müslüman ve 17 kişi zımmiyan başlığı altında kaydedilmiştir (Tahrir Defteri 1530, s. 277). Bu da göstermektedir ki, bölgedeki Hristiyan nüfus eser miktardadır ve ayrı bir kategori halinde incelemeyi gerektirmemektedir. Netice itibarıyla, toplumsal yapının en üst düzeyindeki Müslim-gayrimüslim ayrımının, ihmal edilebilir düzeyde olduğu, toplumun tamamının Müslüman Türk boylarından ibaret olduğu söylenebilir.

Bölgenin coğrafi yapısı gereği bu boyların, yerleşik hayata geçtiği ve tarımla uğraştığı tahmin edilebilir. Diğer bir ifadeyle, bölgenin ova karakteri ancak yerleşik kitleleri kabul etmekte, göçebeleri ise yerleşik hayata geçmeye zorlamaktadır. Osmanlı toplumunun yö-

netenler ve yönetilenler veya vergi verenler ve vergiden muaf olanlar şeklinde ikiye ayrılması dolayısıyla, bölgenin toplum yapısının da iki katmanlı olduğu söylenebilir. İlk gruba, yani vergi vermeyen yönetici grubuna dahil olanlar, bölgedeki askerî sınıfa dahil olan tımar ve has sahipleridir. Tımar sahipleri bölgede ikamet etmekte, has sahibi olan sancakbeyi ise, Ankara'da ikamet etmektedir. Bölgenin "kaza" birimi etrafında toplanmasına rağmen bir kaza merkezinin bulunmaması ilginç bir durum arz etmektedir. Bu haliyle bölge doğrudan Ankara sancağına bağlı görünmekte, Ankara sancağının bir uzantısı olarak muamele edilmektedir. Bir kaza merkezinin olması durumunda, adli işleri yerine getirecek bir kadının ve diğer devlet görevlilerinin bulunması gerekmektedir. Bu haliyle, sosyal tabakalaşma açısından, bölgede üst düzey devlet görevlilerinin varlığına rastlanmamakta, orta düzey görevliler, ki bunlar tımar sahipleridir, yer almaktadır diyebiliriz. Toplumun geri kalan kısmı, toprakla uğraşan çiftçilerden ibarettir.

1845 tarihli Temettuat Defterinde, Murtazaabad kazasına bağlı 50 köy ve bu köylerde yaşayanların meslekleri kaydedilmiştir (Göktaş, 2003, s. 53-54). Buna göre, toplamda 17 imam bulunmaktadır. Bölgede 50 adet köy bulunmasına karşın 15 adet köyde 17 imam bulunmaktadır. Gerendos ve Belviran karyelerinde ikişer imam bulunmaktadır.

Köy sayısı imam sayısı ile karşılaştırıldığında her köye bir imamın düşmediği; bir imamın birden fazla köye hizmet verdiği; ikişer imam bulunan köylerin ise nüfusu fazla olan büyük köyler olduğu düşünülebilir. Bölgedeki diğer kişiler çiftçi, ırgad, hizmetkar, çoban ve diğer olarak kaydedilmiştir. Bu da göstermektedir ki, bölge köyleri tamamıyla çiftçi olup, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Ticaret, zanaat vb. mesleklerin kaydedilmemesi, bu meslekleri icra eden kişi ve grupların olmadığına işaretidir. Sosyal tabakalaşma açısından, Kahramankazan bölgesinin, bütünüyle tarım ve hayvancılıkla uğraşan çiftçilerden oluştuğu, orta düzeyli yöneticilerin ince bir tabaka teşkil ettiği söylenebilir. Netice itibarıyla, Oğuz Türkmen boylarının yerleştiği alan olan Kahramankazan bölgesinin toplumsal yapısı, katıksız bir Türkmen yurdu olarak ön pla-

na çıkmaktadır. Bu toplumsal yapıda, en küçük birimi çiftçi ailesinin teşkil etmekte ve ataerkil aile düzeni hâkim olmaktadır. Osmanlı son dönemine ve Cumhuriyetin ilk yıllarına ve 1960'lı yıllara kadar belirtilen düzenin devam ettiği düşünülmektedir. Bu dönemde Türkiye genelinde yaşanan köyden şehre göç olgusuyla, bölgenin toplumsal yapısı da değişmeye başlamıştır. Sanayileşme ile desteklenen bu olguyla Kahramankazan, hem civar hem de uzak il ve ilçelerden göç alarak adeta Türkiye'nin küçük ölçekli bir modeli haline gelmiştir. Bu esnada, önceki dönemlerin çiftçi ailesi, memur, esnaf-zanaatkar ve işçi ailesine evrilirken, ataerkil aile düzeni de çekirdek aileye dönüşmüştür. Modernleşme diyebileceğimiz bu süreçte bölgede bütün yönleriyle gerçekleşirken, toplumsal yapı da bu sürece göre biçimlenmiştir.

6.BÖLÜM

EKONOMİ

- A- KAHRAMANKAZAN'IN YÜKSELİŞİNİN EKONOMİK TEMELLERİ
- B- EKONOMİK FAALİYETLER: TARIM VE HAYVANCILIK
- C- TİCARET VE SANAYİ FAALİYETLERİ

A- KAHRAMANKAZAN'IN YÜKSELİŞİNİN EKONOMİK TEMELLERİ

Kahramankazan bölgesi eski çağlardan günümüze stratejik ve ekonomik açılarından önemli bir konuma sahip olagelmıştır. Stratejik önemi, önemli ulaşım yollarının üzerinde veya yakınında bulunmasından ileri gelmekte ve ekonomik avantajlar sağlamaktadır. Hem Ankara'ya yakın olması hem de Ankara'yı Türkiye'nin en büyük ili olan İstanbul'a bağlayan yollar üzerinde bulunması, bölgeye "çevre" statüsünü kazandırırken, ekonomik açıdan da bir dizi avantajlar sağlamıştır. Günümüzde Kahramankazan'ın içinden geçen ve Ankara'yı İstanbul'a ve Kuzey kesimlere bağlayan E-89 karayolu ve civarından geçen TEM Otoyolu, adeta bölgeyi besleyen iki ana damar halinde, gelişimini tetikleyen en etkili faktör olagelmıştır.

Bu iki yoldan bölgeye daha fazla katkı sağlanı, ilçemizin içinden geçmesi dolayısıyla E-89 karayoludur. Öyle ki, Atatürk II. Türk Dil Kurultayı (18-23 Ağustos 1934)'na katılmak üzere İstanbul'a giderken bu yol üzerinde seyahat etmiştir. Seyahat esnasında, o dönemde nahiye olan ve İstanbul yolu üzerinde bulunan Yazıbeyli (Halkavun) köyüne uğramış ve ileride milletvekili seçeceği Satıkadın'ı tanımıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde bölgeden bir milletvekilinin çıkması, bu Ankara-İstanbul karayolu sayesinde olmuştur dersek abartmış

olmayız sanırız. Satıkadın (1890-1956)'ın milletvekilliği (1935-1939), bölgenin başkent Ankara ile erken bir dönemde bağlantı kurmasını sağlayarak, ileriki dönemlerde gelişmesinin adeta tohumunu atmıştır.

Türkiye'nin başkentini ve en büyük iki şehirini birbirine bağlayan yollar üzerinde bulunmasının sağladığı ulaşım kolaylığı, insan ve her türlü mamul eşya taşımacılığını kolay hale getirerek, bölgenin ileri düzeyde gelişmesinin ve sanayi alanı haline gelmesinin önünü açmıştır. Diğer bir ifadeyle "Yol demek medeniyet demektir" sözünün doğruluğu, Kahramankazan bölgesinin gelişimi için bir kere daha doğrulanmıştır. Yukarıda ilgili bölümlerde de anlatıldığı üzere, Kahramankazan'ın üzerinde kurulduğu Mürted Ovası eski çağ-

lardan beri önemli bir konumda olagelmıştır. Bölgede günümüzde yer alan ana ve ara yolların büyük bir kısmı, eski çağlarda, antik uygarlıklar tarafından, yeni çağlarda ise Osmanlılar tarafından kullanılan yollardır.

Kurtboğazi Deresi, Asar Dere ve Ova Çayları Türkiye'nin kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu kesimlerine giden yollara güzergâh olmuştur (Göktaş, 2003, s. 73; Erdoğan,

2009, s. 263). Cumhuriyet döneminde ise, bahsedilen yollarda kısmi bir değişimle ve TEM Otoyolunun ilavesiyle, bölgenin yol ağı genişletilmiş ve daha işlek hale getirilmiştir. Yol konusunda yapılan yatırımların ekonomiye dönüşü elbette ki, en olumlu haliyle gerçekleşmiştir.

B-TARIM VE HAYVANCILIK

Osmanlı döneminde, bölgenin ekonomik döngüsünün kendi içinde gerçekleştiği, yani kendi kendine yeterli olduğu, bir kısım gelirlerinin de has ve vakıflar yoluyla bölge dışına tahsis edildiği görülmektedir. Bu önemli bir nokta olup, artı ürünün, yani ürün fazlalığının dışarıya yönlendirildiğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bölge kendine yeterli olmanın yanı sıra, diğer bölgelere de ekonomik yönden katkı sağlamaktadır. 1463 tarihli Ankara Sancağı Tahrir Defterinde, Murta Ova ve 1530 tarihli Tah-

rir Defterinde Murtazaabad adlarıyla kayıtlı olan bölge, Ankara Sancağı sağ kol beyi Murtaza Bey'in tasarrufundadır. Bölgenin gelirleri, has, tımar ve vakıf ve mülk olarak, bölge dahili ve haricindeki, çeşitli kişilere ve kurumlara tahsis edilmiştir. Osmanlı döneminde en yüksek gelirler has ve zeamet olarak, üst rütbeli devlet görevlilerine ve sultan vakıflarına ayrılmakta, orta düzeydeki gelirler ise tımar veya zeamet olarak orta rütbeli sipahilere ve bölgedeki ve civarındaki vakıflara tahsis edilmektedir.

Bu kapsamda Kahramankazan bölgesinde yer alan köylerin gelirleri 16. yüzyılda has, tımar ve vakıf-mülk olarak şu şekilde paylaştırılmıştır. Bölgede anılan dönemde en yüksek gelire sahip olan Alpagud, Güvenç, Sarular ve Kınık köyleri has olarak, Hassa-yı Mirliva adı altında, Ankara Alaybeyi hassına tahsis edilmiştir. Akçaören, Kılıçlar, Emirgazi, Yazıbeyli, İmrendi, Karalar, İne, Kınık, Orhaniye Yakupderviş, Günbaşı/Yundband köyleri ve birkaç mezra da tımar olarak, Tımarhay-ı Zu'ama ve Merdan adı altında sipahilere tahsis edilmiştir. Akçaören ve Eymür köylerinin gelirleri ise tımar olarak Ankara Kalesi dizdarı ve muhafızlarının tımarına tahsis edilmiştir. Tımar olarak tahsis edilen bu köylerin gelirlerinin orta düzeyde olduğu tahmin edilebilir.

Bölgedeki gelirlerin bir kısmı vakıflar yoluyla bölge dışına, bir kısmı da bölgede inşa edilen cami, çeşme vb. hayrata tahsis edilmiştir. Bölgede oluşan hasılatın, tahminen %20 lik kısmının çok sayıdaki bölge içinde ve dışındaki vakıflara tahsis edildiği, ilgili arşiv kayıtlarında görülmektedir. Bölgedeki vakıfların miktarı fazla olduğundan, burada sadece önemlilerine, örnek mahiyetinde yer verilecektir. Örneğin, 438 no'lu ve 1530 tarihli, Muhasebe-i Defter-i Vilayet-i Anadolu, sayfa 377-378'e göre Murtazaabad ilçesinde yer alan ve gelirleri nispeten yüksek olan Aydıncık/Aydın, Ahurcuk, Avdan, İstanos, Karkın, Kahramankazan, Virancık/Örencik, Yenice, Saru Ayaklı/Sarıayak ve Yassı Viran/Yassıören köylerinin gelirleri, Sultan II. Bayezid'in Amasya'daki imaret ve medresesine

tahsis edilmiştir. Orhaniye/Miranus köyünün geliri, Ankara'daki Karacabey imareti vakfına; Fethiye köyünün gelirleri Ankara Melike Hatun medresesi vakfına; Kayı köyünün gelirleri Bursa İsa Bey imareti vakfına; Tekke köyünün gelirleri Ankara Ak medrese vakfına; Çimşid ve Bitik köyünün gelirleri Ankara Hüseyin Gazi Türbesi vakfına ve Ahi ve Alpagud köyünün gelirlerinin yarısı da Ankara Ahi Yeşil Medresesi vakfına tahsis edilmiştir (Erdoğan, 2009, s. 127). Tekke köyünde cami, zaviye ve türbesi bulunan Turasan Bey vakıf kurarak Ankara merkezinde bulunan hamam, bağ ve civardaki bazı köyler ile Murtazaabad bölgesindeki Günbaşı/Yundband köyünün buğday gelirinin tamamı ve beş adet köleyi vakfetmiştir (Erdoğan, 2009, s. 147).

ESKİ MEZBAHA ALANI - MEZBAHA
ÇÖKTÜRME ALANI

Bu örneklere bakıldığında, bölgede hasıl olan önemli ve yüksek miktardaki gelirin, bölge dışındaki vakıflara yönlendirildiği görülmektedir. Bölgede özel mülk olarak kabul edeceğimiz çiftlikler ve mülkler de bulunmaktadır: Örencik köyünde Şeyh Aziz ve Şeyh Bahşayış, Akçaören köyünde Ahi Mahmud, Bitik köyünde Sungur Seydi ve Derviş Çavuş çiftlikleri ve mülkleri. Yine, Bitik köyünün yakınında Mehdi Şeyh zaviyesi ve bu zaviyeye ait çiftlikler bulunmaktadır. Benzer şekilde, Alpagut köyünde Hasan Fehmi ve Memi bin İshak evlatlarına tahsis edilmiş vakıf çiftlikleri ve mülkleri bulunmaktadır. Bunlara ilaveten, Akçaören köyü mescidi ve Orhaniye köyü Hacı Nasuh Camii gibi, bölgede yer alan mescid ve camilere tahsis edilen vakıf ve mülk gelirleri bulunmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 128; s.135-166).

16. yüzyıl Osmanlı döneminde bölge ekonomisinin oldukça zengin olduğunu, bölge dahilinin ihtiyaçlarını karşılayarak, bölge haricine de hizmet verdiğini görmekteyiz. Başlıca, tahıl ürünlerine dayanan bu zenginliğin kaynağının verimli bir ova olan Mürted Ovası olduğunu hemen belirtmeliyiz. Eski çağlardan beri tarım yapılan Mürted Ovası günümüzde de verimliliğini sürdürmektedir. Anılan dönemde, yani 16 yüzyılda bölge ile ilgili kayıtlarda en fazla rastlanan ürün hinta, şair ve burçaktır. Tamamı tahıl türü olan

ve günümüzde buğday, arpa ve burçak adıyla anılan bu ürünler, bölgedeki temel üretim çeşidini oluşturmaktadır. Bunlara ilaveten bağ, koyun ve kovandan alınan vergiler, anılan ürünlerin yetiştirildiğini ve bölge ekonomisine katkı sağladığını bize göstermektedir. İlaveten, tarım toplumunun gereği, tahıl üretiminin ve küçükbaş hayvan besiciliğinin ön planda olduğu gözlemlenmektedir. Tarım ürünlerinin çeşidinin az olduğu, bağlarda yapılan meyve ve bahçelerde yapılan sebze ile desteklendiği, hayvan besiciliğinin ise koyun ile sınırlı kaldığı belgelerden izlenmektedir. Tarım ekonomisine dayalı bölgenin, yiyecek ihtiyacını karşılamada kendi kendine yeterli olduğu, bölgede görülen kuraklık vb. doğal afetler ve 17. yüzyılın başlarında görülen Celalî isyanları hariçinde, üretimin sekteye uğramadığı tahmin edilebilir.

C- TİCARET VE SANAYİ

Bölgenin önemli yollar üzerinde bulunması dolayısıyla ticari bakımdan hareketli ve canlı olduğu tahmin edilebilir. Osmanlı döneminde Anadolu'yu baştan başa geçerek Bursa'ya ulaşan İpek Yolu, Ankara yakınlarından geçmekte, Ayaş ilçesi üzerinden Gündül-Beypazarı-Nallıhan-Mudurnu-Göynük-Taraklı-Geyve yoluyla Sapanca'ya ulaşmaktadır. Kahramankazan bölgesinin doğrudan İpek yolu güzergahında olmaması, bölgeyi Osmanlı döneminde daha ileri düzeyde gelişmesini sağlayan önemli bir motivasyondan mahrum bırakmıştır. Bölgede merkez niteliğinde,

belgelerde geçtiği haliyle “nefs” adıyla anılan bir yerleşim biriminin yani bir kaza merkezinin olmaması da bölgeyi köylerden müteşekkil, kırsal bir yapıda bırakmıştır. Bu haliyle Kahramankazan bölgesi, 16. yüzyıldaki adıyla Murtazabad kazası, doğrudan Ankara Sancağına bağlıdır. 1884 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'ne göre ise bölgeyi içine alan Zir kazası ihdas edilmiştir.

1907 yılında Ankara vilayeti yeniden düzenlendiğinde ise, yine Zir kazasına dahildir. Zir kazası, Ankara'nın merkez kazaları arasındadır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında bu statüsü devam etmiş ardından Yenimahalle merkez ilçesi-ne bağlanmıştır.

Ancak ilçe olduğu 1987 yılında Ankara'nın doğrudan bir parçası olma, yani merkeze bağılı olma durumu sona ermiştir. Bölgenin bağımsız bir ilçe olması ve Ankara merkez ile bağlantılarının dolaylı halde olması pek de uzun sürmemiş, 2004 yılında metropol ilçe olarak, yeniden Ankara'nın doğrudan müdahale edeceği bir statüye kavuşmuştur. İdari taksimat bakımından görölmektedir ki, 1987-2004 arası haricinde Kahramankazan bölgesi daima, Ankara merkezi ile birlikte kabul edilmiş, yönetim ve uygulamalarda Ankara'nın bir parçası olarak muamele görmüştür. Bunu bir neticesi, bölgede yani Murtazaabad kazasında, Mürted Ovası'nda küçük ölçekli de olsa şehir/kasaba niteliğinde kabul edilebilecek bir merkezin var olmamasıdır. Ankara büyük şehirdir, Türkiye'nin başkentidir. Bu niteliğı, hemen yakınında bir şehir/kasaba merkezinin gelişmesi mümkün kılmamıştır. İncelemekte olduğumuz ekonomik açıdan ise, bölge Ankara'nın doğrudan merkeze bağılı bir parçası olarak kalmış, ekonomik döngüsü de buna göre şekillenmiştir.

Bölgenin ticari kapasitesi, küçük çaplı ve ancak civar köylerin ihtiyacını karşılayan bir pazarın varlığıyla sınırlıdır. 1530 tarihli Tahrir defterindeki bac-ı bazar vergisi kaydından Çimşid ve Bitik köyü yakınlarında bölgesel bir pazarın var olduğu anlaşılmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 332). Ankara, bölge için büyük pazardır. Ticaretin ve alışverişin gerçekleştiğı yerdir. Bölgenin, yakınındaki büyük bir şehirle ekonomik yönden temas halinde

olması ve ihtiyaçlarını büyük ölçüde Ankara'dan karşılaması, kendi ticari kapasitesinin sınırlı kalmasına yol açarak merkez Ankara'yı destekleyen bir statüye yerleştirmiştir. Bu haliyle Osmanlı dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında bölgenin adeta kendi yağıyla kavrulan bir konumda olduğu, fakat aynı zamanda Ankara'nın çevresinde yer almasıyla, ekonomik ve ticari faaliyetlerinden istifade ettiği söylenebilir. Ankara'ya alternatif olarak, bitişindeki Yabanabad/Kızılcahamam kazasının Şorba nahiyesi, günümüzdeki Pazar Köyü, Kahramankazan'a en yakın pazarın kurulduğu yerdir. Ta ki, 1950'li yıllara kadar. Ancak, Pazar köyünde kurulan haftalık pazar, bölgenin köylerine uzak olmakta ve ulaşım ve taşıma güçlüğü doğurmaktadır. Bu ihtiyacı hisseden Kahramankazan'ın köylüleri, muhtarları Hacı Hüseyin Gülsün'ün önderliğinde köylerinde bir pazar kurulması için harekete geçerek, günümüzün Satıkadın Mahallesiindeki alanı pazar yeri olarak belirlemişler ve çevre düzenlemesi yaparak pazar yerini ve et kesim yerini hazırlamışlardır.

Bütün bunların gerçekleştiğı 1958 yılında, Salı Pazarı kurularak bölge halkının hizmetine açılmıştır (Göktaş, 2003, s. 86). Bu suretle Kahramankazan bölgenin pazarı ve ticaret merkezi haline gelir. İlerleyen yıllarda, civar köylerin pazara daha kolay ulaşmaları için Ova Çayı üzerine köprü yapılması, pazara daha fazla sayıda insanın ulaşmasını sağlarken, Kahramankazan'ın ticari bakımdan gelişmesinin de önünü açmıştır.

O dönemlerde yapılan köprüye izafeten, Köprübaşı adıyla anılır olmuştur. Pazarın kurulması Kahramankazan'ı adeta bölgenin fiili merkezi haline getirmiştir. O dönemlerden güzüme kadar, her hafta salı günleri Satıkadın Mahallesinde kurulan Salı pazarı, pazar duasıyla açılmaktadır (Veren, 2013, s. 28-29). Haftalık sebze-meyve pazarı olan Salı Pazarı'nda alışveriş yapmak üzere çevre köylerden gelenler olmakta, aynı zamanda köylüler de yetiştirdikleri ürünleri, bitişikteki Köylü Pazarı'nda satışa sunmaktadırlar. Kahramankazan'ın 1961'de nahiye olması, ticari ve her türlü gelişim sürecini hızlandırmıştır. Yakından geçen Ankara-İstanbul yolu üzerinde trafiğin artması da ticari kapasitesinin genişlemesinin önünü açmıştır. Öyle ki, Kahramankazan'ın, Mürted Ovası'nın ticarî merkezi haline gelmesi, giderek artan nüfusuyla desteklenerek, ticaret hacminin daha da genişlemesine ve gelişimini kendi kendisinin sürdürmesine yol açmıştır.

Türkiye genelinde ekonomik alanda 1950'li yıllardan itibaren yaşanan değişimlerin bölgeye yansıdığı ve bölge ekonomisinde karşılığını bulduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, II. Dünya Savaşı (1939-1945) sonrasında itibaren gerçekleşen tarımda makineleşme ve takip edilen liberal ekonomi politikalarının karşılığı, bölgenin çeşitli kesimlerinde, özellikle de E-89 karayolunun bölgeye

girdiği yol üzerinde yer alan Susuz ve Saray köylerinden itibaren görülmeye başlanmıştır.

1946'dan sonra çok partili hayata geçilmesi ve ithal ikameci sanayileşme politikaları, Ankara'daki bir kısım sanayinin, ulaşımındaki kolaylık dolayısıyla, İstanbul yolu üzerine kayması ve bu yönde gelişmesiyle neticelenmiştir. Anılan dönemde Türkiye genelinde görülen gelişme, henüz bölgenin bütün kesimine ulaşmasa da sanayinin bölgeye girişi mahiyetinde bir başlangıç teşkil etmiştir. Bölgeye

giren sanayi kuruluşlarının yol boyunca ilerleyerek bölgeyi boydan boya kat etmesi için bir süre daha beklemek gerekmiştir. 1970 ve 1980'li yıllar, sanayinin bölgenin İstanbul yolu üzerindeki ileri sanayinin bölgeye nüfuzuyla alternatif geçim kaynaklarının ortaya çıkmış, bölge halkı da sanayiye kaymaya başlamıştır. Diğer yandan, sanayinin hızlı gelişimi civar il ve ilçelerden nüfus çekerken, artan nüfus da sanayinin gelişmesini tetiklemiştir.

Diğer bir ifadeyle, sanayi ve nüfus birbirini tetikleyerek, her ikisinin de gelişmesine ve artışına sebep-netice olmuştur. Nüfus artışı son dönemde Kahramankazan merkezinde ve köylerinde yapılaşmaya yol açarak, inşaat sektörünün bölgede gelişmesinin yolunu açmıştır. Netice itibarıyla, Kahramankazan merkezi ve köyleri, 1970'lerden itibaren tarım ve hayvancılığa dayalı tipik bir Anadolu kasabası ve köyü görünümünden sıyrılıp, sanayinin ve inşaat sektörünün ön plana geçtiği, tarım ve hayvancılığın ise devam ederek daha profesyonel araçlarla ve ticarete yönelik biçimde yapılmaya başlandığı, modern bir şehir görünümüne bürünmeye başlamıştır. 1971 yılında belediye teşkilatının kurulması ve 1987 yılında ilçe haline dönüşmesi, hep bu bahsedilen gelişmeler dolayısıyladır. 2004 yılında metropol ilçe haline gelmesi de, yine Ankara'nın gelişen sanayisinin bölgeye yönlendirilmesinin bir neticesidir.

Günümüzde, bölgenin sanayi potansiyelinin azami düzeyde değerlendirildiği, pek çok hafif sanayi kollarının bölgeyi baştan başa kat eden E-89 Ankara-İstanbul yolu üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bu gelişim sürecinde, bölgenin tamamında nüfusun arttığı, özellikle Kahramankazan merkezde nüfus yoğunluğunun yükseldiği; sanayi ve ticaret hacminin genişlediği ve bölgenin Ankara'nın

tabii bir uzantısı haline geldiği gözlemlenmektedir. Özellikle de, Saray köyü ve Fatih Mahallesi çevresinde kurulan sanayi tesisleri, organize sanayi bölgesi olmamasına rağmen, Türkiye'de pek çok organize sanayi bölgesinden daha fazla iş hacmine sahiptir.

Bölge halkının büyük bir kısmının bu sanayi kuruluşlarında çalışmasının, büyük şehir Ankara'ya göçü azalttığı, tam aksine bir etkiyle civar bölgelerden nüfus çektiği gözlemlenmektedir (Göktaş, 2003, s. 80). Bölgedeki sanayinin bir kısmının savunma sanayiine ait olması, bölgenin stratejik önemini de artırmaktadır.

KAZAN SODA/FETHİYE

Ankara-İstanbul TEM Otoyolu üzerinde ve Mürted Ovası'nın güneyinde yer alan TUSAŞ (Türk Havacılık ve Uzay Sanayii) ve 4. Ana Jet Üssü Komutanlığı, bölgeyi güvenlik açısından önemli hale getirmektedir. 1926 yılında askeri amaçlı bir top atış poligonunun kurulması ile başlayan ve Askeri Havaalanı ve savunma sanayinin kurulmasıyla neticelenen gelişmeler, bölgeye güvenlikle ilgili rol yükleyerek önemini artırmıştır. İlaveten, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Araştırma Merkezi yerleşkesinin bulunması da bu önemi artırmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 249-250). Netice itibarıyla, inşaat, ulaşım, gıda, nakliyat, ziraî ilaç, yem, kimya, petrol ürünleri, makine montaj ve imalatı vb. alanlarda kurulan sanayi kolları Kahramankazan bölgesinin gelişmesini hızlandırarak hem bölgenin hem de Ankara'nın ekonomisine katkı sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.

Daha geniş ve kapsamlı bir değerlendirme yapıldığında, Osmanlı döneminde başkent İstanbul'un son dönemlere kadar siyasi ve ekonomik merkez olduğu, Ankara'nın ise yangınlar, kuraklık ve kıtlıklarla mücadele eden, yokluklar içinde, Ortaçağ'dan kalma, orta ölçekli bir şehir olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte bir rol değişmesi yaşanır: İstanbul'un siyasi merkez olma rolünü Ankara yüklenir ve başkent olur (13 Ekim 1923). Başkent olması dolayısıyla, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Ankara'ya ağırlık verilir ve gelişmesi için gereken yatırımlara başlanır. Yine, Cumhuriyetin ilk yıllarında, yaklaşık yüzde sekseni köylerde yaşayan ve tarımı ilkel metotlarla

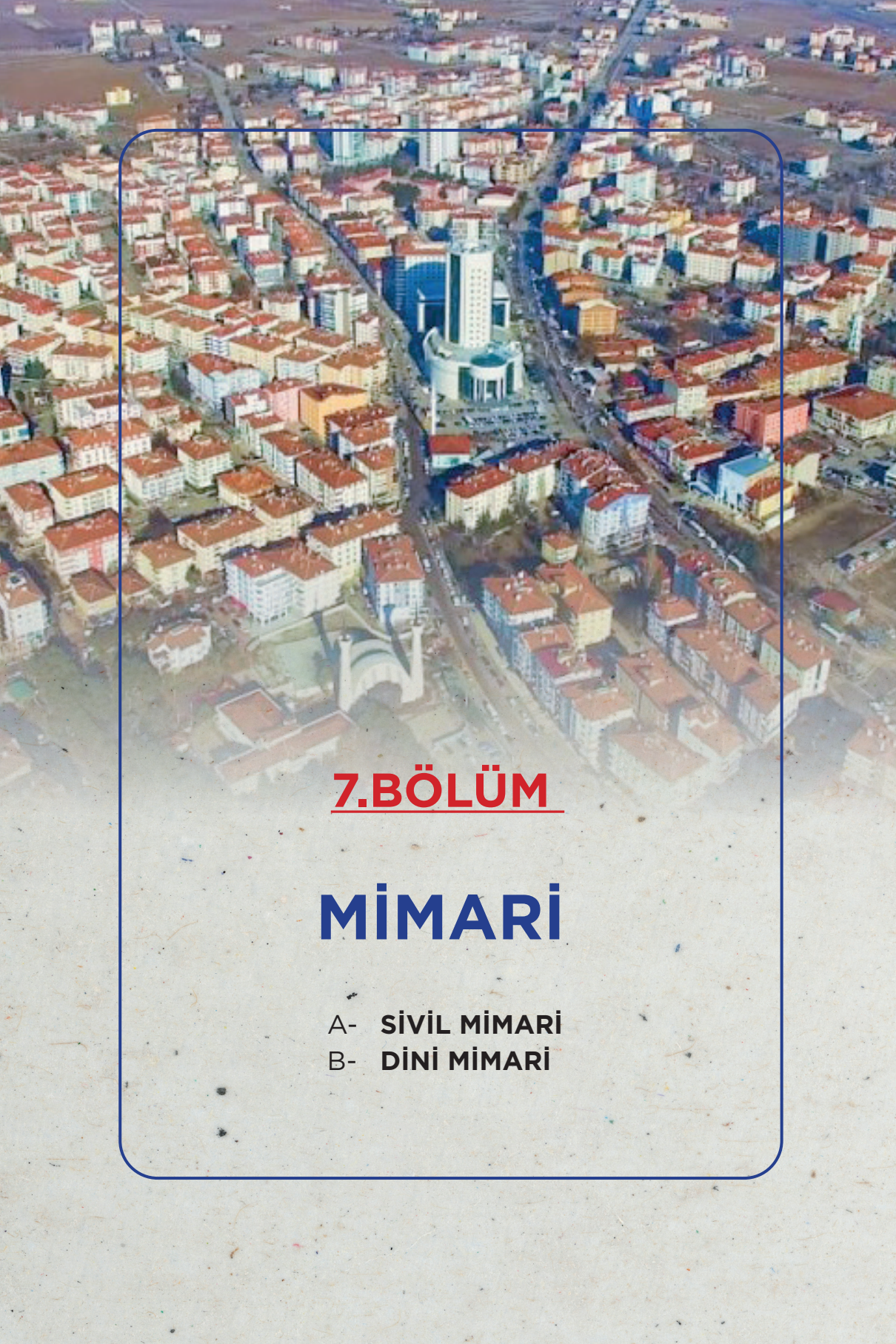
yapan ülkeyi ekonomik yönden kalkındırma teşebbüsüne başlandığında, uygulanacak politikaların tarım kesimine ve taşraya yönelik olması tabiidir. Bu bağlamda Ankara, bir taşra şehri olması itibarıyla en ideal ve uygun adaydır. Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından gerçekleştirilen ekonomik girişimler, tarımsal üretimin artırılması, tarımda makineleşme ve Anadolu'yu kalkındırmaya yönelik sanayi ve ulaşırma yatırımları olarak iki grupta toplanabilir. Ankara ve civarının her iki gruptaki yatırımlara ihtiyaç duyduğu, başkent olması dolayısıyla da Ankara'dan başlaması gerektiği aşıkardır. Cumhuriyetin erken dönem sanayi yatırımlarına, diğer illere de örnek teşkil etmesi sebebiyle Ankara'dan başlanması, kurucu Atatürk'ün de bizzat ilgilenmesi tabiidir. Diğer bir ifadeyle, Cumhuriyetin hedefi olan Anadolu'yu kalkındırma projesi, yeni yatırımların adresini İstanbul olmaktan çıkarak, Anadolu'nun merkezi olan Ankara'ya kaydirmiştir (Yılmaz, 2015, 296-297). Cumhuriyetin kuruluş yıllarında yeni devletin önceliklerinde Ankara'nın yer almasının diğer bir önemi, gelişmenin odağının Anadolu'nun merkezine çekilmesi ve merkezden yayılan bir gelişme modelinin benimsenmesidir. Bu suretle, örneğin İstanbul'da meydana gelen gelişmenin Kayseri'ye ulaşması daha fazla zaman alırken, Ankara'dan Kayseri'ye ulaşması daha az zaman almakta, daha az masraflı olmaktadır. Coğrafi bakımdan Anadolu'nun merkezinde yer alması hem Ankara'nın hem de Anadolu'nun gelişmesini kolaylaştıran bir durum arz etmiştir.

Diğer yandan, 1911 Trablusgarp Savaşı ile başlayan, 1912-1913 Balkan Savaşları ile devam eden, 1914-1918 I. Dünya Savaşı ile zirvesine ulaşan ve nihayet 1919-1923 Millî Mücadele ile son bulan, kesintisiz 12 yıl süren savaşlar zinciri neticesinde Anadolu adeta harap olmuş, üretici nüfusun önemli bir kısmını kaybetmiştir. Toprak kayıplarıyla birlikte seyreden üretici nüfus kaybı ve çevre tahribatı, ülke ekonomisini son derece zor duruma sokuyordu. Eğitimli insanların, zanaatkarların ve gençlerin uzun süren harplerde hayatını kaybetmesi, çok uzun sürede telafi edilebilmişti. Belirtilen bu sebeplerle, adeta yokluklar içinde başlayan Cumhuriyetin

kalkınma serüveni elbette ki uzun sürmüştür. Tabii olarak şehirlerden başlayan kalkınmanın çevreye ulaşması da bir o kadar zaman almıştır.

Dolayısıyla, Ankara'ya yakın olmasına rağmen, çevresinde yer alan Kahramankazan'ın gelişmesi için 1970'li yıllara kadar beklemek gerekmiştir. Bu noktadan sonra hızlı bir gelişme sürecine giren Kahramankazan, son elli yıl içerisinde, geçmiş yılları telafi eden bir hızla ekonomik gelişmesini gerçekleştirmiştir. Bölge, halen daha ileri düzeyde gelişme potansiyeline ve harekete geçirilecek kaynaklara sahiptir.

7.BÖLÜM

MİMARİ

A- SİVİL MİMARİ

B- DİNİ MİMARİ

Kahramankazan ilçesi, günümüzde metropol ilçe statüsündedir ve Ankara'ya bağlı ilçelerden biridir. Bu statüye kavuşmadan önce, Ankara'nın merkez ilçeleri olan Zir ve Yenimahalle'ye bağlı olarak, doğrudan Ankara merkeze bağlı konumdadır. Osmanlı döneminde de aynı şekilde, Murtad Ova ve Murtazaabad adlarıyla, yine Ankara'ya doğrudan bağlı merkez kaza statüsünde yer almıştır. Diğer bir ifadeyle hem Osmanlı hem Cumhuriyet dönemlerinde Ankara merkezine doğrudan bağlı olmuş, bu da merkez gibi muamele görmesine sebep teşkil etmiştir. Bu durumun pratik bir neticesi olarak, Ankara merkezdeki binaların ve yapıların ihtiyacı karşılaması dolayısıyla, bölgede büyük çaplı mimari eserlerin mevcut olmamasıdır.

Dezavantajlı görünen bu durum, ilgili bölümlerde de bahsedildiği üzere, bölgede son dönemlere kadar bir merkezin oluşumunu engellemiş ve kendi kendine yeterli bir ünite olmak yerine, Ankara ile bağlantılı, onun çeperinde yer alan çevre statüsündeki konumunu desteklemiştir. Mimari bakımdan, bölgede sivil ve dini mimari eserlerin azlığına yol açan bu durumun, ancak bölgenin günlük ihtiyaçlarını karşılayan düzeyde bir yapılanmaya izin verdiği görülmektedir. Öyle ki, geçmiş dönemlerde, bölge insanı Ankara'ya kolayca ulaşabilmekte, örneğin, Cuma namazını Hacı Bayram Veli Camii'nde kılıp, alışverişini

yaparak aynı gün içinde köyüne dönebilmektedir.

Bu kolaylık dolayısıyla bölgede, örneğin ekonomik ve kültürel bir merkez oluşmadığı, büyük camilerin inşa edilmediği görülmektedir. Günümüzde Ankara'ya ulaşım çok daha kolay olmaktadır. Fakat, aksine bir oluşumla, Kahramankazan merkezi gelişmiş ve Ankara'ya gitmeye gerek kalmadan, pek çok ihtiyacını karşılar hale gelmiştir. Bunun sebebi, elbette ki nüfus artışı ve modern şehir alanının, ihtiyaçların yerinde karşılanması anlayışıyla tasarlanmasıdır. Bahsettiğimiz se-

bepler dolayısıyla, geçmiş dönemlerde Kahramankazan bölgesi kırsal yapıda olmaya devam etmiş ve bölgede mimari bakımdan farklılaşan bir yerleşim birimi görülmemiştir. Ancak son dönemlerde, Kahramankazan merkezi ile çevresi arasında mimari bakımdan bir farklılaşmanın meydana geldiği gözlemlenmektedir.

A- SİVİL MİMARİ

Sivil mimari kapsamına evler, han-lar, saraylar, köşkler, kervansaray-lar, çeşmeler, köprüler, darüşşifalar, be-destenler gibi yapılar dahil olmaktadır. Bahsettiğimiz bu yapılardan Kahra-mankazan bölgesinde rastladıklarımız yalnızca evler, köy odaları, çeşmeler ve köprülerdir. Bölgenin kırsal yapıda olması dolayısıyla, genellikle şehirlerde görülen han, saray, kervansaray gibi yapıların varlığına rastlanmamaktadır. Bölgedeki Anadolu Selçukluları öncesi dönemlere ait sivil mimari yapı örneklerine dair bilgiye sahip olmamakla birlikte, arkeolojik kazılardan elde edilen deliller, bölgenin önemli bir tarım ve ticaret alanı olduğuna işaret etmektedir. Bölgede Ga-lat Kralı Deiotarus'un mezarının bulunması bir saray olduğunun, Roma döneminde Ankara'nın metropol şehir olması ve İstanbul'dan Kudüs'e uzanan Hac Yolu'nun Ankara'dan geç-mesi, ulaşım ve ticaretin geliş-

tiğinin işareti olarak alınabilir. Bahsetti-ğimiz üzere, o dönemlerden günümüze ulaşan herhangi bir mimari yapı bulun-mamaktadır. Benzer şekilde, Anadolu Selçukluları ve 18. yüzyıla kadar Osmanlı dönemine ait yapılardan günümüze ula-şan olmamıştır. Bölgedeki sivil mimari eserleri, Osmanlı son dönemine ait çeş-meler, çoğunluğu Cumhuriyet dönemine ait evler ve Kahramankazan'da 1960'lı yılların başlarında inşa edilmiş olan köprü oluşturmaktadır.

Kahramankazan'da kurulan Salı Pazarı'na bölgedeki köylülerin kolay ulaşmasını sağlamak üzere Ova Çayı üzerine yapılan bu köprü günümüzde artık mevcut değildir. Yerine daha büyük ve modern bir köprü inşa edilmiştir. Bölgedeki sivil mimarinin en yaygın örneğini, Osmanlı son döneminde inşa edilmiş olan çeşmeler teşkil etmektedir. Diğer sivil mimari unsurlardan ziyade, bölgede çok sayıda çeşme bulunması ve bunların bir kısmının da günümüze ulaşması, suyun en temel gıda ve temizlik maddesi olması dolayısıyladır.

Bölgedeki çeşmelerden ilki Saray Mahallesinde bulunmaktadır ve 1849 tarihinde, Piri Paşazade es-seyyid Ahmed tarafından yaptırılmıştır (Erdoğan, 2009, s. 424-425). İkincisi, Yazıbeyli Mahallesindedir ve 1849 yılında yaptırılmıştır. Diğerleri ise; Sarılar Mahallesindedir ve 1868 tarihinde Hacı Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Yayalar Mahallesindeki çeşme 1866 tarihli ve El-hac Emir Ağa tarafından yaptırılmıştır. İmrendi Mahallesindeki çeşme ise 1876 tarihli. Yakupderviş Mahallesindeki 1888 tarihli çeşme Memiş adlı bir hayır sahibi tarafından yaptırılmıştır. Tekke Mahallesindeki çeşme ise 1770 tarihli (Erdoğan, 2007, s. 516). İnceğiz Mahallesindeki çeşme, Osmanlı dönemine ait olmakla birlikte tarihi ve kimin tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. (Erdoğan, 2007, s. 279). Çimşit Mahallesindeki çeşme ise 1879 tarihli (Erdoğan, 2009, s. 340). Bölgede bulunan ve günümüze ulaşan bu tarihi çeşmelerin haricinde, her mahallede birer ikişer tane çeşme bulunmaktadır.

Suyun temel ihtiyaç olmasına binaen yapılan çeşmeler, bölge halkının ileri gelenleri tarafından bölgeye hizmet amaçlı yaptırılan fonksiyonel yapılardır. Öyle ki, bir şahıs hayır yaptırmak istediğinde, diğer eserlere kıyasla küçük ve maliyetinin mütevazı olması dolayısıyla, çeşmeler en sık tercih edilen hayrat türüdür. Suyun hem insanların hem de tabiattaki mahlukatın günlük temel ihtiyacı olması dolayısıyla, çeşme yapmanın fazlası olmamakta, yaptırılan her çeşme bir ihtiyacı karşılamaktadır. Aynı zamanda, suyun dünyadaki hayatın başlangıcını teşkil ettiğine dair Kur'an-ı Kerim'de bir ayetin bulunması (Enbiya Suresi 30. Ayet) suya kutsallık atfedilmesini sağlamıştır. Bu sebeple, "Vecealna mine'l-mai küll, şey'in hayy/Bütün canlıları sudan yarattık" ayetinin Osmanlı döneminde yaptırılan çeşme kitabelerine sıklıkla yazıldığı görülmektedir.

Bölgedeki çeşmelerin çoğunluğu köyün içinde ve kolay ulaşılabilen yerde olmakla birlikte, köy dışında, yolların kenarında veya dağ başında olan çeşmelere de sıklıkla rastlanmaktadır. Gelen gidenin, tarlada çalışanların ve tabiatteki mahlukatın su ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak yaptırılan bu çeşmeler de bölge halkının su ihtiyacını önemli ölçüde karşılamaktadır.

Bölgedeki sivil mimarinin en çok rastlanan diğer örnekleri, insan hayatının önemli kısmının geçtiği evlerdir. Barınma ihtiyacının karşılandığı ve ataerkil aile düzeninin hâkim olduğu, özel hayatın yaşandığı evler, bölge insanının hayat tarzını yansıtmaktadır.

Özellikle de kadınların günlük hayatının nerdeyse tamamının geçtiği evler, aynı zamanda mahrem niteliği taşımakta, mekânsal düzenleme de kadınların günlük işlerini kolayca yapabileceği şekilde tasarlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, geleneksel düşünce ve yaşam tarzı, ev mekanının organizasyonunu belirlemektedir. Geleneksel köy hayatında, köyün alanının orta kısmında bir cami/mescit yakınında bir köy odası ve civarında çeşme bulunmakta, evler de bu orta kısımdaki yapıların etrafını çevrelemektedir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte bu binalar topluluğuna ilkokul, öğretmen evi ve bazı büyük köylerde sağlık ocağı da eklenmiştir. Her köyde bir ilkokul bulunmakta, çoğunlukla da köyün orta yerinde veya köyün bitişiğinde, uzak olmayan kesiminde yer almaktadır. Bu tarz bir mekânsal dağılımın olduğu köy ortamında yaşayan köy halkının hayatı, kolay ulaşılabilir bir alan içerisinde geçmektedir. Mekânsal dağılımda en fazla alanı işgal eden evler, genellikle avlu içinde yer almaktadır. Evden dışarı çıkılınca hemen sokağa inilmemekte, dolayısıyla, özel hayatın, özellikle kadınların mahremiyeti korunmaktadır. Avlu içerisinde, hayvanların bakıldığı ahır, kümes ve hasatın de-

polandığı kiler benzeri müstemilat yer almaktadır. Tuvalet de, çoğu zaman, evin dışında avlunun uygun ve ulaşılabilir bir yerine konulmaktadır. Evler çoğunlukla kerpiç ve ahşaptan yapılı, toprak çatılı ve tek veya iki katlıdır. Tamamıyla taştan inşa edilmiş evlere pek rastlanmamaktadır.

Taş, en fazla evlerin temelinde kullanılmaktadır. Bölgenin büyük bir kısmının ova niteliğinde olması, taşların az miktarda bulunması, kullanımının azlığını açıklamaktadır.

Bölgenin nüfus yapısının toprağa bağlı yaşayan insanlardan oluşması sebebiyle, evlerin de kırsal özellik taşıdığı görülmektedir.

Bölgedeki evler tek veya iki katlıdır. Evlerin en önemli özelliği “ayrışma-mışlık” tır. Yani, ataerkil aile düzeninde topluca sürdürülen yaşam tarzı, ev mimarisinin de buna uygun şekilde biçimlenmesini gerekli kılmıştır. Bu yaşam tarzıyla biçimlenen evler tek katlı olduğunda, yaşam alanlarının tümü bu katta yer almaktadır. Dış kapıdan girildiğinde geniş bir sofaya açılan evde, diğer yaşam alanları olan odalar ve kiler çoğu zaman bu sofaya açılmakta, tuvalet ise dışarıda yer almaktadır. İki katlı evlerde ise, ilk katta yer alan sofadan mutfağa geçilmektedir. Mutfak evin ortak alanını oluşturmaktadır. Yemeğin pişirildiği ve yenildiği mutfak, aş hane, halk arasında söylenişle “ayşene” adıyla anılmakta ve yaşanan evin geniş bir kısmını kaplamaktadır. Mutfağın baş kısmında tandır ocağı yer almakta, yemek de buraya yakın yerde yenilmektedir. Kışlık ve yazlık yiyeceklerin saklandığı kiler de mutfaka yakın bir konumda bulunmaktadır. İkinci katta yine ortak alan olan sofa ve etrafına dizili odalar bulunmaktadır. Ataerkil aile düzeninde, evdeki her bir oda bir aileye ait olmaktadır. Bu odalar özel hayatın yaşandığı alanlardır.

Araştırmacıların Türk Evi, Osmanlı Evi gibi isimlerle ya da Anadolu Evi, gibi coğrafi referanslarla tanımladığı, bizim de yukarıda detaylarını verdiğimiz ev tipi, Anadolu coğrafyasında, özellikle de Orta Anadolu’da, etkisini yıllarca sürdüren bir konut geleneğine sahiptir.

Genelde hıms/doldurma tekniğiyle imal edilen, çatısı saçaklı, çıkmalı, üst katı bol pencereci oda ve sofadan oluşan bu evler, diğer konut yapım gelenekleriyle kıyaslandığında ayırt edici özelliklere sahiptir. Taşıyıcı olarak ahşap malzemenin kullanıldığı, duvarların taş veya kerpiçle örüldüğü hıms tekniğiyle yapılan Kahramankazan bölgesindeki evler, tabiatla var olan malzemenin kullanılması sebebiyle içinde bulundukları kırsal çevre ile uyum arz etmekte; ortasında minareli caminin yükseldiği, alçak evler ve bahçelerle çevrili tipik bir Anadolu köyü görünümü sunmaktadır. Bölgede binlerce yıldır süregelen bu görünümün son dönemlerde bütünüyle değişime uğradığı, oldukça kısa denecek bir süre zarfında yeni ve modern konut tiplerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Modernleşmeyle birlikte hayatın özelleşmesiyle, ev mimarisi de özelleşmiş, evdeki yaşam alanları her bir fonksiyonu yerine getirecek biçimde yeniden düzenlenmiş, bu suretle ortak alanlarda sürdürülen toplu hayat, özel alanlara taşınmıştır.

Bu kapsamda, günlük hayatın önemli bir kısmının geçtiği geniş sofalar küçülmüş, yemek odası, misafir odası ve oturma odaları oluşturulmuştur. Eskiden sofada yapılan birçok iş, odalara dağıtılmıştır. Hayatın önemli bir bölümünün yaşandığı, kadınların hayat alanı olan avlu tamamıyla kaldırılmış veya site halindeki apartman bloklarının arasındaki parklara dönüşmüştür.

Yine, bütün ailenin bir arada bulunduğu aile odaları iyice küçülerek oturma odalarına dönüşmüştür. Buna karşılık, tek tek aile fertlerine ait odalar giderek çoğalarak kendine özgü tefriş edilmeye başlanmıştır. Bu yeni ev içi düzenlemesiyle, aileye mensup kişilerin evin içerisinde “tek başınalaşması” lüks ve kibarlık sayılmaya başlamıştır. Görüldüğü üzere, geleneksel ve topluca sürdürülen ataerkil yaşam tarzı, modern ve tekil olarak sürdürülen bireysel yaşam tarzına evrilmiştir. Bu değişim, en belirgin haliyle, modern ve apartman tarzı konutların inşa edildiği Kahramankazan merkezinde görülmekte, köylerde de benzeri yapılaşma ile karşılaşmaktadır. Sadece, bölgeye sonradan dahil edilen ve uzak kesimlerinde yer alan köylerde eski tarz evlere rastlanmaktadır.

Evlerin konumlarını belirleyen en önemli çevresel faktörlerden birini yollar teşkil etmektedir. Yollar umumi, herkesin kullanımına açık yol ve hususi yol olarak ikiye ayrılmaktadır. Genellikle şehirlerde daha büyük ölçeklerde rastlanan bu iki yol türüne köylerde daha küçük ölçekte rastlanmaktadır. Avlu içindeki evler ara yola, ara yollar da ana yola açılmaktadır. Tamamıyla bir çıkmaz sokağın içinde yer alan ev mevcut değildir. Köydeki her ev kendi mahremiyet ve güvenliğini genellikle avluları aracılığıyla karşılamaktadır. Ana yol genellikle kö-

yün orta kesimdeki cami, okul ve çeşmeye ulaşımı sağlayan, köyün ara yollarının açıldığı yollar olmaktadır. Köyün iş alanı olan civardaki tarlalara ve diğer köylere ulaşımı sağlayan bağlantı yolları da bulunmaktadır. Bölgeyi diğer kesimlere bağlayan ana yollar ise eski çağlardan

beri kullanılagelen yollardır. Günümüzde bu yollar genişletilmiş, yeni güzergahlar oluşturulmuş ve yenileri de inşa edilmiştir.

Bu haliyle bölgenin bir ağ misali yollarla örüldüğü görülmektedir. Her türlü, şehir içi ve şehirler arası, ulaşım ve nakliyenin yapıldığı bu yollar, bölgenin gelişmesini iler düzeye taşıyan unsurlar olmuşlardır. Kahramankazan merkezinin gelişmesi ve yeni konut alanlarının açılmasıyla modern, ızgara şeklinde ve her arsanın açıldığı bir yol ağı tasarlanmıştır.

Merkezi boydan boya geçen bulvar ve bulvara açılan yollar ana yolları teşkil etmekte, bu yollara açılan ara yollar da her bir konutun ara, oradan da ana yola ulaşımını sağlamaktadır. Bahsettiğimiz türden yol ağı, Kahramankazan'ın merkezinde yaşayan herkesin, her türlü hizmete ulaşmasını ve hayatını kolayca sürdürmesini sağlamaktadır.

Kahramankazan bölgesini bütünüyle dönüştürmeye yönelik tasarım ve projelerin ancak 1980'lerden sonra yürürlüğe konulduğu görülmektedir. Bu kapsamda Kahramankazan merkezini inşa etmek üzere yasal düzenlemeler yapılmış ve modernleştirmek üzere uygulamaya konulmuştur. Bu müdahalelerin arkasında, bölgede yeni bir şehir tahayyülü ve tasavvuru bulunduğu gözlemlenmektedir. 2004'den sonra hız kazanan dönü-

şüm planları aşamalı olarak uygulamaya konulmuştur. Öyle ki, bölgeyi modernleştirme hareketiyle, kentsel mekânı yeniden düzenlemeye yönelik çabalar, birbirleriyle bağlantılı ve paralel biçimde seyretmiştir. Netice itibarıyla, yüzlerce yıl kırsal niteliğini sürdüren Kahramankazan merkezi, metropol ilçe haline geldiği 2004 yılından itibaren hızlı bir kentleşme sürecine girerek, yeni mekânsal düzenlemelerle modern şehir havasına bürünmüştür.

Bölgedeki köyler de bu gelişme sürecine dahil olarak kendiliğinden yeniden yapılanma sürecine girmiş, bahsettiğimiz eski, geleneksel evler yerini, apartman tarzı binalara bırakmıştır. Binalarda görülen bu dönüşüm, bahsettiğimiz üzere, yaşam tarzındaki dönüşümü de yansıtmaktadır.

FETHİYE CAMİİ

B- DİNİ MİMARİ

*D*ini mimariye cami ve mescit gibi ibadet yerleri ve türbe gibi bağlantıları dahil olmaktadır. Bölgedeki dini mimari külliye şek-
linden ziyade tek başınadır. Bazı nadir durumlarda, cami ve çeşme; cami, zaviye ve türbe birlikte inşa edilmiştir. Yani, bölgede çeşitli toplumsal ihtiyaçlara hizmet eden ve camisiyle birlikte inşa edilen yapılar topluluğunu oluşturan külliye yerine, tek yapı olarak inşa edilen cami veya mescitten ibaret bir dini mimari hakimdir. Yukarıda da işaret

ettiğimiz üzere, bölgenin Ankara'ya yakın olması ve ulaşım kolaylığı dolayısıyla, bölge insanı ihtiyaçlarını merkeze kolayca ulaşılarak karşıladığından, bölgede büyük çaplı dini veya sivil mimari yapıların gelişmediği görülür. Bu kapsamda,

bölgedeki her mahallede bir caminin bulunduğu tahmin edilebilir. Günde beş vakit ibadetin yapılabilmesi için bu bir gerekliliktir. Böl-

FETHİYE CAMİİ

gede Osmanlı'nın son döneminde inşa edildiği bilinen ve günümüze ulaşan camilerden biri Fethiye Mahallesinde bulunmaktadır.

Caminin dikdörtgen planı ve kiremitli çatısı, Selçuklu mimarisine işaret etmektedir. Osmanlı camilerinde görülen kubbenin, Fethiye Camii'nde görülmemesi ilginç bir durum arz etmekle birlikte, kubbe yapımının ileri düzeyde mimari planlama ve ilave masraf gerektirmesiyle açıklanabilir.

Caminin ahşap süslemelerinin, dönemin meşhur hattatlarından ve Ankara civarındaki köylerdeki camilerde eserleri bulunan Nakkaş Hacı Ahmet Zade Mehmet Efendi tarafından 1905 yılında yapıldığı bilinmektedir (Erdoğan, 2009, s. 363-364). Bölgedeki diğer bir dini mimari eser, Piri Paşa Camii'dir. Saray Mahallesi'nde bulunan ve 1700'lü yıllarda Piri Paşa tarafından yaptırıldığı tahmin edilen cami, Fethiye Mahallesi'ndeki gibi, dikdörtgen planlı, ahşap çatılı, minareli ve kaba yontulmuş taştan inşa edilmiştir. Bu haliyle Selçuklu mimarisini yansıtmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 424-425). Orhaniye Mahallesi'ndeki, Mevlana Hacı Nasuh Efendi Camii ise, 1861 tarihinde inşa edilmiştir (Erdoğan, 2009, s. 405). Yine, Çimşit Mahallesi'nde Osmanlı dönemine ait bir cami bulunmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 342). Sarılar Mahallesi'nde bulunan ve 1866 yılında inşa edilen cami ile çeşme, birlikte inşa edilen dini mimarinin bölgedeki nadir iki örneğinden birini teşkil etmektedir (Erdoğan, 2009, s. 432). Diğer örneği, Tekke Mahallesi'nde Turasan Bey Camii ve Türbesidir. II. Murad (1404-1451) döneminde Ankara'nın tımar beylerinden olan Turasan Bey, Tekke Mahallesi'ne bir cami, zaviye ve türbe yaptırmıştır. 1421 yılında vefat ettiğinde bu türbeye

defnedilmiştir. Türbenin sekizgen yapısı ve caminin dikdörtgen planı Selçuklu mimarisini yansıtmaktadır. Zaviye ise günümüze ulaşmamıştır. Turasan Bey'in Ankara merkezinde yer alan ve bölgede görülen en kapsamlı dini mimari örneğini teşkil eden, cami ve medresesi bulunmaktadır (Erdoğan, 2009, s. 514-515).

Osmanlı döneminde, bölgede Selçuklu tarzı mimarinin görülmesi, bölgenin baskın Türkmen kimliği ile açıklanabilir. İlk yerleşim sırasındaki sade ve geleneksel mimarinin ileriki dönemlerde devam ettiği; teferruatlı ve tezyinatlı Osmanlı mimarisinin masraflı olması ve mimari bilgi gerektirmesi sebebiyle mütevazı gelire sahip olan bölge için maliyetli olduğu; dolayısıyla da inşa konusunda daha az maliyet ve uzmanlık gerektiren

Selçuklu mimari tarzının uygulandığı görülür. Dini yapıların içinin süslenmesi konusunda ise Osmanlı hat ve tezyinatı görülmektedir. Bu haliyle, bölgedeki dini yapıların Selçuklu ve Osmanlı sentezini temsil ettiği söylenebilir. Ana binanın taş ve tuğladan yapılması, çoğu zaman da antik dönemlerdenn

kalma taşların kullanılması; binanın içinin ise ahşap işçiliği ile tezyin edilmesi, dini mimaride sentez yapıldığını bize göstermektedir. Sanatsal değeri olan ahşap minber ve tavan süslemeleri, bölgedeki yegâne sanat eserleri ve faaliyetleri yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Osmanlı son dönemine ait bu eserler, Osmanlı dönemi mimarisini yansıtmaları bakımından hakiki bir mirası temsil etmektedir.

8.BÖLÜM

SAĞLIK VE YEMEK

A- SAĞLIK

B- YEMEK

A- SAĞLIK

Sağlık konusunda Kahramankazan bölgesinin durumuna dair elimizde yeterli bilgi olmadığından, Anadolu ve Ankara genelindeki bilgilerimiz doğrultusunda değerlendirmeler yapılacaktır. Bölgenin Eskiçağ dönemindeki hastalıkları, tedavi yöntemleri, şifa bulma yolları konusunda, Roma ve Bizans dönemindeki genel bilgilerimiz sınırlı olmakla birlikte, bölge için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Roma döneminin önemli bir şehri, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul aynı zamanda tıp biliminin de başkentiydi. Sağlık alanındaki gelişmelerin başladığı ve geliştiği bir merkezdi. Örneğin, XI. yüzyılda Bizans döneminde hizmete giren ve dünya hastanecilik tarihinde önemli bir yere sahip olan Pantokrator hastanesi ve bir Cüzamhane İstanbul'da kurulmuştu. Osmanlı döneminde sağlıkla ilgili bütün uygulamalar İstanbul'da başlayıp gelişmiş ve tıbbi bilgi ve uygulamalar buradan Anadolu'ya yayılmıştır.

Bu yolla Ankara'ya, oradan da Kahramankazan bölgesine ulaştığı düşünülebilir. Fakat, ulaşım zincirinde, tıbbi bilgi ve uygulamaların Ankara'ya doğru giderek azaldığı, Kahramankazan bölgesinin kırsal karakterde olması dolayısıyla belki de hiç ulaşmadığı düşünülebilir. Eskiçağ ve Ortaçağ şartlarında, sağlık, eğitim vb. hizmetlerin en ücra köşelere ulaştırılmasından ziyade, belli merkezlere taşınması, hizmeti alacak kişilerin o merkeze ulaşmaları söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, Ankara sağlık konusunda merkezdir, hastalar civar bölgelerden gelir ve buradan hizmet alır. Elbette ki, bu durum önemli hastalıklar için söz konusudur. Diğer türlü, hastalıklar bölgede ve halk doktorları diyebileceğimiz kişiler tarafından tedavi edilmekte veya çoğu dini inanıştan kaynaklanan yöntemlerden şifa umulmaktadır. Aslında bu durum, yani dini temelli şifa bulma yöntemi, modern tıbbın geliştiği yakın zamanlara kadar, dünyanın her yerinde insan-

ların şifa arayışında, çoğu zaman ilk sırayı almıştır. Bu kapsamda dualar, muskalar, türbe ziyaretleri hastalığına şifa bulmak isteyenlerin başvurduğu ilk yöntemler olmaktadır. Halk doktorları, attarlar, varsa eczacılar da bölgenin sağlık hayatında müracaat edilen kişiler olmuşlardır. Hristiyanlığın yayılması ve Roma'nın resmi dini haline gelmesiyle, sağlık hayatı da kilisenin eline geçmiştir. Manastırlardaki rahipler arasında tabipler de bulunmakta; manastırlarda dispanser, yatan hastalar için odalar ve eczane yer almaktaydı. Hastalar iyileşme dönemlerini manastırların misafirhanelerinde geçirirdi. Şifa bekleyenler, İsa Peygamber ile azizlerden medet umarlardı.

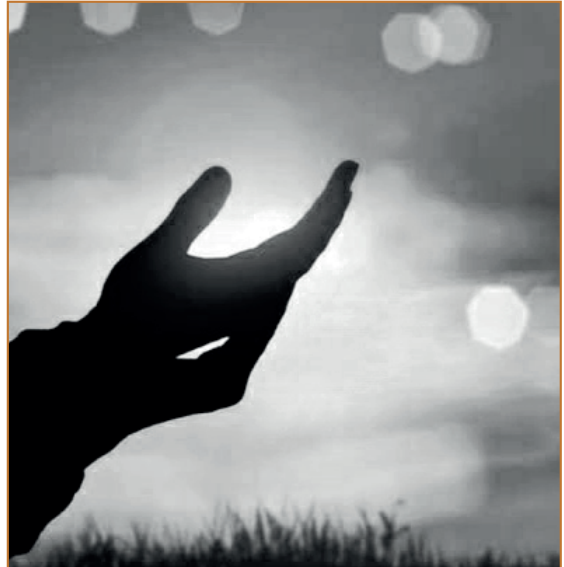

Bu dönemde büyük önem kazanan tıbbi bitkiler, manastır bahçelerinde yetiştirilirdi. Halk için hazırlanan kitaplarda, hastalıklara göre hazırlanmış reçetelerde üzüm, ayva, nar, çoban yastığı, susam, badem, maydanoz, dereotu, soğan, sarımsak gibi şifalı bitkiler kullanılmaktaydı. Bu kitaplarda reçetelerden başka, sihir ve büyü formülleri de bulunurdu. Hastalıkların cinlerin etkisiyle yayıldığı düşüncesi, koruyucu muskaların kullanımına yol açmıştı. Hastalıklardan korunmak amacıyla, kutsal kabul edilen şekil ve yazılarla kaplı madalyonlar ve yüzükler taşınmasını tavsiye edilirdi. Her ne kadar kilise karşı çıktıysa da bu muskalar hekimlerin desteğiyle halk arasında rağbet görmüştür.

Belirttiğimiz bu şifa bulma yöntemlerinin, Türklerin geldiği 11. yüzyıla kadar hem Anadolu genelinde hem de Kahramankazan bölgesi özelinde geçerli olduğu, insanların bu yollarla hastalıklarına şifa aradığı söylenebilir. Bu tarihten itibaren Anadolu'ya gelen ve bölgeye yerleşen Türklerin İslamiyet'i yeni kabul etmiş kitleler olması sebebiyle, Orta Asya'daki İslamiyet öncesi şifa bulma alışkanlıklarını Anadolu'ya getirdiği, bu alışkanlıkların İslamiyet'le harmanlandığı düşünülebilir. Diğer taraftan, dinler insanlığa yeni bir yaşam tarzı, hayat felsefesi sunduğundan, sağlık alanında birtakım öneriler sunmasına ve peygamberlerin tavsiyelerde bulunmasına tabii bakılmalıdır. Bu durum, özellikle salgın hastalıklar için geçerlidir. Örneğin Hz. Muhammed, "Sizden biriniz vebaya yakalandığında bulunduğu yerde kalsın, seyahat etmesin" sözünü, salgının yayılmasını durdurma amacıyla söylemiştir. Temizliğin imanın şartı olması ve günde beş vakit el, yüz ve ayakların yıkanması, İslam dininin sağlıklı kalmanın önemli bir unsuru olan temizliğe son derece önem verdiğini göstermektedir.

Bölgede hangi hastalıkların daha sık görüldüğü, insanların genellikle hangi hastalıklardan vefat ettiği, insan ömrünün ortalama kaç yıl olduğuna dair bilgimiz mevcut değildir. Hastalıklardan şifa bulmanın yolu olarak, bölgede halk hekimleri diye adlandırabileceğimiz, tecrübi bilgiye sahip ve bu bilgiyi "el verme" yoluyla başkasına aktaran kişilerin olduğu tahmin edilebilir.

Hem bedensel hastalıkları iyileştirmek hem de ruhsal sıkıntılara çare bulmak üzere uygulanan, modern tıptan farklı olan her türlü uygulamaya halk hekimliği denilmektedir. Bu kişiler halk arasında "ocaklı" kimseler olarak bilinmekte ve hastalıkların iyileştirilmesinde müracaat edilmektedir. Ocaklı kişiler yeteneklerini, kendilerinden büyük olan ve bu işi daha önce yapan birisinden "el" olarak icra ederlerdi. Takip ettikleri tedavilerini, halk arasında koca karı ilaçları olarak da bilinen çeşitli otlardan elde edilen ilaçlarla yaparlardı. Çoğu zaman dua ile karışık şekilde belli yiyeceklerin yenilmesi ve/veya suyunun içilmesiyle yapılan bu tedavi yönteminin, en çok müracaat edilen şifa yöntemi olduğu muhakkaktır. Örneğin, midesi ağrıyanın ağrısını geçirmek üzere, bir bezin üzerine dua okunarak bal sürülmesi, bu bezin de midesinin üzerine sarılması; bunun da herhangi biri tarafından değil de "eli" olan kişi tarafından yapılması yaygın bir uygulamadır.

Elinde siğil çıkanları tedavi etmek üzere, “eli” olan birinin, iğde ağacından bir dal koparıp, dua okuyarak siğilin üzerine sürmesi de bir benzeri bir uygulamadır. İğde dalı kimsenin ulaşamayacağı bir yere konularak kuruması beklenir. Dal kurudukça, siğilin kuruyup kaybolacağına inanılır. Toplumda görülen çeşitli hastalıklar da benzeri şekilde şifalı otlar, bitkiler yenerek veya kaynatılıp suyu içilerek tedavi edilmektedir. Şifayı tabiatla aramanın bir sonucu olarak, bazı hayvanların etinin yenmesinin de belli hastalıklara iyi geleceğine inanılmaktadır.

Halk hekimleri genellikle köyün yaşlı kadınlarıdır. Hasta olan kişiler hastalıklarına göre, “ocak” olarak adlandırılan köylere gidip şifacı nineler tarafından tedavi edilirdi. Örneğin, kulağı ağrıyan bebekler için kulağa anne sütü damlatılır; Kulağı ağrıyan yetişkinler için de beyaz kuru soğan ocakta pişirilir ve cücük kısmı kulak içine yerleştirilir; Mayasıl hastalığı için, maydanoz toplanıp lapa haline getirilir ve üzerine oturulur; korku damarı için ani bir şok ya da korku geçiren kişi ocağa götürülür, kolundaki damar şifacı nine tarafından dua edilerek ovulurdu. Kırık-çıkık için, kırık-çıkıkçı ebelerle gidilir ve hastalıklı bölge çıtayla sarılırdı. Hasta kişinin hastalığı bilinmiyorsa, su dolu bir kabın içine civardaki dedelerin adına niyet edilip bıçak bırakılır. Sabah bıçak hangi yöne doğru paslanmışsa, niyet edilir ve o civardaki dedeye okunmaya gidilirdi. Belli adlar-

la anılan ocaklarda, o hastalık tedavi edilirdi. Örneğin, kızamığa benzeyen ve küçük çocuklarda görülen yaraları tedavi için, gelincik ocağının bulunduğu yere gidilir. Hastanın yaralı bölgeleri kırmızı bir toprakla sıvanarak ihlas sureti okunur ve hastaya gelincik eti yedirilirdi. Sarılık hastalığı olan kişiler sarılık ocağına giderdi. Halk hekimi olan nine, hastanın alını ve kulaklarının arkasını bıçakla hafifçe çizer ve duasını okurdu. Kahramankazan bölgesinde de görülen bu uygulamaların örnekler çoğaltılabilir. Bahsedilen uygulamaların ve tedavilerin batıl inanca dayalı irrasyonel yöntemler olduğuna inanılsa da gelişmiş tıbbi yöntemlere ve hekimlere ulaşmanın zor olduğu veya mümkün olmadığı kırsal kesimlerde yüzyıllardan beri uygulana gelmiştir. Günümüzde azalsa da halen bazı uygulamaların devam ettiği görülmektedir. Nazar için kurşun dökülmesi ve üzerlik, muska, at nalı, nazar boncuğu takılması bunlardan en yaygın olanıdır (Begiç, 2013, s. 288). Halk inanışlarının çoğu, tıbbın ilerlemesi ve sağlık hizmetlerinin köylere kadar ulaştırılması sebebiyle artık itibar görmemektedir.

Kahramankazan bölgesi ve civarda bulunan suların da şifa kaynağı olduğu bilinmektedir. Soğulcak Mahallesinde yüksek kaliteli ve içilebilir jeotermal su bulunmuş ve buraya bir termal otel yapılması planlanmaktadır. Türkiye'nin en iyi dört suyu arasında yer alan jeotermal su, içme kürü ve banyo kürü olarak kullanılmaktadır.

İçme kürü olarak kullanıldığında mide ve ince bağırsak rahatsızlıkları, kronik idrar yolları enfeksiyonları ve gut hastalıkları gibi iç hastalıklarının yanı sıra diş çürükleri, sağlıklı kemik gelişiminin oluşturulmasına iyi geldiği; banyo kürü olarak kullanıldığında ise, romatizmal hastalıkların tedavisine yardımcı olduğu bilinmektedir. En yakın bölge olan Kızılcahamam'daki termal suların, çok eski dönemlerden itibaren şifa amaçlı, özellikle de romatizmal, mide vb. hastalıkların tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda bahsedilmesi gereken bir diğer şifalı su, Osmanlı döneminde Yabanabad/Kızılcahamam'da, günümüzde ise, Çamlıdere ilçesinde yer alan sığircık suyudur. Hz. Ömer'in torunlarından olan Şeyh Ali Semerkandî (1320-1458) Kızılcahamam'a gelerek yerleşmiştir. Burada kerametini göstererek su çıkardığına, bu suyun da çekirge ve benzeri haşerata karşı iyi geldiğine inanılmaktadır. Şeyh Ali Semerkandî'nin türbesinin de bulunduğu bu alandan çıkan su, şeyhin soyundan gelen bir kişi vasıtasıyla, haşereler nedeniyle problem yaşanan bölgeye götürülmekte ve bazı

dini ritüellerle birlikte serpilmektedir. Bu suyun kerameti olarak ortaya sığircık kuşları çıkmakta ve haşereleri yiyerek ortadan kaldırmaktaydı. (Demir, 2014, s. 37). Ankara ve civarında, Kahramankazan bölgesi de dahil, çekirge istilasının olduğu 1845 ve 1881 yıllarında, çekirgeleri yok etmek üzere bu sudan faydalanıldığı düşünülebilir. Modern dönem öncesi geleneksel inanışta, hastalıkların mikropların yanında, insan bedenine giren yabancı unsurlardan kaynaklandığına inanılıyor, bu da halk hekimliğinin temellerini oluşturuyordu. Bunun yanı sıra, İslamiyet öncesine dayanan atalar kültü başta olmak üzere su, ağaç, kaya, toprak kültleri ve bunları destekleyici dinsel/büyüsel unsurlar da türbeler gibi ziyaret yerleri etrafındaki şifa maksatlı uygulamaları gündeme getiriyordu. Söz konusu ziyaret yerleri, hayatta iken yaptıkları hayırlarla veya çeşitli anlatılarla önem kazanan eren, evliya, şeyh, dede gibi sıfatlarla anılan kişilerin mezarları olup, halk hekimliğinin tedavi yöntemleri arasında oldukça önemli bir yeri vardı. Diğer bir ifadeyle, hemen hemen her köyde bulunan ocaklar, türbeler,

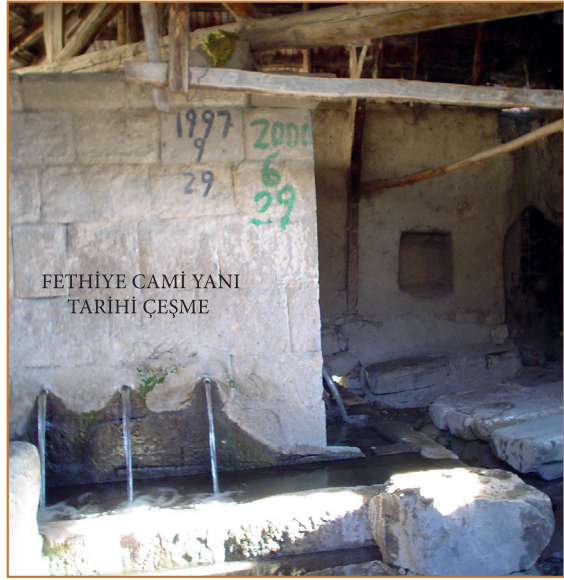

OSMANLININ
KURULUŞUNA
ŞAHİTLİK EDEN
700 YILLIK
KARA ÇAM

yatırlar ve tekkeler sağlık merkezi, sinir ve ruh hastalıkları kliniği gibi işlemekte ve yöre halkı tarafından rağbet görmekteydi. Bu kapsamda Kahramankazan çevresinde Çakmak Dede, Ese Dede, Garip Dede, Hüllem Dede, Şeyh Mehdi Hazretleri, Zilve Dede kutsiyetleri sebebiyle çeşitli hastalıklara şifa için ziyaret edilen yerler arasında sayılabilir. Bu ziyaret yerleri arasında, hayatta iken yaptıkları hayırlarla veya çeşitli anlatılarla önem kazanan eren, evliya gibi sıfatlarla anılan kişilerin mezarlarının, Anadolu halk hekimliğinin geleneksel tedavi yöntemleri arasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Aşağıda, Kahramankazan bölgesinde bulunan ziyaret yerleri, hangi hastalığa iyi geldiği ve ne tür ritüellerin yapıldığı konusunda bilgi verilecektir.

Çakmak Dede: Akçaören Köyündedir. Özellikle yarası, beresi olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, mezarın duvarına kilit takmaktadır. Mezarda var olduğuna inanılan güçten yararlanmaya yönelik temas büyüğü yanında, halk inançlarında kismet açmayla ilgili ve taklit esasına dayalı büyü uygulamalarında yer alan kilit, hastalıklara şifa bulma amacıyla kullanılmaktadır.

Ese Dede: Akçaören Köyünde, yörede birbiriyle bağlantılı ziyaret yerleri arasında bulunan bir mezardır. Dua okunduktan sonra, bir süre mezarın yanında uyunmaktadır. Uyuma, me-

zarda var olduğuna inanılan güçten temas ile yararlanmaya yönelik bir uygulamadır. Aynı zamanda görülmesi umulan bir rüya ile dileğin ne yönde gerçekleşeceği anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Garip Dede: Fethiye Mahallesi girişindedir. Genellikle sıtmalılı ve karın ağrısı çeken hastalar ziyaret etmektedir. Garip Dede ile ilgili şu efsane anlatılmaktadır: 1700'li yıllarda, köylüler köy odasında sohbet ederlerken içeriye ak sakallılı, nur yüzlü bir ihtiyar girer. Selâm verdikten sonra "iki yol arasında bir garip ölmüş" diyerek odadan çıkar ve kaybolur. Bunun üzerine köylüler ihtiyarın dediği yere giderler. Buraya gelince biraz önce kendilerine söz söyleyen kişiyi ölmüş halde bulurlar. Bu olay üzerine, köylüler bu garibin cenaze namazını kılarak olduğu yere defnederler. Adını da Garip Dede koyarlar. Garip Dede'nin kabri o günden bugüne ziyaret yeri olmuştur.

Hüllem Dede: Günbaşı/Yılbant köyünde bulunmaktadır. Sadece bir mezardan oluşan bu ziyaret yeri, hastalıklarına şifa bulmak amacıyla, özellikle başı ağrıyan hastalar tarafından ziyaret edilmektedir. Uygulama, burada bulunan sarığın hastanın başına geçirilmesi, dua okunması ve hastanın yanında getirdiği bir iğneyi sarığa saplaması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Şeyh Mehdi Hazretleri: Kumpınar Mahallesi mezarlığındadır. Çeşitli rahatsızlığı olan hastaların yanı sıra, özellikle çocuğu olmayanlar, yarası olanlar, çocuğu zayıf ve gelişmemiş olanların ziyaret ettikleri ve kurban kestikleri bilinmektedir.

Zilve Dede: Bitik Mahallesi mezarlığında bulunmaktadır. Hacı Bayram Veli soyundan geldiği bilinen Zilve Dede'yi özellikle, düşük yapan kadınlar ziyaret etmektedir (Santur, 2013, s. 45-46).

Yukarıda bahsettiğimiz dede, şeyh, eren ve evliya kaynaklı ziyaret yerleri haricinde çeşitli kültlerle bağlantılı, söylencelerle kutsallaştırılan ağaç, kaya, kuyu, su kaynakları gibi yerler de çeşitli hastalıklarda şifa amacıyla ziyaret edilmektedir. İslamiyet öncesi Türklerin dini olan Şamanizmle ilgili olan bu inançların izleri Kahramankazan bölgesinde halen devam etmektedir. Anadolu'ya intikal eden ağaç kültürünün izlerine, bölgedeki pek çok köyde rastlanmaktadır. Ulu ağaçlar ve tek ağaçlara saygı

gösterilmekte, adaklar adanarak bezler, iplikler bağlanmaktadır. En çok da kayın, meşe ve kara çam ağacının özel olduğuna inanılmaktadır. Bu kapsamda Kahramankazan bölgesindeki köylerde bulunan ve şifalı olduğuna inanılan ağaçlar şunlardır: Sarılar köyündeki dede palamutları, Soğulcak köyündeki dede çamı, Örencik köyündeki Dede Palamudu, Sayrak köyündeki Dede Çamları, Karalar köyündeki Dede Çamları,

İmrendi ve Orhaniye köylerindeki Dede Çamları, Aydın köyündeki Dede Ağaçları, Mehdi Köyündeki Dede Kavakları, Ucarı köyündeki Dedelik Ağacı, Akçaören köyündeki Dede Meşesi, Yayalar köyündeki Dede Çamı ve Yakup Derviş köyü Erenler mevkiindeki meşe ağaçları. Bu ağaçların kutsal ve şifalı olduğuna inanılmakta, kesilmesi, odun olarak yakılması yasak olmaktadır. Bazı hastalıklara şifa, dertlere çare olduğuna inanılarak belli ritüeller uygulanmaktadır.

Örneğin, Uçarı köyündeki Dedelik Ağacının etrafında, çocuğu olmayan kadınlar ile buzağılamayan inekler ve kuzulamayan koyunlar yedi kere dolandırılır. Üç ihlas ve bir Fatiha okunarak ağaca bez bağlanır ve ağacın kovuğuna para atılır. Bu suretle derde çare bulunacağına inanılır. Adlarının sıraladığımız köylerdeki ağaçlar da benzeri sebeplerle, şifa bulmak niyetiyle ziyaret edilir (Baykurt, 2013, s. 107-109).

Bahsettiğimiz ağaç kültürüyle birlikte, taş, kaya, kuyu ve su kaynakları gibi yerler de çeşitli hastalıklara şifa amacıyla ziyaret edilmektedir (Karataş, 2016, s. 510). Şaman kültürünün Anadolu'daki izlerini yansıtan bu ziyaret yerlerine Kahramankazan yöresi örneğinde sıkça rastlanmaktadır. Bahsedilen türden şifa maksatlı ziyaret yerleri aşağıda sıralanmıştır.

Çakmak Taşı: Imrendi Mahallesiindedir. Temre/egzema hastalığı olanlar, ellerinde iki çivi ile birlikte dua okuyarak çakmak taşının etrafında üç kez döndükten sonra, çivileri taşın üzerine bırakıp, arkalarına bakmadan dönüp gider. Bu suretle iyileşeceğine inanırlar.

Dede Hamamı: Kınık Mahallesiindedir. Bul Hasan adında birisinin yaptırdığı ve mezarının da hamamın hemen yanında yer aldığı rivayet edilir. Özellikle romatizma ve bel ağrısı olan hastalar

ile çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilir. Bez bağlanıp, suda yıkanılır.

Dede Kuyusu: İçören Mahallesiinde olup, adını eskiden köyde yaşayan bir kişiden aldığı söylenmektedir. Kuyunun suyu ile abdest alınıp, namaz kıldıktan sonra, aynı su şifa niyetiyle içilir ve kuyunun yanında bulunan bir delikli taşın etrafında üç kez dolaşarak, taşın içinden geçilir. Özellikle, çocuğu olmayan kadınların bu taşın içinden geçtikleri taktirde çocuğu olacağına inanılır.

Dede Meşesi: Akçaören Mahallesiinde olup, siğil kesmek için dallarından küçük bir parça alınır. Kutsallaştırılan ağaçtan yararlanmaya yönelik, temas büyüsü esaslı bir uygulamadır.

Dede Pınarı: Emirgazi Mahallesiindedir. Eskiden sıtma hastalarının ziyaret ettikleri bilinmektedir.

Dede Taşı: Kumpınar Mahallesinde, beyaz mermerden yapılma ve Bizanslılar döneminden kaldığı tahmin edilen, küvet biçiminde bir taş olup, yürümesi gereken çocuklar taşın altından geçirilip, dua edilerek kurban kesilir. Kutsallaştırılan taşta var olduğuna inanılan güçten, temas büyüğü vasıtasıyla yararlanmaya yönelik bir uygulamadır.

Dede Palamudu: Örencik Mahallesindedir. Hastaların, ağacın dibindeki çamura yatırılıp, uyutulmaları ile iyileşeceklerine inanılmaktadır.

Dedelik Ağacı: Uçarı Mahallesinde bulunan kurumuş, kara bir ağaçtır. Çocuğu olmayan kadınlar veya yavrulamayan inek ve koyunlar, dua okunarak ağacın etrafında yedi kere döndürölüp, ağacın kovuğuna para bırakılır.

Göz Taşı Ocacı: İmrendi Mahallesindedir. Gözü ağrıyan veya sulanan hastalar, ocaklının orada bulunan ve dibek taşına benzeyen taşın içine koyduğu su ile üç defa yüzünü yıkayıp, suyun içine bozuk para atarlar. Ocaklıdan dolayı kutsallaştırılan taş ve sudan, temas büyüğü yardımıyla yararlanmaya yönelik bir uygulamadır.

İlica Suyu: Güvenç Mahallesindedir. Eskiden burada tedavi amaçlı bir hamam bulunduğu rivayet edilmekte. Günümüzde romatizma hastaları ziyaret etmektedir.

İlica Suyu: Sogulcak Mahallesinde bulunan suyun, çiban gibi cilt hastalıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır.

Kavşık Suyu: Yayalar Mahallesinde olup, uyuz, vb. kaşıntılı hastalıkların tedavisi için ziyaret edilmektedir.

Öksürük Kayası: Tekke Mahallesi, Abdullah Deresi yolu üzerindedir. Öksürüğü olanlar önce cami hocasına uğrayıp adakta bulunduktan sonra, dua okuyarak, üç kere Öksürük Kayası'ndaki delikten geçerler. Kayada var olduğuna inanılan güçten temas büyüğü ile yararlanmaya yönelik bir uygulamadır.

Sancı Taşı: Örencik Mahallesi, Harmanlar mevkiindedir. Sancılanan hayvanlar, bu taşın etrafında yedi kere dolandırılıncaya şifa bulacağına inanılır.

Sancı Taşı: Tekke Mahallesindedir. Sancılanan hayvanlar, caminin yanında bulunan bu taşın etrafında yedi kere dolandırılır. Her iki uygulama da yörede çok sık görülen yedi kere dolanma ritüeli ile bağlantılıdır. Taşta var olduğuna inanılan güçten yararlanmak için temas ve sayı büyüğü kullanılmaktadır.

Su Kuyusu, Ese Dede, Yenge Kayası: Akçaören Mahallesindedir. Sıtma hastaları veya yarası, beresi olanlar önce bu kuyudaki su ile yıkanıp, abdest alırlar ve namaz kılarlar. Daha sonra, Ese Dede'nin mezarı ziyaret edilir. Burada biraz uyuduktan sonra Yenge Kayasına bir demir parçası asılır (Santur, 2013, s. 46-49).

Yukarıda sıralananlar, şifa niyetine ziyaret edilen ve hastaları iyileştireceğine inanılan, bir zamanlar bölge insanının iyileşme umuduyla sıkça müracaat ettiği yerlerdi. Kutsallık atfedilen bu yerler, adeta bölge insanına şifa dağıtmaktaydı. Günümüzde ise unutulmuş veya yalnızca bulundukları yerdeki kişilerin ziyaret ettiği yerler haline dönüştüler. Bazıları da tarihi eser haline geldi. Bu değişimde, modern tıbbın doğuşu, sağlık hizmetlerinin gelişmesi ve ülkenin en ücra köşelerine kadar götürülmesinin payı büyük oldu. Bu kapsamda Cumhuriyetin ilk dönemlerinde sağlık hizmetlerinin Ankara merkezde toplandığı, hastaların tedavi için buraya geldiği bilinmektedir. Zaman zaman yapı-

lan sağlık taramalarıyla da halk sağlığı kontrol edilmekteydi.

Hayvan sağlığına ilişkin olarak, 1900 yılından itibaren Ankara ve bağlı kazalarında görülen sığır vebasına (vebayı bakariye) karşı hayvanların aşılandığı, kullanılan aşı miktarının kaydedildiği 1907 tarihli Ankara Vilayeti Salname'sinde görülmektedir (Emiroğlu, 1995, s. 289-290). O dönemdeki adıyla Murtazaabad Kazası/Kahramankazan bölgesi, 1900 yılından itibaren 1904 yılına kadar dört yıl süreyle, her yıl yapılan bu aşılanmaya dahil edilmiştir. Bu da bize, Ankara merkezli yapılan hayvan sağlık taraması veya aşılanmalara bölgenin de dahil edildiğini göstermektedir.

Bu uygulamanın insanlar içinde geçerli olduğu, diğer bir ifadeyle, Kahramankazan'ın merkeze bağlı bir konumda olması dolayısıyla, merkezdeki her tür sağlık taraması ve aşılamanın burada da uygulandığı düşünülebilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Kahramankazan bölgesinde insan sağlığına yönelik olarak merkez nahiye olan Bitik, Yazıbeyli ve Kazan köylerinde, nahiye müdürü ve jandarma karakolu ile birlikte sağlık ocağının bulunduğu bilinmektedir. Bölge halkı sağlık hizmetini buradan almaktadır. İleri düzeydeki hastalıklarda ise Ankara'daki

nı korumak üzere aşı araştırmaları yapan ve aşı üreten Hıfzısıhha Enstitüsü, Cumhuriyetin ilk döneminde, 1928'de kurulmuştur. Hıfzısıhha Enstitüsü'nde üretilen aşılar Ankara ve civarına götürülmekte, sağlıklı nesiller yetiştirmek üzere, özellikle de çocuklara aşı yapılmaktadır. Kahramankazan bölgesinin de ilerleyen yıllarda aşılama programlarına dahil edildiği bilinmektedir.

Sağlık Ocakları üzerinden yürütülen bölge insanına sağlık hizmeti götürme konusu, ilk hastanenin kurulmasıyla daha kapsamlı hale gelmiş ve sağlık

hizmeti bölge insanının ayağına götürülmüştür. Kahramankazan'a kurulan ilk hastane, Kahramankazanlı bir hayırsever olan Hamdi Eriş tarafından yaptırılan ve 1989 yılında açılan Hamdi Eriş Devlet Hastanesi'dir. 50 yataklı hastanede bütün poliklinikler bulunmakta ve bölge halkının her tür sağlık ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bu dönemde ayrıca, Sağlık Grup Başkanlığı, Merkez Sağlık Ocağı

hastanelere gidilmektedir. Bu ilk dönemlerde, yeni kurulan Cumhuriyetin hızla teşkilatlanarak, sağlık hizmetini belli merkezler üzerinden köylere kadar ulaştırdığı görülmektedir. Uzun süren savaşlardan yeni çıkmış, çoğunluğu hastalıklı ve sağlıksız toplumu sağlıklı kılmak üzere, toplum sağlığının ön plana geçtiği, sağlıklı nesiller yetiştirmek amacıyla çocukları topluca aşılama programların yapıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda, halk sağlığı-

ğı ve Saray Sağlık Ocağı ile birlikte, bazı mahallelerde (Örencik, Ahi, Yazıbeyli, Orhaniye, Fethiye ve Güvenç) Sağlık Evleri bulunmakta ve bulundukları yerde halka sağlık hizmeti vermektedirler (Erdoğan, 2009, s. 248). Günümüzde ise, 150 yataklı bir Devlet Hastanesi'nin inşaatı devam etmektedir. Bu hastanenin tamamlanmasıyla, nüfusu giderek artan bölge halkının sağlık ihtiyacının daha iyi şartlarda karşılanması mümkün olacaktır.

B- YEMEK

Kahramankazan bölgesinin eski dönemlerdeki yemek kültürüne ilişkin söyleyeceğimiz ilk söz, yemeğin günde iki sefer yendiğidir: Sabah kahvaltısı kuşluk vaktinde yapılır, akşam yemeği ise ikindi namazını müteakip yenirdi. Yemekler alçak sofralarda, yerde oturarak yenirdi. Yemek keyif alınacak, lezzetler tadılacak bir işlem gibi görülmediğinden, süresi uzun değildi. Sofrada herkese ayrı tabak verilmez, her yemek bir tabağa konur, herkes bu tabaktan yerd. Kırsal kesim halkı için olduğu gibi, şehir halkı için de bu durum geçerliydi.

Sofrada genellikle bakır sahanlar kullanırdı. Anadolu sofralarında, klasik dönem dediğimiz 15-16 yüzyıllar boyunca, çatal ve bıçak kullanılmamıştı. Seçkinleri hariç tutarsak, halk mutfağında çatal ve bıçak kullanımı ancak 20. yüzyılda yaygınlaşmıştı. Yemekler, sahan denilen tabaklar içinde, sini adı verilen daire şeklindeki büyükçe bir tepsiye dizilir, sofraya oturacak kişi sayısına kaşık koyulur ve ortaya getirilirdi. Tava, cezve, tepsi, tencere, kapak, havan, dibek, tas, kaşık ve çatal yemek pişirme ve sunma; oklava, tekne, yassiağaç, tabla ekmek pişirme; sacayağı,

ocak, maşa, fırın yemek ve ekmek pişirme; testi, güğüm, helke, maşrapa, billur su taşıma ve saklama araç-gereçleri olarak kullanılıyordu (Kuran, 2013, s. 291). Yemeğin hazırlandığı, pişirildiği ve yenildiği yer olan mutfak Kahramankazan kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Aş hane kelimesin halk arasında söylenişiyle “ayşene” (ayş: yeme içme) adıyla anılan mutfak, yaşanan evin büyük bir kısmını kaplamaktadır. Mutfağın baş kısmında tandır ocağı bulunmakta, yemek burada pişirilerek yakınında yenilmektedir. Mutfağın bir duvarında sergen denen raflar bulunmakta, mutfak aletleri ve kaplar buraya sırayla dizilmektedir. Kışlık ve yazlık yiyeceklerin saklandığı kiler de mutfağa yakın bir konumda bulunmaktadır (Zile, 2013, s. 123). Ataerkil aile düzeninin bir yansıması olan mutfak düzenlemesi ve kültürü, modernleşmeyle birlikte çekirdek ailelerin oluşmasıyla ve yemek pişirmek ve sunmak üzere çoğu modern ve elektronik araç-gereçlerin mutfağa girmesiyle, büyük ölçüde değişime uğramıştır. Günümüzde, geçmiş dönemlerdeki mutfak kültüründen ve kullanılan mutfak gereçlerinden adeta bir eser kalmamıştır. Bakır kaplar ve aletlerin yerini çelik, alüminyum ve seramikten yapılan gereçler; mekanik araçların yerini de elektrikle çalışan aletler almıştır. Bununla birlikte, yöresel yemek türlerinin çoğu unutulmuş, yerine yeni tariflerle yapılan yemek ve hamur işleri almıştır. Elbette ki bu durum, bölgenin gelişmesinin, çevresine ve dünyaya açılmasının kaçınılmaz bir neticesidir. Ancak, arzu edilen, bölgesel/mahalli değerleri unutarak değil muhafaza ederek,

onları yeniden üreterek ve yorumlayarak modernleşmektir. Diğer türlü, mahalli değerlerinin yeni nesillere aktarılması sürecinin aksaması ve mahalli kimliğinin hasara uğramasıyla neticelenmesi kaçınılmazdır. Yemek kültüründe meydana gelen değişimde söz konusu olsa bile, bu durum önem arz etmektedir. Zira, benzeri bir değişim süreci örf-adet, gelenek-görenek gibi kültürel alanda; aile yapısı ve insan ilişkileri gibi toplumsal alanda ve tarım-hayvancılık, sanayi ve ticaret gibi ekonomik alanlarda gerçekleşmekte, bu alanlar da modernleşmenin benzeri meydan okumalarına maruz kalmaktadır.

Günlük yemekler hane halkı arasında yenilir, toplu yemekler ise özel günlerde, kalabalıkta yenirdi. Kalabalık kitlelere yemek verme geleneği, Orta Asya'ya uzanan eski bir Türk geleneğiydi. Öyle ki, Göktürk anıtlarında Bilge Kağan, “Ben varlıklı değil, aç ve çıplak bir millette hükümdar oldum” diyerek, milleti giydirme ve doyurmanın kendisinin görevi olduğunu ifade ediyordu (Kuran, 2013, s. 287). Yılda bir kez toplu ziyafet düzenlenir ve halk doyurulurdu. Bu anlayış, Oğuz Türklerinde, Selçuklularda devam etmişti.

Devletin büyümesi ve tüm halkı bir araya getirme gücü dolayısıyla, bu gelenek zaman içinde farklı görünümler aldı. Kahramankazan bölgesinde toplu yemekler düğün, nişan, cenaze, kış eğlencesi/ferfene, iftar, hacca gitme, bayram ve misafir ağırlama gibi özel durumlarda yenilirdi. Et, pilav ve baklava üçlüsü toplu yemeklerin vazgeçilmeziydi.

Kahramankazan'da görülen yemek kültürünün, Orta Asya'dan Anadolu'ya getirilen, Türk mutfak kültürünün devamı olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, Orta Asya'daki Türk mutfağından unsurlar taşıyan fakat daha çok göçlerle birlikte Anadolu'da gelişen ve olgunlaşan bir sürecin ürünüdür denilebilir (Bilgin, 2015, s. 174). Türklerin Orta Asya'daki beslenme alışkanlıklarına baktığımızda oldukça sade olduğunu görürüz: Et, süt ve süt ürünleri ile buğdaydan oluşan gıdalar göçebe Türklerin temel besin maddeleridir. Tarım toplumunun unsuru olan sebze ve meyvelerden yapılan yiyeceklerin bulunmadığı eski Türk mutfağına değişiminde ilk ve en önemli gelişme, yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte tarımla uğraşmaya başlanmasıdır.

Tarımsal üretimin beraberinde getirdiği tahıl, sebze ve meyve üretimi, bunların tüketimi alışkanlığını da beraberinde getirmiştir. Ancak başlangıçta, yani henüz bütün Türkmen kitlelerinin yerleşik hayata geçmediği 11. yüzyılda bu alışkanlığın yerleşik hayata adapte olan sınırlı bir kesimde olduğu, bu kitlenin zaman içinde büyüdüğü söylenebilir. Anadolu'ya gelip de halen göçebe hayat süren Türkmen boyları, göçebe beslenme alışkanlıklarını devam ettirmişlerdir. Kahramankazan bölgesini yurt tutan Türkmenlerin tamamının, yerleşik hayatı benimsediği düşünülürse,

Orta Asya ve Anadolu yemek kültürlerini harmanladıkları, bunun da mahalli yemek kültürüne yansıdığı söylenebilir. Öyle ki, bölge halkının geçimini, yerleşik hayatın göstergesi olan tarımdan ve göçebe hayatın göstergesi olan hayvancılıktan sağlaması bu iki uğraşığı da bir arada yürütmesi, bahsedilen Orta Asya ve Anadolu kültürlerinin harmanlandığını bize göstermektedir (Bilgin, 2015, s. 175).

Eski Türk mutfağına değişiminde ikinci önemli gelişme ise, ise göçlerdir. Türkler, 10. yüzyılda başlayan göçler sürecince, geçtikleri veya bir müddet kaldıkları bölgelerdeki güçlü kültür havzalarında yeni yemek çeşitleri öğrenmişler ve özellikle de meyve ve sebzelere mutfaklarında daha fazla yer vermeye başlamışlardır.

ÖKÜZ HELVASI

PİRUHİ

Bu değişim süreci Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklular zamanında muhtemelen yavaş seyretmiştir. Anadolu Selçuklularının mutfağına dair veriler, bu dönemde Türk mutfağının artık çeşitli tahıl, sebze, meyve hatta bazı baharatları da iyice kabullendiğini göstermektedir. Bu dönemde, Anadolu'da görülen Türk mutfak kültürünün gelişmeye ve dönüşmeye devam ettiği anlaşılmakta fakat dönüşümün ne dereceye kadar tamamlandığı şimdilik belirlenmemektedir. Bununla birlikte, Osmanlı toplumunda, en geç XV. yüzyılda tahıl, et, süt ve süt ürünleri, sebze, meyve, baharat ve diğer gıda maddelerinin dengeli bir biçimde tüketildiği, böylece sağlıklı beslenme alışkanlıklarına sahip bir mutfak oluşturulduğu söylenebilir (Bilgin, 2015, s. 176). Burada önemli bir soru, Anadolu'ya gelen Türkmenlerin Bizans mutfağından etkilenip etkilenmedikleri, etkilendiler ise bunun türü ve derecesidir. Anadolu'nun değişik yörelerinde Rum ve Ermenilerle birlikte yaşayan Türk toplulukları, onların mutfak alışkanlıklarından bazılarını benimsemiş olabilirler mi? Belli bir müddet beraber yaşayan toplulukların arasında karşılıklı etkileşimin tabii olduğu söylenebilir.

Ancak, değişimin çok yavaş yaşandığını bildiğimiz yemek kültürü alanında temel dönüşümler için çok uzun süreli beraberliklerin olması gerekmektedir. O nedenle, gerek Anadolu kırsal kesiminde gerekse şehirlerinde, Türklerin yeme-içme alışkanlıklarının önceki Bizans

toplumundan ancak sınırlı ölçüde etkilendiği söylenebilir. Örneğin, Türkler Anadolu'ya geldikten sonra zeytini tüketmeye başlamışlar fakat, Rumların temel yağ olarak kullandığı zeytinyağını daha az kullanarak, kendi mutfaklarının temel yağı olan sadeyağı kullanmaya devam etmişlerdir. Zeytinyağı, salça ile birlikte, ancak 19. yüzyılda mutfaklara girebilmiştir. Diğer bir ifadeyle, zeytin bunun en güzel örneğidir. Ancak, bahsedildiği üzere, zeytin yenilerek tüketilmiş fakat, zeytinyağı aynı derecede tüketilmemiş, uzun zaman boyunca, sadeyağın yerini alamamıştır. Elbette ki, zeytin gibi, Anadolu'da yetişen ve önceki coğrafyalarda bulunmayan bitkilerin tüketilmesi söz konusudur. Tamamıyla mutfak kültüründeki değişimle alakalı olan bu durumun uzunca bir zaman aldığı görülmektedir. Kahramankazan bölgesinde gayrimüslim/zımmiyan adı altında kaydedilen nüfusunun 1530 tarihinde sadece bir köyde (Miranus/Orhaniye) ve sınırlı miktarda (17 kişi gayrimüslim 52 kişi Müslüman) olduğu düşünüldüğünde, Rum mutfağından etkilenmenin sathi düzeyde olduğu veya hiç olmadığı söylenebilir.

Bu tür nüfus yapısının bulunduğu ortamda, tam aksi durumun yaşandığı, gayrimüslimlerin Türk mutfağından etkilenmiş olabileceği söylenebilir.

Anadolu mutfağındaki değişimin diğer bir sebebi ise, 16. yüzyıldan itibaren başta başkent İstanbul olmak üzere, şehirlere giren yeni ürünlerdir. Örneğin, İstanbulluların 16. yüzyılın ilk yarısında tanıştıkları kahve, 17. yüzyılda şehre giren ve tüketimine başlanan yeşil domates, 18. yüzyılda başkent pazar tezgâhlarında yer bulan yeşilbiber, fasulye, portakal ve nihayet 19. yüzyılda başkent piyasasında görülen ve bu dönemde mutfakta yaşanan modernleşmeyi farklı açılardan etkileyen makarna, puding, patates vb. ürünler, İstanbul mutfak kültüründeki değişimde, farklı boyut ve derinlikte belirleyici olmuştur. Bahsettiğimiz, yeni yiyeceklerle tanışılmasıyla meydana gelen değişimin, bir iç Anadolu şehri olan Ankara'da ne derece gerçekleştiği, oradan da Kahramankazan bölgesine nasıl yansıdığına dair elimizde veri mevcut değildir. 19. yüzyılın başlarında, Ankara'ya dışarıdan gelen maddelere baktığımızda, ağırlıklı olarak tekstil ürünleri olduğu, bunu madeni eşya ve araç gereç, tuhafiye, gazyağı, şeker gibi maddelerin takip ettiği ve İngiltere, Almanya gibi ülkelerden ithal edildiği görülmektedir (Erdoğan-Günel-Kılıç, 2007, s. 107). Sebze ve meyve ithalatına dair bir kayda rastlanmamıştır. Sebze ve meyveler dayanıklı olmayan tüketim malzemeleri olduğundan, taşınmaları esnasında kolayca bozulabileceğinden, İstanbul'dan veya Anadolu'nun bir başka şehriden,

o dönemin şartlarında Ankara'ya getirilmesinin çok zor olduğu, getiriliyorsa bile ancak sınırlı miktarda ve lüks tüketim için ayrıldığı söylenebilir. Bu tür sebzelerin, incelediğimiz Kahramankazan bir yana, Ankara civarındaki kazalarda satılmasının mümkün olmadığı, ancak buralardan Ankara merkeze gelenlerin satın alabildiği tahmin edilebilir.

Günümüzde Türk mutfağının vazgeçilmezi olan domates, anavatanı Meksika'dan 1550'li yıllarda Avrupa'ya getirilmiş, ancak 19. yüzyılın sonunda Osmanlı mutfağına girmiştir. O dönemde domates, sadece yeşil iken tüketilmekte, rengi kızarmadan önce hemen dolması, çorbası, zeytinyağlısı ve turşusu yapılmaktaydı. Rengi kızardığında bozulduğu düşünülecek çöpe atılıyordu. Rengi kızarmadan önce hemen dolması, çorbası, zeytinyağlısı ve turşusu yapılmaktaydı. Rengi kızardığında bozulduğu düşünülerek çöpe atılıyordu.

Anadolu'ya gelen bu domatesler, bugün bildiğimiz boyutlardaki domatesler gibi değil, kiraz domates dediğimiz küçük domateslerdi. Domates ile birlikte, Amerika kıtasının keşfinden sonra, patates de 1577'de Avrupa'ya gelmiş, ancak 1800'lerde Osmanlı mutfağında görülmeye başlamıştır. Benzer şekilde, anavatanı Hindistan olan patlıcan ve anavatanı Güney Amerika olan taze biber de Osmanlı mutfağına ancak 19. yüzyılın sonlarında girmiştir. Osmanlı mutfağından kastedilen, öncelikle başkent İstanbul, ardından Anadolu'daki Bursa, İzmir gibi büyük şehirlerdir. 19. yüzyılın sonlarında Ankara kıtlık, çekirge istilası ve yangınlarla boğuşmaktadır. Dolayısıyla, bahsedilen sebzelerin Ankara'ya ancak çok sınırlı sayıda geldiği veya hiç gelmediği tahmin edilebilir. Üzerine çalıştığımız Kahramankazan bölgesine ulaşmasının da mümkün olmadığı söylenebilir. Bu suretle, bölgedeki mutfak kültürünün malzemesinin, bölgede yetişen ürünler olduğu, ancak baharat, tuz, şeker vb. malzemelerin dışarıdan geldiği düşünülebilir.

Osmanlı mutfak kültürüne dair bilgimiz sınırlı olduğundan, yeme-içme kültürünü bütünüyle kavrama imkanına sahip değiliz. Bunun en önemli sebebi, yemekle ilgili bilgilerin yazılı olmaktan ziyade, sözlü ve uygulamalı olarak nesilden nesile aktarılmış olmasıdır. Yazılı kaynak sınırlılığı, bilgimizi de sınırlamakta ve elitler dışındaki halk kitlelerinin yeme-içme kültürüne ilişkin bilginin yetersizliğine sebep olmaktadır. Bu kapsamda, Kahramankazan bölgesi, kırsal

ve halk kesimini oluşturduğundan, bilgilerimiz son derece sınırlıdır ve Ankara'ya ait kaynaklardan çıkarsadıklarımızdan oluşmaktadır.

Ankara 16. yüzyılda büyük ölçekli Anadolu şehirlerinden biridir ve 19. yüzyıla gelindiğinde, Anadolu'da kıyı şehirleri yükselirken iç kesimlerdeki şehirlerde görülen gerilemenin neticesi olarak önce orta ölçekli, sonra da 20. yüzyılın başlarında, küçük ölçekli bir bozkır şehri/kasabası haline dönüşmüştür. Yaşanılan bu sürecin mutfak kültürüne yansımaları tabiatıyla kaçınılmazdır. Diğer yandan, şehirler, üreten değil tüketen insan gruplarından oluşmaktadır. 16. yüzyılda büyük ölçekli bir şehri olan Ankara, giderek şehir niteliğini kaybetmesine ve 20. yüzyılın başında bozkır kasabası niteliğine bürünmesine rağmen, tüketici insan grubunun yaşadığı bir şehir niteliğindedir. Anadolu şehirlerinin bir özelliği olan, kışın şehir merkezinde oturma, yaz geldiğinde ise civardaki bağlık, bahçelik evlere taşınma alışkanlığı Ankara'da da yaşanmaktadır.

Yaz mevsimini bağ evlerinde geçiren Ankaralılar pekmez, yağ, peynir, tarhana, sebze kuruları gibi kışın tüketilecekleri yiyeceklerini kendileri hazırlamaktadır. Mevsime göre kışlık-yazlık evler arasında gidip gelme ve yiyecek hazırlama, Avrupa şehirlerinde ancak Ortaçağ'da görülmektedir. 18. yüzyılda modern şehirlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, kesin bir iş bölümü ve uzmanlaşmanın gerçekleşmesiyle, şehirli yiyeceğini üretmeyen kitleler haline dönüşmüşlerdir. Diğer Anadolu şehirleri gibi, Ankara da bu gelişmenin gerisinde kalmıştır.

20. yüzyılın başına gelindiğinde bile Ankara, bozkır kasabası görünümündedir. Halkı kendi yiyeceğini kısmen kendisinin üretmekte, bahçe tarımıyla yetiştirilemeyen ürünler çevre yerlerden sağlanmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte başkent olan Ankara, modern şehir olma yolunda hızla ilerleyerek, uzmanlaşan iş bölümü sayesinde, yiyeceğini kısmen de olsa üretme durumundan kurtulmuş, tamamıyla tüketici insan kitlesinin bir araya geldiği şehir toplumu haline dönüşmüştür. Bu tüketici şehir toplumu yiyecek ihtiyacını yakın ve uzak çevresinden tedarik etmektedir. Yakın çevre kesiminde yer alan Kahramankazan, Ankara'ya yiyecek tedarik eden civar yerlerden biri konumundadır. Diğer bir ifadeyle, kendi nüfusunu beslemenin yanı sıra, ürettiğinin fazlasını Ankara'ya göndermekte ve şehir halkının beslenmesine katkıda bulunmaktadır. Başkent Ankara'nın iâşesi, günümüze doğru giderek büyüyen ve daha uzak çevreden her türlü yiyecek tedarikini gerektiren bir

sektör haline gelmiştir. Bu esnada, Kahramankazan bölgesinde 1980'lerden itibaren yaşanan değişimin neticesinde, köylerin çoğu kendi yiyeceğini üretmeyip satın alır hale gelmiştir. Bu durum özellikle bahçe tarımı için geçerlidir. Diğer yandan, bölgede tarım makinayla, hayvancılık ise daha büyük miktarlarda, çiftlik ve mandıralarda modern metodlarla yapılar hale gelmiştir. Bütün bu gelişmeler, Kahramankazan bölgesinin mutfak kültürünü değiştirirken, eski mutfak kültürünün büyük ölçüde ortadan kalkmasıyla neticelenmiştir. Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelerek Kahramankazan'ın nüfusunu artıran kitleler, tabiatıyla mutfak kültürlerini de kendileriyle birlikte getirmişlerdir. Böylece, günümüzde örneğin Konya etli ekmeği ve kebab türlerinin servis edildiği restoranlar; Trabzon ekmeği ve pide çeşitlerinin yapıldığı fırınlar açılmıştır. Bunun üzerine, modern dönemin yemek alışkanlığının ürünü olan fast-food, kafe ve pastane yiyecek ve içecekleri eklendiğinde, Kahramankazan'ın

KAZAN KAVURMASI

mutfak kültürünün çeşitlendiği ve modern Türk mutfağının hemen bütün unsurlarının bünyesinde topladığı görülür. Şimdi, mutfak kültürü ve yeme-içme alışkanlıklarındaki bahsettiğimiz değişme sürecini detaylı biçimde gözden geçirelim.

Bu konuda söylenecek ilk söz, genelde Osmanlı mutfağının özelde Anadolu mutfağının bir özelliğinin, tıp bilimi ile beslenme arasında yakın ilişki kurmasıdır. Yukarıda sağlık kısmında anlatıldığı üzere, yiyecekler hastalıkları tedavi etme yöntemi olarak, ilk başvurulacak yollardan olmuştur. Bütün tıp kitaplarında yiyecek ve içeceklere atıflar yer aldığı gibi, yemek kitaplarının önemli bir kısmında, tarifi verilen yiyecek ve içeceklerin tıbbi yararlarına değinilmiştir. Bu durum, aynı zamanda Osmanlı tıp anlayışıyla da ilgilidir. Modern tıbbın Osmanlı dünyasına girişinden önce insan vücudunda var olan dört hilt/humor (kan, sevdâ, balgam ve safra) un dengede olmasının sıhhatte işaret ettiği düşünülürdü. Denge bozulduğunda hastalanan vücuda, bazı yiyecek ve içecek desteğiyle bir çeşit tedavi (perhiz) yöntemleri uygulanırdı. Zira bu hiltinlerin oranını değiştiren unsurlardan biri yiyecek ve içeceklerdi (Bilgin, 2015, s. 179). Klasik dönem dediğimiz 15-16. yüzyıl Anadolu mutfağının diğer önemli bir özelliği de yemeklerin içerik açısından günümüz yemeklerinden, hatta 19. yüzyıldakilerden bile oldukça farklı olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, bugünün damak zevkiyle pek uyuşmamakta ve birçok yemek, çok farklı tatları bir arada

barındırmaktadır. Bu dönemde, muhtevasında hem bal hem de sirke olan fakat her birinin tadının ağızda ardı ardına hissedildiği, birbirine karışmadığı yemekler yapıliyordu. Yine, sulu yemeklere meyve katılıyordu; erikli çorba, elma dolması vs. Gerek meyve yemekleri gerekse farklı tatları bir arada barındıran yemekler, Anadolu'nun bazı yörelerinde bugüne kadar varlığını sürdürmüş olsa da Ankara ve Kahramankazan bölgesinde yapıldığı ve yenildiğine dair izlere rastlamıyoruz. Meyvelerin yemeklerde kullanılması, farklı lezzetlerin tadılmak istendiği saray mutfağında ve İstanbul civarında daha yaygın görülmektedir.

Modernleşmeyle birlikte, bu geleneksel çizgiden 19. yüzyılda ayrılmaya başlanmıştır. 15-16. yüzyılda yapılan yemeklerinin tamamında sadeyağ ve baharatlardan elde edilen soslar kullanılmıştır.

Zeytinyağı ve salçanın mutfaklara girmesi için 19. yüzyılı beklemek gerekecektir. Ankara mutfağı için de aynı durumun geçerli olduğu söylenebilir. Öyle ki, zeytinyağının kullanımı bile kızartmalarla sınırlı kalmıştır. Yemeklerde salça kullanımı ise, ancak domates üretiminin iyice yaygınlaştığı 20. yüzyılın başlarından itibaren gerçekleşmiştir. Bu kapsamda Kahramankazan bölgesinde, anılan dönemde domates üretimi ve salça yapılarak çoğu yemeklerde kullanımına dair elimizde veri bulunmamaktadır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren, domatesin bilindiği ve üretiminin yapıldığını kesinlikle söyleyebiliriz.

Osmanlı döneminde Anadolu'daki geniş halk kitlelerinin günlük yiyeceğinin tahıl yahut hububat olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan, buğday unundan yapılan ekmek halkın standart günlük yiyeceği arasında ilk sırayı almaktadır. Öyle ki, bölgeye ilişkin tahrir kayıtlarının yer aldığı 1463 ve 1530 tarihli defterlerde, her köyde hinta yetiştirildiği görülmektedir. Hinta bir buğday türü olup, un haline getirilip ekmeği pişirilerek bölge halkının günlük, temel yiyeceği haline gelmiştir. Kahramankazan bölgesinde ekmeğin karşılığı "bazlama" olup, her öğünde sofraya gelmektedir. Gözleme, yufka, şebit, kömbe, yazma çöreği gibi unlu ve un esaslı ekmek türü yiyecekler de günlük temel yiyecekler arasında yer almaktadır. İkinci sırada, ekmek kadar yaygın, hemen her gün yenen un çorbası bulun-

maktadır. Yağ ve unun kavrularak, üzerine bol su eklenmesiyle yapılan bu çorba türüne Kahramankazan bölgesinde "miyane aşı" denilmekte ve genellikle sabahları veya akşamları içilmektedir (Göktaş, 2003, s.139). Un, her evde ve her zaman bulunduğundan, miyane çorbası sıklıkla pişirilmekte ve bölge halkının günlük temel gıdası arasında, ekmekten sonraki sırayı almaktadır. Yine, un yağ ile kavrulup üzerine az miktarda su ve şeker ilave edilip katı kıvamda pişirilince, bir tür helva elde ediliyor, halkın tatlı ihtiyacı da en kolay yoldan karşılanmış oluyordu. Su yerine sütün de konulduğu bu tatlı türüne Kahramankazan bölgesinde "haside" deniyordu ve günlük, özel olmayan durumlarda, ev halkının tüketimi için yapılıyordu (Göktaş, 2003, s.140).

Halk için sıcak yemeğin çoğu zaman çorba anlamına geldiği dönemlerde, Anadolu mutfağında önemli yer tutuyordu. Sabahları ekmek ile yenilen çorba, çoğu zaman yegâne yiyecekti.

Yani, sabahları sadece çorba içiliyordu. Kahramankazan bölgesinin mutfağı, yukarıda bahsettiğimiz miyane aşının yanı sıra, çorba türleri bakımından zengindi ve şu çorbalar günlük veya özel günlerde yapılıyor ve tüketiliyordu: Pirincin yoğurtla özenerek pişirildiği, üzerine kızartılmış yağ gezdirilen ve mevsiminde ise tarhin/tarhun adlı baharat serpilerek toyga çorbası, genellikle düğünlerde ve özel günlerde yapılırdı. Yarma, nohut ve fasulyenin pişirilip, soğuyunca torba yoğurdu katılarak, soğuk olarak yenen katma aşı, genellikle yaz günlerinde yapılır ve serinlemek için içilirdi. Yoğurt, un, domates, soğan, biber konularak yapılan ve güneşte kurutulduktan sonra elekten geçirilerek inceltiletilen un tarhanası; yarma, un ve yağsız yoğurdun maya ile karıştırılıp beş-on gün bekletilen, ardından ufak parçalar halinde bez üzerine dökülerek güneşte kurutulan yarma tarhanası, kışın sıcak yenen en temel yiyeceklerdi. Bulgur veya bulunursa pirincin haşlanarak üzerine süt ilave edilmesi, istenirse üzerine şeker koyulmasıyla yapılan sütlü çorba, genellikle sabahları yenilirdi. İçine konulacak malzemenin temel gıdalardan oluşması, çorbayı, her gün yenilebilen yemek haline getirmektedir. Sıvı olması sebebiyle de çocuk veya yaşlı,

nüfusun her kesiminden insanın, her mevsimde içeceği en temel yiyeceği olmaktadır. Sarımsak, kırmızı toz biber, bol miktarda yağ ve çeşitli baharatlarla tatlandırıldığında farklı lezzetlerde çorbalar üretilebilmekte, bu suretle tek düze lezzet olmaktan çıkmaktaydı. Bu aynı zamanda, çorbaların Anadolu ve Kahramankazan bölgesinin mutfağında ağırlıklı yer tutmasının ve yemeğe çorba ile başlanmasının sebebiydi. Çorba, et yemeği ve pilav üçlüsü, Anadolu mutfağının en temel yemekleriydi. Maddi imkânları iyi olmayanların et yemeği yerine herhangi bir sebze yemeğini, pirinç yerine bulguru tercih ettikleri düşünülebilir

Kahramankazan bölgesinde günlük yenilen yemeklerden bir diğeri, tirit ve cilbirdir. Yağda kızartılan yumurtanın üzerine sarımsak, baharat ve su ilave edilerek kaynatılması ve tepsiye dizilen kuru ekmeklerin üzerine dökülmesiyle yapılan tirit, bayatlayan ekmekleri israf etmeden tüketmenin de bir yoludur.

Yağda pişirilen yumurtanın üzerine sarımsak, baharat ve su ilave edilerek kaynatılmasıyla yapılan ve içine kuru ekmek doğranarak yenilen cilbir, tirit benzeri, bayat ekmek israfını önleyen yemek türüdür ve genellikle öğle vaktinde yenilirdi.

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Oğuz boylarının tanıştığı yiyecekler arasında sebzeler önemli yer tutmaktadır. Öyle ki, yazın tazeleri yenirken, kışın da kuruları tüketilmiştir.

Aslında sebzelerin çoğunluğu Amerika'nın keşfi ile dünyaya yayıldığından, Osmanlı'da klasik dönemde, yani 15-16. yüzyıllarda varlığından pek sözü edilemez. Örneğin, günümüzde taze ve kurutulularak tüketilen fasulye, Amerika'da keşfedilmiş ve İngiltere'ye ancak 1594 yılında gelmiştir. Osmanlılara girişi ise yaklaşık 1730'lu yıllardır. Günümüzde tükettiğimiz pek çok sebze Amerika menşeli olup Avrupa üzerinden dünyaya yayılmıştır. Osmanlı mutfağına ulaşması da 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarını alır. Bu sebeple Ankara ve Kahramankazan yemek kültüründe, anılan dönemde, sebzelerin fazla yer tuttuğunu söylemek mümkün değildir. Sebze denince, bölgede yetiştirilen veya kendiliğinden yetişen, daha ziyade yapraklı bitkiler anlaşılmaktadır. Efelek ve üzüm yaprağından yapılan sarmalar; madımak, sirken, karakavuk, dede sakalı yemlik, hardal, pazı, soğan gibi, pişirilerek veya çiğ tüketilen bitkiler sebze kapsamında sayılabilir. 1463 ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde bağ, bostan, bağçe kayıtlarının geçmesi, buralarda sebze ve meyve yetiştirildiğinin işareti olarak alınmaktadır, fakat türlerine ilişkin detaylı bilgi verilmemiştir. Bağın üzüm, bostanın kavun-karpuz, bağçenin ise meyve ve/veya yapraklı sebzeler yetiştirilen yerler olduğu tahmin edilebilir.

Kahramankazan bölgesinde et yemeklerinin, düşün, misafir ağırlama ve özel günlerde yapıldığını söylemeliyiz. Ankara tava, kuzu kapama, sac

kavurma, mıhlama, haşlama, sızgıç ve çoban kavurma gibi et yemekleri çeşitli pişirme yöntemleriyle yapılmaktadır (Zile, 2021, s. 71, 77-79). Bunlar arasında en yaygın olanı, özellikle düğünlerde, cenazelerde veya toplu yemeklerde yapılan pilav üstü et yemeğidir. Göçebe kültürün ürünü olan et ve süt ürünlerinin bölge mutfağında önemli yer tuttu-

ğu görülmektedir. Yoğurt türleri (torba yoğurdu, çalma yoğurt, koyun yoğurdu), peynir (koyun ve inek peyniri), ağız (inek buzağıladıktan sonra gelen ilk süt), kaymak ve yumurta, kendi başına veya hamur işlerinde karıştırılarak kullanılan hayvansal gıdalardır. Süt çiğ olarak kesinlikle tüketilmez, mutlaka pişirilirdi. Sütün doğrudan tüketimi de pek yapılmaz, yoğurt veya peynir haline getirilerek tüketilirdi. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın yapılması sebebiyle, hayvansal ürünlerin bol miktarda tüketildiği söylenebilir.

1463 ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde, her köyde resm-i ganem yani koyun vergisinin geçmesi, bölgede koyun besiciliğinin çok miktarda yapıldığını, eti ve sütünden faydalandığını göstermektedir. Günümüzde Kahramankazan'ın et üreten ve civar bölgelere pazarlayan bir yer olmasının arka planında, eskiye uzanan hayvancılığın yeri olsa gerekir. Sadeyağ veya bölgede sarı yağ adıyla bilinen ve bütün yemeklerde kullanılan tereyağı, bölge halkının beslenmesinde önemli yer tutmaktadır.

Et ile birlikte pirincin lüks gıda maddesi olduğunu, ancak özel günlerde tüketildiğini belirtmeliyiz. Bu kapsamda, koyun, keçi vb. küçükbaş hayvanların ve tavuk, horoz, kaz, ördek gibi kümes hayvanlarının etinin öncelikli olarak tüketildiği; inek, manda, dana, öküz vb. büyükbaş hayvanların ise etinin pek makbul olmadığı, sütünden ve gücünden faydalandığı bilinmektedir. Göçebe Türkmen mutfak geleneğinin bir devamı olarak, et kavrulup tuzlanarak saklanmakta, böylece uzun süre muhafaza edilerek tüketilmekteydi. Kahramankazan bölgesinde akarsular bulunmasına rağmen, balık tutularak yenildiğine dair eski dönemler için bilgiye sahip değiliz. Bölgedeki akarsulardan balık tutulma-

sının yakın zamanlarda gerçekleştiği ve su ürünlerinin sadece bölgedeki akarsularda yaşayan balık türleriyle sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

Pilav, diğer birçok yemekten daha fazla Anadolu mutfaklarının belirleyici unsuru. Pirincin Anadolu'nu çoğu yerinde yetiştirilmesine rağmen, Ankara ve Kahramankazan bölgesi için lüks gıdalar arasında olduğu tahmin edilebilir. Çünkü, Osmanlı döneminde pirinç sınırlı miktarda üretilmekte ve İstanbul gibi büyük şehirlerin beslenmesinde kullanılmaktadır. Pirincin ancak düğünlerde, özel günlerde ve misafir ağırlamalarında pilavı yapılarak tüketilmesine karşın, günlük hayatta bulgur pilavı yenilmektedir. Bölgede bol miktarda buğday yetiştirildiğinden, kaynatılıp kurutulmakta, dövülerek veya değirmende öğütülerek küçük parçalara ayrılıp pilavlık hale getirilmektedir. Böylece, ucuz ve günlük gıda maddesi üretilmektedir. Baharatlar, tatlandırıcılar ve turşular konusunda, bölgede yetişen bitki ve sebzelerden taze veya kurutulularak yapılanları; soğan-sarımsak gibi taze veya kuru olarak tüketilenleri sayabiliriz. Karabiber, kırmızı biber, kimyon, safran gibi uzak mesafelerden getirilerek Anadolu şehirlerine

taşınan, oralarından da civar bölgelere ulaştırılan baharatların bölgeye de ulaştığı tahmin edilebilir. Bu kapsamda, Kahramankazan'da tuz, nane, biber çeşitleri, kimyon gibi temel baharatların kullanıldığı düşünülebilir. Acılı baharatların bölgenin mutfak kültüründe yer tutmadığı bilinmektedir. Üzümden sirke yapılmakta ve turşuların yapımında kullanılmaktadır. Karışık, biber, acur ve kelek türü turşular sonbaharda yapılarak kış mevsiminde tüketilmektedir.

İÇLİ SÜBÜRE

Tatlandırıcı olarak da şeker, bal, pekmez ve kuru üzümün kullanıldığı bilinmektedir. 1463 ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde hemen her köyde resmi kovan, yani kovan vergisine rastlanması, bölgede çok miktarda arıcılık yapıldığını ve bal tüketildiğini bize göstermektedir. En sağlıklı yiyecek olan bal, kendi başına yenildiği gibi tatlandırıcı ve şifa kaynağı olarak tüketilmektedir. Şeker ise baklava, helva ve hamur işi tatlılarında, şurup yapımında kullanılmakta, bazı kuru ve yaş meyvelerden yapılan hoşafalara ve şerbetlere katılmaktaydı. Bölgede yetişen meyvelerden olan zerdali, üzüm, armut ve elma hoşafı bunların başında geliyordu. Bölgede, düğünlerde, özel günlerde ve misafir ağırlamalarda yapılan tatlılar arasında baklava ve pişmaniye ilk sırayı almakta, lokma tatlısı, hoşmerim, haside, öküz

helvası ve corkalak da günlük veya özel günlerde tüketilmekteydi (Güneri, 2013, s. 282). Pazar böreği, bohça böreği, tandır böreği, cızlama, gömme, yazma çöreği, içli gözleme ve kaygana gibi börek çeşitleri de özel günlerde veya günlük olarak tüketilmekteydi (Göktaş, 2003, s. 140-141). Kışın yemek üzere bol miktarda erişte kesilmekte ve şebit yapılmaktaydı. Bulgur, turşu, et kavurma, peynir, pekmez ve meyve kuruları da kış hazırlığı kapsamında yapılan gıdalar arasındaydı.

15-16. yüzyıllar dediğimiz klasik dönemdeki Anadolu, dolayısıyla da Kahramankazan mutfağının 19. yüzyıla kadar aynı kaldığı görülmektedir. Bu dönemde, sebzeler ve baklagillerin (nohut, mercimek, kuru fasulye) Anadolu'ya gelmesiyle mutfak kültürü çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir.

Bu esnada farklı baharatlarla da tanışılmıştır. Uzun dönem devam eden Anadolu mutfak kültürünün 19. yüzyıldan itibaren Amerika'dan Avrupa'ya, oradan da Osmanlı'ya gelen sebze ve meyve-lerle dönüşmeye başladığını, Kahraman-kazan bölgesi için bu sürecin ancak 20. yüzyılın başları olduğunu söyleyebiliriz. Kırsal nitelikte ve çevre statüsündeki bölgenin bu hızlı dönüşümünde, Anka-ra'nın başkent olmasıyla birlikte kaydet-tiği gelişmenin çevresine yansımalarının etkili olduğunu belirtmeliyiz. Bir iç Ana-dolu şehri ve başkent olan Ankara'nın beslenmesinin sektör haline gelmesiyle, diğer bölgelerden yiyeceklerin daha sık-lıkla ve büyük miktarlarda taşınmasıyla hem şehir hem de civar ilçelerinin halkı farklı yiyecek türleriyle tanışmış ve mut-fağını zenginleştirmiştir.

Sonuç itibarıyla, Oğuz boylarının Anadolu'ya gelmeleriyle belirlenen ve bölgede yetişen ürünlerle harmanlana-rak oluşan yemek kültüründe Kahraman-kazan bölgesi halkının gıda ihtiyacı, 20. yüzyıla kadar bölgede üretilen ürünler-le karşılanmıştır. Ancak, bu dönemden sonra yeni sebze, meyve ve baharatlarla tanışılmasıyla, mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlığı değişime uğramaya

başlamıştır. Bölgenin kırsal nitelikte ol-ması dolayısıyla, lüks tüketimden ziyade mütevazı beslenmenin yaygın olduğu söylenebilir. Lüks tüketim maddelerinin ancak düğün, bayram, özel günler ve misafir ağırlamalarında, davetlerde kul-lanıldığı bilinmektedir.

Bu kapsamda, bölgede kullanılan gıda çeşitlerinin geçmiş dönemler için sınırlı olduğu, uzun dönemler boyunca aynı türden yiyeceklerin tüketildiği ve mutfak kültürünün aynı kaldığı söyle-nebilir. Belirtildiği üzere, gıdaların çeşit-lenmesiyle başlayan mutfak kültürünün değişimi, büyük ölçüde Cumhuriyet dö-nemine rastlamış, civar ve uzak illerden göçlerin başladığı 1980'li yıllardan itiba-ren de hızlanmıştır.

Diğer bir ifadeyle, Kahramankazan mutfağı, Orta Asya'dan taşınan ana da-marı imparatorluğun son dönemlerine kadar korumuş, değişime oldukça kapalı kalarak ancak kendi içinde yenilenme-yi başarabilmiştir. Bu sebeple, İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun batı bölgelerinde, klasik dönem Osmanlı mutfağının izleri büyük oranda kaybolmuşken, İç Anadolu'da muhafaza edildiği söylenebilir.

9.BÖLÜM

GİYİM KUŞAM

A- KİYAFET KÜLTÜRÜ

A- KIYAFET KÜLTÜRÜ

Giyim kuşam konusu, bir toplumda gelenek ve görenek, toplumsal statü, kimlik, yaşam tarzı, maddi kültür, gündelik hayat ve tüketim konularında bilgi vermesi bakımından önemlidir. Osmanlı toplumunda giyim-kuşam dönemlere, bölgelere ve dinî inançlara göre farklılık göstererek, dönemin ve bölgenin sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi ve mahalli şartları harmanlanarak giyim-kuşam tarzını belirlemiştir. Osmanlı toplumu bir statü toplumu olduğundan, insanlar statülerine göre sosyal tabakalaşmada yer ediniyor, statülerinin dışavurumu olan kıyafetler de ona göre biçimleniyordu. Çoğulcu yapıya sahip olması, yani farklı din ve etnik gruplardan müteşkil olması sebebiyle, bu grupların barış ve huzur içinde bir arada yaşamalarının gereği olarak duyulan birbirini tanıma ihtiyacı, kamusal ve sosyal alanda kıyafet üzerinden tanımlanıyordu. Diğer bir ifadeyle, örneğin 16. yüzyılda Ankara sokaklarında dolaştığınızda, sadece kıyafetine bakarak, sokakta dolaşan kişilerin Müslüman mı, gayrimüslim

mi? Esnaf mı, müderris mi? Hatta Rum mu, Ermeni mi olduğu kolayca anlaşılabilirdi. Bahsettiğimiz üzere, bu durum, birbirinden çok farklı toplumsal gruplardan bir arada yaşadığı imparatorluk yapılarında, kişilerin uyumlu ve güvenli biçimde yaşamaları için gerekliydi. Şehir toplumu için geçerli olan bu durumun, kırsal toplum için de aynı derecede geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Kırsal toplumlarda, insanlar daha küçük yerleşim birimlerinde, çoğunlukla köylerde, küçük topluluklar halinde yaşamakta ve birbirlerini tanımaktaydılar. Kıyafetin ayırt edici tanıma fonksiyonu, daha ziyade dışarıdan gelenler için geçerliydi ve yabancı bir şahıs kıyafetine bakılarak kolayca tanınabilirdi. Giyim-kuşam, incelediğimiz kırsal niteliğe sahip Kahramankazan toplumu için statünün yanı sıra, kültürel sembol ve tüketimin göstergesi olma ve gündelik hayatı yansıtmak konularında bize yardımcı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bölgedeki giyim-kuşamın incelenmesi bize gündelik hayatın işleyişi, insanların tüketim alışkanlıkları ve bölge kültürü hakkında ip uçları vermektedir.

Öncelikle belirtmeliyiz ki, bölgedeki giyim-kuşam, imparatorluğun geneli ile ortak bir yapıya sahiptir. Osmanlı giyim kuşamında, temel belirleyici unsur İslami esaslar olmakla birlikte, Anadolu ve Yakın Doğu mirasının etkilerini de dikkate almak gerekir. Modernleşme sürecinde yaşanan değişimler ve Avrupa'nın etkisi, en görünür haliyle kıyafete yansımıştır. Hatta bazı dönemlerde, II. Mahmud (1785-1839) devrinde, kıyafete köklü değişimlerin sembolü olma gibi belirleyici bir vazife bile yüklenmiştir. İstanbul, konumu ve başkent oluşu dolayısıyla Osmanlı giyim kuşamının, estetik ve zenginliğinin yansımada merkezî ve öncü rolüyle seçkin bir yer edinmiştir. Kılık kıyafette tekdüzeliğin yaşanmadığı dönemlerde de bütün renklerin, şekillerin ve farklılıkların sergilendiği bir merkez hâline gelmiştir (Arıt, 2015, s. 230). Başkent ve ticaret merkezi olması dolayısıyla, moda İstanbul'da ortaya çıkıyor, buradan da imparatorluğun diğer bölgelerine yayılıyordu. İstanbul modasının taşraya taşınmasında merkezden taşraya görevlendirilen devlet memurla-

rının etkili olduğu bilinmektedir. İstanbul giyim-kuşam modasının aynı yolla Ankara'ya taşındığı söylenebilir.

Ancak, Ankara'dan incelediğimiz Kahramankazan bölgesine taşınmasının sınırlı ölçüde gerçekleştiği tahmin edilebilir. Anadolu şehirleri, bu kapsamda Ankara, moda konusunda oldukça mütevazidir ve İstanbul'u takip eder konumdadır. Kahramankazan'ın dahil olduğu Ankara çevresi de Ankara'yı takip eder konumdadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, genelde tüm imparatorluklarda olduğu gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nda da kıyafet belli sosyal, ekonomik, siyasî ve dinî anlamlar ifade eden ve belli kuralları olan bir unsurdur. Orhan Bey döneminde asker ve sivillerin kıyafetlerinin nasıl olması gerektiği konusunda düzenlemeler yapıldığına dair bazı bilgiler mevcuttur. Fatih Sultan Mehmed (1432-1481) dönemi ise bu manada bir dönüm noktasıdır. İstanbul'un fethinden sonra teşrifat kuralları bütün detayları ile belirlenmiş ve bu dönemde kimin nasıl giyinmesi gerektiğinin kuralları da tespit edilmiştir. Hazırlanan kanunnameye değişik sosyal gruplar arasındaki farklılığa vurgu yapılmakta ve divan-ı hümayun üyeleri, saray erkânı ve resmî görevlilerin giyimleri ile ilgili düzenlemelere yer verilmektedir (Arit, 2015, s. 230). İstanbul halkının merasim adabına riayet etmesi ve herkesin haddini bilip kendi sınıfına tahsis edilen kıyafetle dolaşması talep edilmiştir. İmparatorluğun son dönemlerine kadar rütbe, statü, meslek ve dine göre farklı kıyafetler tahsis edilmesinde, Hz. Muhammed'in "İnsanlara layık olduğu şekilde muamele ediniz" hadisi referans alınmıştır. Rütbe, statüye, mesleğe ve dinî inanca göre farklı kıyafetler giyilmesi suretiyle düzenin sağlanması, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki "adalet" anlayışıyla da bağlantılıdır. Kişilerin kendi statüsüne tahsis edilen kıyafeti giymesi, toplumsal adalet kuralının gereğidir (Arit, 2015,

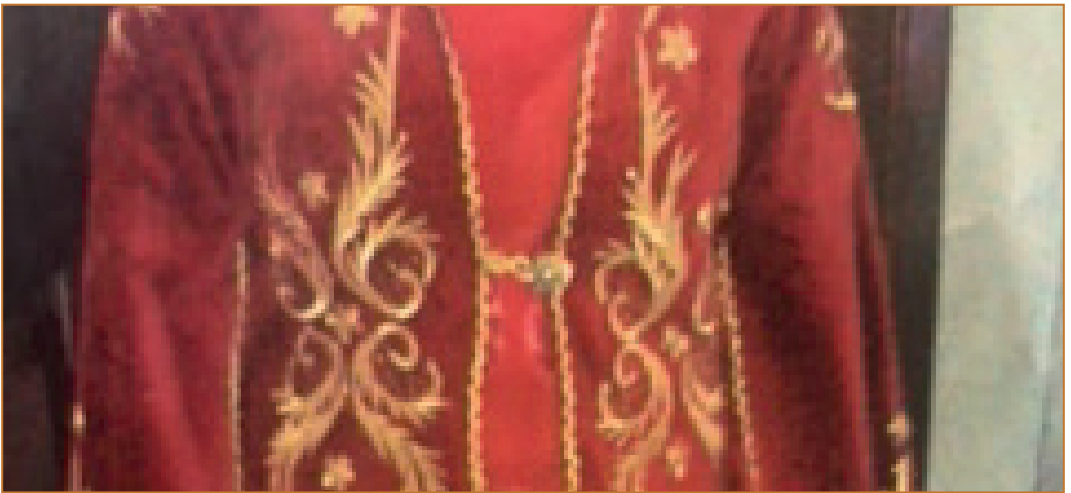
s. 230). Giyim kuşam alanında Kanunî Sultan Süleyman döneminde (1520-1566), Kanun-ı Teşrifât'ın geliştirildiği bilinmektedir. Devletin gelişip zenginleşmesiyle birlikte kılık kıyafet, devletin himayesinde yaşayan her bir unsuru diğerlerinden ayıracak nitelikte çeşitlilik göstermiştir. Padişah'tan hademeye kadar asker, sivil, ilmiye ve her sınıftan görevlilerin; divan-ı hümayun toplantıları, sefer, mevlit, bayram, diğer merasimler ve muhtelif vesilelerle rütbe ve mesleklerine göre giymesi gereken kıyafet ve başlıklar bellidir (Arit, 2015, s. 231). Kıyafetle ilgili anlattığımız bu uygulamaların ve çıkarılan kanunların İmparatorluğun genelinde olduğu gibi Kahramankazan'da da geçerli olduğu tahmin edilebilir.

Bu kapsamda, klasik dönemden itibaren kıyafet konusunda Kahramankazan'da erkek ve kadın kıyafetine ilişkin bilgilerimiz şu şekildedir: Erkek kıyafeti olarak sırasıyla ayağa büyükbaş hayvan derisinden yapılan çarık ve dize kadar uzanana ve ipe bağlanan yün veya tiftik çorap giyilirdi. Yün dokumadan yapılmış, koyu renkli şayak denilen pantolon, yine yünden dokunmuş işlik denilen yakasız gömlek ve bunların üzerine uzun ve entari içiminde bol bir elbise giyilir ve bele kuşak bağlanırdı. Başta sarık bulunurdu (Göktaş, 2003, s. 110). Üzere giyilen bol elbise diye tabir ettiğimiz giysi, bir çeşit kaftandı.

Erkek giyiminde olduğu kadar kadın giyiminde de önemli bir unsur olan kaftan, Göktürk ve Uygurlarda, dize ya da yere kadar uzanan beli kuşaklı, dik veya devrik yakalı şekilde görülüyordu. Kaşgarlı Mahmud (1008-1102)'un kaftandan bahsetmesi, kullanımının eski geleneğe sahip olduğunu göstermektedir. İlerleyen dönemlerde kaftan üst sınıfın giysisi haline gelmiş ve desenleri, kalitesi ve gösterişi kişinin statüsünün sembolü olmuştur. Sıradan halkın giydiği kaftanlar sade ve gösterişsiz günlük kıyafettir. İlerleyen dönemlerde astarlı şalvar, işlik ve hırka üçlüsü takımlar giyilmeye başlanmıştır. İç çamaşırı olarak humayın kumaştan dikilmiş, açık yakalı ve kollu göynek ile uzun paçalı iç donu giyilirdi. Okula giden oğlan çocukları, üç etek entari üzerine çuhadan mintan/gömlek giyer, bellerine şal kuşak sararlardı (Erdoğan, 2009, s. 540). Efeler ise ayağa dizlik, dizka-

pağının altına inen şalvar, sırta işlik, camdan/cepken giyer bellerine genişçe kuşak ve silahlık sararlardı. Efe kıyafeti gösterişli ve kişiyi heybetli gösteren bir tarzdaydı. II. Abdülhamid (1842-1918) döneminde, işlemeli dizlik ve çoraplar kalktı yerine, düz beyaz yünden çoraplar giyilmeye başlandı. Diz çorabı veya dizlik giyen efelerin dizkapakları mutlaka açıkta kalırdı. Başa fes giyilir, üzerine ipekli çevre ve poşu sarılırdı. (Erdoğan, 2009, s. 540-541).

Cumhuriyetle birlikte, anlattığımız geleneksel giyim tarzı terk edilerek, modern ve gündelik hayatta daha kullanışlı bir giyim tarzı benimsendi. Buna göre, başta fes ve sarığın yerini siperli kasket, ayakta pantolon ve lastik ayakkabı, sırtta gömlek ve önde iki sıra düğmeli ve cepli yelek aldı. Bir süre sonra bu da değişerek pantolon, gömlek ve ceket üçlüsü erkek kıyafetinin belirleyicisi oldu.

Ayakta, soğuk kuyu denilen lastik ayakkabı ve genellikle yaşlıların giydiği geleneksel mest ise giymeye devam etti. Varlıklı kişilerin kıyafetleri benzeri olmakla birlikte, daha kaliteli ve gösterişliydi. Ayağa giyilen körüklü çizme ve paça kısmı dar, yukarı doğru genişleyen külot pantolonlar, zenginlik ve itibarın göstergesiydi (Göktaş, 2003, s. 110). Kahramankazan'daki erkek giyimine ilişkin bilgilerimiz bu bahsettiklerimizle sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle, toplumun farklı katmanlarındaki kişilerin ne tür kıyafetler giydiklerine dair bilgilerimiz sınırlı olduğundan, değerlendirmelerimiz de sınırlı olmaktadır. Bu konuda yapabileceğimiz en önemli değerlendirme, erkek kıyafetinin, günlük işleri ve tarımsal faaliyetleri yürütmek için gereken hareket kolaylığı sağlayan, güneşten koruyan giysilerden oluştuğudur. Giysilerle, sağlığın korunması da amaçlanmıştır: İnsanlar bedenlen ve çoğunlukla da eğilerek çalıştığından, kalın bir kuşağın bele sarılması, bel kısmını korumaya yöneliktir. Astarlı ve üst üste giyilen, bol kesim giysiler ise yazın güneşin altında ve açık alanda çalışan insan bedenini serin tutmaya ve terlemeyi önlemeye yöneliktir. Başa giyilen her türlü başlık ise, vaktinin çoğunu tarlada, bahçede bedenlen çalışarak geçiren insanlar için güneşten korunmanın yegâne aracıdır. Bilinen en eski dönemlerden yakın geçmişe kadar başa giyilen başlıklar ise Anadolu ve Yakın Doğu âdetidir. Erkekler ve kadınlar, çocuklar dahil toplumun bütün bireyleri başlarını bir şekilde kapatmaktadır. Başa konulan başlık özellikle erkeklerde statü sembolüdür. Ancak, incelediğimiz Kahramankazan bölgesinde giyilen başlık türlerine dair bilgimiz olmadığından,

hangi statüde kişilerin yaşadığına dair detaylı bilgimiz mevcut değildir. Bu sebeple, bölgede standart Anadolu kırsal kesim insanının yaşadığı, elbette ki bunların içinde varlıklı insanların, bey, şeyh, hacı gibi unvanlar taşıyan kişilerin olduğu; imam, tımarlı sipahi gibi mesleki profesyonellerin bulunduğu tahmin edilebilir. Osmanlı'da kullanılan kavuk, köklü bir geleneğe sahiptir ve Uygurca eserlerde ve Kaşgarlı Mahmud'un eserlerinde rastlanmaktadır. Rütbeye ve merasime göre değişerek farklı dönemlerde muhtelif şekiller ve isimler almıştır. Örneğin, üzerine beyaz sarık sarılmış kavuk giymek Müslüman olma alametidir. II. Mehmed (1451- 1481) zamanında yaygınlaşan beyaz sarık, II. Süleyman (1642-1691) zamanında imparatorluğun her tarafına yayılmıştır (Arit, 2015, s. 31). Bu sebeple, Kahramankazan bölgesinde de giyildiği tahmin edilebilir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, başa giyilen her tür başlık, statü sembolü olmaktan çıkmış ve herkes yeni kurulan ulus devletinin eşit vatandaşı kabul edilerek, farklı başlıkların giyilmesine son verilmiştir. Bu suretle, halkı oluşturulan bireyler arasında, görüntüde eşitliğin sağlanmasına çalışılmıştır. Bu kapsamda, erkek başlıklarının tüm ülkede standart haline getirilmesi gündeme getirilerek, 1925 yılında şapka kanunu çıkartılmıştır. Kahramankazan bölgesinde bu tarihten sonra, şapka giymeye başlanmış ve yaygın hale gelmiştir. Kasket ve fötr türlerinde olan şapkaların çoğunlukla kasket türünün giyildiği; fötr şapkanın ise daha ziyade şehirli halka has giysisi olması sebebiyle nadiren kullanıldığı tahmin edilebilir.

Günümüzde ise bu şapkaların hiçbir türü kullanılmamakta, sosyal ve kamusal alanda sadece yaşlılar başlarını soğuktan koruma amacıyla bir tür bere giymektedirler.

Kadın kıyafeti konusunda, Anadolu'daki geleneksel kıyafet tarzının uzun dönemler boyunca hatlarıyla devam ettiği, kullanılan aksesuar, kesim şekli ve başlıklarda farklılaşmalar olduğu söylenebilir. Türklerin yüzyıllar boyunca Batıya doğru yönelmeleri ve yer değiştirmeleri süresince, giyim gelenekleri de birlikte taşınmış, yerel etkilerle zenginleşmiştir. Uygur dönemi kadınları ve sonrasında yaşamış Selçuklu dönemi kadınları şalvar ve entari giyinmişlerdir. Orta Asya'da İslam öncesi dönemde ve Selçuklu döneminde, kadınlar gösterişli başlıklar giyerlerdi. Bu gelenek Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Yine Osmanlı döneminde kadınlarının iç kıyafeti Orta Asya giyim tarzının aynen devamıdır. Bahsedilen dönemlerde, Orta Asya'dan göçlerle Kahramankazan bölgesine gelen Türkmen kadınlarının giyim tarzlarının da aynı olduğu söylenebilir. Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşayan kadınlar, eski Anadolu ve Orta Asya geleneklerini sürdürmüşlerdir (Arit, 2015, s. 240).

Erkeklerde olduğu gibi kadın kıyafetinin önemli bir unsuru olan başlık, aynı zamanda, elitler ile halk arasındaki farkı belirleyen önemli bir giysiydi. Zengin kadınların başörtüsü süslemeleri daha ayrıntılı, incelikli ve ihtişamlı olurken, sıradan kadınların başörtüleri sade ve daha az süslüydü.

Ayrıca, zenginliğe paralel olarak kıyafet sayısı artar, kumaş çeşitliliği ve kalitesi yükselir; kürk, kaftan gibi değerli kıyafetlerin sayısı çoğalırdı. İthal kumaşlar ve ipek zenginler tara-

findan tercih edilirken, sıradan halk yerli üretim kumaşları kullanırlardı. Kadın kıyafeti konusunda dikkati çeken bir husus da İslamiyette kadının mahrem sayılması ve kadın kıyafetinin namus ve edeb ile ilişkileştirilmesidir. Bu kriterler hem şehirlerde hem de kırsal kesimde yaşayan kadınların kıyafetlerinin türü, hatta

sayısı konusunda belirleyici olmuş, hangi toplumsal statüde olursa olsun kadınların örtünmeden sokağa çıkması yasaklanmıştır (Arit, 2015, s. 241). Osmanlı toplumunun geneline dair bu kıyafet geleneğinin, incelediğimiz Kahramankazan bölgesi için de geçerli olduğu söylenebilir.

Osmanlı döneminde bölgede yaşayan kadınların kıyafetine ilişkin bilgilerimiz şu şekildedir: Holta ve salta ile birlikte veya ayrı ayrı giyilen entariler ve etek-ceket şeklindeki elbiseler en çok giyilen kıyafetlerdir (Erdoğan, 2009, s. 540-536; Olgaç, 2013, s. 132). Bu tarz kıyafetler zengin kadınlara has olduğu gibi sadece özel günlerde giyilirdi. Günlük kadın kıyafeti çinti-işlik ikilisinden oluşuyordu. Divitin denen kalın kumaştan, astarlı dikilen çinti, bir çeşit şalvardı ve belinde uçkur bulunurdu. İşlik ise, düğmeli veya kopçalı, yakasız gömlekti. Yaşlı kadınlar bellerine kuşak bağlar üzerlerine bir tür ceket giyer ve başlarına fes takarak üzerini oyasız yemeniyle örterlerdi. Sokağa çıkarken, çember ile ağız ve burun kapatılır, üzerine bir tür başörtüsü olan çar örtülürdü. Sonraları, çarın yerine atkı örtülmeye başlandı. Ayağa, yün veya tiftikten örülmüş desenli çoraplar giyilirdi. (Göktaş, 2003, s. 110). Gelin ve düğün elbiseleri aynıdır, sadece başa tel ve duvak takılır. Ağır elbise olarak adlandırılan bu kıyafetler sadece düğünlerde, nişan ve kına gecelerinde giyilir, diğer zamanlarda kesinlikle giyilmezdi. (Erdoğan, 2009, s. 536). Yakın dönemlere gelindiğinde sadece çinit-işlik, fistan ve holta giyilmekte, yemeni, yazma ve çar örtülmektedir. Cumhuriyetle birlikte kadın kıyafetinde önemli değişimler yaşanmış, artan refah ve şehirleşme ile birlikte, Anadolu kadın kıyafeti büyük bir değişime uğramıştır. Bu noktada belirtelim ki, kadın kıyafeti konusunda herhangi bir kanuni düzenleme yapılmamıştır. Kadın kıyafeti tamamıyla, yaşanan toplumsal ve eko-

nomik değişimin ve modanın tesiriyle günümüze doğru değişerek, bugünkü halini almıştır.

Diğer yandan, Müslüman kadın ve erkek kıyafetinde sınıfsal farklılıkların kıyafete yansımalarının söz konusu olduğu gibi gayrimüslimlerin kıyafetlerinde de birtakım sınırlamalar mevcuttu.

Osmanlı toplumunda, kendinden önceki İslam toplumlarında olduğu gibi, kıyafet bakımından gayrimüslimlerin Müslümanlardan farklı olmalarını ve onlara benzememelerini sağlayan bir dizi kurallar vardı. Kahramankazan bölgesinde çok az sayıda gayrimüslim olduğunu bilmekle birlikte, kıyafetlerine ilişkin bilgimiz mevcut değildir.

Bu konuda, Müslümanlardan ayırt edici kıyafetler giydiklerini, bu kıyafetlerin de İmparatorluk genelindeki gayrimüslimlerin giydikleriyle aynı veya benzer olduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıda da işaret edildiği üzere, giyilen kıyafetler, toplumsal statüyü yansıtmasının yanı sıra, insanların ve bölgenin ekonomik durumunu, üretim türlerini dolayısıyla da toplumsal refahı yansıtmaktadır. Bu kapsamda, Kahramankazan bölgesinde giyilen, yukarıda tarif ettiğimiz erkek ve kadın kıyafetlerinin yün ve pamuklu kumaşlardan oluşması, bölgesel tüketime işaret etmektedir. Bölgede yapılan koyun/keçi besiciliğinden elde edilen yün ve tiftiklerden öncelikle çorap örülmektedir. Evdeki kadınlar tarafından, özellikle de kışları yapılan çorap örme işiyle, bütün hane halkının çorap ihtiyacının karşılandığı düşünülebilir.

Pamuklu ve yönlü kumaşların ve tlbentlerin dokunması içinin Ankara ve civarında, rneğin Beypazarı'nda yapıldığı, Ankara'nın tekstil konusunda ileri bir düzeyde olduğu bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle, gündelik kıyafetler için gereken kumaşlar yakın çevreden karşılanmaktadır. Özel günlerde ve bölgede az sayıda giyilen kıyafetlerin yapıldığı kadife, ipek vb. kumaşların Bursa, İstanbul gibi Anadolu'daki uzak illerden geldiği düşünülebilir. 19. yüzyılda Ankara'daki tekstil sektörünün zayıfladığı, İngiliz kumaşlarının ithal edilerek satıldığı bilinmektedir. Bu sebeple, bölgede sınırlı miktarda da olsa, zengin kişilerin bu tür kumaşlardan kıyafetler diktirdiği tahmin edilebilir. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Ankara ve civarında yaşanan kuraklık, kıtlık ve yangınların,

halkın kıyafet alışkanlıklarında yansıdığı ve fakirleşmeyle birlikte kumaşların kalitesinin düştüğü tahmin edilebilir. Cumhuriyetle birlikte, toplumsal yapının ve elitlerin değişmesiyle, en önemlisi de elitlerin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasıyla, bölge genelinde bir yenilenme ve gelişmenin kaydedildiği gözlemlenmektedir (Cantek, 2016, s. 67-83). Başkent olmasıyla birlikte Ankara'da bürokratik elitlerin oluşmaya başlaması, halkın tüketim alışkanlıklarının değişime uğramasının yolunu açarak, yeni ve daha önce görülmeyen taleplerin oluşmasının sağlamıştır. Ankara, giderek modern şehir ve tüketim merkezi haline bürünürken, yakın ve uzak çevresinden, hatta yurtdışından her tür tüketim malzemesinin pazarlandığı yer haline gelmiştir.

Bu gelişmenin çevreye yansıdığı, incelediğimiz Kahramankazan bölgesinin Ankara merkezine yakın olması dolayısıyla, yeni taleplere cevap olarak piyasaya sürülen ürünlerden istifade ettiği düşünülebilir. Kumaş ve giysilerin bu ürünlerin başında geldiği, Ankara'nın çarşı ve pazarlarında satılan, kumaşların Kahramankazan'a ulaştığı, bunun da kıyafet alışkanlıklarında değişimin yolunu açtığı söylenebilir. Cumhuriyetle birlikte değişen ekonomik ilişkiler neticesinde zenginleşen halk kitlesinin giderek büyümesi, tüketim alışkanlıklarının değişmesine sebep olduğu gibi, tüketim cesaretini artırmış ve geleneksel sınırları zorlamıştır. Geleneksel kıyafetler de bu zorlanan sı-

nırlara dahildir. Kahramankazan bölgesinin zenginleşmesi ve başkent Ankara ile bağlantısının artması ve sıklaşması neticesinde, standart tüketimden lüks tüketime geçildiği; bunun da geçmiş dönemlere kıyasla, en fazla giyim-kuşama yansıdığı; geçmiş dönemlerde olduğu gibi kıyafetin artık bir statü göstergesi olmaktan çıktığı gözlemlenmektedir. Diğer biri ifadeyle, statü ve dine dayalı kıyafet ayrımı ve tasarımı, Cumhuriyet sonrasında tamamen sona ermiştir. Günümüz dünyasında görüldüğü üzere giysi, moda adı altında toplumsal sınıflar arasındaki statü farklılıklarını silerken, ülkeler arasındaki farklılıkları da ortadan kaldırmıştır.

10.BÖLÜM

MERASİMLER VE EĞLENCELER

A- HALK KÜLTÜRÜNDE MERASİMLER VE EĞLENCELER

A- HALK KÜLTÜRÜNDE MERASİMLER VE EĞLENCELER

Kahramankazan bölgesinde geçmişte doğum, düğün, ölüm, askere gönderme gibi çeşitli vesilelerle yerine getirilen örf ve adetlerle; ferfene, bağbozumu ve köy odaları sohbetleri merasim ve eğlenceleri oluşturmaktadır. Günlük yaşamının bir parçası olan merasim ve eğlenceler, dini ve dünyevî birçok unsuru da bünyesinde barındırıyordu. Bunlardan birçoğu, günümüze ulaşmadan kaybolup giden, kitaplarda ve yaşlıların hatıralarında kalmış anılardan ibaret haldedir. Onların yerini, yeni ortaya çıkan merasim ve eğlenceler almıştır. Burada, sosyolojik açıdan bahsedeceğimiz en önemli nokta, günümüzdeki merasim ve eğlencelerin toplumsal olmaktan çıkıp bireysel hale dönüşmesi; kalabalık kitlelerin katılımından çıkıp, daha küçük kitlelerce uygulanır hale gelmesidir.

Diğer bir ifadeyle, benimsenen yeni yaşam tarzı, yeni türden merasim ve eğlenceyi de beraberinde getirmiştir. Osmanlı son döneminde başlayan ve Cumhuriyet döneminde hızlanan modernleşme çabalarının neticesinde toplumun genelinde görülen kültürel değişim Ankara'ya, oradan da Kahramankazan bölgesine yansıyor, bölgenin kırsal toplumunu dönüştürmeye başlamıştır. Bu bağlamda, özellikle 1970'lerden sonra hızlanan toplumsal değişim sürecinde yeni yaşam tarzı bölgeye nüfuz ederken, merasim ve eğlenceler de bu değişimden nasibini

almıştır. Bazen eski ile yeninin sentezi yapılırken, çoğu zaman da eskinin tamamıyla terki ve yeninin bütünüyle kabulü durumu gerçekleşmiştir. Bu konuda belirtilmesi gereken bir diğer nokta, Batı dışı toplumlarda değişim yaşanırken merasim ve eğlencelerin, en son değişime uğrayan toplumsal direnç noktaları olmasıdır. Toplum teknolojiye çok kolay adapte olmakta ve hayatını kolaylaştıran teknoloji ürünlerini neredeyse sorgulamadan alıp kullanmaktadır. Fakat, örf ve adeti, örneğin cenaze defin merasiminde yapılması gereken adetleri veya mahalli bir müziği dinlemeyi kolayca bırakmamaktadır. Düğünler ise, orta yolun bulunduğu, eski ve yeni adetlerin sentezlendiği merasimler olagelmıştır.

Diğer yandan, merasim ve eğlenceler hoş vakit geçirme, dinlenme, keyif alma ve üzüntüyü unutmanın yanı sıra, eski dönemlerde toplumsal düzeni sağlamanın, toplumun kural ve nizamlarını yeni nesillere aktarmanın etkili bir yolu olarak da algılanmaktadır. Eğlence ve toplantı mekanlarında oturma düzeni ve konuşmanın yaşlıdan gence, en itibarlı kişiden en az itibarlı kişiye doğru hiyerarşik biçimde sıralanması, bahsedilen toplumsal nizama işaret etmektedir. Geleneksel toplumlarda, her kişinin toplumda işgal edeceği yeri ve sınıfı bellidir. Bozulması, toplumsal kargaşaya yol açacağından, eğlence ve merasimler dahil, sosyal hayatın her alanında uyulması gereken kurallar haline dönüşmüştür. Bu kurallar yazılı olmayıp, sözlü ve uygulamalı biçimde yeni nesillere aktarılır.

Sosyal hareketliliğin az olduğu geleneksel toplumlarda, insanların modern toplumlardaki gibi bireysel tercihler yerine, toplumun kuralı olarak benimsediği örf ve adetlere uyması, uyum içerisinde yaşaması için en önemli gerekliliktir. Kahramankazan bölgesindeki sosyal hayatın önemli bir yönünü teşkil eden merasim ve eğlence kültürünün kökenleri Orta Asya'ya kadar uzanmaktadır.

Döneme ve yaşam tarzlarına bağlı olarak değişime uğrayan bu eğlencelerin bir kısmı ortadan kaybolurken yenileri ilave edilmiştir. İncelediğimiz Kahramankazan bölgesi, kırsal yapıda olması ve şehirden uzak bulunması sebebiyle, halka sürekli eğlence sunan kişileri ve mekanları barındıran bir yer değildir.

Örneğin, büyük şehirlerde, İstanbul'da sürekli bulunan sihirbaz, hokkabaz, cambaz, kuklacı, meddah gösterici vb. sokak sanatlarını icra eden şahıslar ile bunların sunulduğu mekanlar, kahvehaneler ve hanlar bulunmamaktadır. Köylerden ibaret olan bölgedeki her köyde bulunan meydan ve köy odası, toplu yapılan eğlencelerin yegâne alanını teşkil etmektedir. Evler ise, özellikle kadınların eğlence mekanları olagelmıştır. Tarım toplumunda ilkbahar ve yaz ayları ekim-dikim ve hasat dönemi olduğundan, merasim ve eğlenceler

genellikle sonbahar ve kış aylarında yapılmaktadır. Uzun kış gecelerinde köydeki komşular ve akrabalarla bir araya gelinerek kadınlar evlerinde, erkekler de köy odalarında çeşitli eğlenceler tertip etmektedir. Kadınların eğlencelerine dair pek bilgimiz olmamakla birlikte sohbet ve yeme-içme, türkü söyleme ve folklorik oyunlar oynama şeklinde geçtiği tahmin edilebilir. Erkekler ise köy odalarında toplanır. Ferfene denilen yemekli ve müzikli eğlencelerin tertip edildiği yegâne eğlence mekânı olan ve her köyde bir tane bulunan köy odası, genellikle kış aylarında kullanılmaktadır.

Gündüz yaşlıların, geceleri ise gençlerin toplandığı köy odalarında, yaşlılar ve gençlerin eğlenirken bir araya gelmemesi kuraldır.

Öyle ki, gençler saygı gereği, yaşlıların akşam köy odasını terk etmesini müteakip odaya gelirler, sabah ezanından önce yaşlılar camiye gelmeden ayrılırlardı. Köy odasında, yaşa ve itibara göre hiyerarşiye bağlı bir oturma düzeni mevcuttur. En başta ve ocak başında yaşlılar oturur, devamında yaşa göre halka halinde sıralanır, yaşça küçük olanlar ise, arka halkada yer alırdı. Gençler ise odaya girmek istediklerinde, odanın ayaklık denilen kısmında bekler, ancak çağrılınca içeri girerdi. Yaşlı biri konuşurken diğerleri onu dikkatle ve saygıyla dinlerdi (Göktaş, 2003, s. 111). Köy odasındaki oturma ve konuşma düzeni, yukarıda belirttiğimiz toplumsal düzeni sağlamanın bir yönüydü. Küçük toplumlarda daha ön plana geçen ve sıkı sıkıya riayet edilen bu hiyerarşik düzen, uyumlu ve huzurlu bir sosyal hayatın yaşanması için gerekli görülürdü.

Köy meydanı, genellikle düğünlerde, kına gecelerinde ve asker uğurlamalarında kullanılan geniş ve açık alan eğlence mekanydı. Geceleri yapılan eğlencelerde davul-zurna köy meydanında çalınır, sinsin oyunu burada oynanırdı. Ateş etrafında halka olan gençlerin birbirini kovaladığı sinsin oyunu bir Orta Asya geleneğiydi ve yakın zamanlara kadar varlığını korumuştur.

Eğlence ve merasim konusunda bir noktayı daha ilave etmek gerekmektedir ki, Türk-İslam geleneğinde yıl dönümlerini anma veya kutlama geleneği bulunmamaktadır. Örneğin doğum günü, mutlu veya hüzünlü bir olayın yıl dönümü (evlilik veya ölüm yıl dönümü) veya anma günlerinin yapılmadığını, dolayısıyla da eğlence hayatının geliş-

mesinin özendirilmediğini görüyoruz.

Toplumun dünya tasavvuru ve din algısıyla alakalı olan bu durum, hayat anlayışını da belirlemiştir. Diğer bir ifadeyle, göçebe topluma ve Şamanizme ait Orta Asya'dan getirilen gelenek, görenek ve hayat anlayışı, yerleşik tarım toplumu ve İslamiyete ait anlayışla birleştirilerek yeni bir sentez ortaya konulmuştur. Bu sentezde, dünyevi uygulamalar üzerine dini esasların yerleştirildiği, toplumun dini ve toplumsal ihtiyaçlarının birlikte karşılandığı, bu suretle azami düzeyde sağlanan uyumla, toplumsal nizamın ve birlikte yaşamanın gerçekleştirildiği görülmektedir.

1-MERASİMLER

Bayramlar, Ramazan'da tutulan oruçları açmak üzere yapılan toplu iftarlar, kandiller ve mevlitler, köy toplumunda dini nitelikli ritüellerin yerine getirildiği merasimlerdi. Bu kapsamda, bayramlaşma önemli yer tutmaktaydı. Bayram namazının ardından cami içinde veya köy meydanında toplu bayramlaşma merasimi yapılırdı. Herkesin birbiri ile el öperek bayramlaştığı, küslerin barıştığı bayramlarda, o güne has hazırlanan yemekler ve tatlılar yenilir, özel kıyafetler giyilirdi. Ramazan ayında iftar yemekleri evde yenmez, köy odasında komşularla ve köye gelen yabancı ve misafirlerle birlikte yenirdi. Köyün hali vakti yerinde olan kişileri, her gün veya sırayla köy odasına yemek getirirdi. Vefatın ardından veya çeşitli vesilelerle okutulan mevlitlerde, dini ritüellerin yerine getirilesinden hemen sonra genellikle yemek yenilir, dualar edilirdi. Cenazelerdeki uygulamalar dini nitelikli merasimler arasındaydı.

Kişinin vefatının ardından, yıkanması ve tekfin edilmesi köyün hocası ve yakınları tarafından yapılır, cenaze namazı kılınırdı. Genellikle öğle veya ikindi namazını müteakip cenaze defnedilirdi. Cenazenin ardından taziyede bulunulur ve yemek yenilirdi. Cenaze evinde yemek pişirilmez, yedi gün boyunca komşular yemek getirir, acılarına ortak olunurdu. Ölümden sonraki yedinci günde, şebit/yufka arasına helva konularak dağıtılırdı. Vefat gününden başlayarak kırk gün boyunca Ya-sin-i Şerif okunur, kırkıncı gün tamamlanınca komşu ve akrabalara yemek verilirdi. Elli ikinci günde ise evde Kur'an-ı Kerim okunur ve mevtanın ruhuna gönderilirdi. Devir çevirmek, ergenlik çağından sonra vefat eden herkes için yapıldı. Vefat edenin bıraktığı malları üzerinden tutmadığı oruçları, kılmadığı namazları ve her türlü borcu karşılığında para hesaplanarak ihtiyaç sahiplerine ve fakirlere dağıtılırdı (Erdoğan, 2013, s. 561). Sevinçte olduğu gibi tasada da birlikteliğin göstergesi olan cenaze merasimleri, toplumsal dayanışmanın bir örneğinin sergilendiği ortamlardı. Bayramlardan bir gün önce, ikindi namazının ardından cemaatle topluca kabir ziyareti yapılır, vefat edenler hatırlanırdı. Cenaze

ile ilgili ritüeller, en az değişime uğrayan merasimler arasında olup, günümüzde aynen uygulanmaktadır.

Askere gönderme ve sünnet erkekler için yapılan merasimlerdi. Her iki merasim de erkek olmanın birer adımları addediliyor, geleneksel toplumun erkeğe yüklediği vazife ve rollerin yerine getirilmesi anlamına geliyordu. Peygamber ocağı olarak bilinen asker ocağı, her Türk erkeğinin seve seve gittiği ve vatanî görevini yaptığı yerd. Öyle ki,

askerliğini yapmayan gençler toplumda henüz olgunlaşmamış olarak görülür, hatta kız verilmezdi. Askere gidecek gençler akrabalarını ziyaret eder, karşılıklı helalleşirlerdi. Askere gidene harçlık ve hediye

vermek adettendi. Askere gidecek gençler ve köylüler, köy meydanında toplanır, buradan dualarla uğurlanırdı. Bazen de kına gecesi yapılır, asker kınası yakılarak eğlenilirdi (Göktaş, 2003, s. 114). Asker dönüşü, askere gidilen yerin neyi meşhursa getirilir, bütün akraba ve köylülere hediye olarak dağıtılırdı (Erdoğan, 2013, s. 555). Günümüzde, benzeri merasimler yapılmakta, askerler vatanî görevlerini yapmaya coşku içinde uğurlanmaktadır.

2- EĞLENCELER

Ferfeneler, kadın ve erkeklerin ayrı ayrı düzenlediği yemeli-içmeli ve müzikli eğlencelerdi. Kadın ferfenesi öğleden önce başlar ikindi namazının sonuna kadar devam ederdi. Kadınlar evlerinde kendi yaptıkları yemekleri getirir veya malzemelerini ana kadın ve ocakbaşı kadına getirir, yemekler yapılırdı (Uygur, 2016, s. 483). Erkek ferfenesi, köydeki herkesin, fakir ile zengin, ağa ile sıradan insanın aynı sofrada eşit miktarda her türlü masrafa katıldığı yemekli eğlencedir. Ferfene sohbetle başlar saz, söz ve oyunla devam ederdi. Sohbet esnasında bilge ve hikmetli sözler söylenir, katılanlar bilgilendirilerek geçmişini, örf ve adetini öğrenirdi. Bu nitelikleriyle ferfeneler eğlencenin yanı sıra sosyal dayanışmayı, birlikteliği ve toplumsal huzuru sağlama fonksiyonlarını yerine getiriyordu. Ferfene eğlencelerinin her aşaması olduğu gibi, oturma nizamı da belli kurallara bağlıdır.

Genellikle köy odalarında veya konaklarda, büyük evlerde yapılan ferfenelerde, en yaşlılar baş, köşede olmak üzere yaş sırasına göre, gençler ise kapiya yakın otururlardı. Yaş sırasına göre yapılan oturma düzeninde makam rütbe zenginlik fakirlik gözetilmezdi. Sohbet ehli olan bilge kişiler konuşma sırasında en yaşlının yanında oturur ve böylece sohbeti başlatırlardı. Sohbet sonrası saz başlar, önce divan ayağından, garip ayağından ezgiler çalınır okunur, ardından sözlü türkülere ve kırık havalara geçilirdi. Saza ara verildiğinde, içecek ikramı yapılırdı. Bu esnada dışarıya çıkmak isteyenler çıkardı. Çünkü, ferfene sırasında edep ve adap gereği kimse ferfeneyi müsaadesiz terk edip, dışarı çıkmazdı. “Saz başlayınca söz susar” ve “söz başlayınca lakırdı susar” adabı ferfenelerde uygulanır, büyükler küçüklere toplum içinde eğlencenin adabını öğretmeye çalışırlar bu suretle, eğlence geleneğinin toplumu eğitime fonksiyonu yerine getirilirdi. Ferfenelerde ağır havalar, bozlaklar, dertli havalar, özel yakılmış ağıtlardan okunur. Mahalli türkülere sıra gelince, sesi güzel olanlardan türkü söylemeleri istenirdi. Ardından oyun havalarına geçilir, zeybek oynanırdı. Ferfene, Cezayir havasının çalınmasıyla sona ererdi (Uygur, 2016, s. 482-483).

Harman ve bağbozumu şenlikleri, hasatın sonunda, sonbahar mevsiminde yapılırdı. Uzun ve zahmetli çalışmanın ardından harman kaldırıldığında, yani buğdaylar harmandan eve getirildiğinde hane halkı bir araya gelerek yemek yerd.

Bağbozumu şenlikleri sonbaharda, bağlarda üzümlerin olgunlaştığı dönemde yapılırdı. Tüm köylünün, hatta civar köylerden gelenlerin katılımıyla, davul-zurna eşliğinde bağlara gidilir; üzümler ve meyveler toplanır, pekmezler yapılırdı. Adeta panayır havasında geçen şenliklerde, davul-zurna çalınır, oyunlar oynanır, güreş tutulur, cirit oynanırdı. Bu geleneksel eğlence günü-müzde devam etmemektedir, zira ne gidilecek bağ ne de toplanacak üzüm kalmıştır!

Tarım toplumlarındaki eğlenceler arasında düğünler, yerine getirilmesi gereken teferruatlı adetleriyle önemli yer tutmaktaydı. Kişilerin itibar ve zenginliklerinin göstergesi olarak algılandığından, uzun hazırlığı ve masrafı gerektirmekteydi. Evlenecek yaşa gelen gençler için eş beğenme, genellikle kayınavi-denin oğluna uygun kızı beğenmesiyle başlar, beğenilen kızın evine dünürücü gitmek üzere haber gönderilirdi. Cevap olumlu ise önce kadınlar arasında bir mutabakata varılır, ardından erkekler devreye girerdi. Damat adayının babası yanına yakınlarını ve köyün hocasını alarak kız evine gider ve “Allah’ın emri, peygamberin kavli” ile kızı isterdi. Kız evinin görüşü olumlu ise “hayırlısıysa olsun” denir. Olumsuz ise, kızın yaşı kü-

çük gibi bahanelerle reddedilirdi. Cevabın olumlu olduğu durumda, getirilen bohça kız evine bırakılır. Hoca, dua ederek sözü keser. Ardında, düğünde yapılacaklar ve takılacak takılar kararlaştırılırdı. Kahramankazan bölgesinde başlık parasına rastlanmamaktadır. Söz kesildikten bir süre sonra nişan merasimi yapılır. Oğlan evi, misafirler için yapılacak yemeğin harcını kız evine gönderir, nişan günü geldiğinde yemekler bu harçla yapılırdı. Nişan yüzükleri, bilezik altın vb. takılar gelin kıza takılır, yemekler yenilir ve eğlenilirdi. Misafirler de getirdikleri hediyeleri takarlardı.

Nişanlılık, evlilik öncesi en heyecanlı dönemdir. Bu dönemde nişanlılar birbirini görmez, adet gereği birbirlerinden kaçar. Nişanın ardından, kız tarafının delikanlıları, üzeri pullu bir örtü ile örtülmüş tepside damat için alınan bir kat elbise, çorap, mendil ve gömlek ve baklava ile birlikte oğlan tarafını ziyaret ederdi. Nişanlılık dönemi bahar ayına kiraz mevsimine rastlıyor ise, gelin kıza gül kirazı götürülürdü. Bir sepete kiraz konulur, üzeri güllerle örtülür, özenle hazırlanan gül kiraz sepeti, diğer hediyelerle birlikte kız evine götürülürdü. Bu aslında, oğlan evinin gelin kızı görmesinin bir vesilesiydi.

Ertesi gün, gelin kız arkadaşlarını davet ederek gelen meyveleri ikram eder, eğlenerek birlikte yerlerdi. Yine nişanlılık dönemi Kurban Bayramı’na denk geldi ise, bir koç süslenir, kına yakılarak kız tarafına gönderilirdi. Bu gelenek halen devam etmektedir. Kız evi de karşılığında damada bir tepsi içinde gömlek, mendil, çorap gibi hediyeler sunardı. Bu hediyeleri alan damat, tepsiye bilezik bırakırdı. İçinde mendil dizili bir tepsi daha gelir. Bunu da damadın arkadaşları alırdı.

Düğün öncesinde, kız ve oğlan evi birlikte çarşıya çıkarak, söz kesme esnasında kararlaştırılan altın takılar ve eşyaları alınırdı. Resmi nikah, çoğu zaman düğünden önce kıyılırdı. Düğünden birkaç gün önce kız evinde çeyiz asılır, bir gün öncesinde ise kına gecesi yapılırdı. Gelin kızın annesinin evindeki bu son gecesi hüzünlü geçerdi. Geline kına yakmak üzere oğlan tarafı kız evine giderdi. Gelin kına yakılacağı zaman elini açmaz, kayınvalide gelinin eline bir altın koyar, eli açılan geline kına yakılırdı. Gelinin ayağına da kına yakılırdı. Kına gecesinde acıklı türküler söyleyerek gelini ağlatmak adettendi. Oğlan tarafı da kına yakma merasimi yapar, damada kına yakılır, oyunlar oynanır, müzikli eğlenceler yapılırdı.

Davul-zurna düğünlerin vazgeçilmez müzik aletleri ve eğlenceleridir. Orta Asya'dan getirilen sinsin de kına gecesinde oynanan oyunlardandır (Göktaş, 2003, s. 127). Düğün tarla, bağ-bahçe işlerinin sona erdiği sonbahar mevsiminde yapılırdı. Düğünden bir hafta önce köye da-

vul-zurna getirilerek çaldırılırdı. Düğün günü gelin almaya gidecekler, oğlan evinin önünde toplanır, bunlara hakçı denirdi.

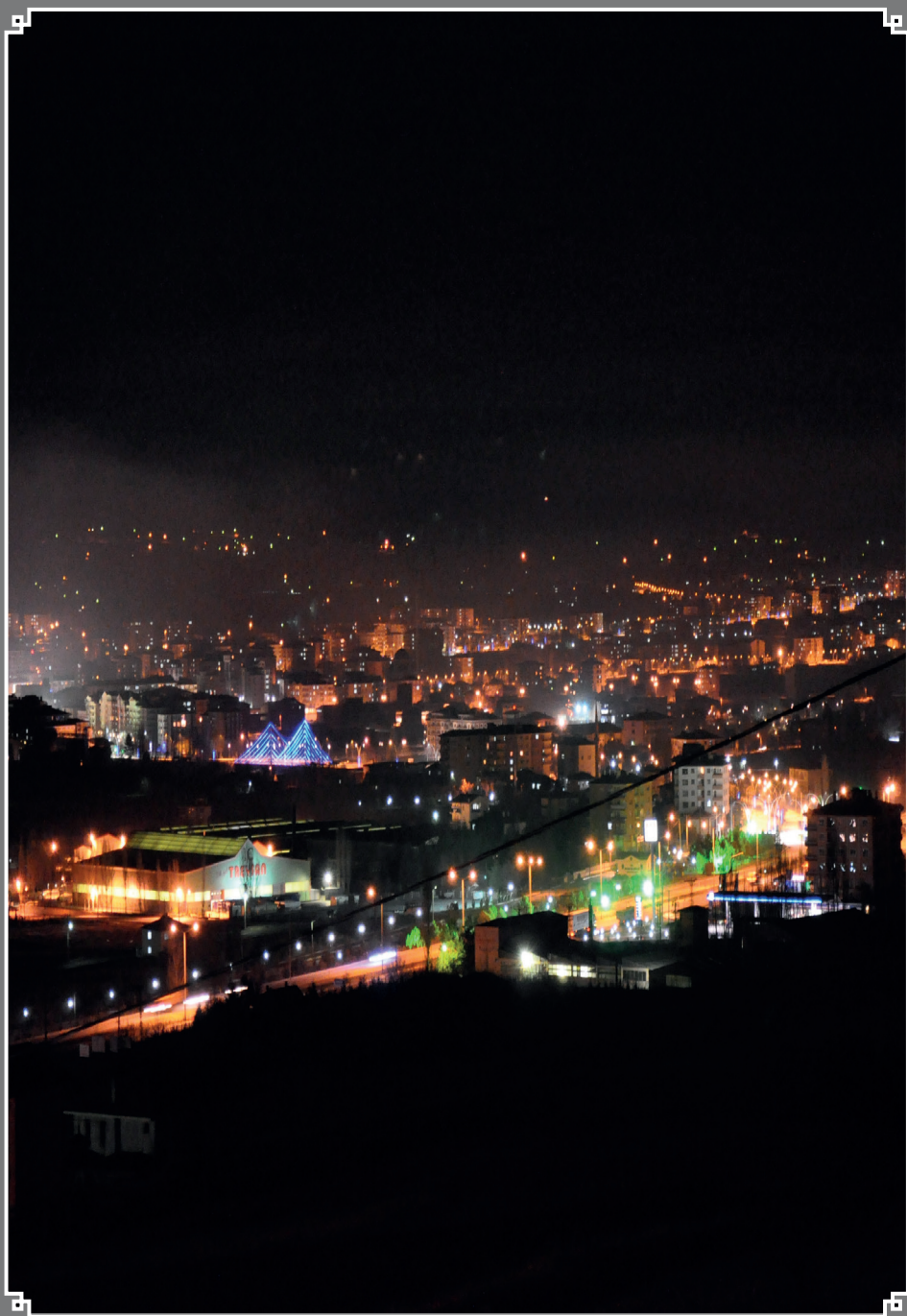
Eski dönemlerde gelin at sırtında veya at arabasıyla alınırdı. Düğün alayı kız evine vardığında, çeyiz sandıklara yüklenir yola çıkarılırdı. Gelin, gelinliğini giymiş halde evdekilerle vedalaşır, erkek kardeşi gelinin beline, kocasına bağlı olmasını simgeleyen kırmızı kuşağı bağlardı. Böylece, nasihatler verilerek gelin evden çıkarılır; erkek kardeşleri, amcası ve dayısı ile birlikte kapıya kadar uğurlanırdı. Kapı kapalıdır. Ancak kapı-bıçağı parası, yani bahşiş alınarak açılırdı. Gelin ata veya arabaya bindirilirken başkalarının görmemesine özen gösterilirdi.

Gelin arabası oğlan evine vardığında, gelin inmekte nazlanır. Kaynatasının bağ, bahçe bağışlamasıyla arabadan inerdi. Oğlan tarafının kadınları gelini arabadan alarak eve getirirdi. Gelin eve girerken, kötü huylarını geride bıraksın diyerek, bir testi yere atılarak kırılırdı.

Kayınvalide de bereket ve bolluk olması niyetiyle, kuruyemiş, buğday ve bozuk para saçardı. Eve getirilen gelin, mülayim olsun diye koyun postuna oturtulur. Kaynanası geline “Ayağının kademi, başının devletiyle hoş geldin, sefa geldin evimize” diyerek gelini karşıları. Gelin de kaynanasının ve evdeki herkesin elini öperdi. Dışarıdaki hakçılar bir süre daha davul-zurna eşliğinde eğlenirlerdi. Bu esnada gelinin çeyizi indirilirdi. Düğünün ertesi günü duvak yapılı, gelin duvak süresince başında duvakla süzülerek ayakta beklerdi. Getirdiği çeyizler asılır, köyün kadınları görmeye gelirdi. Düğünden birkaç hafta sonra kız tarafı hediyelerle gelini ziyarete gelirdi. Buna kız arkası denir. Kız arkasından bir süre sonra da gelin ve damat, kayınvalide ve kaynatasını ziyarete giderdi. Bu adete de el öpme denirdi. Düğünü müteakiben, gelin ve damat akrabalarını ziyaret ederek hediyeler götürürdü. Dürü götürme adıyla bilinen bu adet, eski zamanlarda, sa-

bahın erken vaktinde kimse görmeden yapılı, bütün köye hediyeleri dağıtılırdı. Burada özet halinde verdiğimiz evlilik merasimi, ailenin kurulmasını simgeleyen ve harfiyen uyulması gereken bir dizi merasimi içermektedir. Gümümüzün gözüyle bize oldukça zahmetli görünse de eski dönemlerde ebeveynlerin, evlatlarının muradını görmek için gönüllü olarak yaptıkları tatlı telaşelerdi. Diğer yandan kapalı ortamda, erkeklerle görünmeden yaşayan kadınlar için sosyalleşmenin ve eğlenmenin yegâne yolu. Düğünlerin ve düğün vesilesiyle yapılan çoğu ritüelin, dini nitelikten ziyade sosyal nitelikte geleneksel uygulamalar olduğu görülmektedir. Nikahın imam tarafından kısılması ile dini akit yapılmakta, bazı ritüeller esnasında yapılan dualarla da evlilik kutsanmaktadır. Bunların haricindeki ritüeller tamamıyla din dışı, gelenekleri ve toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik uygulamalardır. Bu sebeple de eğlence niteliği kazanmıştır.

11.BÖLÜM

EDEBİYAT KÜLTÜR VE SANAT

A-EDEBİYAT

B-KÜLTÜR VE SANAT

A- EDEBİYAT

Kahramankazan bölgesinin edebiyatı ve edebî ürünleri, yazıdan ziyade sözlü edebiyat geleneği üzerinde oturmuş türdendir. Anadolu kırsal kesimi için geçerli olan bu durumun, kent görüntüsünden ziyade 19. yüzyılda adeta bir kasaba haline bürünmüş olan Ankara için de büyük ölçüde geçerli olduğu, halk bilimcilerce tespit edilmiştir. Sözlü kültürün ve sözlü geleneğin en önemli özelliği destan, hikâye, mâni gibi edebî unsurların yazıya geçirilmiş olmaması, bunun yerine, sözlü biçimde nesilden nesile aktarılmasıdır. Toplum istikrarlı biçimde işlediği ve büyük değişim ve dönüşümlere maruz kalmadığı sürece, bahsedilen sözlü aktarım harfiyen gerçekleşmekte, hafızası kuvvetli kişiler tarafından ezberlenerek ileri kuşaklara aktarılmaktadır. Ancak, toplum modernleşme sürecine girip değişime uğramaya başladığında, bir yandan yazılı kültürün bir yandan da modernitenin meydan okumalarıyla karşılaşması neticesinde, anılan sözlü kültür unsurları kaybolmaya yüz tutmakta, sözlü kültürle yetişen insanların dünyadan ayrılmasıyla, bu ürünler de edebiyat sahnesinden çekilmektedir.

Bahsettiğimiz bu durum, 20. yüzyılın ortalarından itibaren şehirleşmeye ve modernitenin meydan okumalarına maruz kalan bütün kırsal Anadolu'nun sözlü kültür unsurları için geçerli olmakta ve neticede, mevcut sözlü kültür, ancak ya-

zıya geçirildiği ölçüde yaşamaya devam etmektedir. Bu bağlamda Kahramankazan bölgesinin 1960'larda başlayan ve 1970'lerden itibaren ivme kazanan değişim sürecinde meydana gelen şehirleşme, nüfus artışı ve sanayileşme neticesinde, sözlü kültür unsurlarının kayıt altına alınmaması dolayısıyla büyük ölçüde kaybolduğu tahmin edilebilir. Öyle ki, bölgeye ilişkin yapılan çalışmalarda sözlü kültüre dair unsurların azlığı bunu teyit etmektedir.

Bu kapsamda Kahramankazan bölgesine dair bir destandan bahsedilmektedir. Soğulcak Destanı adıyla anılan bu kültür ürünü, doğrudan bölgeye has ve günümüze ulaşan bir hayat-aşk hikayesidir. Hangi döneme ait olduğu bilinmemekle birlikte, destanın baş rol sahibinin adı ve soyadı bilindiğinden, soyadı kanununun çıktığı 21 Haziran 1934 yılı sonrasına ait olduğu söylenebilir.

Destana göre, Örencik köyünden Ahmet Erarslan isimli bir genç, komşu köyden bir kıza âşık olur. Kızla anlaşarak, kaçır-mak üzere sözleşirler. Lakin, gönlü geniş Ahmet, sevdiğini kaçırmaya giderken yolda başka bir güzel görür ve ona âşık olur. Eski sevdiğini unutarak, bu kıızı zor-la kaçırr. Haber duyulunca, kızın babası ve yakınları peşlerine düşer, yakalayarak jandarmaya teslim ederler. Hapse düşen Ahmet yaptığından pişman olarak nedamet getirir ve eski sevdiğine hitaben cezaevinde uzunca bir şiir söyler. Bu şiir de Soğulcak Destan adıyla bilinir:

**“Sana derim sana da Örencik özü
Kör olsun ağalar da düşmanın gözü
Kıvırcık saçlı nazlı yardan ayırdı bizi
Nazlı yardan ayrı düştüm
ağlar gezerim”**

Dizeleriyle başlayan destan,

**“Yine bu hasretlik kıyamete kalmasın
Sarmayınca Mevla canım almasın”**

Dizeleriyle sona erer.

Ahmet'in pişmanlığına şahit olanlar, ilk sevdiği kızın babasına durumu anlatarak affetmesini isterler. Baba affeder ve kızıyla evlendirir. Çoluk çocuğa karışan genç Ahmet, bu sefer de geçim derdiyle gurbet yollarına düşer. İzmir, Nazilli ve Tire taraflarında bir müddet çalışır. Fakat maddi birikim yapamadığından diğer illere yönelir. Bergama'dan dağ yoluyla Edremit'e geçer. Yorgunluk ve umutsuzluk içinde, yine uzunca dizeler söyler.

Bu dizeler de destanın bir parçası olur (Erdoğan, 2013, s. 565-566).

**Gurbet elin hasreti bir ateştir,
o da ciğerimi yakıyor
Sılada yarenlerim, eşim,
dostum yoluma bakıyor...**

Kahramankazan bölgesine has ve kayıtlara geçen bu destandan başka bilinen, bu türden hikâye mevcut değildir. Bölgede, bilinen ve söylenen hikayeler, Anadolu genelinde yaygın olan Köroğlu, Karacaoğlu ve Dede Korkut gibi tanınmış şahıslara ait olanlardır.

Anadolu genelindeki ortak kültüre işaret eden bu hikayelerin haricinde, civarındaki Kızılcahamam, Ayaş, Çubuk gibi ilçelerin sözlü kültür unsurlarının Kahramankazan bölgesinde anıldığı ve söylendiği görülmektedir (Akpınar, 2013, s. 94). Ancak, bunlar bölge geneline has olmaması sebebiyle burada bahsedilmeyecektir.

B- KÜLTÜR VE SANAT

Kahramankazan bölgesindeki müzik kültürü kapsamında ilk bahsedeceğimiz, yöreye has türkülerdir. Ait oldukları toplumların yaşamışlıklarını, gelenek, görenek ve adetlerini yansıtan türküler bir milletin en değerli kültür hazineleri arasında yer almaktadır. Ait oldukları dönemin hayat hikayelerini yansıtmaları dolayısıyla da geçmiş dönem toplumlarıyla bağlantı kurmanın yoludur. Her birinin yaşamışlıklar üzerine kurulması dolayısıyla türküler, kişiler üzerinden toplumun sevinç, hüznü ve kederini anlamamıza ve duygu yoğunluğunu tahlil etmemize yardımcı olur. Bu kapsamda, Kahramankazan bölgesine has türkülerin varlığı bilinmektedir.

İlk bahsedeceğimiz de Emir türküsüdür. Kahramankazan'ın Uçarı köyünden

bir kızın, Kızılcahamam'ın İğdir köyüne gelin gitmesi, hemen ardından da hastalanarak vefat etmesi üzerine babasının ağzından söylenen türkü, kişisel olduğu kadar toplumsal acıyı da dile getirmektedir:

**Çıkın bakın da dan yıldızı doğdu mu
Ucarı'ya kara haber vardı mı
Garip anam öldüğümü duydu mu?**

**A bülbülüm ne ötersin savakta
Baş esbabımı da üç gün
giyemedim duvakta
Hey görümceler niçin kaldınız ayakta**

**Al sandığımı da orta yere getirdiler
İçindekini darman dağın ettiler
Yarısını da dayımgile götürdüler.**

ESKİ DÜĞÜN GELENEĞİ HALAY

ESKİ BİR
GELENEK
AT İLE GELİNİN
ERKEK
EVİNE GİTMESİ

Yukarıda birkaç dizesini verdiğimiz bu türkü, gelinin vefatının ardından, sandıktaki çeyizlerinin açılıp bakıldığını ve yarısının da dayısına götürüldüğünü bildirmekte, dolayısıyla da vefatın ardından neler yapıldığına dair bize bilgi vermektedir.

Kahramankazan yöresine has bir başka türkü Hakkı adıyla bilinmektedir. Hakkı, Örencik köyündendir. Dul bir hanımla evlenmiştir. Hanımından kalan, nizalı bir tarla yüzünden Şevket Ağa tarafından öldürülür. Karısı dul, altı çocuğu da yetim kalır. Bu elim olay üzerine, köylüler türkü yakarlar. Türkünün dizeleri şöyledir:

**Ahurdan çıktım seldir selamet
Gamışlıya vardım goptu gıyamet
Ahur'da Yılbant'a garşı**

**Şevket Ağa Hakkı'yı vurmuş
dosta düşmana karşı
Ahurun ihtiyar (muhtarı)
Cemalın Ahmet
Altı yavrum var şıh
Mehmede emanet
Vurma Mehmet Ağa
vurma ganım akmasın
Altı yavrum var yola bakmasın
Gonağımın etrafını da
jandarmalar bürüdü
Beni gidiyor diri gonşular da yürüdü
Şevket oğlu Necip efendi ağlar
Şaziye hanım (Şevketin karısı) der ki
ağlama oğlum ağlama
Ağlayıpta babanı yoldan eğleme
Jandarma çavuşu da Şevketi bağlar
Necip efendi de babam gidiyor ben
küçüğüm diye ağlar**

Şaziye hanım der ki ağlama
oğlum ağlama
Bulaşmaz olasıca bulaştı
Deden otomopilen öğüne dolaştı

Hakkı der ki otomopiller gelsin
Akköprüye eğlensin
Beni vuran Şevket zincirlere bağlansın...

Bir başka türkü Soğulcak köyünde
bağ beklerken gelen hırsız tarafından
vurulan delikanlı için yakılmıştır.
Toplamda on üç kıta olan türkü oldukça
uzundur. Olayın örgüsünü ve ölümün
ardından verilen bireysel ve toplumsal
tepkiyi anlaması bakımında önemlidir.

Varamadım Garaşarın dağına
Üzüm döksünler de Soğulcağın bağına

Beni bu hallarda gören ağlasın
Gannı göyneğimi de yuyan ağlasın

Soğulcağın bağında da ot bitmez
Yavrularım güççük yerimi dutmaz
Hey anam bana da bir öğüt vereydin
Beni bu hallarda gören ağlasın
Gannı göyneğimi de yuyan ağlasın...

Bahsettiklerimizin haricinde, Pınarlar
İçinde, Ah ve Kaynana isimli bölgeye
has türküler de bulunmaktadır (Gök-
taş, 2003, s. 145-148). Dikkat edilirse,
bahsettiğimiz türkülerin tamamı ya-
şanan ölümler üzerine yakılmıştır. Bu
da göstermektedir ki, üzüntülü olay-
lar bölge halkını daha ziyade hare-
kete geçirmekte ve hüznün türkülere
yansımaları sağlamaktadır.

Söylendiği ortamlar ve mekanlar bakımından incelediğimizde, yukarıda bahsettiğimiz türkülerin köy odalarının toplantılarında, kış eğlencelerinde, ferfenelerde, kına gecelerinde söylendiği tahmin edilebilir. Bunlara ilaveten divan, kırat, muhabbet havaları, kıvrak zil/oturak havaları, bozlak, uzun havalar ve ağıtlar da bölgedeki köy odalarında ve eğlencelerde çalınıp söylenen müzik türleridir. Acıklı bir türkünün önce söylenmesi, ardından hareketli ve neşeli türküye geçilmesi bu tür toplantılarda adettir. Bu sebeple, bölgeye has acıklı türkülerin neşeli türküler öncesinde söylendiği düşünülebilir. Orta Anadolu müziğinin bir örneğini teşkil eden Kahramankazan yöresi türkülerinin hareketli ve bir ritmik yapıya sahip olmakla birlikte, duygusallığın da türkü dizelerinde yer aldığı görülmektedir. Konularının ise sevdâ, ayrılık, gurbetlik, hasretlik, sitem ve yiğitlik gibi insan hayatında yer alan ve yaşanmış olayları ve duyguları yansıtan özelliklerde olduğu görülmektedir (Akpınar, 2013, s. 96).

Bu kapsamda değerlendirilecek diğer bir türkü türü de kına türküleridir. Kına gecelerinde, gelin olacak kızın evinde def eşliğinde ve yanık sesli bir kadın tarafından söylenen kına türkülerini, annesinin evinde son gecesini yaşayan gelin kızın hüznünü yansıtmaktadır. Türkünün sözlerindeki incelik ve duygusallık, ezgisindeki içtenlik ve yankılık, gelinin ağlamasına sebep olur.

Bu nedenle kına kutlama veya gelin ağlatma havası olarak da adlandırılır. Oğlan kinasında söylenen türküler ise acıklı olmaktan ziyade, davul zurna ile çalınıp söylenen dua mahiyetindedir (Erdoğan, 2013, s. 558-559).

Kahramankazan bölgesinde dini müziğin var olduğunu ve camilerde icra edildiğini görmekteyiz. Türklerin Orta Asya'daki dini olan Şamanizm'e kadar uzanan dini müzik, insanları hastalıktan, korku ve ümitsizlikten kurtarmak üzere icra ediliyordu. Dahası, ruh hastalıklarının tedavisinde de müzik kullanılıyordu. "Müzik ruhun gıdasıdır" sözü de sıradan bir söz olmayıp, sesin ve müziğin insan ruhunu dinlendirmeye yönelik etkisinin olduğunu bize göstermektedir. Dini müziğin diğer bir dayanağı da Hz. Muhammed'in, ses musikisini önemsemesiyle ilgilidir. Nitekim ezanı, sesi güzel olan Hz. Bilal'e okutmuş, Kur'an-ı Kerim'in güzel sesle ve bir kurala dayanarak ahenkle okunmasını tavsiye etmiştir.

Hz. Muhammed'e uzanan bu gelenek dolayısıyla Türk dinî musikisinin en önemli biçimleri Osmanlı kültüründe ortaya çıkarak kemale ermiş ve günümüze ulaşmıştır. Öyle ki, günümüzde, yukarıda bahsettiğimiz türkülerin ve müzik türlerinin unutulmasına ve terk edilmesini rağmen, dini musiki varlığını sürdürmüştür. Bu da, köklü geleneğe ve yüzyıllar boyunca gelişen ve standartlaşan biçime bağlıdır.

Bu biçim müzik icra edileceği zaman aynen korunmuştur. Diğer yandan, dini müziğe hürmet edilmesi ve icracılarının imam, müezzin gibi mesleki profesyoneller olması, korunması ve nesilden nesile aktararak günümüze kadar bozulmadan gelmesini sağlayan sebeplerdir.

Dini müzik veya cami musikisi, imamlık ve müezzinlik vazifelerine bağlı olarak, Kur'an-ı Kerim okunması ile ezan, salâ ve ilahi türlerinden oluşmaktadır. İbadete ve camilere davet maksadıyla okunan ezan, dini müziğin en önemli formudur. Makamların insan ruhu üzerindeki etkileri ve insanların farklı vakitlerde farklı etkilere açık olmalarından yola çıkılarak, ezanlar farklı makamlarda okunmuş ve müezzinin musiki bilgisi ve ses terbiyesine bağlı olarak icra edilmiştir. Osmanlı döneminde büyük şehirlerdeki camilerde beş vakit oku-

nan ezanın değişik makamlarda olduğu bilinmektedir: Sabah ezanı sabâ, öğle ezanı uşşak/bayatî, ikindi ezanı hicaz, akşam ezanı segâh, yatsı ezanı rast makamlarında okunmaktadır. Cuma namazında ilk sünnet kılındıktan sonra hatip minbere çıktığında okunan iç ezan da, öğle ezanı gibi bayatî veya uşşak makamında icra etmektedir. Sala okunması önemli bir uygulama hâline gelerek; sabah salâsı, Cuma salâsı, bayram salâsı, cenaze salâsı gibi isimlerle anılan biçimleri almıştır. Kandil gecelerinde de salâ okunması önemli bir gelenektir. Camilerde ayrıca ilahiler, kasideler ve mevlitler de okunmaktadır. Süleyman Çelebi'nin eseri olan Mevlid-i Şerif makamı olarak okunan dinî musiki biçimidir (Şahin, 2015, s. 66-68) Bahsettiğimiz dini musiki kapsamına giren ezan, sala, ilahi, kaside ve mevlitlerin Kahramankazan bölgesindeki cami ve mescitlerde görevli imam ve müezzinler tarafından icra edildiği tahmin edilebilir. Dini müziğin, insan ruhuna huzur verme etkisi dolayısıyla, özellikle de mevlitlerin bölgede sıkça okunduğu bilinmektedir. Bu suretle bölge insanı, müziğin dinle birleşen şifalı etkisiyle manevi huzur bulmakta ve ruhunu dinlendirmektedir.

Batılılaşmayla birlikte Osmanlı ülkesine nüfuz etmeye başlayan Batı müziğinin Cumhuriyetle birlikte, devletin de teşviğiyle, artmaya başladığı görülmektedir. Batı'dan gelen müzik dilinin beraberinde getirdiği yeni değerler, tüm kurumlarıyla yaşamakta olan yerli müziğin üzerinde ciddi değişimler yaratmaya başlamıştır. Sözel niteliğini sürdürmeye çalışan, kendi düşünce ve ses sistemini muhafazada direnen geleneksel müzik, metot ve notaya geçme evrelerine çoktan girmiş olan Batı müziği karşısında biraz da savunmasız bir hâldedir. Zira yukarıda bahsettiğimi Kahramankazan bölgesine has türküler, notaya geçirilmiş, makamı belirlenmiş müzik parçaları değillerdir. Ancak derlendikleri zaman notalandırılmaktadır. Bu sebeple, kayda geçirilmeyen türkü ve müziklerin kaybolmaları çok kolay olmuştur. Modernleşme sürecinde karşılaşılan bu iki ayrı müzik dili, yani geleneksel ve modern müzik arasında bazen açık bazen kapalı gerginlikler yaşanmış, süreç içinde bunun sosyal

hayata yansımaları da görülmüştür. Genelde Türk toplumunda görülen değişim, tabiatıyla müziğe de yansımıştır. Günümüze doğru geldikçe giderek yükselen popüler müzik kültürü toplumsal hafızada çatlaklar oluşturmaya başlamıştır. Türkülerin unutulmasıyla beraber hikayelerinin de unutulması, buna en güzel örnektir. Kültürün önemli bir temsilcisi olan müziğin, modernleşmeyle birlikte değişime uğramaması bir yerde kaçınılmazdır. Ancak, geçmiş dönemlere ait müzik kültürünün tespit edilerek kayda geçirilmesi, belki de modernize edilerek yeniden sunulması, müzik kültürümüzün yaşatılması için büyük önem arz etmektedir. Eski türkülerin yerini pop şarkıları ve müziği; köy odalarının, ferfenelerin yerini yeni eğlence mekanları almıştır. Fakat, eski müziklerin yeni eğlence mekanları ve ortamlarında icra edilmesi, geleneksel kültürü yaşatmak ve toplumsal hafızayı canlı tutmak bakımından önem arz etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mürted Ova – Murtazaabad – Kazan –

Kahramankazan adlarıyla anılan incelediğimiz bölgenin tarihi, Anadolu'nun derinliklerine, bilinen en eski dönemlerine uzanmaktadır. Her taşının altında tarihin gizlendiği, her karış toprağının Oğuz-Türkmen kültürüyle yoğrulduğu, her bir ferдинin vatan aşkıyla yanıp tutuştuğu Kahramankazan, İç Anadolu ve Ankara kültürünün hayat tarzının tüm özelliklerinin yaşandığı bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, Eskiçağların gelişkin devletlerinin hayat bulduğu İç Anadolu ve Ankara, Ortaçağların kargaşasıyla gerilemeye yüz tutmuşken, Yeniçağlarda Osmanlıların sağladığı barışla yeniden yükselişe geçmiş, Yakınçağlarda modernleşmenin gerisinde kalırken, Yakın dönemde Cumhuriyetin kuruluşu ve Ankara'nın başkent olmasıyla hızlı bir gelişme ivmesi yakalamıştır. İnişli çıkışlı olarak çağlar boyu devam edegelen bu aşamaları, incelediğimiz Kahramankazan bölgesi de yaşamış, aynı evrelerden geçerek günümüze ulaşmıştır.

Tarihte süreklilik ve değişimin birlikte seyrettiği, dönem ve şartlara göre birinin diğerinin önüne geçtiği olgusu düşünüldüğünde, Karamankazan bölgesini tarihinde, Türk yerleşimi öncesi ve sonrası olmak üzere iki uzun kesitin yaşandığı; bu kesitlerin ilkinde hâkim olan gayri Türk yerleşimi ve kültürünün, ikinci kesimde kesintiye uğradığı; ikincisindeki Türk yerleşimi ve kültürünün kesintisiz olarak günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, bin yıldır bölge kültüründe devamlı

lık esas olmuştur. Son dönemde kuvvetlice esen modernleşme rüzgarından elbette ki etkilenmiştir. Ancak, modernitenin meydana okumalarına, moderniteyi yaratanların da karşı koyamadığı, bu büyük değişim rüzgarına kendilerinin de kapıldığı bilinmektedir. Gecikmeli olsa da, bölgeye ulaşan modernleşme, kültürel değişimin sınırlarını zorlarken, geleneksel kültürün de buna direnmeyi sürdürdüğü gözlemlenmektedir. Bölgedeki Türk yerleşiminin kesintiye uğramaması, diğer bir ifadeyle, Türk nüfusunun hâkim olması, kültürel değişimin daha sağlıklı ve dengeli yaşanması ve modernleşmenin geleneksel kültürden en az tavizle gerçekleştirilmesi için gereken zemini sunmaktadır. Modernite ile geleneğin çatışmasından doğan “ilerleme”, en ideal haliyle, geleneksel kültürün kalın kabuklarının soyularak çekirdeğinin ortaya çıkarılması ve bu çekirdeğin modern kültür ortamında yeniden yeşermesiyle mümkün olmaktadır. Dünya toplumlarında görüldüğü üzere, modern ile gelenekselin çatışmasında kazanan genelde modern olmakta, gelenek ise büyük ölçüde etkisini yitirerek sahneden çekilmektedir. Ancak burada toplumsal iyilik bakımından esas olan, gelenekleri olduğu gibi sürdürmek değil, özünü anlayarak modern şartlarla uyumlamaktır. Modernitenin özünün teknoloji olduğunu, teknolojinin de günümüz dünyasını, daha önce hiç olmadığı derecede ve hızla değiştirirken asıl sorunun, moderniteye değil teknolojinin yarattığı yaşam şekline uyum sağlamak olduğunu işaret etmeliyiz.

Moderniteye uyumun yerini günümüzde teknolojiye uyumun aldığını, yapay zeka alanında kaydedilen hızlı gelişmeler neticesinde önümüzdeki on yıllarda yaratılacak olan yeni dünyaya uyum sağlamanın aldığını bilmeliyiz.

Her toplumda insanlar, hayatı kolaylaştırması sebebiyle, teknolojiye kolaylıkla uyum sağlamakta, ardından farklı bir yaşam tarzı ve dünya algısı getirdiğinin farkına bile varmamaktadır. Sorun tam da bu noktadadır. Teknolojik gelişmenin sunduğu yaşam tarzıyla birlikte toplumun kültürel kodları yeniden tanımlanırken yapılması gereken iki şey vardır: Yaratılan yeni teknolojiler üzerinden toplumun kültürel kodlarını yeniden tanımlamak veya geleneksel kültürel kodlar üzerinden teknoloji yaratmak. Bunların her ikisi de yapılabilir olsa da, günümüzde ilki gerçekleşmekte, teknoloji alıp başını giderken, moderniteyi bir yana savurup geleneği görmemezlikten gelirken, dünya toplumları için yepyeni yaşam biçimleri yaratılacağıнын sinyallerini vermektedir. Peki biz toplum olarak ve Kahramankazan bölgesi olarak bu sürecin neresindeyiz ve neler yapmamız gerekmektedir? Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere, modernite zaten gecikmeli olarak bölgeye ulaşmışken, üzerimize gelen ikinci dalgaya, teknoloji dalgasına nasıl karşı koyacağız? Geleneksel kültürel kodlarımız üzerinden teknolojiyi yaratamayacağımıza göre, teknolojinin yarattığı yaşam biçimini geleneklerimizle nasıl uyumlayacağız? Bunlar, modernleşmeyle karşılaşmanın üzerinden henüz kırk yıl gibi kısa bir zaman

geçmişken, bir ileri safha olan teknolojik modernleşmeye maruz kalan bölge halkının ve ülke genelinin cevaplamaya hazırlıklı olması gereken sorular olarak önümüzde durmaktadır.

Kahramankazan bölgesi uzun dönemler boyunca tarımsal karakterde bir yerleşim alanıiken, ancak yakın zamanda sanayileşme çizgisine girmiştir. Başkent Ankara'nın sanayi geliştirme kesiminde yer alan bölgenin, bahsettiğimiz ileri teknolojileri geliştirme bölgesi haline dönüştürülmesi, bu suretle teknolojik modernleşmenin sağlanması, hem bölge hem de ülkemizin refahına olacaktır. Örneğin, Mürted Ovası neden bir "Silikon Ovası" olmasın? Neden Silikon Vadisi'nin bir benzeri Silikon Ovası'nda geliştirilmesin? Bunun için öncelikle yapılması gereken, bölgenin ileri teknoloji alanı ilan edilerek yatırımların yönlendirilmesidir.

Toprağa atılan tohum misali bir başlangıç yapıldığında yeşermesi ve gelişmesi kendiliğinden gerçekleşecektir. Hem belki de, tarihte olumsuz olaylara sahne olan Mürted Ovası makus talihini yererek, Türkiye'yi bilgi çağına taşıyacaktır.

Sanayileşmeyi ve ileri teknolojileri geliştirirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, bir yanda mahalli kültürün korunması ve yaşatılmasına dikkat ederken, diğer yandan da, çevreye gereken hassasiyetin gösterilmesi, iklim ve bitki örtüsünü bozmadan tabii kaynakların kullanılmasının sağlanması olmalıdır. Zira, elimizde bir tek Kahramankazan, bir tek Türkiye vardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları:

TT 867, 1463 tarihli, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi.

TT 438, 1530 tarihli, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi.

Talimatname, Enver Paşa'ya ait, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, İstanbul Vilayet Mektupçuluğu, No: 000955, 23 Kânunuevvel 1331 (5 Ocak 1916).

Kitap ve Makaleler:

Aka, İsmail, “Timur”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2012. İnternet adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/timur>.

Akpınar, Mehmet, “Yabanabad Yöresi Halk Türküleri”, *I. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 94-104.

Arıt, Betül İpşirli, “Osmanlı İstanbul’unda Giyim Kuşam”, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Cilt 4, İSAM-İstanbul

Büyükşehir belediye Başkanlığı Kültür A.Ş. Yayını: İstanbul, 2015, Cilt 4, s. 230-263.

İnternet adresi: <https://istanbultarihi.ist/118-osmanli-istanbulunda-giyim-kusam>.

Arık, Remzi Oğuz, “Karalar Hafriyatı”, *Türk Tarih Arkeoloji Etnografya Dergisi*, Cilt 2 (1934), s. 102-167.

Arık, Remzi Oğuz, “1942’de Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Bitik Kazısı ve Hatay Tetkikleri Hakkında Kısa bir Rapor”, *Belelten*, Cilt VIII (1943), Sayı 29-32, s. 343-346.

Aydın, Suavi, vd., *Küçük Asya’nın Bin Yüzü: Ankara*, Ankara, 2005.

Barkan, Ömer Lütfi, “İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1942, s. 279-304.

Baykurt, Burhaneddin, “Ankara Kahramankazan İlçesi ve Çevresinde Yapılan Yağmur Duası”, *I. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 115-119.

Baykurt, Burhaneddin, “Ankara’nın köylerinde Sinsin Oyunu Ateşle İlgili Eski Türk İnançları (Ateş kültü), *2. Uluslararası Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu ve Uluslararası Sanat Çalıştayı, 2-4 Ekim 2013*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 226-235.

Begić, H. Nurgöl, “Kahramankazan Yöresinde Halk Hekimliği”, 2. *Uluslararası Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu ve Uluslararası Sanat Çalıştayı, 2-4 Ekim 2013*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 284-289.

Bilgin, Arif, “Osmanlı İstanbul’unda Yemek Kültürü”, *Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM-İstanbul Büyükşehir belediye Başkanlığı Kültür A.Ş. Yayını: İstanbul, 2015, Cilt 4, 2015, s. 174-181. İnternet adresi: <https://istanbultarihi.ist/113-osmanli-istanbulunda-yemek-kulturu>

Birinci, Adnan, *Kahramankazan 1835-2013 Nüfus Kronolojisi, Ankara-Kahramankazan İlçesi Tabii Murtazaabad Kazası Zukur-i İslamiyan Defteridir*, Kahramankazan 2013.

Cantek, Funda Şenol, “Yabanlar” ve Yerliler; *başkent Olma Sürecinde Ankara*, İletişim Yayınları: İstanbul, 2016.

Çağatay Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1974.

Çınar, Hüseyin-Gümüşçü, Osman, *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*, Çubuk Belediyesi Yayınları, Ankara 2002.

Çoruk, Ali Şükrü, “Osmanlı İstanbul’unda Halkın Eğlence Hayatı”, *Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM-İstanbul Büyükşehir belediye Başkanlığı Kültür A.Ş. Yayını: İstanbul, 2015, Cilt 4, 2015, s. 292-313. İnternet adresi: <https://istanbultarihi.ist/122-osmanli-istanbulunda-halkin-eglence-hayati>

Demir, Alpaslan, “Osmanlı Devleti’nde Haşerelere Karşı Bir Önlem: Çekirge Suyu”, *Erdem Dergisi*, Sayı: 67, Aralık 2014, s. 33-45.

Emiroğlu, Kudret-Yüksel, Ahmet-Türkoğlu, Ömer-Coşkun, Ethem, *Ankara Vilayeti Salname-i Resmisi 1325 (1907)*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları: Ankara, 1995.

Erdoğan, Abdülkerim, *Adım Adım Ankara*, Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi 7, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını: Ankara 2007.

Erdoğan, Abdülkerim-Gökçe Günel-Ali Kılıcı, *Osmanlı’da Ankara*, Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi 2, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını: Ankara 2007.

Erdoğan, Abdülkerim, *Geçmişten Günümüze Kahramankazan*, Kahramankazan Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları: Kahramankazan-Ankara, 2009.

Göktaş, Numan, *Murtaza-Abad’dan Kahramankazan’a*, Kahramankazan 2003, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara 2003.

Güneri, Birgül, “Kahramankazan ve İlçelerinde Sofra Kültürü ve Yörede Yapılan Hamur Tatlıları”, *I. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 282-286.

Halaçoğlu, Yusuf, “Ankara Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991. İnternet adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/ankara-savasi>

Kartal, Cemile Burcu, “Ankara’nın Başkent Oluş Sürecinde Dönem Basınında Ankara ve İstanbul: “Makarr” ve “Payitaht”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2013, 1(1), 75-88.

Karataş, Hüsameddin, “Kahramankazan ve Çevresindeki Ziyaret Yerleri ile ilgili İnanç ve Uygulamalar”, *IV. Uluslararası Kahramankazan Halk Kültürü Sempozyumu, 29 Eylül-1 Ekim 2016*, Kahramankazan, Ankara, 2016, s. 502-516.

Köprülü, Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu*, Ankara, 2003.

Mardin, Şerif (2003), “Türk Siyasetini Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri” derleyen M. Türköne ve T. Önder (2003), *Türkiye’de Toplum ve Siyaset (Makaleler 1)*, İstanbul: İletişim, 11. Baskı içinde, s. 35–77.

Kuran, Aydın, “Türklerde Toplu Yemek Gelenekleri”, *I. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 287-291.

Metin, Celal, “Ankara’da Ahiler Yönetimi”, *Türk Kültürü*, Yıl: XL, Sayı 472 (Ağustos 2002), s. 473-485.

Olgaç, Pınar, “Ankara Yöresi Kadın Giyimi”, *I. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 131-135.

Olgun, Halil, *Sincan Kültür Haritası*, Sincan Belediyesi Yayını: Ankara, 2003.

Özarslan, Metin, “Ankara’nın Başkent Olma Nedenleri”, 2015,

https://www.ankarakulubu.org.tr/pg_22_ataturkun-ankaraya-gelisi

Samancı, Özge, “Yenileşme ve Cumhuriyet Dönemlerinde İstanbul Mutfak Kültürü”, *Büyük İstanbul Tarihi*, 4. Cilt, s. 200-205. İnternet adresi: <https://istanbultarihi.ist/115-yenilesme-ve-cumhuriyet-donemlerinde-istanbul-mutfak-kulturu>

Santur, Alparslan, “Kahramankazan (Ankara) Yöresinde Bulunan Şifa Amaçlı Ziyaret Yerleri ile ilgili İnançların Etnolojik Değerlendirmeleri”, *I. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 43-50

Schachner, Şenay-Andreas, “Ankara ve Yakın Çevresinin Anadolu Arkeolojisindeki Yeri”, *Ankara Dergisi*, Cilt 2, Sayı 5 (1993), s. 73-82.

Sevinç, Fatma, “Hititlerin Anadolu’da Kurdukları Ekonomik ve Sosyal Sistem”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2008, Sayı:17, s.11-32.

Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2017.

Shils, Edward (2002), “Merkez ve Çevre” (Çeviri: Yusuf Ziya Çelikkaya), *Türkiye Günlüğü*, 70, s. 86-96.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları*, Ankara 1972.

Şahin, Ahmet, “Osmanlı İstanbul’unda Dini Musiki”, *Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM-İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür A.Ş. Yayını: İstanbul, 2015, 7. Cilt, s. 66-72, İnternet adresi: <https://istanbultarihi.ist/assets/uploads/pdf/osmanli-istanbulunda-dini-musiki-239.pdf>

Tunçel, Harun “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 23-34.

Turan, Ahmet Nezihi, *Yabanabad Tarihini Ararken, (Kızılcahamam-Çamlıdere) XV. Yüzyıldan XIX Yüzyıla Bir Genel Tasvir ve Tahlil Denemesi*, Kızılcahamam Belediyesi yayını: Ankara 1990.

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 2002.

Uygur, Hatice Kübra, “Ankara Ferfene Günleri”, *IV. Uluslararası Kahramankazan Halk Kültürü Sempozyumu*,

29 Eylül-1 Ekim 2016, Kahramankazan, Ankara, 2016, s. 479-485.

Veren, Ergün, “Kahramankazan (Ankara/Türkiye) Yöresindeki “Pazar Duası” Ritüelinin Anadolu Şehirlerindeki Pratikleri”, 2. *Uluslararası Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu ve Uluslararası Sanat Çalıştayı*, 2-4 Ekim 2013, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s. 284-289.

Yılmaz, Celali, “İstanbul’un İktisadi Tarihi Cumhuriyet Dönemi: Sanayi-Ticaret-Finans”, *Büyük İstanbul Tarihi*, İSAM-İstanbul Büyükşehir belediye Başkanlığı Kültür A.Ş. Yayını: İstanbul, 2015, 6. Cilt, s. 296-337. İnternet adresi: <https://istanbultarihi.ist/210-istanbulun-iktisadi-tarihi-cumhuriyet-donemi-sanayi-ticaret-finans>

Zile, Bünyamin, “Kahramankazan Mutfak ve Yemek Kültürü Kahramankazan Yemeklerinin Doğuş Nedenleri ve Kültürün Birleştirici Yönüne Vurgu”, *1. Uluslararası Ankara-Kahramankazan ve Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*,

Türk İslam Sanatları ve Karma Resim Sergisi, 6-7 Kasım 2012, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2013, s.120-130.

Zile, Bünyamin, *Kahramankazan Kültür Atlası*, Kahramankazan Belediyesi Yayını: Ankara, 2021.

.../...

**KAHRAMANKAZAN
TANITIM**

**ZİRVEDEN YENİ UFUKLARA
İCRAATLARIMIZ**

**KAHRAMANKAZANLI
ŞEHİTLERİMİZ VE GAZİLERİMİZ**

İNANCIN ZAFER GECESİ

**BİR GELİŞME ÖYKÜSÜ
MEMLEKETİM KAHRAMANKAZAN**

**KAHRAMANKAZAN
KÜLTÜR ATLASI**

AŞK İLE ÇALIŞIYORUZ

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUK OYUNLARI

TÜRKİYE'NİN KAHRAMAN İLÇESİ

TURASAN BEY

GENÇ BELEDİYE

RENGARENK KAHRAMANKAZAN BOYAMA

TERAPÖTİK ATA BİNME PROJESİ

